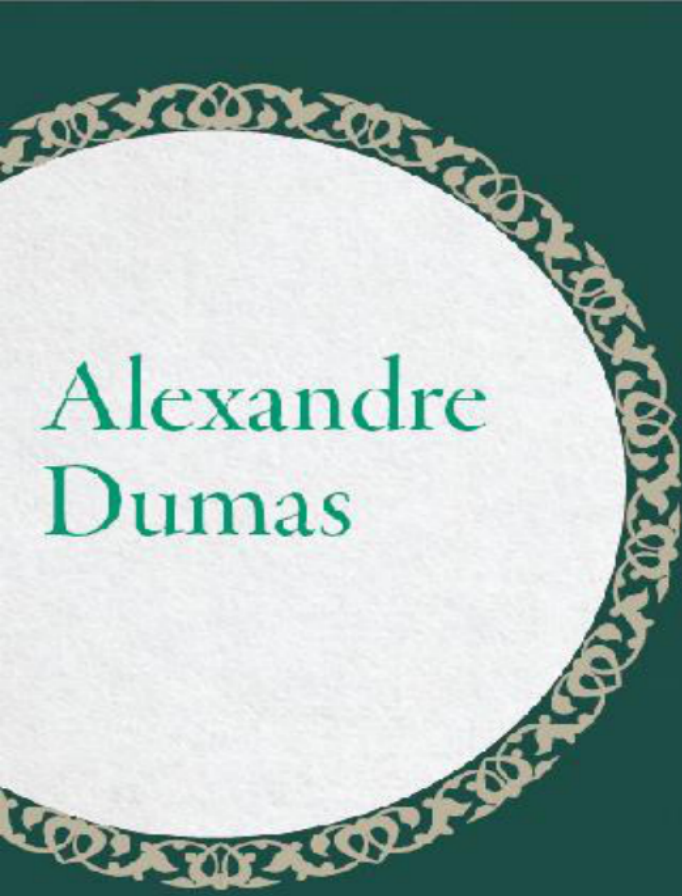

Alexandre
Dumas

Conjurații Vol. I

ALEXANDRE DUMAS

Conjuratii

Volumul 1

Cuvânt către cititor

Să tot fie aproape un an de când vechiul meu prieten Jules Simon, autorul volumului *Îndatorire*, veni să-mi ceară să-i fac un roman pentru publicația *Gazeta pentru toți*.

Îi povestii un subiect de roman pe care îl aveam în cap. Subiectul i se potrivea. Semnarăm înțelegerea pe loc.

Acțiunea se petrecea între 1791 și 1793 și primul capitol se începea la Varennes în seara arestării regelui.

Numai că, oricât de grăbită ar fi fost *Gazeta pentru toți*, eu îi cerui lui Jules Simon vreo două săptămâni înainte de a mă apuca de romanul său.

Voiam să mă duc la Varennes; nu știam cum arată Varennes.

Iată un lucru pe care nu-l pot face: o carie sau o dramă ce se desfășoară în localități pe care nu le-am văzut.

Ca să scriu *Cristina* m-am dus la Fontainebleau; ca să scriu *Henric al III-lea* am fost la Blois; ca să scriu *Mușchetarii* am fost la Boulogne și la Bêthune; ca să scriu *Monte Cristo* m-am întors la Catalani și la Castelul din insula If; ca să scriu *Isaac Laquedem* m-am întors la Roma și, bineînțeles, am pierdut mai mult timp ca să studiez Ierusalimul și Corintul de la depărtare decât dacă m-aș fi dus la fața locului.

Acest mod de a proceda dă un nemaipomenit caracter veridic la tot ceea ce fac, astfel că personajele pe care le plantez cresc uneori pe locurile în care le-am plantat în așa fel, încât unii oameni cred până la urmă că ele chiar au existat.

Ba sunt unii care le-au și cunoscut.

De aceea am de gând să vă spun un lucru în taină, dragi cititori, numai nu cumva să-l repetați. Nu vreau să pricinuiesc nici un neajuns unor cetățeni de treabă, care trăiesc din asemenea expediente, dar, dacă vă duceți la Marsilia, vi să vă arăta casa lui Morel, pe Cours, casa Mercédesei la Catalani și celulele lui Dantès și a lui Faria în Castelul din If.

Când am pus în scenă *Monte Cristo* la Teatrul Istoric, am scris la Marsilia să mi se facă o schiță a Castelului din If și să mi-o trimită. Desenul era destinat decoratorului.

Pictorul, căruia m-am adresat, mi-a trimis schița cerută. Numai că a făcut mai mult decât aș fi îndrăznit să-i cer. Se apucă să scrie sub desen: "Vederea Castelului din If din locul de unde a fost aruncat

Dantès în mare".

Aflai, după aceea, că o călăuză năstrușnică în slujbă la Castelul din If vindea penițe din cartilaj de pește, făcute chiar de Abatele Faria.

Doar un singur necaz: Dantès și abatele Faria n-au existat nicicând decât în imaginația mea, așa că Dantès n-a putut să fie azvârlit de sus, din Castelul din If, jos, în mare și nici abatele Faria n-a putut să facă penițe.

Iată însă ce înseamnă să vizitezi localitățile.

Voiam, așadar, să vizitez Varennes înainte de a-mi începe romanul al cărui prim capitol urma să se desfășoare la Varennes.

Pe lângă asta, din punct de vedere istoric, Varennes mă sâcăia grozav. Cu cât citeam mai multe date istorice despre Varennes, cu atât mai puțin înțelegeam cum s-a petrecut topografic arestarea regelui.

Propusei, prin urmare, tânărului meu amic, Paul Bocage, să vină cu mine la Varennes. Eram dinainte sigur că va primi. Să propui asemenea călătorie unui spirit pitoresc și fermecător ca al lui însemna să-l faci să țâșnească de pe scaun de-a dreptul în tren. Luaram trenul până la Châlons.

La Châlons ne învoirăm din preț cu unul ce închiria trăsură care, pentru zece franci pe zi, ne puse la dispoziție un cal și o brișcă.

Făcurăm drumul în șapte zile; trei zile ca să ne ducem de la Châlons la Varennes, trei zile ca să ne întoarcem de la Varennes la Châlons, iar o zi ca să înfăptuim toate cercetările la fața locului, în oraș.

Îmi dădui seama, cu o satisfacție pe care lesne o veți înțelege, că nici un istoric nu se dovedise a fi istoric și, cu o satisfacție încă și mai mare, că domnul Thiers fusese cel mai puțin istoric dintre toți istoricii.

Bănuiam eu așa ceva mai demult, dar nu aveam certitudinea.

Numai Victor Hugo, în cartea sa *Rinul*, fusese exact, dar de o exactitate absolută.

Ce-i drept, Victor Hugo e poet și nu istoric.

Ce mai istorici ar ieși din poeți dacă ei ar consimți să se facă istorici!

Într-o zi, Lamartine mă întrebă cărui fapt atribuisem eu succesul imens al cărții sale *Istoria Girondinilor*.

— Faptului că ai atins în ea înălțimea romanului, îi răspunsei eu.

Se gândi multă vreme și sfârși, cred, prin a fi de părerea mea.

Șezui așadar o zi la Varennes și vizitai toate localitățile de care aveam nevoie în romanul meu, ce urma să fie intitulat *René d'Argonne*.

Pe urmă mă întorsei.

Fiul meu se afla la țară, la Sainte-Assise, lângă Melun. Camera mea era pregătită; mă hotărâi să merg și eu acolo, ca să-mi scriu romanul.

Nu știi să existe două firi mai opuse ca cele a lui Alexandru și a

mea și care, totuși, să se potrivească mai bine împreună. Ne bucurăm desigur de multe ceasuri plăcute din cele pe care le petrecem departe unul de altul, dar nu cred să dăm peste unele mai plăcute ca cele pe care le petrecem unul lângă celălalt.

Așa că, de vreo trei-patru zile mă instalasem, încercând să m-apuc de *René d'Argonne*, prinzând condeiul în mână dar punându-l pe dată la loc.

Nu-mi mergea.

Mă mângâiam povestind întâmplări.

Dar s-a nimerit să povestesc una, care-mi fusese povestită și mie de Nodier: era întâmplarea a patru tineri afiliați Confraților lui Iehu, care fuseseră executați la Bourg în departamentul Bresse, în niște împrejurări de cel mai puternic dramatism.

Unul din cei patru tineri, acela care s-a trudit cel mai tare ca să moară sau, mai curând, acela pe care s-au trudit cel mai tare ca să-l ucidă, avea nouăsprezece ani și jumătate.

Alexandru îmi ascultă povestea cu multă atenție.

Apoi, când terminai:

— Știi tu, îmi zise, ce-aș face în locul tău?

— Spune!

— Aș lăsa la o parte *René d'Argonne*, care nu merge și aș scrie în loc *Conjurații*.

— Dar gândește-te că am în cap celălalt roman de un a a sau doi și că-i aproape gata.

— Devreme ce nu-i acuma gata, n-are să fie niciodată.

— S-ar putea să ai dreptate; dar am să mai pierd șase luni ca să mă aflu tot acolo unde sunt acuma.

— Ei, în trei zile faci jumătate de volum.

— Atunci, m-ajută?

— Da, îți dau două personaje.

— Atâta tot?

— Ești prea exigent! Restul te privește; eu lucrez la volumul *E vorba de bani*.

— Și care-ți sunt cele două personaje?

— Un gentilom englez și un căpitan francez.

— Să-I vedem pe englez mai întâi!

— Fie!

Și Alexandru îmi făcu portretul lordului Tanlay.

— Gentilomul englez îmi convine; și acum, hai să-l vedem și pe căpitanul francez.

— Căpitanul meu francez e un personaj misterios, care caută moartea din toate puterile sale și care nu poate izbuti să fie ucis. Așa încât, de fiecare dată când încearcă să fie ucis, săvârșind o acțiune de toată măreția, se mai înalță cu-n grad.

— Dar de ce vrea el să moară?
— Pentru că-i dezgustat de viață.
— Și de ce-i dezgustat de viață?
— Ei, iată secretul cărții.
— Va trebui până la urmă să-l spun.
— Eu, în locul tău, nu l-aș spune.
— Cititorii au să-l ceară.
— Tu să le răspunzi că n-au decât să-l caute; trebuie, oricum să le lași și cititorilor ceva de făcut.

— Dragul meu, au să mă bombardeze cu scrisori.
— Să nu le răspunzi.
— Da, însă măcar pentru plăcerea mea personală trebuie să știu de ce eroul meu caută moartea cu lumânarea î

— O! Ție nu pot să nu ți-o spun.
— Măi, dă-i drumul!
— Ei bine, închipuie-ți că în loc să fie profesor de dialectică, Abeilard ar fi fost soldat.

— Și-apoi?
— Ei bine, închipuie-ți că un glonte...
— Foarte bine.
— Înțelegi, în loc să se fi retras în Paraclet{1} ar fi făcut tot ce ar fi putut ca să fie ucis.

— Hm!
— Ce?
— E greu!
— Cum, greu?
— Greu să faci publicul s-o înghită.
— Dar devreme ce nu-i spui publicului...
— Adevărat... Pe cinstea mea. Cred că ai dreptate... Așteaptă!
— Aștept!
— Spune-mi, tu ai *Amințirile din Revoluție* ale lui Nodier?
— Îl am pe Nodier în întregime.
— Du-te și-mi caută *Amințirile din Revoluție*. Cred că scris o pagină sau două despre Guyon, Leprêtre, Amiet și Hyvert.
— Atunci are să se spună că ai furat din Nodier.
— Vai! Ținea la mine atât de mult când trăia, că sigur mi-ar fi dat ceea ce am să-i iau după moarte. Du-te și-mi caută *Amințirile din Revoluție*.

Alexandru se duse să-mi caute *Amințirile din Revoluție*. Deschisei cartea, întorsei trei-patru pagini și, în sfârșit, dădui peste ceea ce căutam.

Și acum, cu puțin Nodier, dragi cititori, nu pierdeți nimic.
Iată, vorbește el:

"Hoții de diligente, despre care e vorba în articolul *Amiet*, pe care l-am citi mai adineaori, se numeau Leprêtre, Hyvert, Guyon și Aimet.

Leprêtre avea patruzeci și opt de ani; era vechi căpitan de dragoni, decorat cu grad de cavaler al ordinului Sfântului Ludovic, înzestrat cu o înfățișare nobilă și mândră și vădind mare eleganță în felul de a se purta. Lui Guyon și lui Amici nu li s-au știut niciodată adevăratele nume. Cele pe care le purtau, le datorau bunăvoinței atât de răspândită a negustorilor de permise de liberă trecere... închipuți-vă doi zăpăciți între douăzeci și treizeci de ani, legați prin cine știe ce răspundere comună, privind poate o faptă rea, sau înfrățiți printr-un interes mai gingaș și mai generos, adică temerea de a-și compromite numele de familie și veți afla despre Guyon și Amiet tot ceea ce am reținut și-mi amintesc despre ei. Ultimul avea o figură sinistă și poate înfățișării sale slute i se datorește reputația urâtă cu care l-au înzestrat biografii. Hyvert era fiul unui negustor bogat din Lyon, care îl îmbiase cu șaiszeci de mii de franci pe subofițerul împuternicit cu transferarea băiatului, ca să-l facă scăpat, Tânărul era în același timp Achile și Paris al bandei. De statură mijlocie, dar bine legat, era la înfățișare grațios, vioi și zvelt. Nu i se văzuseră nicicând ochii lipsiți de-o căutătură însuflețită și nici gura fără surâs. Avea o fizionomie dintr-acelea ce nu pot fi uitate, alcătuită dintr-un amestec inexprimabil de blândețe și de forță, de duioșie și de tărie. Când, împins de avânt, se lăsa cuprins de-un năvalnic și elocvent neastâmpăr, atingea entuziasmul. Felu-i de-a vorbi vădea un început de instrucție temeinică făcută și multă deșteptăciune din fire. Dar te înspăimântă la el expresia uluitoare de veselie ce contrasta într-un chip oribil cu poziția în care se afla. De altminteri, toți se învoiau să creadă despre el că e bun, generos, omenos, ușor de mânuit în folosul celor slabi, căci îi plăcea să se fălească împotriva altora, cu puterea-i într-adevăr athletică pe care trăsăturile feței sale, puțin cam molatice, erau departe de a o arăta. Se fălea că n-a dus niciodată lipsă de bani și n-a avut niciodată dușmani. Asta-i fu singurul răspuns la învinuirea de furt și asasinat. Avea douăzeci și doi de ani.

Celor patru bărbați li se dăduse sarcina de-a ataca o diligentă care transporta patruzeci de mii de franci în contul guvernului. Operația se execută în amiaza mare, aproape prin bună înțelegere, iar călătorilor prea puțin le păsa, neluând nici o parte în asemenea afacere. Dar, în ziua aceea, un băiat de zece ani, ciudat de curajos, se năpusti la pistolul surugiului și trase în plin asupra agresorilor. Cum însă arma pașnică nu era încărcată decât cu cartușe oarbe, potrivit obiceiului, nimeni nu fu rănit. Dar în trăsură se iscă mare și îndreptățită temere de represalii. Mama băiețușului fu cuprinsă de o criză de nervi atât de înspăimântătoare, încât îngrijorarea asta nouă le întrecu pe toate celelalte și atrase în chip cu totul deosebit atenția tâlharilor. Unul

dintre ei se repezi la ea, căutând s-o liniștească în chipul cel mai călduros, felicitând-o pentru curajul prematur al fiului ei, risipind cu dărnicie săruri și parfumuri cu care domniile aceștia erau îndeobște înzestrați pentru uzul lor propriu. Ea își reveni, iar însoțitorii ei de drum băgară de seamă că, în momentul acela emoționant, hoțului îi căzuse masca, dar nici unul nu-l văzu cum arăta la față.

Poliția din timpul acela, redusă doar la rolul unui observator neputincios, nu putea înfrunta operațiunile bandiților dar nu-i lipseau mijloacele ca să se pună pe urmele lor. Cuvântul de ordine era dat într-o cafenea și de la un capăt la celălalt al biliardului discutau faptul ce atrăgea pedeapsa cu moartea. Cam asta era importanța pe care-o dădeau vinovații faptului și pe care o dădea și opinia publică. Oamenii aceștia ai teroarei și ai sângei se regăseau seara în lume și vorbeau despre isprăvile lor nocturne ca despre niște nopți pierdute în petreceri. Leprêtre, Hyvert, Guyon și Amiet fură aduși în fața unui tribunal dintr-un departament vecin. Nimenea nu suferise de pe urma atentatului lor, în afară de Vistierie, care nu interesa pe nimeni, devreme ce nu se mai știa cui aparține. Nimenea nu putea recunoaște pe nici unul dintre ei, afară de doamna, care se păzi s-o facă. Ei fură achitați în unanimitate.

Totuși, convingerea opiniei ajunsese atât de manifestă și atât de hotărâtă, încât procuratura fu silită să facă apel. Sentința a fost casată, dar în așa hal ajunsese nesiguranța puterii încât magistratul aproape că se temea să pedepsească excese ce puteau a doua zi să fie citate ca merite. Acuzații au fost retrimiși în fața tribunalului departamentului Ain, în orașul Bourg, acolo unde se aflau o parte din prietenii, rudele, instigatorii și complicitii lor. Autoritățile credeau c-au satisfăcut reclamațiile unui partid, readucând în fața instanței victimele. Totodată credeau că se asigură să nu displace celuilalt partid, punând victimele sub garanții aproape infailibile. Intrarea lor în închisoare a fost, într-adevăr, un soi de triumf.

Instrucția reîncepu; cursul ei dădu mai întâi aceleași rezultate ca și precedenta. Cei patru acuzați erau ocrotiți de un alibi foarte fals, dar înveșmântat de o sută de semnături și pentru care s-ar fi găsit și zece mii. Toate convingerile morale trebuiau să cadă în fața unei asemenea forțe. Absolvirea de pedeapsă părea absolut sigură, când o întrebare a președintelui, perfidă poate fără de voie, schimbă fața procesului:

— Doamnă, se adresa el celei ce fusese ajutată de unul dintre hoți cu multă bunăvoință, care dintre acuzați v-a dat atâta ajutor?

Asemenea formă neașteptată data unei întrebări a întors pe dos ordinea ideilor doamnei. Se vede că în mintea ei a admis că faptul fusese recunoscut și, în felul în care l-a privit ea, nu mai văzu decât un mijloc de a îmbunătăți soarta omului ce-o interesa.

— Domnul de acolo, răspunse ea arătându-l pe Leprêtre.

Cei patru acuzați, cuprinși cu toții într-un alibi indivizibil, cădeau prin acest singur fapt sub securea călăului. Toți patru se ridicară și-o salutară, zâmbind:

— Bineînțeles! exclamă Hyvert lăsându-se iarăși pe banca acuzaților în hohote puternice de râs. Iată, căpitane, ceea ce are să te învețe minte să mai fii galant.

Am aflat din auzite că puțin mai târziu, nenorocita doamnă muri de supărare.

Avu loc și obișnuitul recurs, dar, de data aceea, puține nădejdi rămăseseră. Partidul revoluției, pe care peste o lună Napoleon avea să-l zdrobească, își recăpătase autoritatea. Cel al contrarevoluției se compromisese prin excesele-i odioase. Se cereau exemple și se luaseră măsuri în asemenea sens, așa cum se face de obicei în vremurile grele, căci la fel e cu guvernele cum e și cu oamenii: cele mai slabe sunt cele mai i rude. De altminteri, confrății lui Iehu nu mai aveau o existență unită. Eroii acelor bande cumplite, Debeauce, Hastier, Bary, Le Coq, Dabrie, Delboulbe, Storkenfeld, căzuseră pe eșafod sau alături. Condamnații nu mai puteau găsi resurse în curajul întreprinzător al unor asemenea nebuni obosiți, care nu mai erau în stare de-aci înainte nici măcar să-și apere propria lor viață și care și-o ridicau cu sânge rece, ca Piard, la capătul unui ospăț vesel, pentru ca să scutească de Truda justiția sau spiritul de răzbunare.

Tâlharii noștri trebuiau să moară.

Recursul le-a fost respins, dar despre asta nu autoritatea judecătorească fu prima înștiințată. Trei focuri de pușcă trase sub zidurile temniței îi prevenită pe condamnați. Comisarul secției executive a Directoratului, care exercita atribuțiile procurorilor pe lângă tribunale, înspăimântat de un asemenea simptom de complicitate, a cerut ajutorul unei părți din forța armată, al cărei șef era pe atunci unchiul meu. La ora șase dimineța, șaizeci de militari călări fuseseră postați în fața gratiilor curții interioare a închisorii.

Deși temnicerii își luaseră toate precauțiile cu putință ca nimeni să nu poată pătrunde în celula celor patru nenorociți pe care-i lăsaseră de cu seara legați strâns și cu fiare grele la picioare, nu putură totuși să le opună rezistență îndelungată. Deținuții erau liberi și armați până-n dinți. Ieșiră fără greutate, după ce-și încarceraseră paznicii sub balamale și sub zăvoare; și, înarmați cu toate cheile, străbătură în voie și nestingheriți de nimeni spațiul ce-i despărțea de curtea interioară a închisorii. Înfățișarea lor trebuie să fi fost cumplită pentru mulțimea ce-i aștepta în fața gratiilor. Ca să li asigure libertatea deplină a mișcărilor, ca să simuleze poate o siguranță de sine mai amenințătoare încă decât faima de forță și de cutezanță ce se împletea cu numele lor, poate chiar (a să ascundă scurgerea sângelui care iese la iveală atât de

repede sub pânză albă a cămășii și care trădează cele din urmă eforturi ale omului rănit de moarte, cei patru erau goi până la brâu. Bretelele încrucișate pe piepturile descoperite, centurile late și roșii, încărcate de arme, strigătele lor de atac și de mânie, toate la un loc trebuie să fi pariu că ceva fantastic. Ajunși în curtea interioară, văzură jandarmeria desfășurată, neclintită, cu neputință să-i rupă rândurile și s-o străbată. Se opriră o clipă și pârură că se sfătuiesc între ei. Leprêtre care era, după cum am spus, cel mai vârstnic dintre ei și șef, salută cu mâna pichetul, rostind cu acea nobilă grație ce-l caracteriza:

— Foarte bine, domnilor de la jandarmerie!

Apoi trecu prin fața camarazilor săi, adresându-le un ultim și însuflețit rămas bun, și-și zbură creierii. Guyon, Amiet și Hyvert se așezară în poziție de apărare, fiecare cu câte două pistoale în mâini și cu țevele îndreptate asupra puterii armate. Dar nici unul dintre ei nu trase; militarii însă socotiră demonstrația lor ca o declarație dușmănoasă și traseră. Guyon căzu mort pe loc peste trupul lui Leprêtre, care nu mai mișca. Amiet se alese cu coapsa sfărâmată sus, lângă pântec. În colecția *Biografiile contemporanilor* se spune că el a fost executat. Am auzit de multe ori povestindu-se că și-a dat cea din urmă suflare la picioarele eșafodului. Hyvert rămăsese singur: păstrându-și cumpătul, aruncând priviri crunte, frământând pistoalele cu mâini energice și pricepute ce plimbau moartea asupra tuturor spectatorilor, n-aș putea spune ce admirație uluitoare, poate cea care simpatizează disperarea unui tânăr frumos, cu părul unduind în vânt, recunoscut că n-a făcut nicicând vărsare de sânge, dar căruia justiția îi cere o ispășire prin sânge, poate priveliștea celor trei cadavre peste care sărea că lupul istovit de goana vânătorilor, poate noutatea înfiorătoare a spectacolului, sau toate la un loc, au întrerupt o clipă furia trupei. El își dădu seama și se tocmi:

— Domnilor, zise el, la moarte! Merg la moarte! Merg din toată inima, dar nimenea să nu s-atingă de mine; sau, pe cel ce s-atinge de mine *îl curăț*; dacă nu-i domnia-sa, urmă el, arătând călăul. Asta e o socoteală pe care o avem noi doi împreună și care nu cere de-o parte și de aha decât niște proceduri.

Încuviințarea fu lesne de dat, căci nu mai era nimeni care să nu fi suferit îndeajuns de cruzimea acelei oribile tragedii și care să nu se fi grăbit s-o vadă sfârșită. Când văzu că încuviințarea îi fu acordată, apucă unul din pistoale cu dinții, trase din cingătoare un pumnal și și-l înfipse în piept până-n plasele. Rămase în picioare și păru mirat. Atunci jandarmii au vrut să se năpustească asupra lui.

— Stați binișor, domnilor! strigă el, îndreptând iarăși asupra soldaților, care se pregăteau să-l încercuiască, pistoalele pe care le apucase din nou în mâini, pe când sângele țâșnea în valuri mari din rană în care pumnalul stătea înfipt. Doar știți înțelegerea noastră; mor

singur, sau murim toți trei. Și-acum, să mergem!

Fu lăsat să meargă. Se duse drept la ghilotină, răsucind pumnalul în inimă.

— Pe legea mea, urmă el, se vede că mi-e ținut sufletul în pântec; nu pot să mor. Încercați voi s-o scoateți la capăt.

Vorbele astea le adresă călăilor.

Capul îi căzu o clipă după aceea. Fie din întâmplare, fie din cine știe ce fenomen unic de vitalitate, căpățâna sări, se rostogoli până departe de toate instrumentele de supliciu și vi se va mai spune și astăzi încă la Bourg că, după descăpățănare, capul lui Hyvert a vorbit."

* * *

Nici nu terminasem bine de citit și mă și hotărâsem să las la o parte *René d'Argonne* pentru *Conjurații*.

A doua zi dimineața coborâi cu sacul de dormit sub braț.

— Pleci? mă întreabă Alexandru.

— Da.

— Unde te duci?

— La Bourg, în departamentul Bresse.

— Ce să faci?

— Să văd lucrurile și să cercetez amintirile oamenilor care au văzut cum au fost executăți Leprêtre, Amiet, Guyon și Hyvert.

* * *

Două drumuri duc la Bourg, cum vii de la Paris, bineînțeles: poți să părăsești calea ferată la Mâcon și să iei poștalionul ce merge de la Mâcon la Bourg, sau poți să continui drumul pe calea ferată până la Lyon, și-acolo să iei trenul de la Lyon la Bourg.

Șovăiam între cele două căi, când iată că mă lăsai hotărât de unul dintre călători ce pentru moment se afla în același vagon cu mine. Mergea la Bourg, unde trebuia — îmi spuse el — să meargă adesea; se ducea prin Lyon; așadar, calea prin Lyon era cea mai bună.

Mă hotărâi să merg pe-același drum cu el.

Mă culcai pe noapte la Lyon și, a doua zi, la orele zece dimineața, mă aflam la Bourg.

O gazetă din cea de-a doua capitală a regatului dăde peste mine. Cuprindea un articol dulce-acrișor în privința mea.

Lyon-ul n-a putut să-mi ierte din 1833 cred, să tot fie de atunci vreo douăzeci și patru de ani, c-am spus că nu-i oraș literar.

Dar vai! În 1857 am încă aceeași părere despre Lyon pe care o aveau în 1833. Nu-mi schimb ușor părerile.

Mai e în Franța un al doilea oraș care-mi poartă pică aproape tot

atât cât și Lyon-ul: acela-i Rouen. Rouen mi-a fluierat toate piesele, inclusiv *Contele Hermann*.

Într-o zi, un napolitan mi se lăuda c-a fluierat pe Rossini și pe Malibran^[2] pe *Bărbierul din Sevilla* și pe Desdemona.

— Trebuie să fie adevărat, răspunsei eu, căci atât Rossini cât și Malibran se laudă, în ceea ce-i privește, c-au fost fluierați de napolitani.

Mă laud așadar și eu c-am fost fluierat de cei din Rouen.

Totuși, căzându-mi în mână într-o zi un rouenez pur sânge, mă hotărâi să aflu, de ce fusesem fluierat la Rouen. Ce vreți! Îmi place să aflu până și cele mai mărunte lucruri.

Rouenezul îmi răspunse:

— V-am fluierat pentru că vă purtăm pică.

De ce nu? Rouen-ul i-a purtat pică și Ioanei d'Arc. Cu toate acestea, nu cred că pentru aceeași pricină.

L-am întrebat pe rouenez, de ce el și concetățenii lui îmi poartă pică: nu spusesem nimic rău despre zahărul de mere; îl respectasem pe domnul Barbet tot timpul cât fusese primar și, ca delegat al societății scriitorilor, la inaugurarea statuii marelui Corneille, am fost singurul care m-am gândit să-l aclam înainte de a-și fi pronunțat discursul.

Nimic din toate acestea nu puteau la drept vorbind să-mi atragă ura rouenezilor.

Așa că la trufașul răspuns: "V-am fluierat fiindcă vă purtăm pică!" făcui cu umilință întrebarea următoare:

— Și de ce, mă rog, aveți necaz pe mine, Doamne-Dumnezeule?

— A! O știți prea bine, răspunse rouenezul.

— Eu? îl întrebai.

— Da, dumneavoastră.

— N-are importanță, presupuneți că nu știu.

— Vă amintiți masa pe care v-a dat-o orașul cu prilejul statuii lui Corneille?

— Bineînțeles. I-o fi necaz pe mine că nu i-am dat și eu o masă.

— Nu, nu de asta.

— Atunci de ce?

— Ei bine, la masa aceea vi s-a spus: "Domnule Dumas, ar trebui să faceți o piesă și pentru orașul Rouen, cu un subiect ales din istoria orașului."

— La care am răspuns: "Nimic mai ușor. La prima dumneavoastră somație, am să vin să petrec cincisprezece zile în Rouen. Mi se va da un subiect și, în timpul celor cincisprezece zile voi scrie piesa, ale cărei drepturi de autor vor rămâne orașului pentru săraci."

— E-adevărat, așa ați spus.

— Nu văd în asta nimic atât de jignitor pentru rouenezi, ca să le fi atras ura.

— Da, dar în adaos s-a mai spus: "O veți face în proză?", la care ați răspuns... V-amintiți ce-ați răspuns?

— Pe cinstea mea că nu.

— Ați răspuns: "Am s-o fac în versuri; va fi gata mai curând."

— De-așa ceva sunt în stare.

— Iată!

— Și ce-i cu asta?

— Ce-i cu asta? O insultă pentru Corneille, domnule Dumas. Iată de ce rouenezii vă poartă pică și-au să v-o poarte încă multă vreme.

Textual!

O, bravi rouenezi! Nădăduiesc din răspuțeri că n-o să-mi jucați vreodată festa să mă iertați și să mă aplauđați.

Gazeta zicea că domnul Dumas nu rămăsese decăt o noapte la Lyon, fără îndoială fiindcă un oraș atât de puțin literar nu era demn să-l rețină mai mult.

Domnului Dumas nici prin minte nu-i trecuse așa ceva. Nu rămăsese decăt o noapte la Lyon, pentru că se grăbea ajungă la Bourg; de aceea, abia ajuns la Bourg, domnul Dumas ceru să fie însoțit până la gazeta departamentală.

Știam că e condusă de un arheolog distins, care editase lucrarea amicului meu, Baux, asupra bisericii din Brou.

Am întrebat de domnul Milliet. — Domnul Milliet a venit într-un suflet.

Ne strânserăm mâinile și eu îi expusei scopul călătoriei mele.

— Am ceea ce vă trebuie, îmi spuse el, am să vă conduc la un magistrat din regiunea noastră care scrie istoria provinciei.

— Dar unde a ajuns cu datele istorie! Dumneavoastră?

— E în 1822.

— Atunci e bine. Cum întâmplările pe care le am de povestit datează din 1799, iar eroii mei au fost executați în 1800, înseamnă că a trecut de epocă și mă va putea lămuri. Să mergem la magistratul dumneavoastră.

Pe drum domnul Milliet îmi aduse la cunoștință că magistratul istoric era în același timp și un distins cunoscător în ale mâncării.

De la Brillat-Savarin a rămas modă ca magistrații să fie și cunoscători în ale mâncării. Din nefericire, mulți dintre ei se mulțumesc să rămână numai mâncai, ceea ce nu-i deloc același lucru.

Furăm poțtiți în cabinetul de lucru al magistratului.

Acolo dădui peste un om cu fața unsuroasă și cu un surâs de pehlivan.

Mă privi cu aerul acela proteguitor pe care istoricii catadicsesc să-l aibă față de poeți.

— Ei bine, domnule, mă întrebă el, ați venit să căutați subiecte de roman în bietul nostru ținut?

— Nu, domnule, eu mi-am găsit subiectul. Vin numai să cercetez documentele istorice.

— Bine! Nu credeam că e nevoie de atâta osteneală pentru niște romane.

— Vă înșelați, domnule, cel puțin în ceea ce mă privește. Am obiceiul să fac cercetări foarte serioase asupra subiectelor istorice pe care le tratez.

— Ați fi putut trimite pe cineva.

— Omul pe care l-aș fi trimis, domnule, nefiind câtuși de puțin pătruns de subiectul meu, ar fi putut trece pe lângă fapte foarte importante fără să le vadă. Pe urmă mă ajută mult așezările. Nu știu să descriu fără să fi văzut.

— Atunci, e vorba de-un roman pe care aveți de gând să-l faceți chiar dumneavoastră?

— Ei! Da, domnule. Ultimul roman îl pusesem pe valetul meu să mi-l facă, dar din pricină c-a avut un succes mare de tot, nătărăul mi-ar cerut o simbrerie atât de exagerată încât, spre marea mea părere de rău, nu l-am mai putut ține.

Magistratul își mușcă buzele, apoi după o clipă de tăcere:

— Ați binevoi, domnule, să-mi spuneți, reîncepu el, la ce vă pot fi de folos în munca dumneavoastră importantă?

— M-ați putea călăuzi în cercetările mele, domnule. Cum ați făcut o istorie a departamentului, nici unul din evenimentele importante care s-au petrecut în orașul lui de reședința nu trebuie să vă fi scăpat.

— Într-adevăr, din acest punct de vedere cred că sunt destul de bine informat.

— Ei bine, domnule, mai întâi de toate departamentul dumneavoastră a fost centrul ope-rațiilor confrăților lui Iehu.

— Am auzit vorbindu-se despre confrății lui Isus, răspunse magistratul abordând iarăși surâsul batjocoritor.

— Vreți să spuneți iezuiți, nu-i așa? Dar nu asta caut eu, domnule.

— Nici eu nu vorbesc de asta. Vorbesc despre tâlharii de poștalioane care au mișnat pe drumuri din 1797 până în 1800.

— Ei bine, domnule, îngăduiți-mi să vă spun că cei în privința cărora am venit să mă lămuresc aici, la Bourg, se numeau confrății lui Iehu și nu confrății lui Isus.

— Dar ce-o fi vrut să spună denumirea de confrății lui Iehu? Aș dori să aflu și eu cum stau lucrurile.

— Și eu, domnule. Iată de ce n-am vrut să amestec hoții de drumul mare cu apostolii.

— La drept vorbind, nici n-ar fi foarte ortodox.

— Totuși, așa ceva ați fi făcut și dumneavoastră, domnule, de n-aș fi venit tocmai eu, poetul, să vă rectific raționamentul dumneavoastră de istoric.

— Aștept să vă explicați, domnule, reluă magistratul, subțindu-și buzele a dispreț.

— Explicația mea e scurtă și simplă. Iehu a fost un rege al Israelului uns ca atare de profetul Elisei, în vederea exterminării casei lui Ahab. *Elisei* e Ludovic al XVIII-lea, *Iehu* e Cadoudal, iar *casa lui Ahab* e Revoluția. Iată de ce tâlharii de diligente, care jefuiau guvernul pentru ca să mențină războiul din Vendcea, se numeau confrății lui Iehu.

— Domnule, sunt fericit că mai pot învăța ceva la vârsta mea.

— O! Domnule, mereu ai de învățat câte ceva, oricând, la orice vârstă. Cât trăiești înveți cum e omul; după moarte înveți cum e Dumnezeu.

— Dar, în sfârșit, îmi spuse interlocutorul meu făcând o mișcare de neastâmpăr, aș putea ști la ce v-aș putea fi de folos?

— Iată, domnule. Patru dintre tinerii aceia, cei mai de căpetenie dintre partizanii lui Iehu au fost executați la Bourg, în piața Bastionului.

— Mai întâi, domnule, la Bourg execuțiile nu au loc în piața Bastionului. Execuțiile se fac pe terenul bălciului.

— Acuma, domnule... de cincisprezece, douăzeci de ani, e adevărat... de când cu Peytel. Dar mai înainte și mai ales în timpul Revoluției, execuțiile se efectuau în piața Bastionului.

— Poate că-i așa.

— E chiar așa... Cei patru tineri se numeau Guyon, Leprêtre, Amiet și Elyvert.

— E pentru întâia oară că aud rostindu-se asemenea nume.

— Cu toate acestea, numele lor au avut un oarecare răsunet, mai ales la Bourg.

— Și sunteți sigur, domnule, că oamenii aceia au fost executați aici?

— Sunt sigur.

— De la cine aveți informația?

— De la un om al cărui unchi, comandant al jandarmeriei, a asistat la execuție.

— Îmi puteți numi omul?

— Charles Nodier.

— Charles Nodier, romancierul, poetul?

— Dacă ar fi fost istoric, n-aș stăru, domnule. Am aflat acum de curând, într-o călătorie la Varennes, cât caz trebuie să faci de istorici. Dar, tocmai fiindcă e un poet, un romancier, stăru.

— Sunteți liber s-o faceți, dar eu nu știu nimic despre cele ce doriți să aflați și îndrăznesc chiar să spun că, dacă n-ați venit la Bourg decât ca să culegeți informații în privința execuțiilor domnilor... cum spuneți că-i cheamă?

— Guyon, Leprêtre, Amiet și Hyvert.

— Ați făcut o călătorie zadarnică. De douăzeci de ani scotocesc arhivele orașului și n-am dat peste nimic ce-ar semăna cu cele ce-mi spuneți.

— Arhivele orașului nu sunt cele ale grefei, domnule; poate că în cele ale grefei voi găsi ceea ce caut.

— Ei! Domnule, dacă găsiți ceva în arhivele grefei, se vede că sunteți grozav de mare meșter! E un haos în arhivele grefei un adevărat haos. Ar trebui să stați aici o lună și încă... și încă...

— Cred că n-am să stau decât o zi, dar dacă în ziua aceea găsesc ceea ce caut, îmi veți îngădui să vă fac cunoscut și dumneavoastră?...

— Da, domnule, da, domnule, da, și-mi veți face un mare serviciu.

— Nu mai mare decât cel pe care intenționez să vi-l cer. Aveți să aflați de la mine un lucru pe care nu-l știți; atâta tot.

* * *

Ați ghicit desigur că, ieșind de la juristul cu pricina, eram pus la mare ambiție. Voiam, cu orice preț, să-mi capăt materialul informativ în privința confrăților lui Iehu.

M-am agățat de Milliet și l-am strâns cu ușa.

— Ascultă, îmi spuse el, am un cumnat avocat.

— Iată omul care-mi trebuie! Hai la cumnat.

— Dar la asemenea ceas se află la Tribunal.

— Hai la Tribunal.

— Când ai să te arăți acolo ai să faci senzație, te previn.

— Atunci, du-te singur. Spune-i despre ce-i vorba. Să facă cercetări. Eu am să mă duc să văd împrejurimile orașului, ca să-mi pun la punct planul de lucru în privința localităților. Ne întâlnim la ora patru în piața Bastionului, dacă vrei.

— Perfect.

— Îmi pare că am văzut o pădure la venire.

— Pădurea Seillon.

— Bravo!

— Ai nevoie de o pădure?

— Mi-e indispensabilă.

— Atunci, îmi dai voie...

— Ce?

— Am să te duc la unul dintre prietenii mei, domnul Leduc, un poet, care e și inspector când are răgaz.

— Inspector de ce?

— De pădure.

— Nu-s și niște ruine în pădure?

— Ba e mănăstirea, care nu i în pădure, dar e la câțiva pași de ea.

— Și în pădure?

— E un soi de fabrică, ce se numește Correrie, care ține de mănăstire și care comunică cu ea printr-o trecere subterană.

— Bine! Acum dacă ai putea să-mi oferi și o peșteră, atunci mă copleșești de-a binelea.

— Avem peștera Ceyzériat, dar e de partea cealaltă a râului Reyssouse.

— Puțin îmi pasă. Dacă peștera nu vine la mine, am să fac ca Mahomed, mă duc eu la peșteră. Dar, până una, alta, să mergem la domnul Leduc.

După vreo cinci minute ne găseam la domnul Leduc care, aflând despre ce-i vorba, mi se puse, împreună cu cal și trăsură, la dispoziție.

Am primit totul. Sunt oameni care ți se oferă într-un anume fel încât din prima clipă te simți în largul tău.

Văzurăm mai întâi mănăstirea. Dacă-ș fi clădit-o anume tot nu mi-ar fi fost mai pe plac. Chiliile pustii, grădina devastată, locuitorii din preajmă aproape sălbatici. Mulțumescu-ți întâmplare!

De-acolo trecurăm la Correrie, ce era adaosul mănăstirii. Încă nu știam ce destinație am să-i dau, însă era evident că ar putea să-mi fie de folos.

— Acuma, domnule, începui a-i spune călăuzei mele îndatoritoare, aș avea nevoie de un peisaj sumbru un pic, sub niște arbori mari, lângă un râu. Aveți așa ceva în regiune?

— La ce vă trebuie?

— Ca să clădesc acolo un castel.

— Ce castel?

— Un castel din cărți de joc. Ei, fir-ar să fie! Am o familie de instalat în el, o mamă model, o tânără melancolică, un frate poznaș, un grădinar braconier.

— Avem un loc ce se numește Negrele-Fântâni.

— Iată mai întâi o denumire încântătoare.

— Dar nu-i nici un castel.

— Cu atât mai bine, căci m-aș fi văzut silit să-l dărm.

— Să mergem la Negrele-Fântâni.

Plecarăm. După un sfert de oră coboram la cantonul paznicilor.

— S-o apucăm pe cărarușă asta, îmi spuse domnul Leduc, ne duce tocmai unde doriți să mergeți.

Ne duse într-adevăr într-un loc pe care se înălțau niște arbori înalți în umbra cărora ieșeau, din afund, trei sau patru izvoare.

— Iată locul denumit Negrele-Fântâni, îmi zise domnul Leduc.

— Aici vor locui doamna de Montrevel, Amélie și micul Eduard. Acum, ce sate sunt cele pe care le văd în față?

— Ici, aproape, e Montagnat. Acolo, în munți, e Ceyzériat.

- Acolo-i peștera?
- Da. Cum de știți că este o peșteră la Ceyzériat?
- Spuneți mai departe. Numele celorlalte sate, vă rog.
- Saint-Just, Treconnas, Ramasse, Villereversure.
- Foarte bine.
- Vi-e destul?
- Da.

Îmi scosei carnetul de notițe, făcui planul așezării și înscrisei cam pe locurile lor numele satelor pe care domnul Leduc tocmai mi le trecuse în revistă.

- S-a făcut, îi spusei eu.
- Unde mergem acum?
- Biserica din Brou trebuie să ne fie în cale?
- Chiar așa.
- Să vizităm biserica din Brou.

— Aveți nevoie și de ea în romanul dumneavoastră?

— Fără îndoială. Vă puteți lesne închipui că n-am să pun să se desfășoare acțiunea romanului într-un ținut în care se înalță capodopera arhitecturii secolului al XVI-lea, fără să mă slujesc de ea.

— Să mergem la biserica din Brou.

După un sfert de oră paracliserul ne primea în besacteaua aceea de granit în care se află închise trei giuvaeruri de marmură și anume: mormântul Margaretei de Austria; cel al Margaretei de Bourbon și cel al lui Philibert cel Frumos.

— Cum de n-au fost făcute praf și pulbere în timpul Revoluției asemenea capodopere? îl întrebai pe paracliser.

— Eh! Domnule, organele municipale au avut o idee.

— Care?

— Să facă din biserică o magazie de furaje.

— Da și fânul a salvat marmura. Ai dreptate, domnule și amice, asta e o idee.

— Ideea organelor municipale vă dă și dumneavoastră una? Mă întrebă domnul Leduc.

— Da, chiar îmi dă, și-aș fi tare nenorocii dacă nu voi izbuti să fac ceva din ea.

Scosei ceasul.

— E trei! Să mergem la închisoare. Am întâlnire la patru cu domnul Milliet în piața Bastionului.

— Așteptați... încă un lucru, cel din urmă.

— Ce?

— Ați văzut deviza Margaretei de Austria?

— Nu. Unde?

— Iată, pretutindeni. Mai întâi, deasupra mormântului.

— *Fortune, infortune, fort: une.*

- Întocmai.
- Și ce-nseamnă jocul ăsta de cuvinte?
- Savanții îl explică astfel: *Soarta persecută tare o femeie*.
- Ia să vedem puțin:
- Mai întâi trebuie să ne închipuim deviza latină, la sursa ei.
- Să ne-o închipuim, e probabil...
- Ei bine: *Fortuna infortunat...*
- O! O! *Infortunat*.
- Păi...

— Așa ceva seamănă grozav a barbarism.

— Și ce vreți!?

— Vreau o explicație.

— Dați-o.

— Iată: *Fortuna, infortuna, forti una... Șansa și neșansa sunt totuna pentru cel puternic*.

— Știți că asta ar putea fi traducerea adevărată?

— Zău! Iată ce înseamnă să nu fii savant, dragă domnule: dacă ai judecată, cu bunul simț vezi mai bine decât cu știința. Nu mai aveți nimic să-mi spuneți?

— Nu.

— Să mergem la închisoare, atunci.

Ne-am urcat iarăși în trăsură, ne-am întors în oraș și nu ne-am mai oprit decât în fața închisorii. Scosei capul pe portieră.

— Vai! Exclamai eu. Mi-au stricat-o.

— Cum v-au stricat-o.

— Bineînțeles. Pe vremea deținuților mei nu era așa. Putem vorbi cu temnicerul?

— Fără îndoială.

— Hai să vorbim cu el.

Băturăm la ușă. Un om de vreo patruzeci de ani veni să ne deschidă.

Îl recunoscui pe domnul Leduc.

— Dragul meu, îi spuse domnul Leduc, iată un cărturar, prieten de-al meu...

— Ei! Ia vedeți! Făcui eu, întrerupându-l, fără glume proaste.

— Care pretinde, urmă domnul Leduc, că închisoarea nu mai este așa cum era în secolul trecut.

— E-adevărat, domnule Leduc. A fost dărmată și reclădită în 1816.

— Atunci, rânduiala lăuntrică nu mai e aceeași?

— O! Nu, domnule, totul s-a schimbat.

— Am putea avea un plan vechi?

— Ah! Domnul Martin, arhitectul ar putea, cred, să vă găsească unul.

- E rudă cu domnul Martin, avocatul?
- E fratele lui.
- Prea bine, amice, voi căpăta planul.
- Atunci nu mai avem treabă aici? întrebă domnul Leduc.
- Nici una.
- Pot să mă întorc acasă?
- Îmi pare nespus de rău că ne despărțim. Atâta tot!
- Nu aveți nevoie de mine ca să găsiți Bastionul?
- E la doi pași.
- Ce faceți deseară?
- Vin s-o petrec cu dumneavoastră, dacă doriți.
- Prea bine! La nouă vă așteaptă o ceașcă de ceai.
- Voi veni s-o beau.

Îi mulțumi domnului Leduc. Ne strânseserăm mâinile și ne despărțirăm.

Coborâi pe strada Alenei (citiți *Arenei* din cauza unei lupte care a avut loc în piața de la capătul străzii) și, mergând de-a lungul grădinii Montburon, ajunsei în piața Bastionului.

E un hemiciclu unde se ține astăzi piața orașului. În mijlocul semicercului se înalță statuia lui Bichat, opera lui David (d'Angers). Bichat, în redingotă... de ce atâta realism exagerat?... stă cu mâna pe inima unui copil între nouă și zece ani, gol-goluț... de ce atâta idealism exagerat?... pe când la picioarele lui Bichat zace întins un cadavru. E cartea lui Bichat: *Despre viață și moarte...!* Tradusă în bronz.

Eram cufundat în contemplarea statuii, care întrunește cusururile și calitățile lui David (d'Angers), când simții că cineva mă atinge pe umăr. Mă întorsei; era domnul Milliet.

În mână ținea o hârtie.

- Ei, cum e? îl întrebai eu.
- Cum? Victorie.
- Ce-i aceea?
- Procesul verbal al execuției.
- A cui?
- A eroilor dumitale.
- A lui Guyon, Leprêtre, Amiet?...
- Și Hyvert.
- Dar dă-mi-l, te rog.
- Iată-l!
- Îl luai și citii.

PROCES VERBAL DE MOARTEA ȘI EXECUȚIA

lui Laurent Guyon, Etienne Hyvert, Francois Amiet și Antoine
Leprêtre. Condamnați la 20 termidor{3}, anul VIII și executați la 23
vendimiar{4}, anul IX.

"Astăzi, 23 vendemiar anul IX, comisarul guvernului de pe lângă Tribunal, care a primit, în cursul nopții și anume la unsprezece seara, curierul ministrului de justiție, conținând procedura și sentința ce condamnă la moarte pe Laurent Guyon, Etienne Hyvert, Francois Amiet și Antoine Leprêtre, precum și sentința Tribunalului de Casație din 6 a lunii curente, care respinge cererea de casare a sentinței din 21 termidor anul VIII, a adus la cunoștință prin scris, între șapte și opt dimineața, celor patru acuzați, că sentința lor condamnându-i la moarte va fi executată astăzi la ora unsprezece. În intervalul de timp care s-a scurs până la unsprezece, cei patru acuzați au tras cu pistolul unul asupra altuia și și-au dat lovituri de pumnal, în incinta închisorii.. Leprêtre și Guyon, după zvonul public, muriseră, Hyvert rănit mortal, trăgea să moară, Amiet, rănit mortal, dar pe deplin conștient. Toți patru în starea arătată, au fost duși la ghilotină și, morți sau vii, au fost ghilotinați. La unsprezece și jumătate aprodul Colin a depus procesul verbal despre torturarea lor la primăria municipiului pentru a fi trecut în registrul de decese.

Căpitanul de jandarmi a înmănat judecătorului de pace procesul verbal despre cele petrecute în închisoare, unde el se afla prezent. În ceea ce mă privește, ca unul ce n-am fost de față, certific cele ce am aflat din zvon public.

Bourg, 23 vendemiar anul IX.

Semnat:

Dubost, grefier."

Ah! Așadar poetul avusese dreptate și nu istoricul. Căpitanul de jandarmi care înmănase judecătorului de pace procesul verbal despre cele petrecute în închisoare — unde el se afla prezent — era unchiul lui Nodier. Acel proces verbal înmănat judecătorului de pace cuprindea povestirea întipărită în capul tânărului, povestirea care, după patruzeci de ani, ieșise la lumină fără nici o denaturare, în capodopera ce poartă titlul *Amintiri din Revoluție*.

Toată procedura se afla în arhiva grefei. Domnul Martin îmi propunea s-o dau la copii: interogatorii, procese verbale, sentința.

Aveam în buzunar *Amintirile din Revoluție* ale lui Nodier. Aveam în mână procesul verbal al execuției care confirmă faptele relatate de el.

— Haidem la magistratul nostru, îi spusei domnului Milliet.

— Haidem la magistratul nostru, repetă și el. Magistratul fu consternat și-l lăsai încre-dințat că poeți! Știu tot atâta istorie cât și istoricii... dacă nu mai mult.

Prolog Orașul Avignon

Nu știm dacă prologul pe care avem să-l punem sub ochii cititorului este chiar util și, totuși, nu ne putem împotrivi plăcerii de a face din el nu primul capitol, ci prefața cărții de față.

Cu cât înaintăm în viață, cu cât pătrundem mai afund în artă, cu atât rămânem mai încredințați că nimic nu-i pieptiș sau răzleț în natură, iar societatea înaintează prin deducții, nu prin accidente și evenimentul, floare veselă sau tristă, înmiresmată sau fetidă, surâzătoare sau fatală, care se deschide astăzi sub ochii noștri, dăduse în boboc din trecut, iar rădăcinile și le întinsese uneori în zilele cu mult dinaintea celor ale noastre, după cum rodul și-l va da târziu, în viitor.

Tânăr, omul ia timpul așa cum vine: tânjind după ziua de ieri, nepăsător față de ziua de azi, prea puțin îngrijorându-se de ziua de mâine. Tinerețea e primăvara cu aurorele-i răco-roase și amurgurile frumoase: dacă uneori vijelia se iscă pa cer, ea izbucnește, trăsnește și se topește lăsând cerul mal auriu, aerul mai curat și natura mai surâzătoare ca înainte.

La ce să mai cugeți la pricinile vijeliei aceleia care trece repede ca un capriciu, efemeră ca o fantezie? Mai înainte de a avea dezlegarea enigmei meteorologice, vijelia va fi dispărut.

Dar nu-i nici pe departe același lucru cu fenomenele teribile care, către sfârșitul verii, ne-amenință roadă; care în mijlocul toamnei ne hărțuiește la vremea culesului; te-ntrebi încotro se duc, te îngrijorează de unde vin și cauți mijlocul să le preîntâmpini.

Ori, gânditorul, istoricul, poetul află cu totul un alt subiect de visare în revoluții, acele zbuciumări ale atmosferei sociale, care acoperă pământul de sânge și doboară o generație întreagă de bărbați, decât în vijeliile cerului care îneacă o recoltă sau distrug sub bătaia

grindinei un cules de vii, cu alte cuvinte speranța numai a unui singur an, care aduc o pagubă ce se poate, mai la urma urmei, acoperi din plin în anul următor, afară doar dacă bunul Dumnezeu nu se află în toane rele.

Astfel, altădată, fie din uitare, fie din nepăsare sau neștiință poate — fericit cine nu știe, nefericit cine știe! — Altădată de-aș fi avut de povestit întâmplarea pe care m-apuc să v-o spun astăzi, aș fi scris ceea ce urmează nepăsător, fără să mă opresc în locul în care s-a petrecut asemenea scenă sortită să fie prima din cartea mea, aș fi trecut prin Sud ca printr-o oricare altă provincie, și-aș fi citat Avignon-ul ca pe oricare alt oraș. Dar astăzi nu mai e așa, nu mă mai aflu în vârtejurile primăverii, ci în vijeliile verii și în furtunile toamnei. Astăzi, când rostesc Avignon, evoc un spectru și, așa cum spunea Antoniu desfăcând giulgiul lui Cezar: "Iată gaură făcută de pumnalul lui Casca, iat-o pe cea făcută de spada lui Cassius și iat-o și pe cea făcută de paloșul lui Brutus", la fel zic eu văzând lințoliul însângerat al orașului papal: "Iată sângele albigenzilor{5}, iată sângele celor din Cévennes, iată sângele republicanilor, iată sângele regaliștilor, iată sângele lui Lescuyer, iată sângele mareșalului Brune".

Și-atunci mă simt cuprins de o tristețe adâncă și m-apuc să scriu; dar, de la primele rânduri, văd că, fără să-mi fi dat seama, între degetele mele unealta istoricului a luat locul penei romancierului.

Ei bine, hai să fiu și unul și altul: cititorule, binevoiește de-i îngăduie istoricului primele zece, cincisprezece, douăzeci de pagini; restul îi rămâne romancierului.

Să spunem, așadar, câteva cuvinte despre Avignon, locul unde are să se petreacă scena cea dintâi a cărții noi pe care o dăruim publicului.

Poate că înainte de a citi ceea ce avem să spunem noi, ar fi bine să ne aruncăm ochii asupra celor zise de François Nouguiér, istoricul național al așezării.

"Avignon, zice el, oraș nobil prin vechime, plăcut prin așezare, semeț prin zidurile-i temeinice, vesel pentru rodnicia solului, fermecător prin blândețea locuitorilor, falnic pentru palatul pe care-l are, frumos datorită străzilor largi, minunat prin construcția podului, bogat datorită comerțului și cunoscut pretutindeni pe-acest pământ."

Ne ierte umbra lui François Nouguiér, de nu vedem și noi orașul lui cbiar cu același ochi ca dânsul.

Cei ce cunosc Avignon-ul vor spune singuri cine l-a văzui mai bine, istoricul sau romancierul.

Se cuvine să recunoaștem de la bun început că Avignon este un oraș aparte, vreau să spun, orașul patimilor nemăsurate j epoca disensiunilor religioase, care au iscat în sânul său dușmăniile politice, datează din secolul al XII-lea; văile muntelui Ventoux adăpostiră după

fuga-i din Lyon, pe Pierre de Valle și pe cei din Vaud, străbunii acelor protestanți ce purtau numele de albigenzi și care îi sărăciseră pe conții de Toulouse și îmbogățiră papalitatea cu cele șapte castele pe care contele Raymond al VI-lea le stăpânea în Languedoc.

Republică puternică, cârmuită de guvernatori, Avignon n-a voit să se supună regelui Franței. Într-o dimineață, Ludovic al VIII-lea — căruia îi păru mai simplu să pornească în cruciadă împotriva Avignon-ului, așa cum făcuse și Simon de Montfort, decât să dezrobească Ierusalimul, cum făcuse Philippe-Auguste — într-o bună dimineață, spuneam, Ludovic al VIII-lea se înfățișă la porțile Avignon-ului, cerând să intre, cu lancea în atac, cu casca pe cap, cu stindardele desfășurate și cu trompetele sunând a luptă.

Cei din cetate nu l-au primit; i-au oferit regelui Franței, ca ultimă concesie, o pașnică intrare, cu capul descoperii, cu lancea înălțată și numai cu stindardul regal fluturând în vânt. Regele porni blocada care a durat trei luni, în timpul căroră, spune cronicarul, burghezii din Avignon răspunseră soldaților francezi cu săgeată la săgeată, cu rană pentru rană, cu moarte pentru moarte.

Orașul capitulă în sfârșit. Ludovic al VIII-lea însoțea cu armata lui pe cardinalul de Saint-Ange, legat papal. Cardinalul dictă condițiile de capitulare, adevărate condiții preotești, dure și absolute.

Locuitorii Avignon-ului fură condamnați să-și dărâme meterezele, să-și astupe șanțurile, să doboare trei sute de turnuri, să-și predea corăbiile, să dea foc tuturor materialelor și uneltelor de război. Pe lângă asta, mai trebuiră să plătească o contribuție enormă, să se lepede de erezia din Vaud și să întrețină în Palestina treizeci de militari strașnic înarmați și echipați, ca să-și dea concursul la dezrobirea mormântului lui Christos. În sfârșit, ca să vegheze la îndeplinirea tuturor condițiilor de mai sus, prevăzute în bula ce există încă în arhivele orașului, s-a înființat un ordin religios de pocăiți care, dăinuind mai mult de șase secole, s-a perpetuat până în zilele noastre.

În opoziție cu pocăiții de mai sus, ce se numeau pocăiții albi, s-a întemeiat și ordinul pocăiților negri, pătrunși până în adâncul lor de spiritul de împotrivire al contelui Raymond de Toulouse.

Din ziua aceea, urile religioase se prefăcură în dușmăanii politice.

Avignon nu se mai mulțumi să fie patria ereziei, trebuia să ajungă chiar teatrul schisme.

Să ni se îngăduie în privința Romei franceze o scurtă digresiune istorică; la drept vorbind, ne am putea lipsi de asemenea digresiune pentru subiectul pe care-l tratăm și poate am face mai bine să intrăm dintr-un singur salt în miezul dramei; dar nădăjduim că digresiunea ne va fi iertată. Scriem mai cu seamă pentru aceia care, într-un roman, doresc să găsească uneori și altceva în afară de roman.

În 1285, Filip cel Frumos se urcă pe tron.

Data asta, anul 1285, este o dată istorică importantă. Papalitatea, care prin persoana lui Grigorie al VII-lea a ținut piept împăratului Germaniei. Papalitatea, care, învinsă materialmente de Henric al IV-lea, l-a învins moralmente. Papalitatea este pălmuită de un simplu gentilom sabin și mănușa de fier a lui Colonna a înroșit fața lui Bonifaciu al VIII-lea.

Dar regelui Franței, cu mâna căruia fusese de fapt, data palma, ce-avea să i se întâmple sub succesorul lui Bonifaciu al VIII-lea?

Succesorul, Benedict al XI-lea, om de jos, ar fi fost poate om de geniu dacă i s-ar fi dat timp s-ajungă.

Prea slab ca să-l lovească fățiș pe Filip cel Frumos, a găsit un mijloc pentru care întemeietorul unei tagme călugărești vestite l-ar fi pizmuit cu două sute de ani mai târziu. El îl iartă pe Colonna în gura mare, în fața poporului.

Ca să-i ierți pe Colonna însemna că l-ai declarat în prealabil vinovat; numai vinovații au nevoie de iertare. Dar dacă era vinovat Colonna, înseamnă că regele Franței îi era cel puțin complice.

Susținerea unui asemenea argument isca oarecare primejdie; de aceea, Benedict al XI-lea nu păstori ca papă decât opt luni.

Într-o zi, o femeie acoperită de văluri, ce se dădu drept maica econoamă de la Sfânta-Petronila din Perugia, veni, pe când prelatul se afla la masă, să-i dăruiască o coșarcă de smochine.

Să fi fost vreo viperă ascunsă, ca în coșul cu smochinele Cleopatrei? Fapt e că a doua zi sfântul scaun era vacant.

Atunci, Filip cel Frumos avu o idee ciudată, atât de ciudată încât la început trebuie să-i fi părut curată halucinație.

Gândi să scoată papalitatea din Roma, s-o aducă în Franța, s-o întemnițeze și s-o pună să bată monedă în folosul lui.

Domnia lui Filip cel Frumos înseamnă înscăunarea aurului.

Aurul era singurul și unicul dumnezeu al acestui rege ce pălmuisese un papă. Ludovic cel Sfânt avu drept sfetnic un preot, pe preacinstitul abate Suger. Filip cel Frumos avu ca sfetnici doi bancheri, pe Biscio și Musiato, doi florentini.

Te aștepți oare, dragă cititorule, să ne vezi căzând în obișnuitul păcat filozofic ce constă în a arunca anatema asupra aurului? Te-ai înșela!

În secolul al XIII-lea puterea aurului crește.

Până atunci nu se știa decât despre pământ.

Aurul însemna pământul prețluit, pământul devenit mobil, putând fi schimbat, transportat, divizibil, subtilizat, spiritualizat, ca să zicem așa.

Atâta timp cât pământul n-ajunsese să fie reprezentat de aur, omul, ca și zeul Terminus, protectorul hotarelor, acea piatră mărginașă de lanuri, stătea cu picioarele adânc înfipite în pământ.

Altădată pământul îl stăpânea pe om, astăzi omul îl stăpânește.

Dar aurul trebuia scos de unde se găsea; și-acolo unde se găsea era cu totul altfel îngropat decât în minele din Chile sau din Mexico.

Aurul se afla la iudovi și în biserici.

Ca să fie scos din asemenea mână dublă, era nevoie de mal mult decât de-un rege, era nevoie de un papă.

Iată de ce Filip cel Frumos, marele vânător de aur, s-a hotărât să aibă un papă al său.

Murind Benedict al XI-lea, s-a ținut sfat de prelați la Perugia. În adunare, cardinalii francezi dețineau majoritatea Filip cel Frumos puse ochii pe Bertrand de Got, arhiepiscop al orașului Bordeaux. Îi dădu întâlnire într-o pădure de lângă Saint-Jean-d'Angély.

Bertrand de Got nu putea lipsi de la întâlnire.

Regele și arhiepiscopul ascultară acolo liturghia și, în momentul culminant al slujbei, se legară prin jurământ, în numele dumnezeului aceluia pe care-l preamăreau, să păstreze o taină desăvârșită.

Bertrand de Got nu știa încă despre ce e vorba.

După ascultarea liturghiei, Filip cel Frumos îi spuse:

— Arhiepiscope, îmi stă în putere să te fac papă.

Bertrand de Got, fără să mai asculte cele ce urmau, se aruncă la picioarele regelui.

— Ce trebuie să fac pentru asta? întrebă el.

— Să-mi faci șase favoruri pe care ți le-oi cere, răspunse Filip cel Frumos.

— Tu, rege, poruncește și eu te voi asculta, exclamă viitorul papă.

Avu loc și jurământul de supunere al prelatului.

Regele îl ridică, îl sărută pe gură și-i spuse:

— Cele șase favoruri pe care ți le cer sunt următoarele: i Primul, să mă împaci bineînțeles cu biserica și să faci să mi se ierte crima pe care-am săvârșit-o față de Bonifaciu al VIII-lea.

Al doilea, să-mi înapoezi mie și alor mei împărtășania pe care curtea de la Roma mi-a ridicat-o.

Al treilea, să-mi dăruiește zeciuiala clerului din regatul meu pe timp de cinci ani, ca să ușurez cheltuielile făcute în războiul din Flandra.

Al patrulea, să distrugi și să desființezi memoria papei Bonifaciu al VIII-lea.

Al cincilea, să investești cu demnitatea de cardinali pe jupânii Jacopo și Pietro de Colonna.

Pentru al șaselea favor și făgăduială, îmi păstrez dreptul de a-ți vorbi la timpul și în locul potrivit.

Bertrand de Got jură pentru făgăduielile și favorurile de mai sus și jură și pentru făgăduială și favorul necunoscut.

Cel din urmă pe care regele nu îndrăznise să-l mai rostească în

urma celorlalte pretindea distrugerea ordinului Templierilor.

În afară de făgăduiala și jurământul făcut pe *corpus domini*{6}, Bertrand de Got dădu regelui că ostateci pe fratele și pe doi nepoți ai săi.

Regele jură și el, la rândul său, că-l va face papă.

Scena de mai sus, petrecută la o răspântie dintr-o pădure, în inima întinericului, semăna mai mult cu o conjurare dintre un vrăjitor și un demon decât cu un legământ statornicit între un rege și un papă.

Astfel, încoronarea regelui, care avu loc la scurtă vreme după aceea la Lyon și prin care începea înrobirea Bisericii, păru prea puțin pe placul lui Dumnezeu.

În clipa în care trecea cortegiul regal, un zid, pe care Stătea ciucure mulțimea de spectatori, s-a prăbușit, rănindu-l pe rege și ucigându-l pe ducele de Bretania.

Papa fu răsturnat și el, iar tiara-i se rostogoli în noroi.

Bertrand de Got fu ales papă sub numele de Clement al V-lea.

Clement al V-lea plăti tot ce făgăduise Bertrand de Goli.

Filip fu declarat nevinovat, împărtașania îi fu restituită lui și alor săi, purpură se ridică iarăși pe umerii celor din familia Colonna, Biserica fu silită să plătească războaiele din Flandra precum și cruciada lui Filip de Valois împotriva imperiului grec. Memoria papei Bonifaciu al VIII-lea fu, dacă nu distrusă și desființată, cel puțin dezonorată; zidăriile Templului fură rase, iar Templierii arși pe platforma podului cunoscut până azi sub numele de Pont-Neuf.

Toate edictele acelea — nu se mai numea bule, de vreme ce puterea vremelnică dicta — toate edictele acelea erau datate din Avignon.

Filip cel Frumos fu cel mai bogat rege al monarhiei franceze; avea o comoară nesecată; comoara era papa. Îl cumpărase, se slujea de el, îl pune la teasc și, așa cum din țeasc curge cidrul și vinul, din acel papă tescuit curgea aurul.

Pontificatul, ce primise palma de la Colonna în persoana lui Bonifaciu al VIII-lea, renunța la autoritatea suverană asupra lumii prin Clement al V-lea.

Am arătat cum au venit la putere regele sângelui și papa aurului.

Se știe și cum au plecat.

Jacques de Molay, din înaltul rugului, le-a dat termen de un an și regelui și papei ca să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu, ori Aristofan zice că *Muribunzii cu părul cărunț au duh de prezicătoare*.

Clement al V-lea plecă cel dintâi; își văzuse în vis palatul în flăcări.

"Din clipa aceea, zice Baluze{7} s-a întristat și nici n-a mai durat."

După șapte luni veni rândul lui Filip. Unii îl săvârșesc din viață la vânătoare, doborât de un mistreț. Și Dante se numără printre aceștia.

"Cel ce, zice el, în preajma Senei bani a falsificat, de colți de mistreți nemiloși a fost sfârtecat."

Dar Guillaume de Nangis(8), îl face pe regele falsificator să moară de o moarte provi-dențială, cu totul de alt soi.

"Ros de-o boală necunoscută de vraci, Filip se stinse, spune el, spre marea uimire a lumii întregi, fără ca pulsu-i și nici urina-i să fi dezvăluit pricina răului sau iminența primejdiei și a deznodământului."

Ludovic al X-lea, regele debandadă, regele scandal, căruia i se spunea *Încăpățânatul*, a urmat la tron după tatăl său Filip cel Frumos, iar Ioan al XXII-lea după Clement al V-lea.

Avignon a ajuns să fie atunci de-a binelea o a doua Romă. Ioan al XXII-lea și Clement al VI-lea i-au consfințit titlul de regină luxului. Moravurile timpului o făcură regina desfrâului și a trândăviei. În locul turnurilor dărmate de Romain de Saint-Ange, Hernandez de Heredi, marele maestru al ordinului Sfântului Ioan din Ierusalim, îi încinse talia cu o centură de ziduri. În cetate se iviră călugări destrăbălați care schimbară incinta sfințită a mănăstirilor în locuri de desfrâu și de dezmăț. Se iviră și curtezane frumoase, ce smulgeau diamantele tiarei, ca să-și facă brățări și salbe. În sfârșit se iviră și ecourile fântânii din Vacluse din care radiară cânturile domoale și melodioase ale lui Petrarca.

Asemenea stare de lucruri dăinui până ce regele Carol al V-lea, un rege cuminte și pios, hotărându-se să pună capăt scandalului, îl trimise pe mareșalul de Boucicaut să-l alunge din Avignon pe falsul papa Benedict al XIII-lea. Domnia-sa văzând însă soldații regelui Franței, își aminti că înainte de a fi fost papă sub numele de Benedict al XIII-lea, fusese căpitan de oaste sub numele de Pietro de Luna. Preț de cinci luni se apără, mânuind singur de pe creasta zidurilor castelului uneltele de război, ucigătoare cu totul altcum decât excomunicările pontificale. În sfârșit, silit să fugă, ieși din oraș printr-o ușiță tainică din castel, ce dădea în șanțul de fortificație, după ce dărmase o sută de case și ucisese patru mii de locuitori din Avignon și se refugie în Spania, unde regele Aragonului îi asigură azil. Acolo, în fiecare dimineață, din vârful unui turn, secondat de doi preoți din care-și făcuse venerabilul său colegiu, binecuvânta lumea, căreia pentru asta nu-i mergea mai bine, și-și excomunica dușmanii, cărora nu le mergea mai rău. În sfârșit, simțind că i s-apropie sfârșitul și temându-se să nu moară și schisma odată cu el, pe cei doi vicari ai săi îi numi cardinali, cu condiția ca după moartea lui unul din cei doi s-aleagă pe celălalt papă. Alegerea se făcu. Noul papă continuă o vreme schisma, sprijinit de cardinalul ce-l proclamase papă. Până la urmă, amândoi intrară în negocieri cu Roma, cerură iertare, recunoscându-și vinile și reintrară în sânul Bisericii, unul cu titlul de arhiepiscop de

Sevilla, celălalt cu cel de arhiepiscop de Toledo.

De-atunci înainte până-n 1790, Avignon, văduvit de papii săi, fu guvernat de emisari papali și de vice emisari. Avu șapte suverani pontifi cu reședința înăuntrul zidurilor sale timp de șaptezeci de ani. Avea șapte spitale, șapte confrerii de penitenți, șapte mănăstiri de bărbați, șapte mănăstiri de femei, șapte parohii și șapte cimitire.

Cei ce cunosc Avignon-ul știu că la vremea aceea erau și sunt încă și astăzi două orașe într-unui singur: orașul preoților, adică orașul roman, apoi orașul negustorilor, adică orașul francez.

Orașul preoților, cu palatul papilor, cu cele o sută de biserici, cu clopotele-i fără de număr gata în orice clipă să dea alarma de incendiu sau să bată dangătul de moarte.

Orașul, negustorilor, cu Rhonul, cu meșteri în mătăsuri, cu tranzitu-i cruciș ce merge din miază-noapte în miază-zi, din apus în răsărit, de la Lyon la Marsilia, de la Nimes la Turin.

Orașul francez, oraș afurisii, dornic să aibă un rege, pizmuind libertățile, se cutremura simțindu-se pământ înrobît, lăcaș al preoților cu clerul drept stăpân.

Clerul — nu clerul acela pios, îngăduitor, sever cu sine când e vorba de datorie și de caritate, trăind pe lumea asta ca s-o mângâie și s-o înalțe fără să se amestece în petrecerile și în patimile ei — ci clerul așa cum îl prefăcuse intrigă, ambiția și pofta, adică acei călugări de curte, rivali ai călugărilor de la Roma, trândavi, desfrânați, luxoși, îndrăzneți, regi ai modei, autorați ai saloanelor, sărutând mâna doamnelor, socotind că-i o cinste să fie curtezani, dându-și mâinile la sărutat femeilor din popor, cărora le făceau onoarea de a le lua de amante.

Doriți un tip din soiul unor asemenea călugări? Luați-l pe abatele Maury. Orgolios ca un duce, insolent ca un lacheu, fiu de cizmar dar mai aristocrat decât un fiu de mare senior.

E lesne de înțeles că cele două categorii de locuitori, una reprezentând erezia, cealaltă ortodoxia, una de partea francezilor, cealaltă de partea Romei, una cu partidul monarhiei absolute, cealaltă cu partidul constituțional progresist, nu puteau fi elemente pașnice și de securitate pentru vechiul oraș pontifical. Este lesne de înțeles, spunem noi, că în clipa în care izbucni revoluția din Paris și în clipa în care revoluția se manifestă prin căderea Bastiliei, cele două partide, încă înfierbântate de războaiele religioase purtate de Ludovic al XIV-lea, nu rămaseră nepăsătoare unul față de celălalt.

Am spus: Avignon, orașul preoților și, adăugăm, orașul dușmăniilor. Nicăieri nu se învață mai bine a dușmăni ca în mănăstiri. Sufletul de copil, lipsit de patimile funeste și dăunătoare oriunde aiurea, se naște în mănăstiri plin de dușmăniile paterne, moștenite din tată în fiu de opt sute de ani și după o viață plină de ură lasă la rândul

său copiilor moștenirea drăcească.

De aceea, la primul strigăt de libertate pe care îl scoase Franța, orașul francez se trezi plin de bucurie și de nădejde: îi sosise în sfârșit clipa să contesteze fățiș concesiunile făcute de o regină minoră ca să-și răscumpere păcatele, prin care dădea un oraș, dădea o provincie și cu ea și o jumătate de milion de suflete. Cu ce drept fuseseră sufletele acelea vândute

In aeternum pontifului din Roma, cel mai crâncen și mai lacom dintre toți stăpânii?

Franța avea să se întrunească pe Câmpul lui Marte, în frățească îmbrățișare a Federației. Avignon nu era tot Franța? S-au numit deputați. Deputații s-au dus la emisarul papal și cu tot respectul îl rugară să părăsească orașul.

I s-au dat douăzeci și patru de ceasuri ca să plece din oraș.

În timpul nopții, partizanii papalității se desfătară spânzurând într-un ștreang un manechin purtând cocarda tricoloră.

Poți îndruma Rhonul, poți canaliza râul Durance, poți înălța diguri împotriva torentelor aprige, care la topirea zăpezilor se prăpăstuiesc în avalanșe lichide de pe creasta muntelui Ventoux. Dar vâlul acela cumplit, vâlul acela viu, torentul de oameni ce se repezi în salturi pe panta pieptișă a străzilor Avignon-ului, odată slobozit, odată năpustit, nici Dumnezeu n-a încercat însă să-l oprească.

Când au dat cu ochii de manechinul cu tricolorul național legănându-se la capătul unui ștreang, cei din orașul francez se ridicară din adâncul temeliilor lui, urlând ca turbații. Patru papistași, bănuți de un asemenea sacrilegiu, doi marchizi, un burghez și-un muncitor fură smulși din casele lor și spânzurați în locul manechinului.

Era în 11 iunie 1790.

Orașul francez în întregime trimise scrisoare Adunării Naționale, că se dăruiește Franței și împreună cu el Rhonul, comerțul său, Sudul și jumătate din Provence.

Adunarea Națională era în ziua aceea reacționară, nu voia să se certe cu papa și-l cruța pe rege, așa că amina toată povestea.

Ca atare, chiar în clipa aceea, mișcarea din Avignon a fost socotită ca o răzvrătire, iar papa putu să facă din Avignon ceea ce curtea regală ar fi făcut din Paris după căderea Bastiliei, dacă Adunarea ar fi amânat proclamația drepturilor omului.

Papa porunci să se anuleze tot ceea ce se făcuse în Comitatul-Venaissin, să se restabilească privilegiile nobililor și ale clerului și să se reînscăuneze inchiziția cu toată rigoarea.

Decretele pontificale fură afișate.

Un om, unul singur, în plină zi în fața tuturor, îndrăzni ta meargă la zidul pe care stătea afișat decretul și să-l sfâșie. Se numea Lescuyer.

Nici gând să fie tânăr, deci nu fusese mânat de impetuozitatea

vârstei. Nu! Era aproape bătrân și nici măcar localnic. Era francez din Picardia, înflăcărat dar chibzuit în același timp, notar vechi, stabilit de multă vreme la Avignon.

A fost o crimă pe care Avignon-ul roman o ținu minte; o crimă atât de mare încât Fecioara Maria a plâns!

Vedeți desigur, Avignon este chiar Italia. Îi trebuie cu orice preț minuni. Și dacă Dumnezeu nu face, se găsește fără îndoială careva că să le născocască. Și minunea mai trebuie încă să fie o minune de-a Fecioarei. Fecioara este totul pentru Italia, țara asta poetică. *La Madonna*, tot duhul, tot sufletul și graiul întreg al italienilor e plin de aceste două cuvinte.

Minunea s-a făcut în biserica Cordelierilor.

Mulțimea a dat fuga acolo.

Că fecioara a plâns, era mare lucru; dar în același timp se răspândi un zvon, datorită căruia emoția crescuse la culme. Un sipet mare, bine ferecat, fusese purtat prin oraș. Cufărul cu pricina ațâțase curiozitatea locuitorilor din Avignon. Ce putea fi în el?

După două ceasuri nu mai era vorba de un sipet ci de optsprezece lăzi care fuseseră văzute în drum spre Rhon.

Cât despre obiectele pe care le conțineau, un hamal le destăinuise: erau gajurile muntelui de pietate, pe care partidul francez le luă cu el, fiindcă pleca din Avignon.

Gajurile muntelui de pietate, adică bunurile săracilor, de care fuseseră despuiați.

Cu cât un oraș este mai calic, cu atât muntele-i de pietate e mai bogat. Puține case de gajuri se puteau mândri că sunt tot atât de bogate ca muntele de pietate din Avignon.

Așa ceva nu se mai putea considera ca o problemă de opinie, nu era decât o tâlhărie, o tâlhărie infamă încât și albi și roșii alergară la biserica Cordelierilor, strigând că municipalitatea trebuie să le dea socoteală.

Lescuyer era secretarul municipalității.

Numele lui fu aruncat în gura mulțimii, nu ca unul ce rupsesse cele două decrete pontificale — atunci s-ar fi iscat apărători — ci ca unul ce semnase ordinul către paznicul muntelui de pietate, ca să lase să se ridice gajurile.

Fură trimiși patru oameni ca să-l prindă pe Lescuyer și să-l aducă în biserică. Fu găsit pe stradă, ducându-se la municipalitate, Cei patru oameni se năpustiră asupra lui și-l târâră în biserică cu strigăte de fiare sălbatice.

Ajuns acolo, în loc să se afle în casa Domnului, Lescuyer înțelese, după ochii scânteietori ce se fixau asupra lui și după pumnii întinși ce-i amenințau, după strigătele ce-i cereai! Moartea, Lescuyer înțelese că se afla într-unui din cercurile acelea ale infernului, uitată de Dante.

Prin cap nu-i trecu decât un gând, că numai sfâșierea afișelor pontificale putea fi pricina unei asemenea mâinii, stârnită împotriva lui. Se urcă în amvon, socotind să-și facă din el tribună și cu glasul omului ce nu numai că n-are nimic a-și imputa, ci e gata s-o ia înc-o dată de la început, prinse a spune:

— Fraților, am crezut că revoluția e necesară și, ca atare, am procedat, acționând cu toată puterea de care dispun...

Fanaticii pricepură că, dacă Lescuyer apucă să se explice, Lescuyer e salvat.

Ei n-aveau nicidecum nevoie de așa ceva. Se năpustiră asupra lui, îl smulseră de la tribună, îl prinseră în mijlocul haitei ce urla, care îl mâna înspre altar scoțând soiul acela de strigăte teribil ce semăna a șuierat de șarpe și a răget de tigru, acel zu-zu!, ucigaș, caracteristic localnicilor din Avignon.

Lescuyer știa ce-nseamnă asemenea strigăt fatal; încercă să se refugieze la piciorul altarului.

Dar n-ajunse să se mai refugieze. Se prăbuși la pământ.

Un meșter mindirigiu, înarmat cu un ciomag, îi trăsese o lovitură atât de sălbatică în cap, încât ciomagul se rupsesse în două.

Atunci se năpustiră asupra bietului trup și, cu acel amestec de sălbăcie și de bucurie, caracteristic localnicilor din Sud, bărbații cântând se apucară să-i țopăie peste pântec, în timp ce femeile, ca să-i facă să ispășească blestemele pe care le rostise împotriva papei, îi tăiau, sau ca să ne exprimăm mai bine, îi festonau buzele cu foarfecele.

Și din mijlocul înspăimântătorului grup se înălța un strigăt, sau mai curând un horcăit și horcăitul zicea:

— În numele celui de Sus! În numele Fecioarei! În numele omeniei! Ucideți-mă mai repe-de!

Horcăitu-i fu auzit; ucigașii toți, de parc-ar fi fost într-un singur gând, se depărtară. Îl lăsară pe nenorocit însângerat, desfigurat, zdrobit, să-și deguste agonia.

Agonia-i dură cinci ceasuri, în timpul cărora în mi; locul hohotelor de răs, a insultelor și-a glumelor batjocoritoare a mulțimii, sărmanul trup zvâcnea și tresărea pe treptele altarului.

Lată cum se ucide la Avignon.

Dar așteptați, mai este încă un fel de a ucide.

Unui bărbat din partidul francez îi trecu prin minte să se ducă la muntele de pietate ca să afle adevărul.

Acolo, totul era în bună ordine, nu fusese scos nici măcar un tacâm de argint.

Așadar, Lescuyer nu fusese asasinat atât de crud și de barbar drept complice al unui furt, ci ca patriot.

În timpul acela se găsea la Avignon un om ce avea grozavă

trecere în fața norodului.

Toate căpeteniile teribile din Sud își câștigaseră o celebritate atât de fatală încât era de-ajuns doar să-i numești pentru ca oricine, chiar și cei mai puțin știutori de carte să-i cunoască.

Pe omul nostru îl chema Jourdan.

Lăudăros și mincinos, îi făcuse pe oamenii de jos să creadă că el tăiase gâtui guverna-torului Bastiliei.

De aceea i se spunea Jourdan Taie-gât.

De fapt, numele lui nu era așa. Pe el îl chema Mathieu Jouve. Nu era provensal de baștină, venise din Puy-en-Velay. Mai întâi fusese conducător de catări pe înălțimile aprige care înconjură orașu-i natal, apoi soldat, fără să fi fost în război; războiul l-ar fi făcut poate mai omenos; — apoi ținuse o tavernă la Paris.

La Avignon era negustor de garanță.

Strânse vreo trei sute de oameni, puse stăpânire pe porțile orașului, lăsând în fața lor o jumătate din oaste și, cu restul, porni asupra bisericii Cordelierilor având în frunte două tunuri.

Le puse în bătaie, dinaintea bisericii și trase la voia întâmplării.

Ucigașii se împrăștiară ca un stol de păsări înspăimântate, lăsând câțiva morți pe treptele bisericii.

Jourdan și oamenii lui pășiră peste cadavre și intrară în sfântul lăcaș.

Nu mai rămăsese înăuntru decât Sf. Fecioară și nenorocitul de Lescuyer, ce răsufla încă.

Jourdan și camarazii săi se păziră să-i dea lui Lescuyef lovitura de grație și să-l săvârșească: agonia sa era mijlocul suprem de ațâțare. Ei luară acel rest de om viu, pe trei sferturi cadavru, și-l duseră cu ei sângerând, gâfâind încă și horcăind.

Fiecare o rupea de fugă din fața unei asemenea priveliști, închizând ușile și ferestrele după el.

După un ceas, Jourdan și cei trei sute de oameni ai săi erau stăpânii orașului.

Lescuyer murise, dar lucrul nu mai avea importanță; da agonia lui nu mai era nevoie.

Jourdan se sluji de teroarea pe care o inspira și arestă vreo optzeci de persoane, ucigași sau prețiși ucigași ai lui Lescuyer.

Treizeci dintre ei poate că nici nu puseseră piciorul în biserică, dar când îți stă la îndemână un prilej minunat să ta descotorosești de dușmani trebuie să te folosești de el, prilejurile minunate sunt rare.

Cele optzeci de persoane fură înghesuite în turnul Groazei, istoricește fu numit Turnul Ghețării.

Dar, de ce să i se fi schimbat numele în Turnul Groazei? Cuvântul e infam, dar se potri-vește de minune cu acțiunea infamă ce urma să se petreacă în el.

Fusese și teatrul torturilor de pe vremea inchiziției.

Astăzi se mai vede încă de-a lungul zidurilor sale funinginea grasă ce se înălța odată cu fumul rugului pe care se mistuiau cărnurile omenești. Astăzi și se mai arată încă uneltele torturii, păstrate cu sfințenie: cazanul, cuptorul, roțile de tortură, lanțurile, celulele subterane, până la osemintele vechi; nimici nu lipsește.

În turnul acela, clădit de Clement al V-lea, fură închiși cei optzeci de ostateci.

Dar, odată arestați și închiși în Turnul Groazei, cei optzeci de ostateci i-au căzut lui Jourdan pe cap ca un adevărat bucluc.

Cine să-i judece?

Nu existau alte tribunale legal constituite decât cele ale papei.

Să-i ucidă pe nenorociții aceia la fel cum și ei îl uciseră pe Lescuyer?

Am spus că o treime, poate o jumătate dintre ei nu numai că nu luaseră nici într-un fel parte la asasinat, dar nici nu puseseră măcar piciorul în biserică.

Să-i ucidă! Măcelul ar fi fost pus pe seama represaliilor.

Dar, ca să uciți optzeci de persoane era nevoie de un număr oarecare de călăi.

Un soi de tribunal, improvizat de Jourdan, își stabilise sediul într-una din sălile palatului. Avea un grefier, pe nume Raphel, un președinte pe jumătate italian și pe jumătate francez, orator în vorbirea populară, pe care-l chema Barbevournin de la Roua, apoi trei sau patru bieți pârâiți: un brutar, un cârnățar. Numele li se pierd în neînsemnătatea condiției lor.

Oamenii aceia strigau:

— Trebuie uciși cu toții, dacă scapă unul singur va sluji de martor.

Dar, așa cum am mai spus-o, lipseau ucigașii.

Abia dacă erau la îndemâna vreo douăzeci de bărbați în curte, toți făcând parte din oamenii de rând ai Avignon-ului: un peruchier, un cizmar de damă, un cârpaci, un zidar, un dulgher; și toți abia de erau înarmați, la întâmplare, unul cu o sabie, altul cu o baionetă, ăsta cu un drug de fier, celălalt cu o bucată de lemn călită în foc.

Toți oamenii aceia, potoliți de-o ploaie de octombrie.

Era greu să faci din ei niște ucigași.

Bine! Așa ar fi să fie, dar oare ce e greu pentru diavol? În asemenea soiuri de întâmplări există un ceas în care se pare că Dumnezeu părăsește jocul. Atunci vine rândul diavolului.

Diavolul în persoană intră în curtea acea rece și glodoasă.

Își luase înfățișarea, forma și chipul unui spițer din regiune, pe nume Mendes: el așază o masă luminată de două felinare; pe masa aceea puse pahare, stacane, ulcele și sticle.

Ce băutură blestemată se află între pereții misterioaselor recipiente cu formele lor bizare, nu se știe, dar efectul fu bine cunoscut.

Toți cei ce se adăpată din licoarea Satanei se simțiră cuprinși de o neașteptată furie febrilă, de-o nevoie de crimă și de sânge.

Din clipă aceea le-a fost de ajuns să li se arate doar ușa, că se și năpustiră în temniță. Masacrul dură toată noaptea; toată noaptea urlete, vaiete, horcăieli de moarte se auziră înălțându-se din beznă.

Au ucis tot, au măcelărit tot, bărbați și femei. A ținut mult. Ucigașii, am spus-o, erau beți și prost înarmați. Totuși, până la urmă au izbutit.

Printre ucigași, un copilandru se evidenția prin cruzimea-i bestială, prin setea-i nepo-tolită de sânge.

Era fiul lui Lescuyer.

Ucidea și-apoi iarăși ucidea. Se lăuda că el singur, cu mâna-i de copil, ucisese zece băr-bați și patru femei.

— Bravo! Pot să ucid cât poftesc! N-am încă cincisprezece ani, n-au ce să-mi facă!

Pe măsură ce ucideau, aruncau morți și răniți în turnul Groazei, hoiturile la un loc cu cei vii, îi prăbușeau de la șaizeci de picioare înălțime: mai întâi fură aruncați bărbații, pe ur-mă femeile. Le-a trebuit ucigașilor timp ca să violeze cadavrele celor ce erau tinere și frumoase.

Pe la ora nouă dimineața, după douăsprezece ceasuri de masacru, o voce mai striga încă din fundul mormântului aceluia:

— Fie-vă milă! Veniți de mă ucideți, nu pot muri.

Un bărbat, Bouffier armurierul, se aplecă asupra găurii și privi; ceilalți nu îndrăzneau.

— Cine strigă de acolo? întrebare cu toții.

— Lami, răspunse Bouffier.

Pe urmă, când se apropie de ceilalți:

— Ei, făcură ei, ia spune-ne, ce-ai văzut în fund?

— Un soi de magiun de tot hazul, zise el; un fel de talmeș-balmeș de bărbați și femei, de preoți și de fete frumoase, de-ți vine să mori de râs.

"Hotărât lucru, omul e o omidă primejdioasă!..." îi spunea contele de Monte-Cristo domnului de Villefort.

Ei bine, în orașul acela încă însângerat, încă înfierbântat, încă înduioșat de asemenea măceluri, avem să le aducem pe cele două personaje principale din povestirea noastră.

Capitolul I Masă comună

La 9 octombrie a anului 1799, pe o zi frumoasă de toamnă meridională, când la cele două margini ale departamentului Provence se coc portocalele de Hyères și strugurii de Saint-Péray, o caleașca purtată de trei căi de poștă trecea cu toată viteza pe podul de peste apa Durance, între Cavaillon și Chateau-Renard, îndreptându-se spre Avignon, vechiul oraș papal, pe care un decret din 25 mai 1791 îl alipise Franței, cu opt ani mai înainte, alipire confirmată prin tratatul semnat în 1797, la Tolentino, între generalul Bonaparte și papa Pius al VI-lea.

Trăsura intră prin poarta Aix, traversă fără să-și încetinească viteza în toată lungimea-i, orașul cu străzi înguste, strâmte și întortocheate, clădit în același timp și împotriva vântului și împotriva soarelui și avu să se oprească la cincizeci de pași de poarta Oulle, la hotelul *Palais-Egalité*, căruia începuse cu binișorul să i se spună iarăși Palais-Royal, nume pe care-l purtase odinioară și pe care-l poartă încă și astăzi.

Cele câteva cuvinte de mai sus, aproape fără nici o însemnătate, în privința firmei hotelului, în fața căruia se oprise diligența, asupra căreia stăm cu ochii țintă, arată destul de bine halul în care se găsea Franța sub guvernul de reacțiune termidoriană⁽⁹⁾, ce purta numele de Directorat.

După lupta revoluționară, care se desăvârșise în răstimpul dintre 14 iulie 1789 și 9 termidor 1794; după zilele de 5 și 6 octombrie, 21 iunie, 10 august, 2 și 3 septembrie, 21 mai, 29 termidor și 1 prerial⁽¹⁰⁾ după ce a văzut cum căzuse capul regelui și al judecătorilor săi, capul reginei și al acuzatorului ei, capetele Girondinilor, Cordelierilor, moderaților și Jacobinilor, Franța încerca sila cea mai înspăimântătoare și mai dezgustătoare dintre toate câte sunt, sila de sânge!

Se înturna dacă nu la nevoia de regalitate, cel puțin la dorința de a avea un guvern tare, în care să se poată încrede, pe care să se poată bizui, care să se pună în mișcare pentru ea și care să-i poată îngădui să se odihnească, în timp ce el ar fi acționat.

În locul unui asemenea guvern vag dorit, Franța avea Directoratul acela slab și nehotărât, alcătuit pentru moment din pofticiosul Barras, intrigantul Sieyès, bravul Moulin, neînsemnatul Roger Ducos și din cinstitul dar puțin cam prea naivul Gohier.

Ca urmare, o demnitate mediocră în afară și o liniște foarte contestabilă înăuntru.

Nu-i mai puțin adevărat că în momentul în care ne aflăm, armatele noastre, atât de glorioase în timpul epicelor campanii din 1796 și 1797, pentru o clipă respinse și împinse spre Franța, datorită nepriceperii lui Schérer la Verona și la Cassano și datorită înfrângerii și morții lui Joubert la Novi, încep să reia ofensiva. Moreau l-a bătut pe Suvorov la Bassignano. Brune l-a bătut pe ducele de York și pe generalul Hermann la Bergen. Masséna i-a nimicit pe austro-ruși la Zürich. Korsakof a scăpat ca prin urechile acului, pe când austriacul Hotz, împreună cu alți trei generali, au fost uciși, iar cinci făcuți prizonieri.

Masséna a salvat Franța la Zürich, așa cum Villars, cu nouăzeci de ani mai înainte, o salvase la Denain.

Dar, înăuntrul, treburile nu mergeau chiar atât de bine, iar guvernarea directorială era, trebuie s-o spunem, tare stânjenită pe de-o parte de războiul din Vendeea, iar pe de alta de tâlhăriile la drumul mare din Sud, de care locuitorii din Avignon, potrivit obiceiurilor lor, erau departe de a rămâne străini.

Fără îndoială, cei doi călători ce coborâra din poștalionul oprit la ușa hotelului *Palais Royal* aveau oarecare dreptate să se teamă de starea de spirit în care se găseau locuitorii mereu frământați din orașul papal, deoarece, puțin mai sus de Orgon, în locul în care trei drumuri stau în fața călătorilor — unul ducând la Nîmes, al doilea la Carpentras, al treilea la Avignon — surugiul oprise caii și, întorcându-se, întrebaser:

— Cetățenii trec prin Avignon sau prin Carpentras?

— Care din cele două căi e mai scurtă? întrebaser cu vocea tăioasă și stridentă cel mai vârstnic dintre cei doi călători, care, deși vizibil mai în vârstă, abia să fi avut vreo treizeci de ani.

— Ei, drumul prin Avignon, cetățene, e mai scurt cu cel puțin o leghe și jumătate.

— Atunci, răspunse el, s-o apucăm pe drumul Avignon-ului.

Și vehiculul relua un galop ce vădea că *cetățenii* călători, așa cum îi numea surugiul, deși calificativul de domn începuse să reîntre în. Vorbire, aveau să plătească pe puțin treizeci de bani pentru zorul cu care erau mânâți caii.

Aceeași dorință de a nu pierde cumva timpul se manifestă și la intrarea în hotel.

Acolo, ca și pe drum, tot cel mai vârstnic dintre călători luă cuvântul. Întrebă dacă se putea lua masa fără zăbavă, iar felul în care era făcută întrebarea arăta că era gata să se lipsească de o grămadă de pretenții gastronomice, cu condiția ca masa comandată să fie servită numaidecât.

— Cetățene, răspunse birtașul, care, la duruitul roților trăsurii, dăduse fugă, cu șervetul pe braț, în întâmpinarea călătorilor, veți fi

servit numaidecât și cum se cuvine în camera dumneavoastră; dar, de mi-ați îngădui să vă dau un sfat...

Se cocli o clipă:

— Hai, dă! Dă! zise cel mai tânăr dintre cei doi călători, deschizând gura pentru întâia oară.

— Ei bine, ce-ar fi să luați masa, pur și simplu, la un loc cu ceilalți, cum face în clipa de față călătorul ce-i așteptat de trăsură aceea gata înhămată. Masa este excelentă și-i gata servită.

Birtașul arăta în același timp o trăsură pregătită cât se poate de comod și plăcut, la care erau într-adevăr înhămați doi cai ce băteau din picioare, pe când surugiul își încerca răbdarea, golind pe marginea ferestrei o sticlă de vin de Cahors.

Prima mișcare a celui căruia i se adresa asemenea propunere fu negativă. Cu toate acestea, după o clipă de gândire, cel mai vârstnic dintre cei doi călători, ca și cum ar fi revenit asupra primei sale hotărâri, făcu însoțitorului său un semn de întrebare.

Acesta îi răspunse cu o privire ce însemna: "Doar știți că sunt la ordinele dumneavoastră".

— Ei bine, fie, spuse cel ce părea că are sarcina să ia inițiativa, vom lua masa la un loc cu ceilalți.

Pe urmă, înturnându-se către surugiu, care îi aștepta cu pălăria în mână poruncile:

— Într-o jumătate de ceas, cel mai târziu, zise el, caii să fie înhămați la trăsură.

Și, lăsându-se îndrumați de chelnerul-șef, amândoi intrară în sufragerie, cel mai vârstnic dintre ei mergând înainte, celălalt venind după dânsul.

Se știe în general impresia pe care o produc comesenilor noii veniți la o masă în pensiune. Toate privirile se înturnară spre cei doi, când intrară; discuția, ce părea destul de însuflețită, se întrerupse.

Grupul comesenilor era alcătuit din obișnuirii birtului: călătorul a cărui trăsură aștepta gata înhămată la ușă, apoi un negustor de vinuri din Bordeaux, stabilit vremelnice la Avignon pentru niște pricini pe care le vom arăta mai acuze și încă un oarecare număr de călători, mergând cu diligența de la Marsilia la Lyon.

Noii veniți salutară comesenii cu o ușoară înclinare din cap și se așezară în celălalt capăt al mesei, izolându-se de restul comesenilor printr-un spațiu de trei, patru tacâmuri.

Asemenea soi de rezervă aristocratică spori curiozitatea al cărei obiect erau cei doi; de altfel, se simțea că ai de-a face cu niște personaje de o distincție incontestabilă, cu toate că straiile lor erau de cea mai desăvârșită simplitate.

Amândoi purtau cizme răsrânate peste pantalonul scurt, haine cu pulpane lungi, mantale de călătorie și pălării cu boruri mari, cu alte

cuvinte, aproape costumul tuturor tinerilor epocii, dar părul lung și lins și cravată neagră, strânsă în jurul gâtului, după moda militarilor, îi deosebea de eleganții Parisului și chiar de cei din provincie.

Muscadinii — așa suna numele ce li se dădea pe-atunci tinerilor regaliști la modă din 1793 — muscadinii purtau așa-zisele urechi de câine, înfoidu-se spre tâmples și părul strâns într-un con la ceafă, iar cravata imensă cu capetele lungi fluturând, înăuntru lăcăia se prăpăstua bărbia.

Unii împingeau reacțiunea până la a se sluji de pudră. Cât despre portretul celor doi tineri, arăta două tipuri cu desăvârșire opuse.

Cel mai vârstnic din ei, cel care de câteva ori luase inițiativa, după cum am băgat de seamă și a cărui voce chiar și în mlădierile cele mai familiare trăda obișnuința de a comanda, era, după cum am spus, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu părul negru despărțit de o cărare pe mijlocul frunții, lins, căzându-i de-a lungul tâmpelilor până pe umeri. Avea pielea feței pârilită, ca omul ce călătorește prin țările meridionale, buzele subțiri, nasul drept, dinții albi și ochii aceia de vultur pe care Dante îi atribuise lui Cezar.

Mai curând scund de statură decât înalt, avea mâna delicată, iar piciorul fin și elegant. Din ținuta lui se desprindea un soi de stângăcie care arăta că în momentul acela purta un costum cu care nu era deloc deprins și, când vorbea, dac-ar fi fost pe malurile Loarei în loc să fie pe malurile Rhonului, interlocutorul său ar fi putut observa că în rostire avea un ușor accent italian.

Însoțitorul său părea cu trei sau patru ani mai tânăr ca el. Era un tânăr frumos, îmbujorat la față, cu părul blond, ochii de-un albastru deschis, nasul hotărât și drept, bărbia ieșită în afară, dar aproape imberb. Poate să fi fost cu două degete mai înalt decât tovarășul său și cu toate că era de-o statură sub mijlocie, părea atât de bine legat în tot întregul său, atât de minunat și nestânjenit în toate mișcările, încât era lesne de ghicit că trebuie să fi fost, de nu tare puternic, cel puțin de-o iuteală și de-o îndemănare puțin obișnuite.

Deși era îmbrăcat la fel, deși se prezenta pe picior de egalitate, părea să aibă pentru tânărul cel oacheș un respect deosebit ce, neputându-se datora vârstei, fără îndoială se datora unei inferiorități a condiției sociale. În afară de asta, tânărul îi spunea "cetățene", pe câtă vreme însoțitorul său îl chema pur și simplu Roland.

Observațiile de mai sus, pe care noi le facem numai ca să-l inițiem mai temeinic pe cititor în povestirea noastră, probabil că n-au fost nicidecum făcute în toată întinderea lor și de comensalii de la ospățul acela în comun; căci, după câteva clipe de atenție dăruite noilor veniți, privirile li se desprinseseră de pe ei, iar conversația întreruptă o clipă-două își reluă cursul.

Trebuie să mărturisim că se dezbătea un subiect dintre cele mai

interesante pentru călători: se povestea despre poprirea unui poștalion având misiunea să ducă o sumă de șaiszeci de mii de franci ce aparțineau guvernului. Poprirea avusese loc în ajun, pe drumul de la Marsilia la Avignon, între Lambesc și Pont-Royal.

La cele dintâi cuvinte ce fură rostite cu privire la întâmplare, cei doi tineri ciuliră urechile cu un vădit interes.

Evenimentul se petrecuse chiar pe drumul pe care tocmai îl străbătuseră și cel ce povestea era chiar unul dintre actorii principali ai acelei scene la drumul mare.

Era negustorul de vinuri din Bordeaux.

Cei ce păreau mai curioși să afle amănunte erau călătorii din diligența care tocmai sosise și care avea să plece. Ceilalți comeseni, cei ce erau din localitate, păreau a fi destul de la curent cu asemenea soiuri de catastrofe, încât erau gata să dea ei amănunte în loc să le primească.

— Așadar, cetățene, zise un domn pântecos în care se înghesuia de spaimă o femeie mare, uscată și slabă, zici că tocmai pe drumul pe care l-am urmat a avut loc furtul?

— Da, cetățene, între Lambesc și Pont-Royal. N-ați băgai de seamă un loc unde drumul urcă și se îngustează între două măguri? Acolo sunt o mulțime de stânci ascuțite.

— Da, da, dragul meu, făcu femeia, strângându-și soțul de braț, am băgat de seamă; ba chiar am spus, ia adu-ți aminte: "Iată un loc primejdios, îmi place să trec pe-aici mai curând ziua decât noaptea".

— Oh! Doamnă, exclamă un tânăr a cărui voce afecta în vorbire graseiatul la modă și care, în mod obișnuit, părea că exercită asupra celor ce luau masa în pensiune dreptul suprem al conversației, știți că pentru domniile-lor *confrății lui Iehu* nu există nici zi nici noapte.

— Cum, cetățene? întrebă doamnă mai înspăimântată încă, ați fost popriți în plină zi?

— În plină zi, cetățeană, la ceasurile zece de dimineață.

— Și câți erau? întrebă și domnul cel pântecos.

— Patru, cetățene.

— Ședeau la pândă pe drum?

— Nu. Au sosit călări, înarmați până-n dinți și mascați.

— Așa li-i obiceiul, făcu tânărul obișnuit al pensiunii; nu-i așa c-au spus "Să nu cumva să vă apărați, nu vi se face nici un rău; n-avem treabă decât cu banii guvernului".

— Cuvânt cu cuvânt, cetățene.

— Apoi, urmă cel ce părea atât de bine informat, doi au descălecat, au aruncat frâiele cailor celorlalți doi tovarăși și l-au șomat pe însoțitorul poștalionului să le dea banii.

— Cetățene, zice bărbatul pântecos, uimit, dumneata povestești lucruri de parcă le-ai fi văzut.

— Domnul poate că era de față, își dădu părerea unul dintre călători — pe jumătate glumind, pe jumătate bănuindu-l.

— Nu știu, cetățene, dacă rostind cele de mai sus ai avut de gând să-mi spui o necuviință, răspunse nepăsător tânărul care venise în ajutorul povestitorului așa de binevoitor și cu atâta pricepere; dar părerile mele politice mă fac să nu consider bănuiala dumitale drept o insultă. Dacă aș fi avut nenorocul să mă aflu printre cei ce au fost atacați, sau cinstea de a face parte dintre cei ce atacau, aș spune-o la fel de fățiș atât într-un caz cât și în celălalt. Dar ieri dimineață, la ceasurile zece, tocmai în clipa în care fu oprită la patru leghe de-aici diligența, eu îmi luam masa liniștit, chiar în locul acesta și, luați aminte, tocmai cu cei doi cetățeni ce-mi fac în clipa de față cinstea de a sta la dreapta și la stânga mea.

— Și, întrebă cel mai tânăr dintre cei doi călători care tocmai se așezaseră la masă și pe care însoțitorul său îl strigă pe numele de Roland, câți bărbați erați în poștalion?

— Stați puțin! Cred că eram... da, așa e, eram șapte bărbați și trei femei.

— Șapte bărbați fără de vizitiu? întrebă iarăși Roland.

— Bineînțeles.

— Și, fiind șapte bărbați, v-ați lăsat prădați de patru bandiți? Bravo, felicitările mele, domnilor.

— Știam cu cine avem de-a face, răspunse negustorul de vin și nu aveam de ce să ne apărăm.

— Cum? Îi luă vorbă din gură tânărul, cu cine aveți de-a face? Păi, aveți de-a face, după câte-mi pare, cu niște hoți, cu niște tâlhari!

— Nicidecum; și-au spus numele.

— Și-au spus numele?

— Ne-au spus: "Domnilor, e de prisos să vă apărați j doamnelor, să n-aveți teamă; nu suntem tâlhari la drumul mare; noi suntem *confrați ai lui Iehu*."

— Da, sări tânărul de la masă, au obiceiul să prevină, ca să înlăture confuziile.

— Ei na! exclamă Roland, dar cine-i, mă rog, acel Iehu, care are confrăți atât de politicoși? E căpitanul lor?

— Domnule, interveni un bărbat ale cărui haine aveau ceva ce aducea cu cele ale unui preot secularizat și care părea și el nu numai un obișnuit al pensiunii, ci și un inițiat în misterele onorabilei corporații ale cărei merite tocmai se discutau, dacă ați fi fost mai priceput, așa cum nu păreți a fi, în lecturile textelor sfinte, atunci ați fi știut că sunt cam vreo două mii șase sute de ani de când Iehu a murit și, ca atare, nu poate, în timpul în care ne aflăm, să mai oprească poștalioanele la drumul mare.

— Domnule abate, răspunse Roland, care recunoscuse în el pe un

om al Bisericii, cum, în ciuda tonului puțin cam înăcrit cu care vorbiți, păreți a fi un om tare instruit, îngăduiți-i unui biet ignorant să vă ceară câteva amănunte în privința celui Iehu, mort de două mii șase sute de ani împliniți și care, cu toate acestea, se bucură de cinstea de a avea niște confrăți, ce-i poartă numele.

— Iehu? Începu omul Bisericii cu același glas oțetit, a fost un rege al Israelului, uns ca atare de către Elisei, sub legământul de a pedepsi crimele săvârșite de tot neamul lui Ahab și al Isabelei și de a-i ucide pe toți preoții lui Baal.

— Domnule abate, ripostă tânărul râzând, vă mulțumesc da explicație. Nu mă îndoiesc că este exactă și mai cu seamă foarte savantă. Numai că, trebuie să vă mărturisesc, n-am. Aflat prin ea mare lucru.

— Cum, cetățene, intră în vorbă iarăși tânărul ce mânca regulat în pensiune, dumneata nu înțelegi că Iehu e Majestatea-Sa Ludovic al XVIII-lea, uns rege cu condiția de a pedepsi crimele Revoluției și de a ucide preoții lui Baal, adică pe toți cei ce au luat cât de cât parte la groaznica stare de lucruri care de șapte ani încoace e numită Republică?

— Hm! Da! Făcu tânărul nostru. De fapt, înțeleg. Dar, printre cei împotriva cărora confrății lui Iehu sunt însărcinați să lupte, dumneavoastră socotiți și pe bravii soldați care au alungat inamicul de la granițele Franței și pe iluștrii generali ce-au comandat armatele din Tirol, de la Sambre-et-Meuse și din Italia?

— Dar nici nu mai încape îndoială, pe aceia încă cei dintâi și înaintea tuturor.

Ochii tânărului aruncară fulgere, nările i se umflară, iar buzele i se strânsură. Se ridică de pe scaun, dar însoțitorul său îl apucă, îl trase de pulpana hainei și-l făcu să se reazeze, în timp ce cu o singură privire îl sili să tacă.

Apoi, cel ce dăduse asemenea dovadă de stăpânire, luând cuvântul pentru întâia oară, spuse, adresându-se tânărului de la masa pensiunii:

— Cetățene, fiți îngăduitor cu doi călători care sosesc de la marginea lumii, cum am spune din America sau din India, care au părăsit Franța de doi ani de zile, care nu știu absolut nimic din cele ce s-au petrecut aici și care sunt dornici să afle.

— Dar, mai încape îndoială, răspunse cel căruia îi fuseseră adresate cuvintele de mai sus. E cât se poate de firesc, cetățene. Întrebați și vi se va răspunde.

— Ei bine, urmă tânărul oacheș, cu ochi de vultur, cu părul negru și lins, cu pielea feței că granitul, acum, că știu ce-i cu Iehu și în ce scop s-a alcătuit echipa lui de confrăți, aș dori să aflu, ce fac confrății lui cu banii pe care-i adună.

— Vai! Doamne, e foarte simplu, cetățene. Doar știți cât de mult se vorbește de restaurarea monarhiei Bourbonilor?

— Nu, nu știam, răspunse tânărul negricios, cu un ton pe care de prisos se străduia să-l prefacă naiv. Sosesec, așa cum vă spuneam, de la marginea lumii.

— Cum! Nu știți atâta lucru? Ei bine, în șase luni va fi fapt împlinit.

— Chiar de-adevărat?

— Așa cum am cinstea să v-o spun, cetățene.

Cei doi tineri cu înfățișarea militărească schimbară între ei o privire și un surâs, cu toate că tânărul blond părea sub povara unei vii nerăbdări.

Cel ce vorbea cu ei urmă:

— Lyon e cartierul general al conspirației, dacă totuși conspirație poate fi numit un complot ce se urzește ziua-n amiaza mare. Denumirea de guvern provizoriu s-ar potrivi mai bine.

— Ei, fie, cetățene, făcu tânărul negricios, cu o politețe ce nu era lipsită de ironie, să-i zicem guvern provizoriu.

— Guvernul provizoriu, despre care vorbim, își are statul său major și armatele sale.

— Nu! Stat major poate... dar armate...

— Vă repet, armatele sale.

— Dar unde sunt armatele acelea?

— Iată, una se organizează în munții Auvergne, sub comanda domnului de Chardon; alta în munții Jura, sub comanda domnului Teyssonnet; în sfârșit o a treia, care e gata, pe picior și chiar în condiții minunate la ceasul de față, în Vendcea, sub comanda lui Escarboville, a lui Achille Leblond și a lui Cadoudal.

— Ca să vă spun drept, cetățene, îmi faceți un real serviciu aducându-mi la cunoștință toate veștile astea. Credeam că Bourbonii sunt cu desăvârșire resemnați și împăcați cu exilul. Mai credeam că poliția e făcută în așa fel încât să nu mai existe nici comitete provizorii regaliste în mărele orașe și nici bandiți la drumul mare. În sfârșit, credeam că Vendcea e pacificată cu desăvârșire de generalul Hoche.

Tânărul căruia i se adresaseră părerile de mai sus izbucni în râs.

— Dar, mă rog, de unde veniți dumneavoastră? exclamă el, de unde veniți?

— V-am spus-o, cetățene, de la capătul pământului.

— Se și vede.

Pe urmă, continuând:

— Ei bine, înțelegeți, Bourbonii nu mai sunt bogați. Emigrații, ale căror bunuri au fost vândute, sunt ruinați. E cu neputință să pui pe picior două armate și să întreții o a treia fără bani. Se găseau astfel în

încurcătură. Numai Republica ar fi fost în stare să plătească solda dușmanilor ei. Ori, nu era deloc probabil că ea s-ar fi hotărât s-o facă prin bună înțelegere.

Atunci, fără a mai încerca cu ea asemenea târguiala scabroasă, s-a găsit cu cale că e mai simplu să i se ia banii decât să i se ceară.

— Ah! În sfârșit înțeleg.

— Slavă Domnului!

— *Confrații lui Iehu* sunt intermediarii dintre Republică și contrarevoluție, sunt perceptorii generalilor regaliști.

— Da, asemenea lucru nu mai e furt, ci o operație militară, un act de vitejie ca oricare altul.

— Întocmai, cetățene, văd c-ați înțeles. Iar în privința furtului, sunteți acum tot atât de atotștiutor cât și noi.

— Dar, strecură cu timiditate negustorul de vinuri din Bordeaux, dacă domnii confrăți ai lui Iehu — luați aminte că nu spun nimica de rău — dacă domnii confrăți ai lui Iehu nu râvnesc decât la banii guvernului...

— La banii guvernului, nu la alții. Nu-i nici un exemplu c-ar fi prădat pe vreun particular.

— Nici un exemplu?

— Nici unul.

— Atunci cum se face că ieri, odată cu banii guvernului, au luat cu ei și suma de două sute de ludovici ce era a mea?

— Dragă domnule, răspunse tânărul ce-și lua masa în pensiune, v-am spus doar că trebuie să fi fost la mijloc o eroare și că, așa cum mă numesc eu Alfred de Barjols, tot așa și banii aceia vi se vor restitui într-o zi sau alta.

Negustorul de vinuri scoase un suspin și clătină din cap ca unul ce mai păstrează oarecare îndoieli, cu toate asigurările ce-i sunt date.

Dar, în clipa aceea, ca și cum angajamentul pe care și-l luase tânărul nobil, care tocmai își dăduse în vileag condiția-i socială, spunându-și numele, ar fi trezit simțul delicateței la cei pentru care el se pusese chezaș, un cal se opri în fața ușii, se auziră pași pe coridor, ușa de la sufragerie se deschise și un om mascat și înarmat până-n dinți apărură pe prag.

— Domnilor, spuse el în mijlocul liniștii adânci prilejuite de ivirea lui, nu cumva se află printre dumneavoastră un călător pe numele său Jean Picot, care se găsea ieri în diligență ce-a fost oprită între Lambesc și Pont-Royal?

— Ba da, făcu negustorul de vinuri în culmea uimirii.

— Dumneavoastră sunteți? întrebă omul mascat.

— Da, eu sunt.

— Nu vi s-a luat nimic?

— Ba da, mi-a fost luat un sac cu bani, sigilat, cu două sute de

ludovici, pe care-l încredințasem conducătorului.

— Și trebuie să adaug, interveni tânărul nobil din pensiune, că în clipa de mai înainte chiar, domnia sa vorbea despre sacul de bani și-l socotea pierdut.

— Domnul s-a înșelat, răspunse necunoscutul mascat, noi purtăm război cu guvernul și nu cu persoanele particulare: noi suntem confrăți și nu tâlhari. Pofțiți cei două sute de ludovici, domnule, și, dacă o asemenea greșală s-ar mai întâmpla în viitor, reclamați și prezentați-vă în numele lui Morgan.

Cu aceste cuvinte, omul mascat depuse un sac de galbeni în partea dreaptă a negustorului de vinuri, îi salută curtenitor pe oaspeții pensiunii și ieși, lăsându-i pe unii înmărmuriți de spaimă și pe alții în culmea uimirii față de o asemenea cutezanță.

Capitolul II Un proverb italian

La drept vorbind, cu toate că cele două sentimente pe care tocmai le-am indicat, erau sentimentele dominante, ele nu se manifestau nicidecum la toți cei ce se aflau de față într-un grad asemănător. Nuanțele se diferențiază după sex, după vârsta, după fire, ba, mai c-am putea spune și după poziția socială a celor din asistență.

Negustorul de vinuri, Jean Picot, interesatul principal în evenimentul ce tocmai se petrecuse, recunoscând de la prima vedere, după costum, după arme și după mască, pe unul dintre oamenii cu care avusese de-a face în ajun, la apariția acestuia mai întâi încremenise de uluire. Apoi, puțin câte puțin, înțelegând pricina vizitei pe care i-o făcea banditul misterios, trecuse de la uluire la bucurie, străbătând toate nuanțele intermediare ce despart cele două sentimente. Sacul lui cu galbeni se afla lângă el și s-ar fi putut spune că nu îndrăznea să-l atingă. Poate se temea că nu cumva în clipa în care ar pune mâna pe el, să-l vadă topindu-se ca aurul pe care în vis crezi că l-ai găsit și care se face nevăzut chiar înainte de-a deschide ochii, în răstimpul acela de luciditate progresivă, ce desparte somnul adânc de deșteptarea deplină.

Domnul cel pântecos din diligentă și soția lui manifestaseră, ca și ceilalți călători ce făceau parte din același convoi, cea mai adevărată

și mai desăvârșită groază. Așezat în stânga lui Jean Picot, când văzu banditul apropiindu-se de negustorul de vinuri, în nădejdea iluzorie că va păstra o distanță respectabilă între el și confratele lui Iehu, își trase scaunul înapoi peste cel al soției, care, lăsându-se împinsă, încerca și ea la rândul ei să și-l tragă înapoi pe-al ei. Dar cum scaunul următor era cel al cetățeanului Alfred de Barjols, care n-avea nici un motiv să se teamă de niște oameni despre care își manifestase o părere atât de grozavă și de binevoitoare, scaunul soției domnului pântecos găsisese un obstacol în neclintirea celui pe care ședea tânărul nobil încât, așa cum se întâmplase și la Marengo cu opt-nouă luni mai târziu, când generalul șef socotise că era timpul să reia ofensiva, mișcarea de tragere înapoi a scaunului fu stăvilită.

Cât despre acesta — vorbim de cetățeanul Alfred de Barjols — înfățișarea lui, cât și cea a abatelui care dăduse explicația biblică în privința lui Iehu, regele Israelului și a misiunii pe care o primise de la Elisei, înfățișarea lui, s-o spunem fățiș, fusese cea a unui om care nu numai că nu se teme câtuși de puțin, ci care se aștepta chiar la evenimentul ce se petrecea, oricât de neașteptat părea să fie un asemenea eveniment. Cu surâsul pe buze îl urmărise cu privirea pe omul mascat și, dacă toți oaspeții n-ar fi fost atât de preocupați de cei doi actori principali ai scenei ce se desfășura, ar fi putut băga de seamă un semn aproape imperceptibil cu ochiul, schimbat între bandit și tânărul nobil, semn ce se repetă aproape în aceeași clipă și între tânărul nobil și abate.

Dinspre partea lor, cei doi călători, pe care i-am introdus în sala mesei comune și care, după cum am mai spus-o, se țineau destul de retrași la un capăt de masă, păstrasera atitudinea caracteristică firilor lor diferite. Cel mai tânăr dintre ei dusesese instinctiv mâna la șold, ca și cum ar fi căutat o armă ce-i lipsea și se ridicase ca mișcat de-un resort ca să se repeadă la gâtul bărbatului mascat, ceea ce cu siguranță că s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost singur. Dar cel mai vârstnic dintre ei, cel ce părea să aibă nu numai obiceiul ci și dreptul de a-i ordona, se mulțumise, cum făcuse și prima oară, să-l țină cu toată puterea de haină, spunându-i cu un ton poruncitor, aproape aspru chiar:

— Stai jos, Roland!

Și tânărul se așază pe scaun.

Dar cel ce dintre toți comesenii rămăsese, cel puțin în aparență, cât mai nepăsător în timpul întregii scene ce se desfășurase, era un bărbat de treizeci și trei, treizeci și patru de ani, cu părul blond și barbă roșcată, chipeș și stăpânit, cu ochi mari albaștri, pielița obrazului luminoasă, buze inteligente și fine, înalt de statură și cu un accent străin ce trăda omul născut în sânul acelei insule al cărui guvern ducea cu noi, la vremea aceea, un război așa de crâncen: atât cât se putea judeca după puținele cuvinte ce-i scăpasera, vorbea limba

franceză cu o rară corectitudine, în ciuda accentului pe care i l-am semnalat. La primul cuvânt pe care-l rostise, cel mai vârstnic dintre cei doi călători, recunoscându-i accentul de dincolo de Canalul Mânecii, tresărise și, întorcându-se către însoțitorul său, obișnuit să-i citească gândurile în privire, păruse că-l întreabă cum de se află un englez în Franța tocmai arunci când războiul îndârjit ce se purta între cele două națiuni îi exila, firește, pe englezii din Franța precum și pe francezii din Anglia. Fără îndoială, explicația îi părea lui Roland cu neputință de găsit, deoarece dădu un răspuns cu o mișcare din ochi și cu un gest din umeri ce însemna: "Asta îmi pare la fel de nemaipomenit că și domniei-voastre; dar dacă domnia-voastră, matematician prin excelență, nu găsiți soluția unei asemenea probleme, ce rost are să mi-o cereți mie."

În cugetul lor, cei doi tineri rămăseseră însă cu credința de nezdrcinat că bărbatul cel blond, cu accent anglo-saxon, era călătorul pe care-i aștepta gata înhămată confortabila caleașca de la ușa hotelului și că acel călător era din Londra sau în orice caz dintr-unul din comitatele sau ducatele Marii Britanii.

Cât despre vorbele pe care le rostise, am spus doar că erau rare, atât de rare încât de fapt păreau mai curând exclamații decât vorbe; numai că, la fiecare explicație ce fusese cerută asupra stării din Franța, englezul își scotea fățiș un carnet! Din buzunar și, rugându-l fie pe negustorul de vinuri, fie pe abate, fie pe tânărul nobil să repete explicația — ceea ce fiecare făcea cu o bunăvoință plină de amabilitate, asemănătoare tonului curtenitor cu care fusese pusă întrebarea — nota ceea ce era mai important, mai extraordinar sau mai pitoresc din cele povestite despre oprirea poștalionului, starea în care se află Vendeea și confrății lui Iehu, mulțumind de fiecare dată cu vocea și cu gestul, cu acea rigiditate atât de obișnuită la vecinii noștri de peste Canal și punându-și de fiecare dată în buzunarul de pe pulpana redingotei carnetul îmbogățit cu o nouă informație.

În sfârșit, ca un spectator tare bucuros de un deznodământ neașteptat, scosese un strigăt de satisfacție dând cu ochii de omul mascat, pe care-l ascultase ațintind urechile, îl privise holbând ochii și nu-l scăpase nici o clipă din privire, până ce ușa se închise în spatele lui și atunci, scoțându-și cu grabă carnetul din buzunar, spuse vecinului său, care nu era altul decât abatele:

— O! Domnule, ați fii atât de bun să-mi repetați cuvânt cu cuvânt, în cazul că nu mi-aș aminti, cele ce a spus gentilomul care tocmai a ieșit de aici?

Se puse să scrie numaidecât și, memoria abatelui întovărășindu-se cu a sa, avu satisfacția de a transcrie în toată integritatea fraza confratelui lui Iehu adresată cetățeanului Jean Picot.

Apoi, după ce transcrise fraza aceea, izbucni cu un accent ce

adăuga un straniu și original specific vorbelor sale:

— Vai! Într-adevăr numai în Franța se întâmpla asemenea lucruri. Franța e țara cea mai ciudată din lume. Sunt încântat, domnilor, că pot călători în Franța și că-i pot cunoaște pe francezi.

Ultima lui frază fusese rostită cu atâta curtenire, că nu-ți mai rămânea, după ce-ai auzit-o desprinzându-se de pe asemenea buze serioase, decât să-i mulțumești celui ce-a rostit-o, chiar dacă era descendentul învingătorilor de la Crécy, Poitiers și Azincourt.

Unei asemenea politetei îi răspunse cel mai tânăr dintre cei doi călători, cu un ton de nepăsare caustică, ce părea că-i vine din însăși firea lui.

— Pe cuvântul meu! Sunt și eu întocmai ca dumneavoastră, milord. Zic milord, fiindcă presupun că sunteți englez.

— Da, domnule, răspunse gentilomul, mă bucur de asemenea cinste.

— Ei, bine! După cum vă spuneam, urmă tânărul, sunt încântat că pot călători în Franța și pot vedea lucruri ca cele pe care le-am văzut. Trebuie să trăiești sub guvernul cetățenilor Gohier, Moulin, Roger Ducos, Sieyès și Barras ca să ai prilejul să fii de față și să vezi asemenea pozna și când, peste cincizeci de ani, se va povesti că-n mijlocul unui oraș de treizeci de mii de suflete, ziua-n amiaza mare un tâlhar de drumul mare a venit, cu masca pe obraz, cu două pistoale și o sabie la brâu, ca să restituie cei două sute de ludovici pe care-i șterpeliase în ajun unui negustor cinstit care era deznădăjduit că i-a pierdut; când se va mai adăuga că asemenea faptă s-a petrecut la un prânz în pensiune la care ședeau așezați vreo douăzeci, douăzeci și cinci de persoane și că tâlharul model s-a retras fără ca nici una din cele douăzeci, douăzeci și cinci de persoane prezente să se fi repezit să-l prindă de gât, sunt gata să pun prinsoare că cel ce va avea îndrăzneala să povestească asemenea anecdotă va fi socotit drept un mincinos infam.

Și tânărul, lăsându-se pe spate în scaun, izbucni în râs, dar într-un râs atât de nervos și strident încât toți îl priviră uimiți. În timp ce tovarășul său își pironi ochii asupra lui cu o îngrijorare aproape părintească.

— Domnule, i se adresă cetățeanul Alfred de Barjols, care, ca și ceilalți de altfel, păru tulburat de asemenea stranie modulație de glas, mai mult tristă sau, de fapt, mai mult dureroasă decât veselă și pe care înainte de a răspunde o lăsase să se stingă până la cea din urmă fremătare. Domnule, îngăduiți-mi să vă atrag atenția că omul pe care l-ați văzut acum câteva clipe nu-i nicidecum un tâlhar de drumul mare.

— Ei asta-i! Să fim sinceri, ce-i atuncea?

— După toate probabilitățile, e un tânăr dintr-o familie tot atât de

bună ca și dumneata și ca și mine.

— Conte Horn, pe care regentul l-a pedepsit să fie tras pe roată în piața Grève, era și el un tânăr de familie bună. Și, ca dovadă, toată nobilimea Parisului și-a trimis trăsurile la execuția lui.

— Conte Horn, de-mi aduc bine aminte, asasinase un evreu ca să-i fure o poliță pe care nu era nicidecum în măsură să i-o achite, dar nimeni nu va cuteza să vă spună că vreunul din confracții lui Iehu s-ar fi atins măcar de-un fir de păr de pe capul unui copil.

— Ei bine! Fie! Să admitem că instituția ar fi întemeiată pe un punct de vedere filantropic, ca să restabilească balanța între averi, să îndrepte capriciile hazardului, să reformeze abuzurile societății; chiar de-ar fi un tâlhar în felul lui Karl Moor{11}, amicul dumitale Morgan — parcă Morgan zicea cetățeanul acela cinstit că se numește?

— Da, răspunse englezul.

— Ei bine! Amicul dumitale Morgan nu-i decât tot un tâlhar.

Cetățeanul Alfred de Barjols se făcu alb ca varul.

— Cetățeanul Morgan nu-mi e amic, răspunse tânărul aristocrat, dar dacă mi-ar fi, m-aș socoti onorat cu prietenia lui.

— Fără îndoială, răspunse Roland, izbucnind în râs; întocmai cum spune domnul de Voltaire: *Prietenia unui mare om este o binefacere a zeilor.*

— Roland! Roland! Îl strigă cu glas șoptit tovarășul său.

— Vai! Generale, răspunse acesta, lăsând poate anume să-i scape titlul ce se cuvenea tovarăşului său, lăsaţi-mă, rogu-vă, să continui cu domnul o discuţie ce mă interesează în cel mai înalt grad.

Generalul ridică din umeri.

— Numai că, cetăţene, urmă tânărul cu o ciudată stăruinţă, am nevoie să fiu lămurit. S-au împlinit doi ani de când am părăsit Franţa şi, de la plecarea mea, s-au schimbat atâtea lucruri, haine, obiceiuri, accent, încât şi limba s-ar fi putut uşor schimba. Cum îi spuneţi dumneavoastră, în limba ce se vorbeşte astăzi în Franţa, faptului de a opri poştalioanele şi de-a lua banii ce se găsesc în ele?

— Domnule, răspunse tânărul cu glasul omului hotărât să susţină discuţia până la capăt, eu îi spun a purta război; şi iată, însoţitorul dumneavoastră, pe care l-aţi numit adineaori general, în calitatea-i de militar vă va spune că, pe lângă plăcerea de-a ucide şi de-a fi ucis, generalii din toate timpurile n-au făcut altceva decât ceea ce face şi cetăţeanul Morgan.

— Cum! strigă tânărul nostru, ai cărui ochi scăpărară ca fulgerele, îndrăzniţi să comparaţi?...

— Lasă-l pe domnul să-şi dezvolte teoria, Roland, interveni călătorul negricios ai cărui ochi se umbriră sub genele-i lungi, negre, că nu cumva să lase să se vadă ce se petrecea în sufletul său, spre deosebire de cei ai tovarăşului său, ce păreau că se dilataseră ca să-şi arunce flăcările.

— Ah! exclamă tânărul cu accentu-i sacadat, vedeţi aşadar că şi domnia-voastră începeţi să fiţi captivat de discuţie.

Pe urmă, întorcându-se către cel pe care părea că-l atacă:

— Continuaţi, domnule, continuaţi, zise el, generalul vă îngăduie.

Tânărul nobil se înroşi atât de tare pe cât pălise cu o clipă mai înainte şi, cu dinţii strânşi, cu coatele pe masă, cu bărbia sprijinită în pumni ca să se apropie cât mai mult cu putinţă de adversarul său, cu un accent provensal ce creştea din ce în ce mai tare pe măsură ce discuţia sporea în tensiune, spuse:

— De vreme ce *generalul îmi îngăduie*, reluă apăsând pe cuvântul *generalul*, voi avea cinstea să-i spun şi cu acelaşi prilej şi dimitale, cetăţene, că îmi aduc aminte, cred, să fi citit în Plutarh, că în clipa în care Alexandru a pornit spre India, n-a luat cu dânsul decât optsprezece sau douăzeci de talanţi de aur, ceea ce face acum o sută, sau o sută douăzeci de mii de franci. Ori, credeţi dumneavoastră că cu aceşti optsprezece-douăzeci de talanţi de aur şi-a hrănit el armata, a câştigat bătălia de la Granica, a supus Asia Mică, a cucerit Tyr-ul, Gaza, Siria, Egiptul, a clădit Alexandria; cu ei credeţi că a pătruns până-n Libia şi a pus să fie declarat fiul lui Jupiter de oracolul lui Ammon şi apoi tot cu ei a pătruns până la Hyphasa şi, fiindcă soldaţii săi nu vor să meargă cu el mai departe, s-a întors la Babilon ca să-i

întreacă în lux, în desfrâu și în voluptate pe cei mai luxoși, mai desfrânați și mai voluptoși regi ai Asiei? Din Macedonia vă închipuiți oare că-și trăgea el banii și credeți că regele Filip, unul dintre cei mai săraci regi ai sârmanei Grecii, își onora polițele pe care fiul său le emitea în contul lui? Nu, nicidecum! Alexandru făcea ca și cetățeanul Morgan: numai că, în loc să oprească diligentele la drumul mare, el prăda orașele, îi silea pe regi să-și plătească răscumpărarea, puneă biruri în țările cucerite. Să trecem la Hanibal. Știți, desigur, cum a plecat din Cartagina, nu-i așa? N-avea nici măcar cei optsprezece-douăzeci de talanți ai predecesorului său, Alexandru. Dar, dat fiind că-i trebuiau bani, luă cu asalt și jefui orașul Sagonta, în plină pace, călcând peste tratate; din clipa aceea fu bogat și putu să pornească în campanie. Să-mi fie cu iertare, de data aceasta nu mai e vorba de Plutarh, ci de Cornelius Nepos. Vă scutesc de coborârea Pirineilor, de trecerea Alpilor, de cele trei bătălii pe care le-a câștigat punând mâna de fiecare dată pe comorile celor învinși și, iată, ajung la cei cinci, șase ani pe care i-a petrecut în Campania. Credeți oare că el și cu armata lui plăteau pensii locuitorilor din Capua și că bancherii din Cartagina, cu care se învrăjbise, îi trimiteau bani? Nu: prin război se hrănea războiul, după sistemul lui Morgan, cetățene. Dar să trecem la Cezar. Ei! Cu Cezar e altceva. Pleacă din Spania cu datorii de vreo treizeci de milioane, se întoarce aproape cum a plecat, pleacă din nou în Galia, stă zece ani la străbunii noștri: în timpul celor zece ani trimite mai mult de o sută de milioane la Roma, trece iarăși peste Alpi, trece Rubiconul, merge drept asupra Capitoliului, sparge ușile intrând cu forța în Templul lui Saturn, unde se afla tezaurul, ia cât îi trebuie din el pentru nevoile sale personale și nu pentru cele ale republicii, cam trei mii de livre aur în lingouri și moare — el, pe care creditorii, cu douăzeci de ani mai înainte, nu voiau să-l lase să iasă din căsuța-i de pe calea Suburra — lăsând două, trei mii de sesterți pe cap de locuitor, zece, douăsprezece milioane Calpurniei și treizeci, patruzeci de milioane lui Octavian; tot după sistemul lui Morgan, numai că Morgan sunt sigur că va muri fără să se fi atins, nici de banii galilor nici de aurul Capitoliului. Acum, să sărim peste o mie opt sute de ani și să ajungem la generalul *Buonaparté*...

Și tânărul aristocrat, cum obișnuiau să facă toți dușmanii învingătorului din Italia, se prefăcu că apasă pe u-ul pe care Bonaparte îl înlăturase din numele său și pe e-ul al cărui accent generalul îl scosese.

Afectarea sa păru că-l scoate din sărite pe Roland, care făcu o mișcare ca și cum ar fi fost gata să se repeadă la el. Dar însoțitorul său îl opri.

— Lasă, Roland, făcu el, lasă. Sunt sigur că cetățeanul Barjols n-are să spună că generalul Buonaparté, după cum îi spune el, e un

tâlhar.

— Nu, n-am s-o spun eu; dar e un proverb italian care-o spune pentru mine.

— S-auzim proverbul! Ceru generalul, substituindu-se însoțitorului său și, de data aceasta, fixând asupra tânărului nobil privirea-i limpede, calmă și profundă.

— Iată-l în toată simplitatea lui: *Francesi non sono tutti landroni, ma buona parte*. Ceea ce înseamnă: "Nu toți francezii sunt tâlhari, ci..."

— O bună parte? întrebă Roland.

— Hm! Ci *Buonaparté*, răspunse Alfred de Barjols.

Nici nu ieșise bine cuvântul obraznic din gura tânărului aristocrat și farfuria cu care se juca Roland îi țâșni din mână și-l izbi din plin peste față.

Femeile scoaseră câte un țipăt, bărbații se sculară în picioare.

Roland izbucni în râsu-i nervos, ce-i era atât de obișnuit și se lăsă să cadă pe scaunul său.

Tânărul aristocrat stătu calm, cu toate că un șuvoi de sânge îi curgea din sprânceană pe obraz.

În clipa aceea, conducătorul intră spunând, după formula obișnuită:

— Cetățeni călători, poftiți în diligentă! Călătorii, grăbindu-se să se depărteze de teatrul încăierării la care tocmai fuseseră de față, se năpustiră spre ușă.

— Scuză-mă, domnule, i se adresă Alfred de Barjols lui Roland, nădăjduiesc că nu pleci cu diligența?

— Nu, domnule, cu trăsura poștei; dar fii pe pace, nu plec încă.

— Nici cu, zise englezul. Dezhămați caii, rămân și cu.

— Eu plec, spuse cu un suspin tânărul oacheș, căruia Roland îi dăduse titlul de general. Știi că trebuie, prietene, că prezența mea acolo e absolut necesară. Dar îți jur că nu te-aș părăsi nicidecum așa, dacă aș putea face altfel...

Și spunând cuvintele de mai sus, vocea-i trăda emoție, cu toate că timbrul ei, îndeobște ferm și metalic, nu părea a fi susceptibil de așa ceva.

Dimpotrivă Roland părea în culmea bucuriei. S-ar fi putut spune că firea-i războinică se însenina la apropierea primejdiei pe care poate că n-o provocase, dar pe care nu căutase măcar s-o înlătura cât de cât.

— Bine! Generale, îi răspunse el, trebuia să ne despărțim la Lyon, de vreme ce ați avut bunătatea să-mi acordați un concediu de-o lună ca să mă duc la Bourg, acasă, să-mi văd familia. Vom face cu șaizeci de leghe mai puțin împreună, asta-i tot. Vă voi reîntâlni la Paris. Numai, să știți, dacă aveți nevoie de un om devotat și care nu face nazuri, gândiți-vă la mine.

— Fii pe pace, Roland, făcu generalul.

Pe urmă, uitându-se cu atenție la cei doi adversari:

— Înainte de orice, Roland, îi spuse el însoțitorului său cu un accent nedefinit de duioșie, nu te lăsa ucis și, dacă lucrul e cu puțință, să nu-ți ucizi nici adversarul. La urma urmei, tânărul acesta e un bărbat cu suflet și tare așa vrea într-o zi să-i am alături de mine pe toți bărbații cu suflet.

— Voi face tot ce-i cu puțință, generale, fiți liniștit, în acel moment, birtașul se arătă în pragul ușii.

— Trăsura de poștă pentru Paris e gata înhămată, zise el. Generalul își luă pălăria și bastonul ce se aflau pe un scaun, iar Roland, dimpotrivă, îl urmă cu capul descoperit, purtându-se în așa fel să se vadă bine că nici prin gând nu-i trecea să plece cu tovarășul său.

De aceea, Alfred de Barjols nu i se împotrivi la ieșire. De altfel, era lesne de văzut că adversarul lui e mai curând dintre cei ce caută gălceava decât dintre cei ce-o ocolesc.

Roland îl însoți pe general până la trăsura în care generalul se urcă.

— Oricum, zise acesta din urmă luând loc în trăsură, plec tare întristat că te las singur, aici, Roland, fără nici un prieten care să-ți slujească de martor.

— Ei! Nu fiți îngrijorat de așa ceva, generale, niciodată nu-i lipsă de martori. Se găsesc și se vor găsi totdeauna oameni curioși să afle cum un bărbat ucide pe altul.

— La revedere, Roland. Auzi tu, nu-ți spun adio, îți spun la revedere!

— Da, scumpul meu general, răspunse tânărul cu glas aproape înduioșat, aud foarte bine și vă mulțumesc.

— Făgăduiește-mi că ai să-mi dai de știre îndată ce socoteala asta va fi încheiată, sau c-ai să-mi scrii prin cineva, dacă n-ai să poți să-mi scrii chiar tu.

— Oh! Nu vă temeți, generale. În mai puțin de patru zile veți primi o scrisoare de la mine, adăugă Roland.

Apoi, cu o umbră de adâncă tristețe în voce:

— Încă n-ați băgat de seamă, făcu el, că asupră-mi stă un destin ce nu vrea să mă lase să mor?

— Roland! exclamă generalul pe un ton sever, iarăși!

— Nimic, nimic, spuse tânărul clătînând din cap și dând trăsăturilor sale înfățișarea unei veselii nepăsătoare, care trebuie să-i fi fost expresia obișnuită a feței mai înainte de a i se fi întâmplat necunoscută nenorocire ce părea a-l face să dorească moartea, cu toate că era atât de tânăr.

— Bine. Dar, știi ce? Încearcă să afli un lucru.

— Ce lucru, generale?

— Cum se face că în clipa în care suntem în război cu Anglia, un

englez se plimbă prin Franța atât de liber și liniștit de parcă ar fi la el acasă.

— Bine. Am să aflu.

— Dar cum ai să faci?

— Nu știu. Dar, dacă v-am făgăduit c-am să aflu, sigur am să aflu, chiar de-ar trebui să-l întreb pe el în persoană.

— Cap nesăbuit! Bagă de scamă să nu intri în altă încurcătură și din partea asta.

— În orice caz, fiind vorba de-un dușman, nu va mai fi duel, ci adevărată luptă.

— Ei, încă o dată, la bună vedere și, hai, vin de mă sărută. Roland se aruncă cu un gest de recunoștință pasionată de gâtul aceluia ce-i acordase asemenea îngăduință.

— Oh! Generale! strigă el, cât aș fi de fericit... de n-aș fi atât de nenorocit!

Generalul se uită la el cu dragoste adâncă.

— Într-o zi ai să-mi povestești toată nenorocirea ta, nu-i așa Roland? Îi spuse.

Roland izbucni în râsul acela îndurerat, care de două sau de trei ori se și ivise pe buzele lui.

— Oh! Pe viața mea, nu, răspunse el, ați râde prea tare de mine.

Generalul se uită la el, cum s-ar fi uitat la un nebun.

— În sfârșit! exclamă el, trebuie să iei oamenii așa cum sunt.

— Mai cu seamă când nu sunt ceea ce par să fie.

— Tu mă socoti Oedip și-mi dai să dezleg enigme, Roland.

— Ah! De-ați ghici-o pe asta, generale, v-aș saluta ca pe regele Thebei. Dar, cu toate prostiile mele, uit că fiecare clipă vă e prețioasă și vă țin în loc de prisos.

— Ai dreptate! Ai vreun comision pentru Paris?

— Am trei: prietenie lui Bourrienne, respectele mele fratelui dumneavoastră, Lucien și cele mai calde omagii doamnei Bonaparte.

— Se va face așa cum dorești.

— Unde vă găesc la Paris?

— În casa mea din stradă Victoriei și poate...

— Poate...?

— Cine știe? Poate la Luxembourg!

Pe urmă, trăgându-se înapoi, ca și cum i-ar fi părut rău că spusese atât de multe, fie chiar aceluia pe care-l socotea drept cel mai bun prieten al său:

— Dă-i drumul înspre Orange! strigă el surugiului și cât mai repede cu putință.

Surugiul, care n-aștepta decât porunca de plecare, dădu bici cailor. Trăsura plecă iute, huruind ca tunetul și dispăru pe poarta Oulle.

Capitolul III Englezul

Roland rămase nemișcat pe locul pe care se afla, nu numai atât cât să poată urmări cu vederea trăsura, ci încă multă vreme după ce o pierduse din ochi.

Apoi, scuturându-și capul ca să-și alunge parcă de pe frunte norul ce-l înnegura, se întoarse în hotel și ceru o cameră.

— Condu-l pe domnul la numărul 3, porunci patronul unei femei de serviciu.

Femeia luă o cheie atârnată pe o tăbliță lată de lemn negru pe care erau rânduite pe două șiruri numere albe și făcu semn tânărului călător s-o urmeze:

— Trimite-mi sus hârtie, un condei și cerneală, îi ceru tânărul patronului și dacă domnul de Barjols întreabă unde sunt, dă-i numărul camerei mele.

Patronul făgădui că va face întocmai ceea ce-i ceruse Roland, care urcă scara în urma femeii, fluierând *Marsilieza!*

După cinci minute, ședea lângă o masă, având în față hârtia, condeiul și cerneala pe care le ceruse și se pregătea să scrie.

Dar, în clipa când tocmai era gata să scrie primul cuvânt, cineva îi bătu de trei ori în ușă.

— Intră, spuse el, întorcându-se pe unul din picioarele dindărăt al scaunului pe care se așezase, ca să-l poată avea în față pe vizitatorul care, cum socotise el, trebuia să fie sau domnul de Barjols, sau unul dintre prietenii săi.

Ușa se deschise cu o mișcare egală, ca și cum ar fi fost împinsă de un resort mecanic și în prag apăru englezul.

— Ah! exclamă Roland, încântat de vizită, mai ales din punctul de vedere al sfatului pe care i-l dăduse generalul său, dumneavoastră erați?

— Da, răspunse englezul, chiar eu.

— Fiți binevenit.

— Oh! Să fiu binevenit, cu atât mai bine! Fiindcă nu știam dacă trebuia să viu.

— Dar de ce?

— Din pricina luptei de la Abukir. Roland începu să râdă.

— La Abukir au fost două bătălii, făcu el: cea pe care am pierdut-o și cea pe care am câștigat-o.

— Din pricina celei pe care ați pierdut-o.

— Bine! exclamă Roland, ne batem, ne ucidem, ne nimicim pe

câmpul de bătaie; dar asta nu înseamnă să nu ne strângem mâinile când ne întâlnim pe teren neutru. Așadar, vă repet, fiți binevenit, mai cu seamă dacă veți binevoi să-mi spuneți pe ce ați venit.

— Vă mulțumesc. Dar, mai înainte de toate, citiți aici. Și englezul scoase o hârtie din buzunar.

— Ce-i asta? întrebă Roland.

— Pașaportul meu.

— Și ce am eu de-a face cu pașaportul dumneavoastră? întrebă iarăși Roland. Doar nu sunt jandarm.

— Nu, dar deoarece vin să vă ofer serviciile mele, poate că nici nu v-ați gândi să le primiți dacă n-ați ști cine sunt.

— Serviciile dumneavoastră, domnule?

— Da. Citiți însă. Roland citi:

"În numele Republicii franceze. Directoratul executiv ordonă să i se acorde liberă trecere lui Sir John Tanlay, esq., pe tot cuprinsul teritoriului Republicii și în caz de nevoie să i se dea ajutor și protecție.

Semnat:

FOUCHÉ"

— Uitați-vă și mai jos.

"Recomand cu deosebire celor în drept pe Sir John Tanlay ca pe un filantrop și prieten al libertății.

Semnat:

BARRAS"

— Ați citit?

— Da, am citit. Ei și?

— O! Ei și?... Tatăl meu, milord Tanlay, i-a făcut unele servicii domnului Barras, de aceea domnul Barras îngăduie să mă plimb în Franța și sunt tare mulțumit că mă plimb în Franța și mă desfăt din plin.

— Da, mi-aduc aminte, *sir* John. Ne-ați făcut cinstea să ne spuneți toate acestea și la masă.

— Le-am spus, e-adevărat. Am mai spus și că mi-s tare dragi francezii.

Roland se înclină.

— Și mai ales generalul Bonaparte, urmă John.

— Vă e drag tare generalul Bonaparte?

— Îl admir: e un om mare, foarte mare.

— Ah! Fir-ar să fie! *Sir* John, sunt tare amărât că el n-aude un englez spunând așa ceva despre dânsul.

— Vai! Dacă ar fi de față, nici nu m-aș gândi să i-o spun.

— De ce?

— N-aș vrea să creadă că spun așa că să-i fac plăcere. O spun numai pentru că-i părerea mea.

— Nu mă-ndoiesc, milord, făcu Roland, care nu știa unde voia să ajungă englezul și care, după ce aflase din pașaport ceea ce voia să știe, se ținea în rezervă.

— Și când am văzut, urmă englezul cu același sânge rece, când am văzut că ți-neți cu generalul Bonaparte, mi-a făcut plăcere.

— Chiar de-adevărat?

— Mare plăcere, făcu englezul, dând din cap afirmativ.

— Cu atât mai bine.

— Dar când am văzut că aruncați cu farfuria în capul domnului Alfred de Barjols, asta m-a necăjit.

— Asta v-a necăjit, milord și de ce?

— Pentru că în Anglia, un gentilom nu aruncă cu farfuria în capul altui gentilom.

— Ah! Milord, exclamă Roland, ridicându-se și încruntând din sprâncene, nu cumva ați venit să-mi dați din întâmplare o lecție?

— Vai! Nu. Am venit ca să vă întreb: sunteți poate îngrijorat că nu găsiți un martor?

— Pe cineea mea, *sir* John, vă mărturisesc că așa-i și în clipa în care ați bătut la ușă, mă întrebam, vrând să aflu, cui aveam să-i cer un asemenea serviciu.

— Dacă binevoiți, spuse englezul, am să vă fiu martor.

— Ei! Fir-ar să fie! Făcu Roland, primesc și încă grozav de bucuros.

— Iată serviciul pe care voiam să vi-l ofer dumneavoastră! Roland îi întinse mâna.

— Vă mulțumesc, șopti el.

Englezul se-nclină.

— Acum, urmă Roland, că ați avut bunul plac, milord, de a-mi spune cine sunteți înainte de a-mi oferi serviciile, e foarte drept că, devreme ce vi le primesc, să știți și dumneavoastră cine sunt eu.

— Oh! Cum doriți.

— Mă numesc Louis de Montrevel și sunt aghiotantul generalului Bonaparte.

— Aghiotantul generalului Bonaparte! Sunt foarte încântat.

— Acum vă dați seama de ce-am luat apărarea generalului meu poate puțin prea înfier-bântat.

— Nu, nu prea înfierbântat. Numai că farfuria...

— Da, știu bine, provocarea se putea face și fără farfurie. Dar, ce vreți! O aveam în mână și, neștiind ce să fac cu ea, i-am aruncat-o în capul domnului de Barjols. A plecat de altfel singură, fără să fi vrut.

— Doar n-aveți să-i spuneți lui așa ceva?

— Ah! Fiți liniștit. V-o spun dumneavoastră ca să fiți cu conștiința împăcată.

— Foarte bine. Așadar, aveți să vă bateți?

— Cel puțin pentru asta am și rămas.

— Și cu ce vă bateți?

— Asta nu vă privește, milord.

— Cum, asta nu mă privește?

— Nu. Domnul de Barjols e insultatul. El trebuie s-aleagă armele.

— Așadar, orice armă ar propune, dumneavoastră o veți accepta?

— Nu eu, *sir John*, ci dumneavoastră, în numele meu, devreme ce-mi faceți cinstea de-a fi martorul meu.

— Și, dacă alege pistolul, la ce distanță și cum doriți să vă bateți?

— Asta e tot treaba dumneavoastră, milord și nu a mea. Nu știu dacă se face tot așa în Anglia, dar în Franța, cei ce se bat nu se amestecă în nici un fel. Martorii hotărăsc condițiile. Ceea ce fac martorii e totdeauna bine făcut.

— Atunci, ce-am să fac eu va fi bine făcut?

— Grozav de bine, milord. Englezul se înclină iarăși.

— Ora și ziua luptei?

— Oh! Asta cât mai repede cu putință. Nu mi-am văzut familia de doi ani de zile și vă mărturisesc că abia aștept să-i îmbrățișez pe toți ai mei.

Englezul se uită la Roland cu oarecare uimire. Vorbea cu atâta încredere, c-ai fi spus că-i sigur dinainte că n-are să fie ucis.

În clipa aceea bătu cineva la ușă și vocea patronului întrebă:

— Pot să intru?

Tânărul răspunse afirmativ: ușa se deschise și patronul intră înăuntru, ținând în mână o carte de vizită pe care o dădu locatarului său.

Tânărul luă cartea de vizită și citi: "Charles de Valensolle".

— Din partea domnului Alfred de Barjols, zise patronul.

— Foarte bine! Făcu Roland.

Apoi, înmânând englezului cartea de vizită.

— Pofțiți, asta vă privește. Găsesc de prisos să-l văd pe domnul acesta devreme ce prin partea locului nu mai există cetățeni... Domnul de Valensolle este martorul domnului de Barjols, dumneavoastră sunteți al meu. Stabiliți totul între dumneavoastră. Numai, adăugă tânărul strângându-i mâna englezului și ațintindu-l cu privirile, dați-vă toată osteneala să faceți un lucru serios. Am să aprob tot ceea ce veți fi făcut, afară doar dacă ne veți lua orice șansă de moarte pentru unul sau celălalt dintre noi doi.

— Fiți pe pace, răspunse englezul: voi proceda ca pentru mine.

— Să fie într-un ceas bun. Plecați și când totul va fi pus la punct, urcați iarăși la mine. Nu mă mișc de aici.

Sir John îi urmă pe hangiu. Roland se așeză iarăși, se roti cu scaunul în sens invers și se găsi din nou în fața mesei de lucru.

Luă condeiul și începu să scrie.

Când *sir* John reveni în cameră, Roland, după ce scrisese și lipise plicurile de la două scrisori, scria adresa pe un al treilea.

Făcu semn englezului cu mâna, ca să aștepte până ce termină, ca să-i poată acorda toată atenția.

Termină în sfârșit de scris adresa, lipi plicul scrisorii și se întoarse.

— Ei bine, întrebă el, totul e pus la punct?

— Da, răspunse englezul și a fost lucru ușor, aveți de-a face cu un adevărat gentilom.

— Cu atât mai bine! zise Roland. Și așteptă.

— Începeți duelul peste două ceasuri, la fântâna din Vaucluse — un loc încântător — cu pistolul, din mers unul către altul, fiecare trăgând după voia lui și putându-și urma mersul după focul adversarului.

— Pe cinstea mea! Aveți dreptate, *sir* John. Iată un lucru desăvârșit. Dumneavoastră ați hotărât procedura?

— Eu, împreună cu martorul domnului de Barjols, adversarul dumneavoastră, care a renunțat la privilegiile sale de insultat.

— Ați avut grijă și de arme?

— Mi-am pus la dispoziție pistoalele mele. Au fost acceptate pe cuvântul meu de onoare că fiind tot atât de necunoscute dumneavoastră cât și domnului de Barjols. Sunt niște arme minunate cu care, de la douăzeci de pași, despic un glonț pe lama unui cuțit.

— Prăpăd! Ochiți bine, după cât se parc, milord?

— Da. După cât se spune, sunt cel mai bun trăgător din Anglia.

— E bine de știut. Când voi dori să-mi găsesc moartea, *sir* John, am să vă caut gâlceavă.

— Vai! Să nu-mi căutați niciodată gâlceava mie, exclamă englezul, aș suferi prea mult să mă văd silit să mă bat cu dumneavoastră.

— Vom încerca, milord, să nu vă pricinuim mâhniri. Așadar, peste două ceasuri.

— Da, dumneavoastră mi-ați spus că sunteți grăbit.

— Bineînțeles. Cât e de-aici până la locul acela încântător?

— De-aici până la Vaucluse?

— Da.

— Patru leghe.

— Asta înseamnă un ceas și jumătate. N-avem timp de pierdut. Să ne lepădăm așadar de lucrurile plictisitoare, ca să nu ne mai rămână decât plăcerea.

Englezul se uită la tânărul nostru cu uimire. Roland nu păru că dă

vreo atenție privirii sale.

— Aici am trei scrisori: una pentru doamna de Montrevel, mama mea, una pentru domnișoara de Montervel, sora mea și una pentru cetățeanul Bonaparte, generalul meu. Dacă voi fi ucis, le veți pune pur și simplu la poștă. V-ar veni prea greu?

— Dacă se-ntâmpla asemenea nenorocire, voi duce chiar eu scrisorile, răspuse englezul. Unde locuiesc doamnă, mama dumneavoastră și domnișoara, sora dumneavoastră? întrebă el.

— La Bourg, capitala departamentului Ain.

— E foarte aproape de aici, zise englezul. Cât despre generalul Bonaparte, mă voi duce, dacă trebuie, până în Egipt. Aș fi grozav de mulțumit să-l văd pe generalul Bonaparte.

— Dacă, așa cum spuneți, milord, vă luați sarcina să duceți dumneavoastră scrisorile, nu veți avea un drum atât de lung de făcut: în trei zile, generalul Bonaparte va fi la Paris.

— Oh! Făcu englezul, fără s-arate nici cea mai neînsemnată mirare, chiar credeți?

— Sunt sigur, răspuse Roland.

— Într-adevăr, e un om grozav de neobișnuit generalul Bonaparte. Acuma mai aveți să-mi dați vreo altă dispoziție, domnule de Montrevel?

— Una singură, milord.

— Vai și mai multe dacă voiți.

— Nu, vă mulțumesc, numai una, dar foarte importantă.

— Spuneți.

— De sunt ucis... dar mă-ndoiesc să am asemenea șansă.

Sir John se uită la Roland cu privirile mirate așa cum și le mai ațintise asupra lui de două sau trei ori.

— De sunt ucis, reîncepu Roland, pentru că mai la urma urmei trebuie să prevezi totul...

— Da, de sunteți ucis, ascult.

— Țineți bine seama, milord, căci doresc cu deosebire în asemenea caz, ca lucrurile să se petreacă exact cum am să vi le spun.

— Totul se va petrece precum îmi veți spune, replică *sir John*. Sunt un om foarte exact.

— Ei bine, de voi fi ucis, stăruie Roland, punându-și mâna pe umărul martorului său și apăsând-o cumva pentru ca să-i fixeze mai bine în memorie dispoziția pe care voia să i-o dea, îmi veți așeza trupul așa cum va fi, îmbrăcat gata, fără a îngădui nimănui să am atingă, într-un sicriu de plumb pe care îl veți pune să fie sudat în fața dumneavoastră. Sicriul de plumb îl veți închide într-un coșciug de stejar, pe care veți porunci de asemenea să fie bătut în cuie în fața dumneavoastră, în sfârșit, îl veți expedia mamei mele, afară doar de nu veți prefera să aruncați totul în Rhon, ceea ce las cu totul la

alegerea dumneavoastră, numai să fie aruncat în apele lui.

— N-are să-mi vină mai greu, reluă englezul, de vreme ce tot duc scrisoarea, să duc și sicriul, cu mine.

— Ei nu! Hotărât lucru, zise Roland izbucnind în hohotele lui ciudate de râs, sunteți un om încântător și numai Providența în persoană a îngăduit să-mi ieșiți în cale. Să mergem, milord, să mergem!

Amândoi ieșiră din camera lui Roland. Cea a lui *sir* John se afla pe același palier. Roland așteptă să intre englezul în camera lui ca să ia armele.

După câteva secunde ieși, ținând în mână o cutie cu pistoale.

— Și-acum, milord, întrebă Roland, cum mergem la Vaocluse? Călare sau cu trăsură?

— Cu trăsură, dacă binevoiți. O trăsură e mult mai comodă în caz de rănire. A mea așteaptă jos.

— Credeam c-ați pus să dezhome.

— Așa dădusem poruncă, dar am trimis în goană după vizitiu ca să-i poruncesc contrariul.

S-au coborât pe scară.

— Tom! Tom! zise *sir* John, ajungând la ușă unde era așteptat de-un slujitor în livreaua-i severă de *groom*{12} englez, ia în primire cutia asta.

— *Am I going with mylord?*{13}întrebă slujitorul.

— *Yes!* Răspunse *sir* John.

Apoi, arătându-i lui Roland scărița de la caleașca, pe care slujitorul se trudea s-o potrivească.

— Poftiți, domnule de Montrevel, zise el. Roland urcă în caleașca și se întinse cu voluptate.

— La drept vorbind, zise el, numai dumneavoastră englezii sunteți singurii oameni ce se pricep la trăsurile de călătorie, într-a dumneavoastră te simți ca-n pat. M-aș prinde rămășag cu dumneavoastră că și sicriele vi le dați la capitonat înainte de a vă culca în ele!

— Da, e știut, răspunse *sir* John, că poporul englez se pricepe foarte bine la confort. Dar poporul francez e un popor mai original și mai amuzant... Vizitiu, la Vaocluse.

Capitolul IV Duelul

Drumul nu-i practicabil decât între Avignon și Isle. Cele trei leghe ce despart Avignon-ul de Isle au fost făcute într-un ceas.

În timpul aceluia ceas Roland, ca și cum și-ar fi dat osteneala să facă timpul să pară scurt însoțitorului său de drum, fu vorbăreț și plin

de veselie; cu cât se apropia de locul duelului, cu atât veselia-i creștea. Cineva care n-ar fi. Știut deloc pricina călătoriei, nici prin minte nu i-ar fi trecut că tânărul acela, ce nu mai înceta de flecărit și nu mai isprăvea de răs, ar fi fost sub amenințarea unei primejdii de moarte.

În satul Isle trebuiră să coboare din trăsură.

S-au informat: Roland și *sir* John erau primii sosiți.

O apucară pe drumul ce ducea la fântână.

— O! O! exclamă Roland, aici trebuie să fie un ecou frumos.

Scoase un strigăt, două, la care ecoul răspunse cu o bunăvoință desăvârșită.

— Ei! Pe cinstea mea, exclamă tânărul, iată un ecou minunat. Nu-l știu decât pe cel de la Seinonnetta, la Milano, ce poate fi comparat cu ăsta. Stați puțin, milord.

Și, cu niște modulații ce vădeau în același timp o voce admirabilă și o metodă excelentă, se apucă să cânte un cântec tirolez, ce arăta ca o sfidare adusă gâtlejului omenesc de muzica revoltată.

Sir John îl privea și-l ascultă pe Roland cu o uimire pe care nu-și mai da osteneala s-o ascundă.

După ce ultimul sunet se stinse în adâncitura muntelui, *sir* John zise:

— Să mă bată Dumnezeu dacă greșesc, dar cred că suferiți de spleen.

Roland tresări și-l privi de parc-ar fi vrut să-l întrebe.

Văzând însă că *sir* John nu merse mai departe, îl întrebă:

— Bine! Dar ce vă face să credeți așa ceva?

— Sunteți de-o veselie prea zgomotoasă ca să nu fiți sub povara unei tristeți adinei.

— Da și asemenea nepotrivire vă miră?

— Nimic nu mă miră, fiecare lucru își are rațiunea sa de-a fi.

— E-adevărat; totul e să cunoști taina lucrului. Ei bine, am să vă fac părtașul tainei.

— Vai! Nu vă silesc s-o faceți nicidecum.

— Sunteți prea politicos, dar, mărturisiți că v-ar face plăcere să fiți lămurit în ceea ce mă privește.

— Din simpatie pentru dumneavoastră, da.

— Ei bine, milord, să vă spun taina enigmei și am să vă spun dumneavoastră ceea ce n-am spus încă nimănui. Așa cum mă vedeți, părând că mă bucur de-o sănătate excelentă, sunt atins de un anevrism ce mă face să sufăr îngrozitor. În fiecare clipă mă cuprind spasme, slăbiciuni, leșinuri ce-ar face de rușine și pe o femeie. Îmi petrec viața luând tot felul de măsuri ridicole și cu toate acestea Larrey^{14} m-a prevenit că trebuie să mă aștept să dispar de pe fața pământului dintr-un moment în altul, artera atinsă putându-se rupe în pieptul meu la cea mai mică efortare pe care aș face-o. Gândiți-vă singur, cât de

plăcut e pentru un militar! Puteți înțelege că din clipa în care am fost lămurit în privința situației mele, m-am hotărât să-mi caut moartea, cu cât mai multă măreție cu putință. Și m-am pus pe lucru fără încetare. Altul mai norocos ar fi reușit de vreo sută de ori până acum. Dar cu, da, vai, sunt vrăjit. Nici gloanțele nici ghiulele nu mă vor. S-ar zice că săbiile se tem să nu-și știrbească tăișul în pielea mea. Totuși, nu las să-mi scape nici un prilej. Ați văzut, de altfel, după cele ce s-au petrecut la masă. Ei bine, avem să ne batem, nu-i așa? Am să mă las descoperit că un nebun, am să-i dau adversarului toate avantajele. Asta nu va însemna însă absolut nimic. Va trage de la cincisprezece pași, de la zece pași și nu mă va nimeri, sau va arde capsă fără să pornească glonte. Și toate acestea, frumoasă îmbiere nu-i așa, pentru ca să crăp într-o bună zi în clipa în care mă voi aștepta cel mai puțin, trăgându-mi cizmele! Dar, sst! Tăcere, iată-l pe adversarul meu.

În adevăr, pe același drum pe care veniseră Roland și *sir* John, peste ocolșurile terenului și colțurile tăioase ale stâncii, se vedea ivindu-se partea de sus a trupurilor unui număr de trei persoane, care se tot măreau pe măsură ce se apropiau.

Roland îi numără.

— Trei. De ce trei, zise el, când noi nu suntem decât doi?

— Ah! Uitasem, exclamă englezul. Domnul de Barjols, atât în interesul dumneavoastră cât și într-al său, a cerut s-aducă cu el un chirurg dintre prietenii săi.

— Ce să facă? întrebă Roland cu un ton aproape repezit, încruntându-și sprâncenele.

— Păi, pentru cazul în care unul dintre dumneavoastră ar fi rănit; o luare de sânge, în anumite împrejurări, poate salva viața unui om.

— *Sir* John, se repezi Roland cu o înfățișare aproape feroce, eu nu înțeleg asemenea soiuri de dulcegării când e vorba de duel. Când te bați, te bați ca să te uci. Înainte de asta poți să schimbi tot felul de amabilități, așa cum făceau strămoșii dumneavoastră și-ai mei la Fontenoy^[15], prea bine, fie așa.

Dar o dată ce s-au scos săbiile din teacă, ori s-au încărcat pistoalele, trebuie ca viața unuia dintre oameni să plătească truda pe care și-au dat-o și bătăile de inimă pe care le-au cheltuit. În ceea ce mă privește, vă cer un lucru, *sir* John, pe cuvântul dumneavoastră de cinste. Și anume, de-oi fi rănit sau ucis, viu sau mort, chirurgul domnului de Barjols să nu s-atingă de mine.

— Totuși, domnule Roland...

— O! Trebuie să vă hotărâți! Dați-vă cuvântul de cinste, milord, căci altfel, să mă ia dracul, dar nu mă bat.

Englezul se uită la tânăr cu uimire. Chipu-i se făcuse livid, membrele-i erau scuturate de-un tremur ce semăna a groază.

Fără să priceapă nimic din îngrijorarea inexplicabilă a lui Roland,

sir John își dădu cuvântul de onoare.

— Slavă Cerului, făcu Roland. Vedeți și ăsta e unul dintre efectele încântătoare bolii de care sufăr. Oricând sunt gata să mi se facă rău numai la gândul unei truse medicale desfăcute, la vederea unui bisturiu sau a unei lanțete. Cred că m-am făcut alb ca varul, nu-i așa?

— Am crezut o clipă că aveți să leșinați. Roland izbucni în râs.

— Vai! Strașnic lucru ar mai fi fost! zise el, adversarii noștri sosind și găsindu-vă prins până peste cap ca să-mi dați să respir săruri, ca unei femei ce are sincope. Știți ce-ar fi spus ei și ce-ați fi spus și dumneavoastră cel dintâi? Ar fi spus că mi-e frică.

Între timp, cei trei nou-veniți înaintaseră, găsindu-se la o depărtare de unde li se auzeau vocile, așa că sir John nu mai avu nici măcar timpul să-i răspundă lui Roland.

Sosind, cei trei salutară. Roland, cu surâsul pe buze, cu dinții săi frumoși ieșind la iveală din gura-i întredeschisă, le răspunse la salut.

Sir John i se apropie de ureche.

— Mai sunteți încă palid, îi spuse el. Faceți câțiva pași până la fântână. Voi veni să vă caut când va fi timpul.

— Ah! Asta-i o idee, exclamă Roland, totdeauna am dorit să văd faimoasa fântâna din Vaucluse, ce e ca fântâna Hippocrene, de Petrarca. Îi știți sonetul?

Chiare, fresche e dolci acque

Ove le belle membra

Pose colei, che sola a me par donna!^[16]

Și dacă pierd și prilejul acesta, poate că n-am să mai găsesc unul asemănător. Încotro se află fântâna dumneavoastră?

— Vă aflați la treizeci de pași de ea. Mergeți drept pe cale și aveți s-o găsiți la cotitură drumului, la poalele stâncii aceleia uriașe, a cărei culme o și vedeți.

— Milord, făcu Roland, sunteți cea mai bună călăuză din câte cunosc. Vă mulțumesc.

Și, făcând martorului său un semn amical cu mâna, se depărta, apucând-o spre fântână și fredonând printre dinți încântătoarea vilanelă a lui Philippe Desportes.

Rosette, puținul cât am fost plecat,

Tu inima de către mine ți-ai întirnat.

Iar eu, știindu-te schimbătoare,

Mi-am pus inima-mi la păstrare.

Nicicând frumusețe atât de flecară

Asupră-mi cu tărie n-a mai domni

Și-atunci vom vedea, nestatornică fecioară,

Sir John se întoarce auzind unduirile unei asemenea voci pe cât de limpezi pe atât de duioase, care în sunetele înalte avea ceva ce semăna a voce de femeie. Firea lui metodică și rece nu înțelegea dintr-o atare natură smucită și nervoasă nimic alta decât că avea sub ochi una din cele mai uimitoare alcătuiri ce se pot întâlni.

Cei doi tineri îl așteptau. Chirurgical se ținea puțin mai la o parte.

Sir John ducea în mână cutia cu pistoalele. O așază pe o stâncă în formă de masă, scoase din buzunar o cheiță care părea lucrată de un giuvaergiu și nu de un meșter lăcătuș și deschise cutia.

Armele erau nemaipomenite, deși de o mare simplitate. Ieșiseră din atelierele lui Menton, bunicul aceluia care astăzi este încă unul dintre cei mai buni armurieri din Londra. Le dădu spre cercetare martorului domnului de Barjols, care încercă arcurile, trase piedica dindărăt în față, ca să vadă dacă pistoalele erau cu trăgaci dublu.

Erau cu un singur trăgaci.

Domnul de Barjols aruncă și el o privire asupra pistoalelor, dar nu se atinse de ele.

— Adversarul nostru nu vă cunoaște deloc armele? întrebă domnul de Valensolle.

— Nici măcar nu le-a văzut, răspunse *sir John*, vă dau cuvântul meu de cinste.

— Oh! Făcu domnul de Valensolle, o simplă tăgăduire ne era de ajuns.

Hotărâră pentru a doua oară, ca să nu existe nici un soi de neînțelegere, condițiile luptei, stabilite de mai înainte. Apoi, condițiile fiind definitiv hotărâte, ca să piardă cât mai puțin timp cu putință în pregătiri inutile, încărcară pistoalele, le așezară, astfel încărcate, în cutia lor, care fu încredințată chirurgului, iar *sir John*, cu cheia cutiei în buzunar, pleacă să-l caute pe Roland.

Îl găsi aruncând pietricele în albia fântânii și stând de vorbă cu un păstor micuț, care păștea trei capre pe marginile povârnite și stâncoase ale muntelui.

Sir John deschidea tocmai gura ca să-i spună lui Roland că totul era gata. Dar el, fără să-i lase englezului timp să vorbească, zise:

— Nu știți ce-mi povestește copilul, milord. O adevărată legendă de pe malurile Rinului. El spune că bazinul de față, căruia nimeni nu i-a dat de fund, se întinde mai mult de două, trei leghe sub munte și slujește de locuință unei zâne, pe jumătate femeie, pe jumătate șarpe, care în nopțile tăcute și senine de vară lunecă la suprafața apei, chemând păstorii de pe munte și nearătându-le, bineînțeles, decât capul cu păru-i lung, umerii goi și brațele-i frumoase. Dar nerozii se lasă ademeniți de asemenea arătare de femeie, se apropie, îi fac semne

să vină la ei, în timp ce și zâna, din partea ei, le face semn să vină la ea. Nesocotiții înaintează fără să-și dea seama și fără să se uite la picioarele lor. Dintr-odată pământul le fuge de sub picioare, zâna își întinde brațul, s-afundă cu ei în palatele-i umede și, a doua zi, se arată iarăși singură. Cine dracul a putut să le facă nerozilor ăstora de păstori același basm pe care Virgil îl povestea în versuri atât de frumoase lui Augustus și lui Mecena?

Rămase o clipă pe gânduri, cu ochii ațintiți asupra apei azurii și adânci.

Pe urmă, întorcându-se către *sir* John.

— Se spune că niciodată un înotător, oricât de voinic ar fi fost, n-a mai ieșit deasupra după ce s-a cufundat în viitoarea de-aici. Dacă m-aș cufunda și eu, milord, ar fi poate mai sigur decât glontele domnului de Barjols. De fapt, așa ceva ar putea să-mi fie cea din urmă scăpare. Dar, până una alta, să încercăm cu glontele. Haidem, milord, să mergem.

Și, apucându-l de braț pe englezul uimit de atâta mobilitate de spirit, îl readuse spre cei care-i așteptau.

Aceștia, între timp căutaseră un loc potrivit, pe care îl și găsiseră.

Aleseseră un platou mic, agățat cumva de povârnișul muntelui, îndreptat către apus. Pe el se înălța și un soi de castel în ruină, care slujea de adăpost păstorilor prinși de furtună.

Un spațiu neted, lung de cincizeci de pași și lat de douăzeci de pași, care trebuie să fi fost pe vremuri platforma castelului, avea să fie teatrul dramei ce se apropia de deznodământ.

— Iată-ne, domnilor, zise *sir* John.

— Suntem gata, domnilor, zise domnul de Valensolle.

— Să binevoiască adversarii să asculte condițiile luptei, vorbi iarăși *sir* John.

Apoi, adresându-se domnului de Valensolle:

— Repetați-le, domnule, adăugă el, sunteți francez, eu sunt străin, le veți explica mai limpede ca mine.

— Dumneavoastră sunteți dintre străinii aceia, milord, care ne-ar putea învăța limba pe niște sărmani provensali ca noi. Deoarece aveți însă curtoazia de a-mi ceda cuvântul, voi răspunde poftirii pe care mi-o faceți.

Și-l salută pe *sir* John, care-i întoarse salutul.

— Domnilor, urmă gentilomul ce slujea de martor domnului de Barjols, am căzut de acord să vă așezăm la patruzeci de pași unul de altul, să porniți unul către celălalt, să tragă fiecare după placul său și, rănit sau nu, să aibă libertatea de a merge și după focul adversarului său.

Cei doi luptători se înclinară în semn că sunt de acord și, aproape în același timp, într-o singură voce, exclamară:

— Armele!

Sir John scoase cheița din buzunar și deschise cutia. Pe urmă se apropie de domnul de Barjols și i-o prezentă deschisă.

Acesta voi să cedeze alegerea armelor adversarului său, dar, făcând un semn cu mâna, Roland refuză, spunând cu o voce de o dulceață aproape femeiască:

— După dumneavoastră, domnule de Barjols. Aflu că, deși insultat de mine, ați renunțat la toate avantajele. Cel puțin să vi-l las pe acesta, dacă îl putem cumva socoti că atare.

Domnul de Barjols nu stăruia mai mult și luă la întâmplare unul din cele două pistoale.

Sir John se duse să-l dea pe celălalt lui Roland, care-l luă, îl încarcă și, fără măcar să-i cerceteze mecanismul, îl lăsă să-i spânzure în mână.

Între timp, domnul de Valensolle măsura cei patruzeci de pași. Un baston fusese înfipt în punctul de plecare.

— Vreți să măsurați după mine, domnule? îl întrebă el pe sir John.

— De prisos, domnule, îi răspunse acesta. Și eu și domnul de Montrevel ne încredem pe deplin în măsurătoarea făcută.

Domnul de Valensolle înfipse încă un baston la al patruzecelea pas.

— Domnilor, zise el, când veți binevoi.

Adversarul lui Roland se și afla la locul său, fără pălărie și cu haina lepădată.

Chirurgul și cei doi martori se trăseseră la o parte.

Locul fusese ales atât de bine, încât nici unul nu putea fi în dezavantaj de teren și nici de soare față de dușmanul său.

Roland își aruncă lângă el haina și pălăria și veni să se așeze la patruzeci de pași de domnul de Barjols, în fața lui.

Amândoi, unul la dreapta, celălalt la stânga, aruncară câte o privire către aceeași zare.

Priveliștea era în armonie cu solemnitatea cumplită a scenei ce urma să se desfășoare.

Nimic de văzut nici la dreapta lui Roland și nici la stânga domnului de Barjols, doar muntele ce scobora spre ei în pantă prăpăstuită, peste care se înălța un acoperiș uriaș.

Dar în partea potrivnică, cu alte cuvinte în dreapta domnului de Barjols și în stânga lui Roland, era cu totul altceva.

Zărea se întindea la nesfârșit.

În prim plan se vedea câmpia cu pământurile-i roșietice, străpunsă din toate părțile de vârfurile stâncilor, de-ai fi zis că-i un cimitir de titani ale căror case răzbeau prin scoarța pământului.

În planul al doilea se desenă puternic, în apusul soarelui, orașul

Avignon, cu centura-i de ziduri și palatu-i gigantic, care, asemenea unui leu lăsat pe labe, pare că ține sub gheară orașul care găfăie.

Dincolo de Avignon, o linie luminoasă, ca un râu de aur topit, vădea că acolo-i Rhonul.

În sfârșit, de partea cealaltă a Rhonului, se înălța, ca o dungă de azur întunecat, lanțul colinelor ce desparte Avignontil de Nîmes și de Uzès.

În fund, în fund de tot, soarele, pe care unul din cei doi oameni poate că-l privea pentru cea din urmă oară, se scufunda încetișor și majestuos într-un ocean de aur și de purpură.

Dealtminteri, cei doi bărbați alcătuiau un contrast ciudat.

Unul, cu părul negru, oacheș la față, cu mădulele subțiri și căutătura sumbră, era lipul rasei meridionale care număra printre strămoși grecii, romanii, arabii și spaniolii.

Celălalt, cu pielea obrazului trandafirie, părul auriu, ochii mari ca azurul, mâinile durduii ca de femeie, era tipul rasei din ținuturile temperate, ai cărei străbuni sunt galii, germanii și normanzii.

Dacă am binevoi să dăm situației o trăsătură mai nobilă, ne-ar veni ușor să credem că se desfășura mai mult decât un duel între doi bărbați.

S-ar fi putut crede că avea loc duelul unui popor împotriva altui popor, al unei rase împotriva altei rase, al Sudului împotriva Nordului.

Oare tocmai gândurile pe care le-am rostit să fi pus stăpânire pe cugetul lui Roland și să-l fi cufundat acum într-o visare melancolică?

Nu pare deloc să fie așa.

Fapt e că, preț de-o clipă, parcă uită de martori, de duel, de rival, adâncit cum era în contemplarea priveliștei splendide.

Glasul domnului de Barjols îl smulse din amortirea-i poetică.

— Când sunteți gata, domnule, zise el, sunt și eu.

Roland tresări.

— Vă cer iertare că v-am făcut să așteptați, domnule, răspunse el, dar nu trebuia să țineți seama de mine. Eram tare furat de gânduri. Iată-mă-s, domnule.

Și, cu surâsul pe buze și părul în bătaia vântului de scară, fără să se ferească, de parcă s-ar fi aflat la o plimbare obișnuită, în timp ce rivalul său, dimpotrivă, își luă toate precauțiile obișnuite în asemenea caz, Roland merse drept spre domnul de Barjols.

Căutătura lui *sir* John, cu toată indiferența-i obișnuită, trăda o îngrijorare profundă.

Distanța dintre cei doi adversari se mistuia văzând cu ochii.

Domnul de Barjols se opri cel dintâi, ochi și trase în clipa în care Roland nu se afla decât la zece pași de dânsul.

Glonteale pistolului său luă un cârlionț din părul lui Roland. Dar nu-l atinse.

Tânărul se întoarse către martorul său:

— Ei bine, îl întrebă el, ce v-am spus eu?

— Trageți, domnule, trageți odată, ziseră într-un glas martorii.

Domnul de Barjols rămase mut și neclintit pe locul de pe care ochise.

— Să-mi fie iertat, domnilor, răspuse Roland, dar îmi veți îngădui, sper, să judec singur când și cum trebuie să dau riposta. După ce-am înfruntat glonteale domnului de Barjols, am să-i spun câteva cuvinte pe care nu i le puteam spune mai înainte.

Apoi, înturnându-se către tânărul aristocrat, palid dar liniștit, îi spuse:

— Domnule, poate c-am fost puțin cam violent în discuția noastră de astăzi dimineață.

Și așteptă.

— E rândul dumneavoastră să trageți, domnule, răspuse domnul de Barjols.

— Dar, urmă Roland, ca și cum nu l-ar fi auzit, veți pricepe pricina acestei violențe și-o veți scuza poate. Sunt militar și aghiotant al generalului Bonaparte.

— Trageți, domnule, repetă tânărul nobil.

— Spuneți numai un cuvânt de retractare, domnule, reluă vorba tânărul ofițer, ziceți că reputația de cinste și gingășie de care se bucură generalul Bonaparte este de așa natură încât un proverb italian idiot, pe care l-au ticluit cei învinși și în toane rele, nu-i poate pricinui nici un neajuns, spuneți numai atât și arunc îndată arma cât mai departe de mine și vin să vă strâng mâna, căci trebuie să recunosc, domnule, că sunteți un om viteaz.

— Nu, nu voi aduce omagiu reputației de cinste și gingășie de care vorbiți, domnule, decât atunci când generalul șef al dumneavoastră se va sluji de influența pe care i-a dat-o geniul său și pe care o are asupra treburilor Franței, ca să facă cea ce a făcut Monk{17}, adică să redea tronul suveranului său legitim.

— Ah! Făcu Roland, cu un surâs, cereți prea mult de la un general republican.

— Atunci, mențin tot ce-am spus, răspuse tânărul nobil. Trageți, domnule, trageți!

Apoi, cum Roland nu se grăbea să asculte de îndemn, adăugă, izbind cu piciorul în pământ:

— Dar, în numele cerului și-al pământului, trageți odată!

La cuvintele de mai sus, Roland făcu o mișcare ce arăta că are să tragă în aer.

Atunci, cu o însuflețire în vorbă și în gest ce nu-i îngădui lui Roland să-și împlinească gândul, domnul de Barjols strigă:

— Oh! Să nu trageți în aer, vă implor! Sau atunci pretind s-o luăm

de la început și să trageți dumneavoastră primul!

— Pe cinstea mea! strigă și Roland, făcându-se alb la față de parcă i-ar fi pierit tot sângele, e pentru întâia dată că-i fac pe plac cuiva, oricine ar fi el. Duceți-vă dracului! Și pentru că nu vreți viața, poftiți moartea.

Și, în aceeași clipă, fără să-și mai dea osteneala de-a ochi, aplecă arma și trase.

Alfred de Barjols își duse mâna la piept și se legănă înainte și napoi, se-nvârti odată în jurul lui și căzu cu fața la pământ.

Glonteale lui Roland îi străbătuse inima.

Sir John, văzând că domnul de Barjols cade, se duse de-a dreptul la Roland și-l luă cu el spre locul unde-și aruncase haina și pălăria.

— E-al treilea, șopti Roland cu un suspin, dar îmi sunteți martor că acesta așa a vrut.

Și, dându-i lui sir John pistolul încă fumegând, își îmbrăcă haina și-și puse pălăria.

În același timp, domnul de Valensolle ridică pistolul scăpat din mâna prietenului său și îl aduse împreună cu cutia lui sir John.

— Ei? întrebă englezul, arătând cu ochii spre Alfred de Barjols.

— E mort, răspunse martorul.

— M-am purtat ca un om de onoare, domnule? întrebă Roland, ștergându-și cu batista sudoarea care la vestirea morții rivalului său îi inundase subit fața.

— Da, domnule, răspunse domnul de Valensolle. Numai că, îngăduiți-mi să vă spun doar atât, aveți o mână nefericită.

Și, salutându-l pe Roland și pe martorul său cu o politețe plină de distincție, se întoarse lângă cadavrul prietenului său.

— Și dumneavoastră, milord, urmă Roland, dumneavoastră ce-aveți de spus?

— Eu spun, replică sir John, cu un soi de admirație silită, că sunteți dintre oamenii pe care divinul Shakespeare îi face să spună despre el: "pericolul și cu mine suntem doi lei ce-au fost născuți în aceeași zi, dar eu sunt cel dintâi născut".

Capitolul V Roland

Întorcerea fu tăcută și tristă: s-ar fi spus că Roland, văzându-și șansele morții spulberate, își pierduse toată veselia.

Catastrofa al cărei autor fusese putea foarte bine să fie pricina mușeniei aceleia: dar ne grăbim să spunem că Roland, pe câmpul de bătaie și mai cu seamă în ultima-i campanie împotriva arabilor, prea

adesea trebui să salte cu calul peste cadavrele celor uciși de dânsul, pentru ca moartea unui necunoscut să-i mai producă o impresie atât de puternică.

Așadar, alta era pricina acelei tristeți. Trebuie să fi fost într-adevăr chiar cea pe care tânărul o mărturisise lui *sir* John. Nu era deci părerea de rău după moartea altuia, era dezamăgirea de propria-i moarte.

Întorcându-se la hotelul *Palais-Royal*, *sir* John urcă în cameră la dânsul să-și lase pistoalele a căror vedere putea să ațâțe în sufletul lui Roland un soi de remușcare. Pe urmă veni să se întâlnească cu tânărul ofițer că să-i înapoieze cele trei scrisori pe care le primise de la el.

Îl găsi dus pe gânduri și sprijinindu-se în coate pe masă.

Fără să rostească nici un cuvânt, englezul puse cele trei scrisori în fața lui Roland.

Tânărul își aruncă privirile asupra adreselor, o luă pe cea adresată mamei sale, o deschise și citi.

Pe măsură ce-o citea, lacrimi mari prinseră a-i curge pe obraji.

Sir John privea cu uimire nouă înfățișare sub care îi apărea Roland.

Ar fi crezut că totul e cu puțință pentru o fire atât de felurită, afară doar să verse lacrimi ca cele ce-i curgeau tăcut din ochi.

Pe urmă, clătînând din cap și fără să țină seama cât uși de puțin că *sir* John era de față, Roland șopti:

— Sărmana mamă! Grozav ar mai fi plâns; poate că-i mai bine așa. Mamele nu-s făcute să-și plângă copiii!

Și, cu o mișcare automată, rupse scrisorile mamei și surorii sale, precum și pe cea scrisă generalului Bonaparte. După care, arse cu grijă toate bucățelele. Apoi, sunând slujnică, întrebă:

— Până la ce oră se primesc scrisorile la poștă?

— Până la șase jumătate, răspunse fata. Nu mai aveți decât câteva minute.

— Atunci așteaptă. Roland luă un condei și scris.

"Scumpul meu general.

Așa cum v-am spus, eu sunt în viață și el mort. Trebuie să recunoașteți că parc-ar fi un rămășag.

Devotament până la moarte.

Al

dumneavoastră cavalier rătăcitor,

Roland."

Apoi lipi scrisoarea, scrisse adresa: *Generalului Bonaparte, strada Victoriei, la Paris* și o dete slujnicei, cerându-i să nu mai piardă nici o clipă și s-o pună la poștă.

Abia atunci păru că-l observă pe *sir* John și-i întinse mâna.

— Mi-ați făcut un mare serviciu, milord, îi spuse el, unul din serviciile ce leagă doi oameni pe veșnicie. Eu vă sunt prieten. Voiți oare să-mi faceți cinstea să fiți și dumneavoastră prietenul meu?

Sir John strânse mâna pe care i-o întinse Roland.

— O! exclamă el, vă mulțumesc foarte mult. N-aș fi îndrăznit nicidecum să vă cer asemenea onoare, dar dacă mi-o oferiți... o primesc.

Și, la rândul său, flegmaticul englez simți că i se moaie inima și-și scutură o lacrimă ce-i tremura pe gene. Apoi, privindu-l pe Roland, zise:

— E mare păcat că sunteți atât de grăbit să plecați. Aș fi fost fericit și mulțumit să mai petrec o zi, două, cu dumneavoastră.

— Încotro vă duceați, milord, când v-am întâlnit?

— O, nicăieri, călătoream ca să-mi alung plictisul. Am nenorocul de-a mă plictisi, adese-ori.

— Așa că nu mergeați nicăieri?

— Umblam pretutindeni.

— Este exact același lucru, spuse tânărul ofițer, zâmbind. Ei bine, vreți să faceți un lu-cru?

— Vai! Tare bucuros, de-i cu puțință.

— Cât se poate de cu puțință, nu țin decât de dumneavoastră.

— Spuneți.

— Trebuia, dac-aș fi fost ucis, să mă însoțiți mort până la mama, sau să mă aruncați în Rhon?

— V-aș fi însoțit mort până la mama dumneavoastră și nu v-aș fi aruncat în Rhon.

— Ei bine, în loc să mă însoțiți mort, însoțiți-mă viu. Veți fi și mai bine primit.

— O!

— Vom sta cincisprezece zile la Bourg. E orașul meu natal, unul dintre orașele cele mai plicticoase din Franța. Dar cum compatrioții dumneavoastră strălucesc mai cu seamă prin originalitate, poate că vă veți desfăta acolo unde ceilalți se plictisesc. Nu-i așa?

— Nici n-aș putea cere mai mult, făcu englezul. Dar îmi pare rău că nu-i prea potrivit din parte-mi.

— Vai! Doar nu suntem în Anglia, milord, unde eticheta e suverană absolută. Noi, noi nu mai avem nici rege, nici regină și doar n-am tăiat gâtul acelei sărmane făpturi ce se numea Maria-Antoaneta, ca să punem în locul ei pe Majestatea-sa-Eticheta.

— Mi-ar plăcea tare mult, exclamă *sir* John.

— Aveți să vedeți că maică-mea e o femeie minunată, de altfel foarte distinsă. Sora mea avea doar șaisprezece ani când am plecat, acum trebuie să aibă optsprezece. Era drăgălașă, acum trebuie să fie

frumoasă. Până și fratele meu Edouard, un puști încântător, de doisprezece ani, vă va potrivi pe neștiute pocnitori la picioare și va stâlci engleza cu dumneavoastră. Apoi, după ce-or trece cele cincisprezece zile, vom pleca la Paris împreună.

— Dar de la Paris vin doar, răsenglezul.

— Ia stați puțin, doreați să vă duceți în Egipt ca să-l vedeți pe generalul Bonaparte: nu-i mai departe de-aici până la Paris, cât de-aici până la Cairo. Am să vă prezint lui. Prezentat de mine, fiți pe pace, veți fi bine primit. Apoi, mai adineaori vorbeați despre Shakespcare.

— Vai! Da, despre el vorbesc mereu.

— Asta dovedește că vă plac comediile, dramele.

— Îmi plac mult, e-adevărat.

— Ei bine, generalul Bonaparte e pe punctul de a pune la cale reprezentăția uneia, în felul său, dar care nu va fi lipsită de interes, vă încredințez.

— Așadar, zise *sir* John, șovăind încă, pot oare să primesc propunerea dumneavoastră fără să stingheresc.

— Sunt încredințat și veți face plăcere tuturor, dar mai ales mie.

— Atunci primesc.

— Bravo! Ei bine, ia să vedem, când vreți să plecăm?

— În clipa când veți pofti. Caleașca-mi stă gata înhămată de când ați aruncat cu nenorocita aceea de farfurie în capul lui Barjols. Dar cum fără farfuria aceea nu v-aș fi cunoscut niciodată, sunt mulțumit cați aruncat cu ea întrânsul, da, chiar foarte mulțumit.

— Ați vrea să plecăm în seara asta?

— Chiar și acum. Mă duc să-i spun surugiului să-l trimită îndărăt pe unul din tovarășii săi cu alți cai și plecăm de cum sosește surugiul cu caii.

Roland încuviință cu un semn.

Sir John ieși să-și dea poruncile și se înapoie zicând că tocmai ceruse să li se pregătească două cotlete și o pasăre rece.

Roland își luă geamantanul și coborî.

Englezul își puse pistoalele înapoi în lădița de sub capra trăsuri sale.

Amândoi îmbucară câte ceva, ca să poată umbla toată noaptea fără să se oprească și, când bătu nouă ceasuri la biserica Cordelierilor, amândoi se cuibăriră în trăsură și părăsiră Avignon-ul, unde trecerea lor lăsa o nouă pată de sânge. Roland, cu nepăsarea-i din fire, *sir* John Tanlay cu indiferența-i din sânge.

După un sfert de ceas, amândoi dormeau, sau cel puțin liniștea pe care-o păstrau amândoi te-ar fi putut iace să crezi că se lăsaseră furați de somn.

Ne vom folosi de clipa lor de odihnă ca să dăm cititorilor câteva lămuriri, de care nu-i putem lipsi, în privința lui Roland și a familiei

sale.

Roland se născuse la 1 iulie 1773, cu patru ani și câteva zile după Bonaparte, alături de care sau, mai curând, în urma căruia și-a făcut apariția în cartea de față.

Era fiul domnului Charles de Montrevel, colonel într-un regiment rămas multă vreme în garnizoană în Martinica, unde se căsătorise cu o creolă pe care o chema Clotilde de la Clémencièr.

Trei copii se născuseră din căsătoria lor, doi băieți și-o fată: Ludovic, cu care-am făcut cunoștință sub numele de Roland; Amélie, a cărei frumusețe fratele ei i-o lăudase lui *sir* John și Edouard.

Chemat în Franța către 1782, domnul de Montrevel obținuse admiterea tânărului Ludovic de Montrevel în Școala Militară din Paris (vom vedea mai târziu cum își schimbă numele de Ludovic în cel de Roland).

Acolo cunoscuse Bonaparte copilul când, potrivit raportului domnului de Keralio, fu socotit demn să treacă de la Școala din Brienne la Școala Militară din Paris.

Ludovic era cel mai tânăr dintre elevi.

Cu toate că n-avea decât treisprezece ani, se și evidențiasse prin firea-i neîmblânzită, gata de gâlceavă, pe care i-o văzurăm, cu șaptesprezece ani mai târziu, dându-se în vileag la masa comună din Avignon.

Bonaparte avea și el, tot de copil, partea cea bună a unui asemenea caracter, adică, fără să fie gata oricând de gâlceavă, era despot, încăpățânat și de neînduplecat. Recunoscuse în copil unele dintre calitățile pe care le avea și el și, datorită acelei asemănări de sentimente, îi trecu cu vederea cusururile și-l îndrăgi.

Cât despre el, copilul, simțind în tânărul corsican un apărător, își făcu din el un sprijin.

Într-o zi, copilul veni să-l caute pe marele-i prieten — așa-i spunea el lui Napoleon — tocmai în clipa în care acesta era cufundat adânc în rezolvarea unei probleme de matematică.

Băiatul știa ce mare însemnătate dădea viitorul ofițer de artilerie unei asemenea științe, care îi adusesese până atunci cele mai mari sau, mai curând, singurele sale succese.

Stătu în picioare lângă el, fără să vorbească, fără să se clintească.

Tânărul matematician ghici prezența copilului, dar se adânci din ce în ce în deducțiile sale matematice din care, după vreo zece minute, se eliberă victorios.

Atunci se înturnă către tânăru-i camarad cu satisfacția lăuntrică a omului ce iese învingător dintr-o oarecare luptă purtată fie împotriva științei, fie împotriva materiei.

Copilul sta în picioare, pierit la față, cu dinții încleștați, cu brațele încordate, cu pumnii strânși.

— Ah! Ah! Făcu tânărul Bonaparte, ce s-a mai întâmplat iarăși?

— S-a întâmplat că Valence, nepotul directorului școlii, mi-a șters o palmă.

— Vai! exclamă Bonaparte, râzând și vii să mă cauți ca să-i ard și cu una?

Copilul dădu din cap.

— Nu, răspunse el, am venit să te caut fiindcă vreau să-l provoc.

— Pe Valence?

— Da.

— Dar Valence te va birui, copile. E de patru ori mai tare ca tine.

— De aceea nu vreau să mă bat cu el cum se bat copiii, ci cum se bat bărbații, în duel.

— Ei na!

— Te miri? întrebă copilul.

— Nu, răspunse Bonaparte. Și cu ce vrei să te duelezi?

— Cu sabia.

— Dar numai sergenții au săbii și ei n-au să vi le împrumute.

— Ne vom lipsi de săbii.

— Dar atunci, cu ce-aveți să vă bateți?

Băiatu-i arătă tânărului matematician compasul cu care tocmai își terminase ecuațiile.

— Vai! Băiatule, exclamă Bonaparte, e o rană tare rea cea făcută de compas.

— Cu atât mai bine, răspunse Ludovic, am să-l omor.

— Și dacă te ucide el pe tine?

— Mai bine așa decât să rămân cu palma de la el.

Bonaparte nu mai stăruie. Din instinct, îi plăcea curajul; cel al tânărului său camarad îl fermeca.

— Ei bine, fie! zise el. Am să mă duc să-i spun lui Valence că vrei să te lupți cu el, dar mâine.

— De ce mâine?

— Mai ai noaptea înaintea ta, ca să mai chibzuiești.

— Și până mâine, răspunse copilul, Valence are să creadă că sunt un laș!

Apoi, clătinând din cap:

— E prea mult până mâine. Și prinse a se depărta.

— Unde te duci? îl întrebă Bonaparte.

— Mă duc să-ntreb pe altul de nu vrea să-mi fie prieten.

— Ce, eu nu-ți mai sunt?

— Nu-mi mai ești, pentru că mă crezi laș.

— Bine, făcu tânărul sculându-se.

— Te duci?

— Mă duc.

— Chiar acum?

— Chiar acum.

— Vai! strigă copilul, îți cer iertare, mi-ai rămas prieten.

Și plângând, îi sări de gât.

Erau primele lacrimi pe care le vărsa de la primirea palmei.

Bonaparte se duse să-l găsească pe Valence și-i explică grav ce misiune primise ca sarcină.

Valence era un băiat mare, de șaptesprezece ani, având de pe atunci, așa cum se întâmpla cu unele alcătuiri precoce, barbă și mustăți; părea de douăzeci.

Pe lângă asta, era cu un cap mai înalt ca cel pe care-l insultase.

Valence îi răspunse că Ludovic venise să-l tragă de coadă, cum ar fi tras de-un șnur de sonerie (pe vremea aceea se purta părul împletit în cozi), că-i pusese de două ori în vedere să nu-l mai tragă, dar Ludovic venise și-a treia oară, și-atunci, socotindu-l ca pe-un ștrengar poznaș, i-a plătit-o ca atare.

Răspunsul lui Valence i-a fost dus lui Ludovic, dar el obiectă, spunând că a trage de coadă pe-un camarad nu-i decât o glumă, pe câtă vreme a trage o palmă e insultă curată.

Încăpățânarea pune la îndemâna unui copil de treisprezece ani logica unui bărbat de treizeci.

Popilius cel modern se întoarse să-i declare război lui Valence.

Tânărul se găsi în mare încurcătură: nu putea decât sub amenințarea de-a fi ridicol să se bată în duel cu un copil; dacă s-ar fi bătut și l-ar fi rănit ar fi fost ceva odios; dacă el ar fi fost rănit, s-ar fi întâmplat ceva de care să nu se mai mângâie cât va fi și va trăi.

Totuși, încăpățânarea lui Ludovic, care nu se lăsa nici mort, dădea poveștii aceleia o întorsătură gravă.

Fu convocat sfatul *celor mari*, așa cum se făcea în împrejurările serioase.

Sfatul celor mari hotărî ca unul de-ai lor nu se poate bate cu un copil, dar că, devreme ce copilul se încăpățâna să se socoată drept un tânăr, Valence să-i spună în fața tuturor colegilor săi, că-i pare rău că s-a lăsat pe moment pradă imboldului și l-a privit ca pe-un copil, dar pe viitor îl va socoti drept ca pe un tânăr.

Au trimis după Ludovic, care aștepta în camera prietenului său. Fu vârât în mijlocul cercului pe care-l făceau elevii cei tineri, în curtea școlii.

Acolo, Valence, căruia camarazii îi dictaseră un soi de discurs îndelung dezbătut între ei pentru a salva onoarea celor mari față de cei mici, îi declară lui Ludovic că era disperat de cele ce se întâmplaseră, că se purtase cu el potrivit cu vârsta lui, dar nu potrivit cu inteligența și curajul de care dă dovadă, rugându-l să binevoiască să-i ierte ieșirea violentă și să-i întindă mâna în semn că totul fu dat uitării.

Dar Ludovic dădu din cap.

— L-am auzit într-o zi pe tata, care-i colonel, răspunse el, spunând că cel ce primește o palmă și nu se bate în duel este un laș. Prima oară când l-oi vedea pe tata am să-l întreb dacă cel ce dă o palmă și-apoi cere scuze că să nu se bată în duel nu-i mai laș decât cel ce-a primit palma.

Tinerii se priviră între ei, dar hotărârea generală fusese împotriva unui duel care s-ar fi asemănat cu un asasinat și tinerii, în unanimitate, împreună cu Bonaparte, au declarat copilului și au susținut, că trebuia să se mulțumească cu aceea ce spusese Valence, căci cea ce spusese Valence nu era decât rezultatul părerii generale.

Ludovic se retrase, alb la față de mânie și îmbufnat pe prietenul său cel mare care, zicea el cu-o seriozitate imperturbabilă, se lepădase de sarcina de-ai apăra cinstea.

A doua zi, la lecția de matematică a celor mari, Ludovic se strecură în sala de meditații, și-n timp ce Valence făcea o demonstrație pe tablă, se apropie de el fără ca nimeni să-l fi băgat de seamă, se sui pe-un taburet ca să ajungă la înălțimea obrazului celuiilalt, și-i întoarse palma pe care o primise în ajun.

— Na, făcu el, acuma suntem chit și, în plus, eu am primit și scuze de la tine. Cât despre mine, cu n-am să ți le cer fie ce-o fi, poți fi sigur.

Ieși un scandal marc. Faptul se petrecuse în prezența profesorului, care se văzu silit să facă un raport către directorul școlii, marchizul Tiburce Valence.

Domnia-sa, necunoscând antecedentele palmei primite de nepotul său, chemă pe vinovat în fața lui și, după o muștrare înfiorătoare, îl vesti că nu mai face parte din școală și că în ziua aceea chiar trebuie să fie gata să se întoarcă la Bourg, lângă maică-sa.

Ludovic răspunse că în zece minute bagajul i-e gata făcut, iar într-un sfert de oră va fi plecat din școală.

Dar despre palma pe care-o primise el, nu suflă nici o vorbă.

Răspunsul îi păru marchizului Tiburce Valence mai mult decât necuviincios și-avea poftă grozavă să-l trimită pe insolent opt zile la carceră, dar nu putea în același timp să-l trimită la carceră și să-l dea și afară din școală.

I se dădu copilului un supraveghetor, ce nu trebuia să-l scape din ochi decât după ce-avea să-l suie în diligentă spre Mâcon. Doamna de Montrevel urma să fie prevenită ca să-și primească fiul la coborârea din vehicul.

Bonaparte se întâlni cu băiatul urmat de supraveghetor și-i ceru o explicație de ce îi era cinstită persoana cu o escorta ca din partea conetabilului.

— V-aș povesti dacă ați mai fi încă prieten cu mine, răspunse

băiatul, dar nu mai sunteți. De ce vă mai îngrijorați de cele ce mi se întâmplă, bune sau rele?

Bonaparte făcu un semn supraveghetorului care, în timp ce Ludovic își făcea geamantănașul, veni la ușă ca să vorbească cu el.

Află atunci că băiatul fusese dat afară din școală.

Măsura era gravă, deznădăjduia o familie întreagă și zdrobea poate viitorul tânărului său camarad.

Cu acea iuțeală de a lua o hotărâre, care era una din trăsăturile caracteristice ale alcătuirii sale, își făcu planul să solicite audiență directorului școlii, cerându-i totodată supraveghetorului să nu grăbească plecarea lui Ludovic.

Bonaparte era un elev grozav de bun și foarte iubit la școală, ținut în mare stimă de marchizul Tiburcc Valence. Cererea sa fu aprobată pe loc.

Introdus la director, el îi povesti totul și, fără a-l învinovăți câtuși de puțin pe Valence, încercă să-l dezvinovățească pe Ludovic.

— E-adevărat tot ce-mi povestești, domnule? întrebă directorul.

— Întrebați-l chiar pe nepotul dumneavoastră; mă voi bizui pe tot ce vă va spune el.

Și trimise după Valence. Aflase și el despre eliminarea lui Ludovic din școală și venea chiar el să-i povestească unchiului său ceea ce se petrecuse.

Povestirea lui fu pe de-a întregul întocmai cu cea a tânărului Bonaparte.

— Bine, zise directorul, Ludovic nu mai pleacă, dar pleci dumneata în schimb. Ai împlinit de fapt vârsta ieșirii din școală.

Apoi, sunând:

— Să mi se aducă tabelul locurilor vacante de sublocotenenți, spuse el plantonului.

În aceeași zi s-a cerut de urgență ministrului un loc de sublocotenent pentru tânărul Valence.

Tot în ziua aceea, seara, Valence plecă să se prezinte la regiment.

Se duse să-și ia rămas bun de la Ludovic, pe care-l îmbrățișa de voie, de nevoie, în timp ce Bonaparte îl ținea de mâini.

Băiatul primi îmbrățișarea în silă.

— Bine, fie pentru momentul de față, zise el. Dar dacă vreodată ne vom întâlni amândoi cu săbii la cingătoare... Și-și încheie fraza cu n gest de amenințare.

Valence plecă.

La 10 octombrie 1785, Bonaparte își primea și el gradul de sublocotenent. Diploma lui făcea parte din cele cincizeci și opt pe care Ludovic al XVI-lea tocmai le semnase pentru Școala militară.

Unsprezece ani mai târziu, la 15 noiembrie 1796, Bonaparte, general șef al armatei din Italia, la capătul podului de la Arcole, pe

care-l apărau două regimente de croați și două tunuri, văzându-și liniile decimate de ghiulelele tunurilor și de gloanțele puștilor, simțind că victoria îi scapă din mâini, temându-se de șovăirea celor mai viteji soldați, smulse dintre degetele înțepenite ale unui mort un drapel tricolor și se avânta pe pod, strigând: "Soldați! Nu mai sunteți voi tot aceiași oameni de la Lodi{18}?" — când băgă de seamă că i-o luase înaintea un tânăr locotenent, care îl acoperise cu trupul, apărându-l.

Dar Bonaparte nu voia nicidecum așa ceva. Voia să treacă el cel dintâi. Ar fi vrut, dacă ar fi fost cu puțință, să treacă singur.

Îl apucă pe tânăr de poala mantalei și, trăgându-l îndărăt, îi strigă:

— Cetățene, dumneata nu ești decât locotenent, eu sunt generalul șef, a mea e întâietatea.

— E foarte adevărat, răspunse acela.

Și merse după Bonaparte în loc să meargă înainte.

Seara, aflând că două divizii austriece fuseseră distruse cu desăvârșire, văzând cei două mii de prizonieri pe care-i făcuse, numărând drapelele și tunurile capturate, Bonaparte își aminti de acel tânăr locotenent peste care dăduse înaintea lui în clipa în care credea că-n față nu-i stă decât moartea.

— Berthier, zise el, dă ordin aghiotantului meu Valence, să-mi caute un tânăr locotenent de grenadieri cu care am avut o pricină azi dimineață pe podul de la Arcole.

— Generale, răspunse Berthier, bâlbâindu-se, Valence e rănit.

— Într-adevăr, nu l-am văzut astăzi. Rănit, unde? Cum? Pe câmpul de luptă?

— Nu, generale. S-a luat ieri la ceartă și-a primit o lovitură de sabie ce i-a străpuns pieptul.

Bonaparte încruntă din sprâncene.

— Doar se știe în jurul meu că nu-mi plac duelurile. Sângele unui soldat nu-i al lui, e-al Franței. Dă-i atunci ordin lui Muiron.

— A fost ucis, generale.

— În cazul acesta, lui Elliot.

— Ucis și el.

Bonaparte își scoase o batistă din buzunar și o trecu po frunte-ai năpădită de sudoare.

— Atunci, cui vrei dumneata. Dar vreau să-l văd pe locotenentul acela.

Nu mai îndrăzne să rostească nici un nume de frică să n-audă râsunaând iar cuvintele fatale: "a fost ucis".

După un sfert de ceas, tânărul locotenent fu introdus în cortul său.

Lampa de-abia arunca o slabă lumină.

— Apropie-te, locotenente, porunci Bonaparte. Tânărul făcu trei

pași și pătrunse în cercul de lumină.

— Dumneata, urmă Bonaparte, voiai azi-dimineață să treci înaintea mea?

— Făcusem o prinsoare, generale, răspunse vesel tânărul locotenent, a cărui voce îl făcu pe generalul șef să tresară.

— Și te-am făcut s-o pierzi?

— Poate că da, poate că nu.

— Ei, ce prinsoare făcuseși?

— Că astăzi am să fiu numit căpitan.

— Ai câștigat.

— Vă mulțumesc, generale.

Și tânărul se repezi de parc-ar fi vrut să-i strângă mâna lui Bonaparte. Dar, aproape în aceeași clipă, făcu o mișcare îndărăt.

Lumina îi străluci pe chip preț de o clipă, dar clipa aceea îi fuse de-ajuns generalului șef ca să-i observe fața așa cum îi observase vocea.

Nici una nici cealaltă nu-i erau străine.

Caută o clipă în memorie, dar văzându-și memoria rebelă, zise:

— Te cunosc.

— Se poate, generale.

— Ba e chiar sigur. Numai că nu-mi pot aminti de numele dumitale.

— Generale, ați făcut în așa fel încât să nu se uite numele dumneavoastră.

— Cine ești dumneata?

— Întrebați-l pe Valence, generale. Bonaparte scoase un strigăt de bucurie.

— Ludovic de Montrevel, exclamă el. Și-și deschise amândouă brațele.

De data asta, tânărul locotenent nu mai făcu nazuri și i se aruncă în brațe.

— Bine, zise Bonaparte, ai să faci opt zile serviciu în noul tău grad, ca să se deprindă lumea să-ți vadă pe umeri epoleți de căpitan și pe urmă ai să-l înlocuiești pe bietul Muiron ca aghiotant. Hai, pleacă!

— Încă o dată, făcu tânărul, schițând gestul omului care deschide brațele.

— Ah! Într-adevăr! Da, zise Bonaparte bucuros.

Și, ținându-l strâns la piept, după ce-l îmbrățișase a doua oară, îl întrebă:

— Oh, da! Așadar, de la tine a primit Valence lovitura de sabie?

— Păi, generale, răspunse noul căpitan și viitorul aghiotant, erați de față când i-am făgăduit-o. Soldatul n-are altceva decât cuvântul de onoare.

După opt zile, căpitanul Montrevel făcea slujba de ofițer de

ordonanță pe lângă generalul șef, care îi înlocuise prenumele de *Ludovic*, ce sună prost în epoca aceea, cu pseudonimul Roland.

Și tânărul s-a mângâiat că nu mai descinde din Sfântul-Ludovic, prin faptul că devenise nepotul lui Carol-cel-Mare.

Roland — nimeni n-ar mai fi îndrăznit să-l cheme de-aci înainte *Ludovic* pe căpitanul Montrevel, devreme ce Bonaparte îl botezase Roland — făcu împreună cu generalul șef, campania din Italia și se întoarse cu el la Paris, după pacea de la Campo-Formio.

Când se hotărî expediția din Egipt, Roland, care după moartea generalului de brigadă de Montrevel, ucis pe Rin pe când fiul său lupta pe malurile râurilor Adige și Mincio, se dusesese alături de maicăsa, Roland fu desemnat printre primii de către generalul șef, să se înroleze în inutila dar poetica cruciadă pe care-o întreprindea.

Își lăasă mama, sora Amélie și pe tânărul său frate, Edouard, la Bourg, orașul natal al generalului de Montrevel. Locuiau la trei sferturi de leghe de oraș, adică la *Negrele-Fântâni*, o clădire încântătoare, căreia i se dădea numele de castel și care, împreună cu o fermă de câteva sute de pogoane de teren, aflat în apropiere, alcătuiau toată averea generalului, cam șase sau opt mi de livre rentă.

O mare durere sufletească încercă biata văduvă la plecarea lui Roland în expediția aceea aventuroasă. Moartea tatălui părea să o prevestească pe cea a fiului și doamna de Montrevel, creolă blândă și duioasă, era departe de a avea virtuțile aprige ale unei mame din Spania sau din Lacedemonia.

Bonaparte, care îl iubea din adâncul sufletului pe vechiu-i camarad din Școala Militară, îi îngăduise să vină după el în ultima clipă la Toulon.

Spaimă de-a ajunge prea târziu îl împiedică însă pe Roland să se bucure de permisie pe toată durata ei. Își părăsi mama, făgăduindu-i un lucru de care nici prin gând nu-i trecea să se țină, adică, să nu-și expună viața decât în caz de nevoie absolută și sosi la Marsilia cu opt zile înainte ca flota să ridice ancora.

Nu stă în intenția noastră să ne pornim a povesti campania din Egipt, devreme ce n-am povestit nici campania din Italia. Nu vom spune decât ceea ce este neapărat de trebuință pentru înțelegerea povestirii de față și a desfășurării caracterului lui Roland.

La 19 mai 1798, Bonaparte și tot statul său major au pornit pe mare spre Orient. La 15 iunie, cavalerii de Malta îi înmânau cheile citadelei. La 2 iulie, armata debarca la Marabout și, în aceeași zi, cucerea Alexandria. La 25, Bonaparte intra în Cairo, după ce îi bătuse pe mameluci la Chebreis și la Piramide.

În timpul aceluși șir de marșuri și de lupte, Roland fusese ofițerul pe care îl cunoaștem, vesel, curajos, isteț, înfruntând căldura mistuitoare a zilelor, rouă geroasă a nopților, arun-cându-se ca un

erou sau ca un nebun în mijlocul săbiilor turcești sau a gloanțelor beduinilor.

În afară de asta, în timpul celor patruzeci de zile de călătorie pe mare, nu se despărțise nici o clipă de tălmăciul Ventura, așa încât, cu minunata-i ușurință, ajunsese nu încă să vorbească araba curent, dar să se facă înțeles în această limbă.

Așa că adesea se întâmpla ca generalul șef să-l împrumutească pe Roland să facă anumite comunicări muftiilor^{19}, ulemailor^{20} și șeicilor^{21}, când nu voia să recurgă la interpre-tul oficial.

În timpul nopții de 20 spre 21 octombrie, orașul Cairo se revoltă. La ceasurile cinci de dimineață se află despre moartea generalului Dupuy, ucis c-o lovitură de lance. La ceasurile opt de dimineață, în clipa când se credea că reușiseră să înfrângă insurecția, fiind iarăși stăpâni pe situație, un aghiotant al generalului ucis alergă să vestească cum că beduinii din câmpie amenințau Bab-el-Naser, adică poarta Victoriei.

Bonaparte lua gustarea de dimineață cu Sulkowsky, aghiotantul său, grav rănit la Salahieh și care se sculă tare anevoie din patu-i de suferință.

Bonaparte, preocupat cum era, uită de starea în care se afla tânărul polonez.

— Sulkowsky, zise el, ia cincisprezece călăuze și mergi de vezi ce poftesc de la noi mișei aceia.

Sulkowsky se ridică.

— Generale, interveni Roland, împrumuticiți-mă pe mine cu o asemenea treabă. Vedeți prea bine, camaradul meu abia poate să se țină pe picioare.

— Ai dreptate, încuviință Bonaparte, du-te. Roland ieși, luă cincisprezece călăuze și porni.

Dar ordinul fusese dat lui Sulkowski și Sulkowski ținea să-l execute.

Plecă și el cu cinci sau șase oameni, pe care-i găsi gata pregătiți.

Fie din întâmplare, fie că știa mai bine decât Roland străzile din Cairo, Sulkowsky ajunsese cu câteva secunde înaintea lui la poarta Victoriei.

Ajungând și el la rândul său, Roland văzu un ofițer pe care îl duceau arabii. Cei cinci sau șase oameni și fuseseră uciși.

Uneori, arabii, care-i mascacrau fără milă pe soldați, îi cruțau pe ofițeri în speranța unei răscumpărări.

Roland îl recunoscuse pe Sulkowsky. Îl arătă cu vârful săbiei celor cincisprezece oameni ai săi și șarjă în galop.

După o jumătate de ceas, o călăuză se întorcea singură la cartierul general, vestind moartea lui Sulkowsky, a lui Roland și a celor douăzeci și unu de însoțitori ai lor.

Bonaparte, am spus-o, îl iubea pe Roland ca pe un frate, ca pe un fiu, a. șa cum îl iubea pe Eugene. Voi să cunoască grozăvia în toate amănuntele sale și puse întrebări călăuzei.

Călăuza văzuse pe-un arab tăindu-i capul lui Sulkowsky și legându-i-l de oblâncul șei.

Cât despre Roland, calul îi fusese ucis. Iar el se descotorosise de scări și luptase o clipă în picioare. Curând însă dispăruse într-o salvă de împușcături trasă foarte de aproape.

Bonaparte scoase un suspin, vărsă o lacrimă, murmură: "încă unul!" și păru că nu se mai gândește deloc la asta.

Se informă numai de tribul căruia aparțineau arabii beduini care tocmai îi ucisese doi dintre oamenii pe care-i iubea cel mai mult.

Află că era vorba de-un trib de arabi nesupuși, al căror sat era la o depărtare de aproape zece leghe.

Bonaparte îi lăasă o lună în pace, ca să creadă că vor ră-mâne nepedepsiți. Apoi, după ce se scurse luna, ordonă unuia dintre aghiotanții săi, numit Croisier, să împresoare satul, să distrugă colibele, să taie capetele bărbaților, să le pună capetele în saci și să aducă la Cairo restul populației, adică femeile și copiii.

Croisier execută cu sfințenie ordinul, fu adusă la Cairo toată populația de femei și copii care putu fi luată și, printre populația aceea și un arab viu, legat și bine înțepenit pe calul său.

— De ce-i viu bărbatul acesta? întrebă Bonaparte. V-am spus doar să tăiați capetele tuturor celor ce sunt în stare să poarte arme.

— Generale, răspunse Croisier, care și el stâlcea câteva cuvinte arabe, în clipa când eram gata să ordon tăierea capului acestui om, am crezut că-nțeleg că se oferea să-și schimbe viața cu cea a unui prizonier. M-am gândit că vom avea oricând timpul să-i tăiem capul și l-am adus. De m-am înșelat, ceremonia se va desfășura aici, în loc să se fi desfășurat acolo. Ceea ce e amânat nu e pierdut.

Fu adus interpretul Ventura și beduinul fu interogat.

Beduinul răspunse că salvase viața unui ofițer francez, grav rănit la poarta Victoriei; că ofițerul acela, care vorbea puțin araba, zicea că e aghiotantul generalului Bonaparte; că-l trimisese la fratele său, care era vraciul tribului vecin; că ofițerul era prizonier în tribul acela și că de se vor învoi să-i cruțe viața, el va scrie fratelui său să trimită prizonierul la Cairo.

Era poate o poveste ca să câștige timp, dar poate că era chiar adevărul. Nu riscau nimic, așteptând.

Arabul fu pus sub pază bună, i se dădu un scrib care scrise sub dictare, apoi pecetlui scrisoarea cu sigiliul său și un. Arab din Cairo plecă să facă târgul.

Dacă negociatorul reușea, beduinul avea să rămână în viață iar negociatorul căpăta cinci sute de piaștri.

După trei zile, negociatorul se întoarse aducându-l pe Roland.

Bonaparte nădăjduse în întoarcerea lui, dar n-o crezuse cu putință.

Inima lui de bronz, ce păruse nesimțitoare la durere, se topi de bucurie. Își desfăcu brațele ca să-l îmbrățișeze pe Roland, ca în ziua când îl regăsise și două lacrimi, două perle — lacrimile lui Bonaparte erau rare — i se scurseră din ochi.

Cât despre Roland, lucru ciudat! Rămase întunecat în mijlocul bucuriei pricinuite de întoarcerea sa, confirmă povestea. Kabulul, sprijini punerea acestuia în libertate, dar nu voi să dea nici un amănunt personal în privința felului în care fusese prins de beduini și tratat de thaleb. Cât despre Sulkowsky, el fusese ucis și descăpățânat sub ochii lui; în privința lui nu mai era nimic de făcut.

Totuși, Roland își reluă serviciul obișnuit, dar oamenii băgară de seamă că ceea ce până atunci fusese curaj la el, se schimbase în cutezanță nesocotită, că ceea ce fusese o nevoie de glorie, părea că se schimbase într-o nevoie de moarte.

Pe de altă parte, așa cum se întâmpla cu cei ce înfruntă sfidând fierul și focul, fierul și focul se îndepărtau în chip miraculos de el. În fața lui, în spatele lui, în coasta lui, oamenii cădeau. El rămânea în picioare, invulnerabil ca demonul războiului.

Cu prilejul campaniei din Siria fură trimiși doi soli să-l someze pe Djeddar-Pașa să predea localitatea Saint-Jean-d'Acre. Cei doi soli nu se mai arătară: li se tăiaseră capetele.

A trebuit să se trimită un al treilea. Roland s-a înfățișat și a stăruit să se ducă el. A căpătat încuviințarea generalului șef din pricina stăruinței și s-a și înapoiat.

Luă parte la fiecare dintre cele nouăsprezece asalturi ce fuseseră date fortăreței. La fiecare asalt fu văzut izbutind s-ajungă pe baricadă. Fu unul dintre cei zece oameni care pătrunseseră în turnul Blestemat: nouă rămăseseră acolo, el se întorsese fără nici o zgârietură.

În timpul retragerii, Bonaparte dădu ordin tuturor cavaleriștilor din armată, citi mai rămăseseră, să-și dea caii celor răniți și bolnavi. Mare lucru cine reușea să nu-și dea calul ciумаților, de teama molipsirii.

Roland și-l dădu pe-al său de preferință ciумаților. Trei dintre ei căzură la pământ de pe calul său. El încalecă pe același cal după ci și ajunsse nevătămat la Cairo.

La Abukir se aruncă în mijlocul încăierării corp la corp, pătrunse până la pașă, străbătând prin cordonul de negri care-l înconjurau și-l apucă de barbă. Pasă își descarcă cele două pistoale asupra lui, dar unul nu luă foc, iar glontecele celuilalt trecu pe sub brațul lui Roland și nimeri într-o călăuză din spatele lui, pe care o ucise.

Când Bonaparte luă hotărârea să se reîntoarcă în Franța, Roland

fu cel dintâi căruia generalul șef îi vesti întoarcerea. Oricare altul în locul său ar fi sărit în sus de bucurie. El rămase trist, abătut, spunând:

— Mi-ar fi plăcut mai mult să rămânem aici, generale. Aș fi avut mai multe prilejuri să mor.

Totuși, ar fi fost o ingratitudine din partea lui să nu-și urmeze generalul șef. Și l-a urmat.

Tot timpul cât ținu călătoria pe mare, Roland stătu posac și nepăsător. În apele Corsicii fu zărită flota engleză. Abia atunci păru că prinde viață. Bonaparte îi declarase amiralului Gantheaume că se va lupta până la moarte și dăduse ordinul s-arunce în aer fregata mai curând decât să coboare pavilionul.

Trecură fără să fie văzuți prin mijlocul flotei și, la 8 octombrie 1799, debarcară la Fréjus.

Toți, care mai de care, se grăbeau să pună primul piciorul pe pământul Franței. Roland coborî ultimul.

Generalul șef părea că nu ia aminte la nici unul dintre amănuntele acelea, dar nici unul nu-i scăpa. Îl trimise pe Eugene, pe Berthier, pe Bourrienne, aghiotanții și suita, pe calea ce ducea spre Gap și Draguignan.

El o porni incognito pe drumul spre Aix, ca să judece cu ochii săi în ce stare se afla Sudul, luându-l cu sine numai pe Roland.

Nădăduind că la revederea familiei sale viața se va întoarce în sufletu-i zdrobit de-o lovitură necunoscută, la sosirea în Aix îl vestise că are să-l lase la Lyon, dându-i trei săptămâni de concediu, drept răsplată pentru el și surpriză pentru maică-sa și soră-sa.

Roland îi răspunse:

— Vă mulțumesc, generale, soră-mea și maică-mea vor fi foarte fericite să mă vadă ia-răși.

Altădată, Roland ar fi răspuns: "Vă mulțumesc, generale. Voi fi foarte fericit s-o văd iară-și pe maică-mea și pe soră-mea."

Am luat parte la cele petrecute la Avignon. Am văzut cu ce adânc dispreț față de primejdie, cu ce amar dezgust de viață înfruntase Roland un duel teribil. Am ascultat ce justificare îi dăduse lui *sir* John în privința nepăsării sale în fața morții. Justificarea era întemeiată sau neîntemeiată, adevărată sau falsă? *Sir* John trebui să se mulțumească cu ea. Bineînțeles, Roland nu era deloc dispus să mai dea altele.

Iar acum, după cum am spus-o, amândoi dormeau, sau se făceau că dorm, duși în grabă mare de galopul a doi cai de poștă pe drumul de la Avignon la Orange.

Capitolul VI Morgan

Cititorii noștri trebuie să ne îngăduie să-i părăsim o clipă pe Roland și pe *sir* John care, datorită dispoziției fizice și morale în care i-am lăsat, nu se cuvine să le mai inspire nici o temere și să ne îngăduie să ne ocupăm în chip serios de un personaj care abia de-a apărut în povestirea de față și care, totuși, este menit să joace un mare rol în ea.

Vrem să vorbim despre omul care intrase mascat și înarmat în sala de mese de la Avignon, ca să-i înapoieze lui Jean Picot suma de două sute de ludovici care-i fusese furată din greșeală, fiind pusă la un loc cu banii guvernului.

Văzurăm cum cutezătorul bandit, care-și dăduse sieși numele de Morgan, sosise la Avignon ziua în amiaza mare, ca să intre în hotelul *Palais-Egalité*, își lăsase calul la ușă și, ca și cum calul s-ar fi bucurat în orașul pontifical și regalist de aceeași impunitate ca și stăpânul său, îl găsi tot în grajd, îl dezleagă, îi sări în spate, ieși prin poarta Oulle, o porni în galopul mare de-a lungul zidurilor orașului și dispăru pe drumul spre Lyon.

Abia la un sfert de leghe de Avignon apucă a-și strânge mantia-i în jurul său ca să-și ascundă armele de văzul trecătorilor și, scoțându-și masca, o strecură într-unui din coburii șei.

Cei pe care îi lăsase la Avignon atât de frământați de ceea ce putea fi teribilul Morgan, spaima Sudului, ar fi putut atunci, dacă s-ar fi aflat pe drumul de la Avignon la Bédarides, să vadă cu proprii lor ochi dacă înfățișarea banditului era tot atât de teribilă pe cât îi era faima.

Nu șovăim deloc să spunem că trăsăturile care li s-ar fi oferit privirilor le-ar fi părut atunci atât de puțin în armonie cu ideea pe care și-o făcuseră în închipuirea lor prevenită, încât uimirea le-ar fi fost fără de margini.

Într-adevăr, masca ridicată de-o mână de-o albeață și de o delicatețe fără de cusur, descoperise chipul unui tânăr abia de douăzeci și patru, douăzeci și cinci de ani, chip care, prin regularitatea trăsăturilor și blândețea fizionomiei, și-ar fi putut disputa întâietatea cu chipul unei femei.

Un singur amănunt dădea acelei fizionomii sau, mai curând, ar fi trebuit să-i dea, în anumite clipe, un caracter de temeritate stranie. Sub părul blond, frumos, fluturându-i pe frunte și pe tâmple, cum se purta în epoca aceea, sprâncenele, ochii și genele erau de-un negru de

abanos.

Restul chipului, așa după cum am spus, era aproape feminin.

Se alcătuia din două urechiuși, cărora nu li se zăreau decât capetele de sub chica de păr de pe tâmpile și pe care excentricii din timpul Revoluției îi dăduseră numele de "urechi de câine"; dintr-un nas drept, de-o proporție perfectă; dintr-o gură puțin cam marc, dar trandafirie și surâzând fără încetare, care lăsa să se vadă, când surâdea, un șir dublu de dinți minunați; dintr-o bărbie fină și delicată, ușor colorată în albăstrui, arătând prin nuanța aceea că, dacă barba nu i-ar fi fost rasă atât de îngrijit și de curând, ar fi apărut în același ton cu sprâncenele, ochii și genele, adică de cel mai pronunțat negru, ca un protest împotriva culorii aurii a părului.

Cât despre statura necunoscutului, ea s-a putut aprecia în clipa în care intrase în sala de mese. Era înalt, bine legat, mlădios și denota dacă nu o puternică forță musculară, cel puțin o mare elasticitate și o sprinteneală grozavă.

Cât despre felul în care se purtă pe cal, vădea siguranța unui călăreț încercat.

Cu mantia-i aruncată pe umăr, cu masca-i ascunsă în coburi, cu pălăria-i trasă pe ochi, călărețul își reluă goana apriga încetinită o clipă, străbătu Bédarides în galop și, ajuns la primele locuințe din Orange, trecu pe sub o poartă mare ce se închise numaidecât în urma lui.

Un slujitor aștepta și sări la căpăstrul calului.

Călărețul puse repede piciorul în pământ.

— Stăpânul tău e-aici? îl întrebă el pe slujitor.

— Nu, domnule baron, răspunse slujitorul. Astă-noapte s-a văzut silit să plece și a zis că dacă dumneavoastră veți veni și veți întreba de el, să vi se spună că domnia-sa călătorește pentru treburile confrăților.

— Bine, Baptiste. Iată, îi aduc calul în bună stare, deși puțin cam obosit. Ar trebui spălat cu vin și, în același timp, tu să-i dai două sau trei zile orz în loc de ovăz. De ieri dimineată a făcut cam la patruzeci de leghe.

— Fost-a domnul baron mulțumit?

— Foarte mulțumit. Trăsura e gata?

— Da, domnule baron, gata înhămată, sub remiză. Vizitiul s-a dus să bea cu Julien. Domnia-voastră mi-ați dat sarcina să-i găsesc de lucru în afara casei, pentru ca să nu vadă când veniți.

— Crede că-l duce cu trăsura pe stăpânul tău?

— Da, domnule baron. Pofțiți permisul de liberă trecere al stăpânului meu, cu care am fost să iau caii de poștă și, devreme ce stăpânul meu s-a dus înspre Bordeaux cu permisul de liberă trecere al domnului baron, iar domnul baron pleacă înspre Geneva cu permisul de liberă trecere al stăpânului meu, poate că ițele vor fi destul de

încurcate și cucoana poliție, oricât de dibace i-ar fi degetele, nu le va putea descâlci cu ușurință.

— Dezleagă geanta de pe crupa calului, Baptiste și dăruie-o.

Baptiste ascultă de poruncă, numai că geanta era cât pe ce să-i scape din mâini.

— Vai, făcu el râzând, domnul baron nu m-a făcut atent. Drace, după cât se pare, domnul baron nu și-a pierdut timpul degeaba.

— Ba te înșeli, Baptiste. Și dacă nu mi-am pierdut timpul de tot, în schimb am pierdut o bună parte din el. De aceea, tare aș dori să plec cât mai curând.

— Domnul baron nu ia masa?

— Ba am să mănânc ceva, dar în grabă mare.

— Domnul baron n-are să întârzie. E ora două de după-amiază și prânzul îl așteaptă de la ora zece de dimineață. Din fericire, e un prânz rece.

Și, în lipsa stăpânului său, Baptiste se apucă să facă onorurile casei, arătându-i străinului drumul spre sufragerie.

— De prisos, ripostă oaspetele, cunosc drumul. Vezi mai bine de trăsură. Să fie drept la scară, cu portiera larg deschisă în clipa în care voi ieși, în așa fel ca vizitiul să nu mă poată vedea. Lată și cu ce să-i plătești drumul până la primul popas.

Și străinul, desemnat cu titlul de baron, îi dădu lui Baptiste un pumn de bancnote republicane.

— Vai! Domnule, făcu slujitorul, dar cu cât e aici se poate plăti călătoria până la Lyon.

— Mărginește-te să i-o plătești până la Valence, sub motiv că vreau să dorm. Restul să-ți fie pentru truda pe care ai să ți-o dai ca să faci socotelile.

— Să pun geanta în cufăr?

— Am s-o pun eu singur.

Și luând geanta din mâinile slujitorului, fără a lăsa să se vadă că-i atârna grea în mână, se îndreptă spre sufragerie, în timp ce Baptiste o apucase spre cârciuma vecină, punând în rânduială bancnotele republicane.

Așa cum spusese străinul, cunoștea drumul, căci intră într-un coridor, deschise fără să se codească o ușă, apoi a doua și după ce deschise și a doua ușă, se pomeni în fața unei mese așternute cu eleganță.

O pasăre, doi pui de potârniche, șuncă rece, brânzeturi de mai multe feluri, un desert alcătuit din fructe nemaipomenite și două carafe, una cu vin de culoarea rubinului și cealaltă cu vin de culoarea topazului, alcătuiau un prânz care, deși bineînțeles era servit pentru o singură persoană, întrucât nu era pus decât un singur tacâm, putea la nevoie s-ajungă pentru trei sau patru oaspeți.

Intrând în sufragerie, prima grijă a tânărului fu să se ducă de-a dreptul la o oglindă, să-și scoată pălăria, să-și potrivească părul cu un pieptănuș pe care-l scoase din buzunar, apoi se îndreptă spre un lighean de faianță deasupra căruia se afla rezervorul de apă, luă un ștergar ce părea anume pregătit pentru asta și se spală pe față și pe mâini.

Numai după aceste tabieturi — care zugrăveau bărbatul elegant prin obișnuință — numai după aceste tabieturi împlinite cu minuțiozitate se așază străinul la masă.

Câteva minute i-au fost de ajuns ca să-și potolească pofta, căreia atât oboseala cât și tinerețea îi dăduseră totuși niște proporții impunătoare și când Baptiste se arătă iarăși ca să-l vestească pe solitarul comesean că trăsura e gata, îl văzu pe dată sărind în picioare de cum fu vestit.

Străinul își trase pălăria pe ochi, se înfășură în mantie, apucă geanta sub braț și, cum Baptiste avusese grijă s-apropie scărița trăsorii cât mai lângă ușă cu puțință, el se repezi în trăsura poștei fără să fi fost văzut de vizitiu.

Baptiste închise portiera trăsorii în urma lui, apoi, adresându-se bărbatului cu cizme mari, îl întrebă:

— E plătit totul până la Valence, nu-i așa? Și diligența și vizitii?

— Tot. Vă trebuie chitanță? Îi spuse vizitiul în zeflema.

— Nu, dar domnul marchiz de Ribier, stăpânul meu, dorește să nu fie deranjat până la Valence.

— Bine, răspunse surugiul cu același ton ironic, nu-l vom deranja pe cetățeanul marchiz. Hai, hopa!

Și-și îndemnă caii, plesnindu-și biciul cu acea trăncăneală gălăgioasă care vrea să spună dintr-odată și vecinilor și trecătorilor: "Păzea ici, păzea colea, că de nu e vai de voi! Duc un om ce plătește din gros și care are dreptul să vă zdrobească pe toți."

De cum se văzu în trăsură, falsul marchiz de Ribier deschise geamurile, trase perdelele, ridică scăunelul, puse geanta în cufăraș, se așază deasupra, se înfășură în mantie și, sigur că nu va fi deșteptat decât la Valence, adormi la fel cum mâncase, adică cu toată pofta tinereții.

Călătoria de la Orange până la Valence fu făcută în opt ceasuri. Cu puțin înainte de a intra în oraș, călătorul nostru se deșteptă.

Ridică o perdea cu băgare de seamă și văzu că trece prin târgul Paillasse. Era noapte. Scoase ceasornicul să vadă cât e. Ceasornicul îi arată unsprezece ceasuri din noapte.

Socoti că e de prisos să adoarmă iarăși. Făcu numărătoarea stațiilor de poștă pe care le avea de plătit până la Lyon și-și pregăti banii.

În clipa în care surugiul din Valence se apropie de camaradul său

pe care avea să-l înlocuiască, călătorul îl auzi pe-acesta spunându-i celuilalt:

— Se pare că-i unul din cei dinainte, dar de la Orange mi-a dat în grijă și, ținând seama că plătește douăzeci de parale de fiecare călăuză, trebuie să-l ducem ca pe-un patriot.

— Bine, răspunse omul din Valence, îl vom duce ca atare. Călătorul crezu că e momentul potrivit să se amestece. Ridică perdeluța.

— Și de abia c-ai să-mi recunoști drepturile, așa! exclamă el, uri patriot, ei drăcia dracului! Iată, mă laud că sunt patriot, ba încă unul de prim calibru. Și dovada că-i așa, iată, ține să bei în sănătatea Republicii!

Și-i dădu o bancnotă republicană de o sută de franci surugiului care-l dăduse în grija camaradului său.

Iar cum celălalt privea cu ochi lacomi petecul de hârtie, spuse:

— Na și ție una la fel, dacă vrei să dai celorlalți același sfat pe care tocmai l-ai primit.

— Of! Fiți pe pace, cetățene, făcu surugiul. De-aici până la Lyon nu va mai fi decât o singură poruncă de executat: în goană mare!

— Și iată dinainte prețul celor șaisprezece poște, plus taxa de intrare. Plătesc câte douăzeci de centime de fiecare vizitiu, înțelegeți-vă între voi.

Surugiul încalecă pe cal și-o porni în galop. Trăsura schimbă caii la Lyon către ceasurile patru după-amiază.

În timp ce se făcea schimbul cailor la trăsură, un bărbat îmbrăcat ca un comisionar și care, cu cinghelul atârându-i pe spate, sta așezat pe-o piatră de hotar, se sculă, se apropie de trăsură și-i spuse încetișor tânărului confrate al lui Iehu câteva cuvinte ce părură că-i stârnesc acestuia o adâncă uimire.

— Ești sigur? îl întrebă el pe comisionar.

— Dacă-ți spun că l-am văzut, cu ochii mei l-am văzut! Răspunse acesta din urmă.

— Pot atunci să le vestesc prietenilor noștri noutatea ca ceva sigur?

— Poți. Numai grăbește-te.

— Cei de la Servas știu că vin?

— Da. Ai să găsești un cal gata pregătit, între Servas și Sue.

Surugiul se apropie. Tânărul schimbă o ultimă privire cu comisionarul care se depărta ca și cum ar fi primit sarcina să ducă în grabă o scrisoare.

— Pe ce cale, cetățene? întrebă surugiul.

— Pe drumul spre Bourg. Trebuie să fiu la Servas la ceasurile nouă seara. Plătesc treizeci de centime de surugiul.

— Paisprezece leghe în cinci ceasuri, e greu. Dar, în sfârșit, se pot

face.

— Și-are să se facă?

— Vom încerca.

Și vizitiul își înteeți caii în galopul mare. Când bătu ceasul nouă intrară în Servas.

— Îți dau șase livre, numai să nu mai schimbi caii și să mă duci la jumătate cale spre Suc! strigă tânărul către surugiu, prin portiera trăsurii.

— S-a făcut! Răspunse surugiul.

Și trăsura trecu fără să se oprească prin fața stației poștalioanelor.

La o jumătate de sfert de leghe de Servas, Morgan porunci să se oprească trăsura, scoase capul afară prin portieră, își duse mâinile la gură și imită strigătul cucuvelei.

Imitația fu atât de fidelă, încât din pădurile vecine, îi răspunse o cucuvaie.

— Aici, strigă Morgan.

Surugiul opri caii și se dădu jos de pe capră.

— Dacă-i așa, făcu el, n-are rost să mergem mai departe. Tânărul își luă geanta, deschise portiera, coborî și apropiindu-se de surugiu:

— Iată scudul de șase livre cum ți-am făgăduit.

Surugiul luă monedă, o puse în orbita ochiului și o ținu așa cum un domnișor din zilele noastre își ține monoclul. Morgan ghici că pantomima lui avea o semnificație:

— Ei amice, îl întrebă, ce vrei să spui cu asta?

— Cu asta vreau să spun că oricât m-aș trudi, tot văd cu-n ochi.

— Înțeleg, urmă tânărul, râzând. Și dacă astup și celălalt ochi?

— Păi atunci nu mai văd nimic!

— Iată un trăznit care preferă să fie orb decât chior, în sfârșit, gusturile nu trebuie discutate. Na!

Și-i mai dădu o monedă.

Surugiul o puse pe celălalt ochi, înturnă vehiculul și-o apucă iarăși pe drumul dinspre Servas.

Confratele lui Iehu așteptă până ce atelajul dispăru în întuneric și, apropiind de gură o cheie cu gaură, scoase un șuierat prelungit și ușor tremurat, ca cel din signalul unui maestru de echipă.

Un sunet asemănător îi răspunse.

Și, în același timp, se văzu un călăreț ieșind din pădure și apropiindu-se în galop.

La vederea călărețului, Morgan își acoperi din nou fața cu masca.

— În numele cui vii dumneata? întrebă călărețul, căruia nu i se putea vedea fața. Ascunsă cum era sub borurile enorme ale pălăriei.

— În numele profetului Elisei, răspunse tânărul mascat.

— Atunci pe dumneata te aștept.

Și descălecă.

— Ești profet sau discipol? îl întrebă Morgan.

— Sunt discipol, răspunse noul venit.

— Și maestrul tău, unde-i?

— Îl veți găsi la mănăstirea Scillon.

— Știi cumva numărul confrăților care se întrunesc acolo în seara asta?

— Doisprezece.

— Bine. Dacă mai întâlnești vreunul din ei, trimite-l la întrunire.

Cel ce-și dăduse titlul de discipol se înclină în semn de ascultare, îl ajută pe Morgan să prindă geantă pe crupa calului și cu respect ținu calul de zăbală, în timp ce celălalt încăleca.

Fără să mai aștepte ca și al doilea picior să-i intre în scară, Morgan își biciui calul care-și smulse zăbala din mâinile slujitorului și porni în galop.

Pe dreapta drumului se vedea cum se-ntinde pădurea din Seillon, ca o mare de întuneric, căreia vântul nopții îi unduia valurile sumbre, făcându-i-le să geamă.

La un sfert de leghe dincolo de Suc, călărețul o apucă de-a dreptul peste ogoare și se îndreptă înspre pădure, care, la rândul ci, părea că-i vine înainte.

Calul, călăuzit de-o mână încercată, se afundă în pădure fără să șovăie.

După zece minute ieși de partea cealaltă.

La o sută de metri de pădure se înălța o masă sumbră, izolată, în

mijlocul câmpiei.

Era o clădire cu o arhitectură masivă, umbrită de cinci sau șase arbori seculari.

Călărețul se opri dinaintea unei porți mari deasupra căreia erau așezate, în triunghi, trei statui: cea a Fecioarei, cea a Domnului nostru Isus Cristos și cea a sfântului Ioan Botezătorul. Statuia Fecioarei sta pe punctul cel mai înalt al triunghiului.

Călătorul misterios ajunsese la capătul călătoriei sale, adică la mănăstirea Seillon.

Mănăstirea Seillon, cea de-a douăzeci și două din același ordin călugăresc, fusese înălțată în 1178.

În 1672, o construcție modernă luă locul vechii mănăstiri. Astăzi se mai văd încă rămășițele acelei ultime construcții.

Vestigiile însumează în exterior fațada despre care am vorbit, cea împodobită cu cele trei statui, în fața căreia l-am văzut pe călărețul misterios oprindu-se, iar în interior, o capelă mică, având intrarea în dreapta, sub poarta cea mare.

Un țăran cu nevasta și doi copii locuiau în timpul de față și din vechea mănăstire au făcut o fermă.

În 1791, călugării fuseseră alungați din lăcașul lor. În 1792, mănăstirea cu dependențele sale fusese scoasă în vânzare ca proprietate bisericească.

Dependențele cuprindeau mai întâi parcul alăturat construcțiilor și apoi o frumoasă pădure care poartă încă și azi numele de codrii din Seillon.

Însă la Bourg, oraș regalist dar mai cu seamă religios, nimeni n-a cutezat să-și primejduiască sufletul cumpărând bunuri care aparținuseră domnilor călugări, pe care toată lumea îi venera. Drept urmare mănăstirea, parcul și pădurea ajunseră, sub titlul de *bunuri ale Statului*, proprietatea Republicii, adică nu aparțineau nimănui — sau, ca să zicem așa, fură lăsate în părăsire — căci Republica, de șapte ani de zile avusese cu totul alte probleme la care să gândească decât să tencuiască ziduri, să îngrijească livezi sau să sistematizeze tăierea codrilor.

De șapte ani de zile, așadar, mănăstirea era cu desăvârșire părăsită și când, din întâmplare, o privire iscoditoare pătrundea prin gaura cheii, vedea cum crește iarba pe cărări, rugii de mure în livada și măracinii în pădurea care, străpunsă la vremea aceea numai de-un drum și de două sau trei poteci, ajunsese peste tot prin jur, cel puțin în aparență, să fie de nepătruns.

Un soi de pavilion, numit Correria, ținând de mănăstire dar la o depărtare de o jumătate de sfert de leghe de sfântul lăcaș, înverzea și el în pădure care, profitând de libertatea ce-i fusese lăsată de a crește după cum îi tună, îl încercuise din toate părțile cu un brâu de frunziș

și isprăvise prin a izbuti să-l ascundă vederii.

În rest, zvonurile cele mai stranii circulau în privința celor două clădiri. Se spunea că sunt bântuite de oaspeți nevăzuți în timpul zilei, îngrozitori în timpul nopții. Unii tăietori de lemne sau țărani întârziați, care uneori se mai duceau în pădurea Republicii să-și exercite drepturile de folosință de care orașul Bourg se bucura de pe vremea călugărilor, pretindeau că ar fi văzut, prin crăpăturile obloanelor închise, cum alergau flăcări prin coridoare și pe scări și că ar fi auzit limpede cum sunau lanțurile trase pe lespețele simțului lăcaș și pe caldarâmul aleilor. Oamenii tari din fire negau asemenea lucruri, dar în opoziție cu incredulii, două soiuri de oameni afirmău că așa ar fi și, potrivit cu părerile și crezurile lor, dădeau zgomotelor acelora înfiorătoare și luminilor nocturne două cauze diferite. Patrioții susțineau că erau sufletele bieților călugări pe care tirania mânăstirească i-ar fi îngropat de vii în acele *inpace* și care se întorceau să ceară răzbunarea cerului asupra asupritorilor lor, târând după moarte fiarele cu care fuseseră împovărați în timpul vieții. Regaliștii spuneau că e diavolul în persoană care, găsimd o mânăstire pustie și nemaiavănd a se teme de sfeștocul de busuioc al preacinstiților monahi, venea liniștit să se zbenguie acolo unde altădată nu s-ar fi încumetat să-și încerce nici măcar vârful ghearei sale. Mai era însă un fapt ce lăsa totul în suspensie, adică, nici unul din cei ce negau sau afirmău — fie c-ar fi fost de partea sufletelor călugărilor martiri sau de cea a sabatului ținut de Belzebut — n-avea curajul să se încumete să dea piept cu întunericul și să vină în ceasurile solemne ale nopții ca să vadă cu ochii lui care-i adevărul și să poată spune a doua zi dacă mânăstirea era pustie sau bântuită și, dacă era bântuită, ce soi de oaspeți se adunau în ea.

Fără îndoială însă, toate zvonurile ce umblau, întemeiate ori ba, n-aveau nici o înrâurire asupra călărețului misterios, întrucât, după cum am spus, cu toate că bătuse ceasul nouă la Bourg și că, prin urmare, se întunecase de-a binelea, el își opri calul la poarta mânăstirii părăsite și, fără să pună piciorul jos de pe cal, scoțând un pistol din coburul șei, lovi cu mânerul de trei ori în poartă, trei lovituri cu pauze mari între ele, după moda francmasonilor.

Pe urmă ascultă.

O clipă se îndoii că ar fi întrunire la mânăstire, căci, oricât de încordat privise, oricât de tare își ațintise urechile, nu văzuse nici o lumină, nu auzise nici un zgomot.

Totuși, îi păru că un pas precaut se apropia pe partea dinăuntru a porții.

Mai lovi și-a doua oară, tot cu mânerul pistolului și în același fel.

— Cine bate? întrebă o voce.

— Cel ce vine din partea lui Elisei, răspunse călătorul.

- Care-i regele căruia fiii lui Isaac trebuie să-i dea ascultare?
- Iehu.
- Care-i neamul pe care ei trebuiesc să-l nimicească?
- Cel al lui Ahab.
- Ești profet sau discipol?
- Sunt profet.
- Atunci, fii binevoit în casa Domnului, mai spuse vocea.

Numaidecât, drugii de fier care străjuiau masiva zidărie se rotiră în jurul lor, zăvoarele scrâșniră în încuietori, una din jumătățile porții se deschise pe tăcute și, cal și călăreț se înfundară sub bolta sumbră ce se închise în urma lor.

Cel ce deschisese poarta aceea atât de greoaie la deschis și atât de grăbită la închis purta sutană lungă și albă de călugăr, a cărei glugă, căzându-i peste obraz, îi acoperea fața în întregime.

Capitolul VII Mânăstirea Seillon

Ca și primul afiliat întâlnit pe drumul dinspre Sue de către cel ce tocmai își dăduse titlul de profet, călugărul ce deschisese poarta, fără îndoială nu avea decât un rang secundar în confrerie, căci, apucând calul de frâu, îl ținu până ce călărețul descăleca, slujindu-l astfel pe tânărul nostru întocmai cum l-ar fi slujit un argat.

Morgan descăleca, dezlegă geanta, scoase pistoalele din coburii șei și le puse în cingătoare, lângă celelalte pe care le mai avea și, adresându-se călugărului pe un ton poruncitor, îi spuse:

- Credeam c-am să-mi găsesc frații adunați în sfat.
- Sunt gata adunați, de fapt, răspunse călugărul.
- Unde asta?

— În Corrierie. De câteva zile se tot văd figuri suspecte dând târcoale prin jurul mânăstirii și, prin ordine superioare, s-a poruncit să fim cu cea mai mare băgare de seamă.

Tânărul ridică din umeri în semn că socotea toate precauțiile astea drept inutile și, cu același ton poruncitor, zise:

- Du calul la grajd și condu-mă unde se ține sfatul.

Călugărul chemă un alt frate, în mâinile căruia aruncă frâul calului, luă o torță pe care o aprinse la o lampă ce ardea în capela cea mică, care mai poate fi văzută încă și astăzi, la dreaptă sub poarta cea mare și o porni înaintea noului venit.

Străbătu mănăstirea, făcu câțiva pași în grădină, deschise o ușă ce ducea la un soi de rezervor subpământean, îl băgă și pe Morgan acolo, închise tot atât de grijuliu ușa cum închisese și poarta dinspre drumul de afară, împinse cu piciorul un pietroi ce părea că se găsește acolo din întâmplare, descoperi un inel și ridică o lespede ce închidea intrarea unei subterane în care se cobora pe mai multe trepte.

Treptele duceau într-un coridor boltit, care putea îngădui trecea a doi oameni, înaintând alături unul lângă celălalt.

Eroii noștri meraseră astfel timp de cinci până la șase minute, după care ajunseră în fața unui grilaj zăbremit. Călugărul scoase o cheie de sub rasă și-l descuie. Apoi, după ce amândoi trecură dincolo de grilaj și grilajul fu iarăși încuiat, călugărul întrebă:

— Sub ce nume să vă vestesc?

— Sub numele de fratele Morgan.

— Așteptați aici, în cinci minute sunt îndărăt.

Tânărul făcu un semn cu capul, ce vădea că era deprins cu toate suspiciunile și precauțiile de asemenea soi.

Pe urmă se așează pe-un mormânt — se afla în criptele mortuare ale mănăstirii — și așteaptă.

Într-adevăr, încă nu se scurseseră cele cinci minute și călugărul reapăru.

— Urmați-mă, zise el. Frații sunt fericiți că ați sosit. Sc temeau să nu vi se fi întâmplat vreo nenorocire.

După câteva secunde, fratele Morgan fu introdus în sala sfatului. Doisprezece călugări îl așteptau cu glugile trase pe ochi, dar de îndată ce ușa se închise în spatele lui și fratele slujitor se făcu nevăzut, pe când Morgan își scotea masca, în același timp toate glugile fură date pe spate și fiecare călugăr își arătă fața.

Nicicând vreo comunitate în lume nu strălucise printr-o asemenea întrunire de tineri chipeși și veseli.

Numai doi sau trei dintre călugării aceia ciudați atinseseră vârsta de patruzeci de ani.

Toate mâinile se întinseră spre Morgan. Noul sosit fu îmbrățișat de două-trei ori.

— Ah! Pe ce am mai sfânt, zise unul dintre cei ce-l îmbrățișaseră mai călduros, ne iei o piatră grea de pe suflete. Te credeam mort sau cel puțin prins.

— Mort, hai, treacă-meargă, Amiet, dar prins, asta nu, *cetățene*, așa cum se mai spune din când în când — și cum în curând nu se va mai spune, nădăjduiesc. Ba trebuie chiar să adaug că lucrurile s-au petrecut de-o parte și de alta cu o duioșie mișcătoare. De cum ne-a zărit, conductorul a strigat surugiului să oprească, ba chiar cred c-a adăugat: "Știi despre ce-i vorba!"

— Atunci i-am spus cu, dacă știi despre ce-i vorba, dragă amice,

explicațiile n-au să fie lungi.

— Banii guvernului? a întrebat el.

— Întocmai! Am răspuns eu. Apoi, fiindcă se făcuse un tărăboi nemaipomenit în vehicul, eu am adăugat: "Stai puțin, amice. Mai întâi de toate, dă-te jos și spune-le domnilor de față, dar mai cu scamă doamnelor, că suntem oameni de treabă, că n-o să ne atingem — de doamne, bineînțeles — și că nici măcar n-avem să ne uităm decât la cele ce-au să scoată capul afară pe ferestruică." Una a cutezat! Pe cinstea mea, era fermecătoare... I-am trimis un sărut cu mâna. Ea a scos un strigăt ușor și s-a adăpostit în trăsură, ca și Galateea, nici mai mult, nici mai puțin, dar, dat fiind că nu erau sălcii la fața locului, nu m-am luat după ca. În timpul acela, conductorul scotocea în grabă mare prin lădiță și s-a grăbit atât de bine că, o dată cu banii guvernului, mi-a înmănat în zorul său și două sute de ludovici ce erau ai unui negustor de vinuri din Bordeaux.

— Ei! Drăcia dracului! Făcu cel dintre frați pe care povestitorul îl numise Amiet, nume care, se vede treaba, ca și acela de Morgan, nu era decât un pseudonim. Ce penibil! Tu știi că Directoratul, (plin de fantezie cum îl știm), organizează niște cete de tâlhari la drumul mare ce operează în numele nostru și au drept scop să răspândească zvonul că noi avem ce-avem cu cetățenii și cu pungile lor, cu alte cuvinte, că nu suntem decât niște tâlhari de rând.

— Așteptați puțin, începu iarăși să vorbească Morgan, iată tocmai ce m-a făcut să întârzii. Auzisem spunându-se ceva asemănător la Lyon, așa că mă aflu pe la jumătatea drumului spre Valence, când, datorită etichetei, băgai de seamă eroarea. Nici n-a fost prea greu, pe sacul de bani sta scris, ca și cum bietul om ar fi prevăzut ce are să se întâmple: *Jean Picot, negustor de vinuri din Fronsac, lângă Bordeaux*.

— Și i-ai trimis banii îndărăt?

— Am făcut mai mult, i-am dus eu însumi.

— La Fronsac?

— Vai! Nu, doar la Avignon. Am bănuiră că un om atât de grijuliu trebuie să se fi oprit în cel dintâi oraș mai important, ca să culegă informații despre cei două sute de ludovici ai săi. Și nu m-am înșelat. Mă interesai la hotel de nu-l cunoșteau pe cetățeanul Jean Picot. Mi se răspunse nu numai că-l cunoșteau, dar că tocmai prânzea la masă din ospătarie. Intrai. Desigur, vă închipuiți despre ce se vorbea: despre oprirea samavolnică a poștalionului. Judecați singuri, ce efect avu apariția mea! Dumnezeu cel străvechi de-ar fi pogorât cu o mașinărie, n-ar fi iscat un deznodământ mai neașteptat. Eu întrebai care dintre comeseni se numește Jean Picot. Mi se înfățișă cel ce poartă asemenea nume distins și armonios. Îi depusei în fața cei două sute de ludovici, cerându-i scuze în numele confreriei de îngrijorarea pe care i-o pricinuiseră confrății lui Iehu. Schimbai un semn amical cu

Barjols, un salut de politețe cu abatele de Rians, care era acolo, îmi luai rămas bun de la întregul grup de comeseni și ieșii. Nu-i mare lucru, dar mi-a luat cincisprezece ceasuri. De aci și întârzierea. M-am gândit însă că tot mai mult face să fiu în întârziere, dar să nu las în urma noastră să se acrediteze o părere falsă. Făcut-am bine, preocupându-mă de maștri?

Toată adunarea izbucni în aplauze.

— Numai că, zise unul dintre cei de față, găsesc că-i destul de imprudent din partea dumată că ai ținut neapărat să-i înapoiezi banii cetățeanului Jean Picot chiar dumneata în persoană.

— Scumpe colonele, răspunse tânărul, e un proverb de origine italienească ce spune: "Cine vrea, se duce, cine nu vrea, trimite". Eu am vrut și m-am dus.

— Și, poftim, s-ar putea să ai de-a face cu un poznaș care, dacă într-o zi vei avea nenorocul să cazi în mâinile Directoratului, se va grăbi să te recunoască, numai ca să-ți mulțumească; recunoaștere a cărei urmare te va duce la ghilotină.

— Oh! Nu cred nicidecum că mă va recunoaște.

— Cine are să-l împiedice?

— Ei na! Dar ce, credeți oare că-mi fac escapadele cu fața descoperită? Într-adevăr, scumpe colonele, mă luați drept alt om. Să-mi dau masca jos, așa ceva merge între prieteni, dar cu străinii, ei, asta-i bună! Nu suntem oare în plin carnaval? Nu văd de ce nu m-aș deghiza și eu în Abellino sau în Karl Moor când domnii Gohier, Sieyss, Roger Ducos, Moulin și Barras se deghizează în regii Franței.

— Și zici c-ai intrat mascat în oraș?

— În oraș, în hotel, în sala de mese. E-adevărat că dacă obrazul mi-era acoperit, în schimb brâul era descoperit și, după cum vedeți, bine captușit.

Dintr-o mișcare, tânărul își dădu mantia la o parte, descoperindu-și cingătoarea în care ședeau petrecute patru pistoale și de care era atârnat și un cuțit scurt de vânătoare.

Pe urmă, cu veselie ce părea să-i fie una dintre caracteristicile dominante ale unei asemenea nepăsătoare organizații, urmă:

— Aveam desigur o înfățișare feroce, nu-i așa? M-or fi luat drept defunctul Mandrin{22} coborând de-a dreptul din munții Savoiei. Dar, fiindcă veni vorba, iată cei șaiszeci de mii de franci ai Alteței Sale Directoratului.

Și, plin de dispreț, tânărul împinse cu piciorul, geantă pe care o pusese jos și ale cărei măruntaie izbite scoaseră sunetul acela metalic care trădează prezența aurului.

Pe urmă, tânărul se duse de se amestecă în grupul prietenilor lui de care fusese despărțit de distanța care, în chip firesc, se iscă între cel ce povestește și cel ce ascultă.

Unul dintre călugări se aplecă și ridică geanta.

— N-ai decât să disprețuiești aurul cât vei pofti, dragă Morgan, pentru că așa ceva nu te oprește totuși să-l aduni. Dar știu eu niște bărbați viteji, care așteaptă cele șaiszeci de mii de franci, pe care-i izbești disprețuitor cu piciorul, cu tot atâta nerăbdare și îngrijorare precum așteaptă caravana rătăcită în pustiu picătura de apă ce n-are s-o lase să piară de sete.

— Prietenii noștri din Vendeea, nu-i așa? zise Morgan. Să le fie de bine! Egoiștii, ei se luptă, nu stau degeaba. Domnii aceia și-au ales trandafirii și ne lasă nouă spinii. Halal! Dar ei nu primesc chiar nimic din Anglia?

— Cum de nu, spuse tare voios unul dintre călugări. La Quiberon au primit ghiulele și gloanțe.

— Eu nu vorbesc de englezi, adăugă Morgan, eu întreb de Anglia.

— Nici un ban.

— Îmi pare, totuși, luă cuvântul unul dintre cei de față ce părea că are o judecată mai sănătoasă decât soții săi, îmi pare că prinții noștri ar putea prea bine să trimită ceva aur celora ce-și varsă sângele pentru cauza monarhiei! Nu se tem ei oare că Vendeea are să se sature într-o bună zi de un devotament pentru care, până astăzi, nu s-a ales nici măcar cu un mulțumesc?

— Vendeea, dragă amice, urmă Morgan, e un pământ generos, care n-are să se sature, fii pe pace! De altfel, ce merit ar mai avea devotamentul de n-ar fi răsplătit cu nerecunoștința? Din clipa în care devotamentul găsește recunoștință, nu mai e devotament: nu mai e decât un schimb, pentru că primește o răsplată. Să fim devotați mereu, domnilor, să ne rugăm cerului să-i lase să fie nerecunoscători pe cei cărora ne devotăm și vom avea, credeți-mă, rolul cel frumos în istoria războaielor noastre civile.

De-abia isprăvisese Morgan să formuleze o asemenea axiomă cavalierească și să exprime o urare ce avea toate șansele să se îndeplinească, când trei ciocănituri masonice răsunară la aceeași ușă prin care fusese el însuși introdus.

— Domnilor, spuse cel dintre călugări ce părea să îndeplinească rolul de președinte, puneți-vă repede măștile și trageți glugile, nu știm cine ne sosește.

Capitolul VIII La ce slujeau banii Directoratului

Toți se grăbiră să asculte, călugării trăgându-și glugile raselor lor lungi peste obraz, Morgan punându-și iarăși masca pe față.

— Intră! zise superiorul.

Ușa se deschise și fratele slujitor intră.

— Un emisar al generalului Georges Cadoudal cere să intre.

— A răspuns celor trei cuvinte de ordine?

— Întocmai.

— Să intre.

Fratele slujitor se întoarse în subterană și, după două clipe reveni, aducând un bărbat pe care lesne îl recunoșteai că-i țăran, după îmbrăcămintă și că-i breton, după capu-i pătrat acoperit de un păr bogat și roșcat.

Înainta până în mijlocul cercului, fără să pară câtuși de puțin stânjenit, ațintindu-și rând pe rând ochii asupra fiecăruia dintre călugări și așteptând ca una din cele douăsprezece statui de granit să rupă tăcerea.

Președintele îi adresă cel dintâi cuvântul.

— Din partea cui vii? îl întrebă el.

— Cel ce m-a trimis, răspunse țăranul, mi-a poruncit să spun că vin din partea lui Iehu, dacă mi se pune întrebarea.

— Aduci un mesaj verbal sau scris?

— Trebuie să răspund întrebărilor ce-mi vor fi puse de domniile voastre și să schimb un petec de hârtie pe bani.

— Bine, să începem cu întrebările. Ce-i cu frații noștri din Vendeea?

— Depuseră armele și nu mai așteaptă decât un cu vin t de la dumneavoastră ca să le reia.

— Și de ce le depuseră?

— Primiseră ordin de la Majestatea-sa Ludovic al XVIII-lea.

— Se vorbea de-o proclamație scrisă chiar de mâna regelui.

— Iată, poftiți copia.

Țăranul înmână hârtia celui care-l chestiona.

Acesta o desfăcu și citi:

"Războiul nu-i bun la altceva decât să facă din regalitate un instrument odios și amenințător. Monarhii ce revin la tron cu ajutorul său sângeros nu pot fi niciodată iubiți: trebuie așadar părăsite mijloacele sângeroase și recăpătată încrederea în autoritatea înțelepciunii care se întoarce de la sine la principiile salvatoare. Dumnezeu și regele vor deveni în curând strigătul de reunire al francezilor. Trebuie adunate într-un fascicol formidabil elementele răspândite ale regalității. Vendeea luptătoare să fie lăsată pradă soartei sale nenorocite și trebuie mers pe o cale mai pașnică și cu mijloace mai închegate. Regaliștilor din apus le-a trecut vremea; acum lumea trebuie să se sprijine, în sfârșit, pe regaliștii din Paris, care au pregătit totul pentru o restaurare proximă..."

Președintele înălța capul și, căutându-l pe Morgan cu o privire a cărei strălucire glugă nu i-o putea umbri pe de-a-ntregul, îi spuse:

— Ei bine, frate, nădăjduiesc că dorința ta de adineauri e gata împlinită, iar regaliștii din Vendeea și din Sud se vor bucura de meritul devotamentului.

Pe urmă, aplecându-și privirea asupra proclamației, din care mai rămăseseră câteva rânduri de citit, urmă:

"Evreii și-au răstignit regele și, de-atunci, rățăcesc prin toată lumea: francezii l-au ghilotinat pe-al lor și se vor împrăști pe toată suprafața parafatului.

Datat în Blankenbourh, la 25 august 1799, ziua sărbătoririi anului al șaselea a domniei noastre.

Semnat:

LUDOVIC"

Tinerii se uitară unii la alții.

— *Quos vult perdere Jupiter dementat!* {23} exclamă Morgan.

— Da, zise președintele, dar când cei pe care Jupiter vrea să-i piardă reprezintă un principiu, trebuie să fie sprijiniți nu numai împotriva lui Jupiter, ci și împotriva lor înșile. Ajax, în mijlocul trăsnetelor și fulgerelor, se agățase de o stâncă și, ridicându-și pumnul strâns împotriva cerului, strigase: "Voi scăpa chiar și fără voia zeilor".

Pe urmă, întorcându-se către trimisul lui Cadoudal, îl întrebă:

— Și la asemenea proclamație, ce-a răspuns cel ce te-a trimis aici?

— Aproape cam tot ce-ați răspuns și dumneavoastră. Mi-a spus să vin să vă văd și să mă informez de la dumneavoastră, dacă ați fi hotărâți să țineți piept, orice s-ar întâmpla, chiar și împotriva regelui însuși.

— Bineînțeles, exclamă Morgan.

— Suntem hotărâți, spuse președintele.

— Atunci, răspunse țăranul, tot e-n regulă. Vă dau acum numele adevărate ale noilor șefi și numele lor de luptă. Generalul vă sfătuiește să vă slujiți în scrisorile dumneavoastră cât mai mult cu puțință numai de numele lor de luptă. Cât dinspre partea lui, aceeași oste-neală și-o dă și el, când vorbește de domniile-voastre.

— Ai lista? întrebă președintele.

— Nu. S-ar fi putut să fiu arestat și lista mi-ar fi fost luată. Scrieți, am să vă dictez.

Președintele se așeză la masă, luă o pană și scrise sub dictarea țăranului vendeian numele următoare:

"Georges Cadoudal — *Iehu* sau *Tigvă rotundă*; Joseph Cadoudal — *Iuda-Macabeul*; Lahaye Saint-Hilaire — *Davis*; Burban-Malabry — *Înfruntă-Moartea*; Poulpiquez — *Măcel-regal*; Bonfils — *Dărâmă-stavile*;

Dampherne — *Ciupește-râma*; Duchayla — *Coroana*; Dupare — *Cumplitul*; La Roche — *Mithridate*; Puisaye — *Ioan-cel-Blond*."

— Iată succesorii unor alde Charette, Stofflet, Cathcîneau, Bonchamp, d'Elbée, la Rochjaqueleîn și Lescure! Se auzi o voce.

Bretonul se întoarce către cel ce tocmai vorbea.

— De vor pieri ca predecesorii lor, zise el, ce-ați mai dori să le cereți?

— Așa! Bun răspuns, interveni Morgan, așa că...?

— Așa că, de îndată ce generalul nostru va avea răspunsul domniilor-voastre, reluă țăranul, va pune iarăși mâna pe arme.

— Și dacă răspunsul nostru ar fi fost negativ?... întreabă o voce.

— Cu atât mai rău pentru domniile-voastre! Răspunse țăranul, în orice caz, insurecția era hotărâtă pe data de 20 octombrie.

— Ei bine, zise președintele, datorită nouă, generalul va avea cu ce să plătească prima lună de soldă. Unde e chitanța dumatăle?

— Iat-o, poftiți, răspunse țăranul, scoțând din buzunar o hârtie pe care erau scrise cuvintele de mai jos:

"Primit de la frații noștri din miază-zi și din răsărit, pentru a fi folosită spre binele cauzei, suma de:

Georges Cadoudal

Generalul șef al

armatei regaliste

Din Bretania"

Suma, după cum se vede, fusese lăsată în alb.

— Știi să scrii? întreabă președintele.

— Atât cât trebuie ca să umplu cele trei sau patru vorbe ce lipsesc.

— Ei bine, scrie: "O sută de mii de franci".

Bretonul scrie; pe urmă, întinzând hârtia președintelui, zise:

— Poftiți chitanța. Unde-s banii?

— Apleacă-te și ridică sacul ce ți stă la picioare. În el sunt șazeci de mii de franci.

Apoi, adresându-se unui călugăr, întreabă:

— Monthard, unde-s celelalte patruzeci de mii? Călugărul interpelat se duse să deschidă un dulap și scoase un sac mai puțin voluminos decât cel pe care-l adusese Morgan, dar care, totuși, conținea suma rotundă de patruzeci de mii de franci.

— Iată suma completă, zise călugărul.

— Acum, amico, făcu președintele, mănâncă și te odihnește. Ai să pleci mâine.

— Sunt așteptat acolo, răspunse vendeeanul. Am să mănânc și-am

să dorm pe cal. Cu bine, domnilor. Cerul să vă aibă în pază!

Și, ca să iasă, se îndreptă spre ușa pe care intrase.

— Așteaptă, interveni Morgan. Trimisul lui Georges se opri:

— Noutate pentru noutate, urmă Morgan. Spunei generalului Cadoudal că generalul Bonaparte a părăsit armata Egiptului, a debarcat alaltăieri la Fréjus și va fi în trei zile la Paris. Știrea mea face cât ale voastre, ce ziceți?

— Cu neputință! Strigară toți călugării parcă într-o singură voce.

— Totuși, domnilor, asta e adevărul adevărat. L-am aflat tic la prietenul nostru Leprêtre, care l-a văzut schimbând poștalionul cu un ceas înainte de-a se întâlni cu mine la Lyon și care l-a recunoscut.

— Ce vine să facă în Franța? întrebare două sau trei glasuri.

— Pe cinstea mea, zise Morgan, avem s-aflăm noi într-o zi, două. Se vede că nu se întoarce la Paris ca să stea în umbră.

— Să le duci numaidecât știrea asta fraților noștri din apus, spuse președintele țaranului vendeean. Mai adineauri te opream, acum eu te îndemn, zicându-ți: "Du-te"!

Țaranul salută și ieși. Președintele așteptă până ce se închise ușa după el.

— Domnilor, zise el, vestea pe care tocmai ne-a adus-o acum fratele Morgan este atât de gravă, încât aş propune o măsură specială.

— Care? întrebare într-un singur glas confrății lui Iehu.

— Unul dintre noi, desemnat prin tragere la sorti, să plece la Paris și, prin cifrul stabilit, să ne țină la curent cu tot ce se va petrece acolo.

— De acord, răspunseră ei.

— În cazul acesta, urmă președintele, să ne scriem cele treisprezece nume, fiecare pe-al său, pe câte o bucată de hârtie. Să le punem într-o pălărie și, cel al cărui nume va ieși primul, va pleca numaidecât.

Tinerii, într-o mișcare unanimă, se apropiară de masă, își scriseră numele pe niște pătrate de hârtie, pe care le răsuciră și le puseră într-o pălărie.

Cel mai tânăr fu chemat să fie reprezentantul hazardului.

El scoase unul din micile suluri de hârtie și-l înmână președintelui, care-l desfăcu.

— Morgan, zise președintele.

— Ce instrucțiuni îmi dați? întrebă tânărul.

— Să nu uiți, răspunse președintele cu un ton solemn căruia bolțile mănăstirii îi adăugau o măreție supremă, că te numești baronul de Sainte-Hermine, că tatăl dumitale a fost ghilotinat în piața Revoluției și că fratele dumitale a fost ucis în armata lui Condé. Noblețea obligă: iată instrucțiunile dumitale.

— Și în rest? întrebă iarăși tânărul.

— În rest ne bizuim pe regalismul și lealitatea dumitale.

— Atunci, prieteni dragi, îngăduiți-mi să-mi iau rămas bun de la voi chiar în clipa de față. Aș vrea să fiu pe drumul spre Paris înainte de-a se face ziuă și mai am de făcut înaintea plecării o vizită pe care n-o pot amâna.

— Pleacă! Îi spuse președintele, desfăcându-și brațele ca să-l cuprindă. Te îmbrățișez în numele tuturor fraților. Altuia i-aș spune "Fii curajos, stăruitor, energic". Ție n-am să-ți mai spun decât: "Fi cu băgare de seamă"!

Tânărul primi îmbrățișarea frățească, îi salută cu un surâs pe ceilalți prieteni, schimbă câte-o strângere de mână cu doi sau trei dintre ei, se învâluie în mantie, își îndesă pălăria pe cap și ieși.

Capitolul IX Romeo și Julieta

Prevăzându-se o plecare imediată, calul lui Morgan, după ce fusese spălat, bușumat, uscat, primise rația dublă de ovăz și fusese din nou înșeuat și pus la frâu.

Tânărul n-avu decât a-l cere și a-l încăleca.

De-abia se văzu în șa și poarta se deschise ca prin minune. Calul se repezi afară, nechezând și galopând, de parcă uitase de prima-i cursă și era gata să înghită o a doua.

La poarta mănăstirii, Morgan rămase o clipă în cumpănă, ca să știe de-o va coti la dreapta sau la stânga. În sfârșit, o apucă spre dreapta, urmă un timp cărarea ce duce de la Bourg la Seillon, se repezi a doua oară la dreapta, dar peste câmpie, se înfundă într-un din de pădure pe care-l întâlnise în drumul său, ieși îndată de partea cealaltă a pădurii, ajunse la drumul mare dinspre Pont-d'Ain, pe care merse aproape jumătate de leghe și nu se mai opri până la un grup de case care astăzi e cunoscut sub numele de Casa Paznicilor.

Una dintre case avea ca firmă un mănunchi de vâsc ce arăta că-i o haltă dintre cele țărănești, la care drumeții se opresc să bea și să-și recapete puterile odihnindu-se o clipă mai înainte de a-și urma lungă și obositoare cale a vieții.

Așa cum făcuse și la poarta mănăstirii, Morgan se opri, scoase un pistol de la oblânc și se sluji de mâner ca de-un ciocan. Numai că, după toate probabilitățile, oamenii cumsecade ce locuiau în umilul han nefiind conspiratori, răspunsul la chemarea călătorului s-a lăsat așteptat mai mult timp ca la mănăstire. În sfârșit se auzi pasul rândașului de la grajd, îngreuiat de saboți. Poarta scârții și bărbatul care o deschise, văzând un călăreț ce ținea un pistol în mână, se pregăti instinctiv s-o închidă la loc.

— Pataut, eu sunt, zise tânărul, nu te teme.

— Ah! Ce-i drept, făcu țăranul, dumneavoastră sunteți, domnule Charles. Vai! Nici nu-mi mai este frică. Dar, știți, cum spunea domnul părinte pe vremea când mal exista un dumnezeu, prudența e mama siguranței.

— Da, Pataut, așa-i, încuviință tânărul descălecând și strecurând o monedă de argint în mâna rândașului, dar fii pe pace, bunul Dumnezeu are să se-ntoarcă și, prin urmare și domnul părinte.

— Vai, dacă-i pe-aceia, exclamă omul nostru, se vede bine că nu mai e nimeni pe-acolo pe sus, după cum merg toate. Oare o mai ține încă mult așa, domnule Charles?

— Pataut, îți făgăduiesc că am să fac tot ce pot ca să nu-ți pierzi prea tare răbdarea, pe cuvântul meu! Și cu sunt tot atât de grăbit ca și tine. De-aceea te-aș ruga să nu te culci, dragă Pataut.

— Vai! Doar știți prea bine, domnule, că atunci când veniți dumneavoastră mi-a intrat în obicei să nu mă culc. Iar cât despre cal... Ei asta-i! Schimbați în fiecare zi calul? Înainte de ultima dată aveți un roib, ultima dată aveți unul vinețiu pătat cu alb și acum aveți unul negru.

— Da, sunt din fire nestatornic. Cât despre cal, după cum începuseși tu, află, dragă Pataut, că n-are nevoie de nimic și n-ai altă treabă cu el decât să-i scoți căpăstrul. Lasă-i cu șaua pe el... Stai! Pune pistolul ăsta în oblânc și păstrează-mi-le tu pe celelalte două.

Și tânărul le desfăcu pe cele vârate în cingătoare și le dădu rândașului de la grajd.

— Iaca, bine! Făcu el râzând. Dar știu c-aveți la pistoale, nu glumă!

— Știi, Paiaut, se spune că drumurile nu sunt sigure.

— Na! Cred și eu că nu sunt sigure! Trăim în plin jaf, domnule Charles. Nu mai departe decât săptămâna trecută n-a fost oprită și prădată diligența de Geneva la Bourg?

— Ei! exclamă Morgan. Și cine-i acuzat de jaf?

— Vai! E-o năzdrăvănie curată. Închipuți-vă că se spune car fi soții lui Isus. Vă închipuți doar că n-am putut crede nici o iotă. Păi, cine-s soții lui Isus de nu apostolii?

— Într-adevăr, răspunse Morgan cu veșnicul sau surâs de voie bună, nici eu nu văd c-ar fi alții.

— Bine! urmă Pataut, să-nvinuiești pe cei doisprezece apostoli că pradă diligentele, doar atât mai lipsea! Ah! V-o spun eu, domnule Charles, trăim într-o vreme în care nu se mai respectă nimic.

Și, tot scuturând din cap ca un mizantrop dezgustat, de nu de viață, cel puțin de oameni, Pataut mână calul la grajd.

Cât despre Morgan, el îi privi preț de câteva clipe pe Pataut înfundându-se în adâncurile curții și în întunericul grajdurilor, apoi,

ocolind gardul viu ce împrejmuia grădina, coborî spre un pâlcare mare de copaci ale căror creștete impunătoare se înălțau și se profilau pe întunericul nopții cu majestatea lucrurilor neclintite, umbrind o proprietate mică și fermecătoare, ce purta prin împrejurimi numele pompos de Castelul Negrelor-Fântâni.

Când Morgan ajunse la zidul castelului tocmai bătea ceasul în clopotnița bisericii din satul Momagnat. Tânărul ciuli urechea la dangătul ce trecea vibrând prin văzduhul liniștii și tacul ai nopții de toamna și numără unsprezece bătăi.

Multe lucruri, după cum se vede, se petrecuseră în două ceasuri.

Morgan mai făcu câțiva pași, cercetă zidul părănd că umblă după un loc cunoscut, apoi, după ce găsi locul, vâri vârful botinei în îmbucătura dintre două pietre, își făcu vânt ca un bărbat ce încalecă, se apucă cu mâna de coama zidului, cu-n al doilea avânt ajunse călare pe zid și, iute ca fulgerul, se lăsă să cadă de partea cealaltă.

Toate acestea se făcură cu atâta iuțeală, pricepere și ușurință că, dacă cineva ar fi trecut din întâmplare pe-acolo în clipa aceea, ar fi putut crede că e victima unei închipuiri.

Așa cum făcuse de-o parte a zidului, Morgan se opri și ascultă și de cealaltă parte, în timp ce ochiu-i cerceta, pe cât era cu putință, adâncurile pâlcului de pădure prin bezna întunecată de frunzișul plopilor piramidali și al celor tremurători.

Totul părea pustiu și tăcut.

Morgan se încumetă să-și urmeze drumul.

Spunem se încumetă, pentru că de când se apropiase de castelul Negrelor-Fântâni se vădea în toată înfățișarea tânărului o sfiiciune și o șovăială atât de puțin obișnuite firii sale încât era evident că dacă avea de data asta temeri, apoi temerile lui nu erau numai pentru el singur.

Ajunse la capătul pădurii, luând aceleași măsuri de precauție.

Pășind pe o peluză la marginea căreia se înălța micul castel se opri și cercetă fațada clădirii.

O singură fereastră era luminată din cele douăsprezece ferestre care străpungeau fațada castelului pe toate cele trei etaje ale sale.

Fereastra aceea se afla la primul etaj, la colțul clădirii.

Un balconș acoperit în întregime de viță sălbatică, ce se cățara de-a lungul zidului, se-ncolăcea în jurul zăbrelelor în formă de crengi de fier și cădea iarăși în ghirlande, ieșea de sub fereastră și domina grădina.

În amândouă laturile ferestrei, așezați chiar pe balcon, arbuști cu frunza lată se înălțau din ciubere și arătau ca un leagăn de verdeață deasupra cornișei.

O jaluzeă ce se ridica și se lăsa în jos cu ajutorul unor șnururi putea izola fereastra de balcon, izolare ce înceta după bunul plac.

Prin crăpăturile jaluzelei văzuse Morgan lumina.

Prima pornire a tânărului fu să treacă peste peluză în linie dreaptă, dar și de data asta temerile despre care am vorbit îl opriră.

O alee de tei mergea de-a lungul zidului și ducea la clădire.

Făcu un ocol și o apucă pe sub bolta întunecată și stufoasă.

Apoi, ajuns la capătul aleii, trecu repede ca o căprioară înspăimântată peste spațiul descoperit și se găsi la temelia pereților, în umbra deasă aruncată de masivul de ziduri.

Se trase câțiva pași îndărăt, cu privirile ținute pe fereastră, dar în așa fel încât să nu iasă din umbră.

Pe urmă, ajuns în punctul socotit de el, bătu de trei ori din palme.

La semnalul de mai sus, o umbră se repezi din fundul încăperii și veni, plină de grații, unduind, aproape transparenta, de se lipi de fereastră.

Morgan repetă semnalul.

Fereastra se deschise numaidecât, jaluzeaua se ridică și o fată încântătoare, în halat de noapte, cu părul blond curgându-i în șuvițe pe umeri, se arătă în cadrul de verdeață.

Tânărul întinse brațele către cea ale cărei brațe erau întinse spre el și două nume, mai curând două strigăte pornite din inimă, se încrucișară venind unul către celălalt.

— Charles!

— Amélie!

Apoi, tânărul se repezi spre zid, se agăță de tulpinile viței sălbatice, de zgrunțurii de piatră, de colțurile cornișelor și, într-o clipă, se află pe balcon.

Ce-și putură spune atunci cei doi tineri frumoși nu mai fu decât un murmur de dragoste rătăcit într-o îmbrățișare ce nu se mai sfârșea.

Dar, cu o blândă strădanie, tânărul, cu un braț trase încetitor fata în încăpere, în timp ce cu celălalt braț dădu drumul șnururilor de la jaluzea, ce se prăbuși zgomotos la pământ, în spatele lor.

În dosul jaluzelei fereastra se închise.

Pe urmă lumina se stinse și toată fațada castelului Negrelor-Fântâni se cufundă în întuneric.

Aproape de-un sfert de oră dura întunericul acela, când se auzi uruitul unui vehicul pe drumul ce ducea din șoseaua dinspre Pont-Ain către intrarea castelului.

Pe urmă, zgomotul încetă. Nu mai rămânea îndoială că trăsura se oprise tocmai în fața intrării zăbrelete.

Trăsura caro se opri se la poartă era cea ce îl aducea iarăși în sânul familiei pe Roland, însoțit de *sir* John.

Sosirea lui era atât de puțin așteptată încât, după cum am spus, toate luminile casei erau stinse, toate ferestrele zăceau în întuneric, chiar și cea a Améliei.

Surugiul de la vreo cinci sute de pași începuse să plesnească din bici cu înverșunare, dar pocnetele biciului nu ajungeau să deștepte niște provinciali din somnul lor cel dinții.

De îndată ce se opri vehiculul, Roland deschise portiera, sări jos fără să mai pună piciorul pe scăriță și se prinse de cordonul clopoțelului de serviciu.

Totul dură vreo cinci minute, în timpul cărora, după fiecare sunat, Roland se întorcea la trăsura zicând:

— Nu vă pierdeți răbdarea, *sir* John.

În sfârșit se deschise o fereastră și o voce de copil, dar hotărâtă, strigă:

— Cine sună așa?

— Ah! Tu ești, micuțul meu Edouard, zise Roland, hai, deschide repede!

Băiatul se trase înapoi cu un strigăt de bucurie și se făcu nevăzut.

Dar în același timp i se auzi vocea ce striga pe coridor.

— Mamă, scoală-te, e Roland... Surioară, trezește-te, fratele cel Mare.

Apoi, numai în cămășuță și cu niște papuci, se repezi pe treptele scării, strigând:

— Nu-ți pierde răbdarea, Roland, iată-mă! Vin acum!

După o clipă se auzi cheia scrâșnind în broască și zăvoarele alunecând din urechile încuietorilor. Apoi, o arătare albă se ivi pe peron și mai mult zbură decât alergă către poarta zăbreliată care, după o clipă, scârții și ea din balamale și se deschise.

Copilul sări de gâtul lui Roland și rămase așa spânzurat.

— Vai! Frate, frate strigă el îmbrățișându-l pe tânărul nostru, râzând și plângând în aceiași timp. Ah! Frățioare Roland ce mulțumită va fi mama! Și la fel și Amélie. Toată lumea e bine sănătoasă, numai cu sunt cel mai bolnav... ah! Afară de Michel. Știi, grădinarul, și-a scrintit piciorul. Dar de ce nu ești în haină militară?... Vai! Ce urât ești ca burghez! Vii din Egipt. Mi-ai adus pistoale ferecate în argint și o sabie frumoasă. Încovoiată? Nu! Ei bine, nu mai ești drăguț și nu vreau să te mai îmbrățișez. Dar nu, nu, hai, nu te teme, eu tot te iubesc!

Și copilul îl înăbușea pe fratele său cel mare cu sărutările și-l împovăra cu întrebările.

Englezul, rămas în trăsură, privea, cu capul aplecat spre portieră și surâdea.

În toiul acelor dezmiardări frățești, izbucni un glas de femeie.

Un glas de mamă!

— Unde-i Roland al meu, fiul meu drag? Întrebă doamna de Montrevel, cu o voce pătrunsă atât de puternic de emoția bucuriei, încât părea aproape sugrumată de durere. Unde-i? Să fie oare adevărat că s-a întors? Să fie oare adevărat că nu-i prizonier? Că n-a murit? Să fie oare adevărat că trăiește?

Copilul, la auzul vocii aceleia, alunecă ca un șarpe din brațele fratelui său, căzu în picioare pe iarbă și ca împins de un resort, se repezi spre maică-sa.

— Pe aici, mamă, pe aici! Spuse el, târând-o după sine pe maică-sa pe jumătate îmbrăcată, spre Roland.

La vederea mamei sale, Roland nu se mai putu stăpâni. Simți cum i se topește soiul acela de sloi de gheață ce părea împietrit în pieptul lui. Inima îi bătu ca cea a altuia.

— Ah! strigă el, am fost într-adevăr nerecunoscător față de Dumnezeu când văd că viața îmi mai păstrează asemenea bucurii!

Și se aruncă de gâtul doamnei de Montrevel hohotind de plâns din râsputeri, fără să-și mai aducă aminte de *sir* John care și el, simțea cum i se topește Indiferența englezească. Și-și ștergea pe tăcute lacrimile care i se scurgeau pe obraz și veneau să-i umezească zâmbetul.

Copilul, mama și Roland întruchipau cu tot farmecul duiosia și afecțiunea dintr-o dată, micuțul Edouard, ca o frunză luată de vânt, se desfăcu din grup, strigând.

— Și sora Amélie unde-i oare?

Pe urmă se repezi spre casă, repetând:

— Soră Amélie, deșteaptă-te! Scoală-te! Dă fuga! Și se auziră izbituri de picioare și lovituri de pumni care răsunau într-o ușă.

Se făcu după aceea o tăcere adâncă.

Apoi, aproape îndată, micul Edouard fu auzit strigând:

— Ajutor, mamă! Ajutor, frate Roland! I s-a făcut rău Améliei.

Doamna de Montrevel împreună cu fiul ei fugiră într-un suflet în casă. *Sir* John, ca turist încercat ce era, având lanțete într-o trusă și-un flacon de săruri în buzunar, coborî din trăsură și, dând ascultare unui prim imbold, se duse până pe peronul clădirii.

Acolo se opri, gândindu-se că nu fusese prezentat, formalitate atotputernică pentru un englez.

Dar, de altfel, în aceeași clipă cea înaintea căreia se ducea îi ieși în cale.

La vacarmul pe care-l făcea la ușă fratele ei, Amélie apăruse în sfârșit pe palierul scării, dar, fără îndoială, tulburarea care-o cuprinsese la vestea întoarcerii lui Roland fu prea puternică și, după ce coborî câteva trepte cu un pas aproape automat și făcu o sforțare violentă ca

să se stăpânească, scoase un suspin și, ca o floare ce se ofilește, sau ca o ramură ce se apleacă, sau ca un vâl ce flutură, căzu jos sau mai curând se lungi pe scară.

Atunci țipase băiatul.

Dar, la strigătul băiatului Amélie își regăsise de nu puterea, cel puțin voința. Ea se sculă și îngaimă: "Taci Edouard, pentru numele lui Dumnezeu! Iată-mă l'" se agăță cu o mână de rampa scării și, sprijinindu-se cu cealaltă de copil, continuă să coboare treptele.

Pe ultima treaptă se întâlnește cu maică-sa și cu fratele ei. Atunci, cu o mișcare violentă, aproape disperată, își aruncă brațele în jurul gâtului lui Roland, strigând:

— Frate, frățioare!

Apoi Roland simți că fata se lasă mai greu pe umărul său și exclamând: "I-e rău, aer! Aer!" o duse cu el către peron.

Astfel *sir* John avu sub ochi un nou grup, atât de diferit de cei dintâi.

Simțind aerul, Amélie respiră adânc și ridică încet capul.

În clipa aceea luna, în toată splendoarea ei, se lepădă de-un nour ce-o întuneca și-și răspândi lumina pe chipul Améliei, tot atât de palid ca și ea.

Sir John scoase un strigăt de admirație.

Încă nu mai văzuse statuie de marmură atât de perfectă ca marmura aceea vie pe care o avea sub ochi.

Trebuie să spunem că Amélie era minunat de frumoasă văzută astfel.

Îmbrăcată într-un halat lung din batist, care contura formele unui trup modelat după cel al anticei Polymnia, cu capu-i palid, ușor aplecat pe umărul fratelui ei, cu părui lung, de un blond ca aurul, căzându-i pe niște umeri albi ca zăpada, cu brațu-i aruncat pe după gâtul maică-si, ce lăsa s-atârne pe șalul roșu, în care era învelită doamna de Montrevel, o mână de albastru bătând în roz, cam așa se arăta sora lui Roland privirilor lui *sir* John.

La strigătul de admirație pe care-l scoase englezul, Roland își aminti de el că era acolo și doamna de Montrevel îi observă și ea prezența.

Cât despre băiat, uimit că-l vede pe străinul acela în casa lor, coborî repede peronul și, rămânând singur pe treapta a treia, nu că s-ar fi temut că se apropie mai tare, dar ca să rămână la înălțimea celui pe care avea să-l someze, îl întreabă pe *sir* John:

— Cine sunteți dumneavoastră, domnule? Și ce căutați aici?

— Edouard, micuțule, îi răspunse *sir* John, sunt un prieten al fratelui tău și vin să-ți aduc pistoalele ferecate în argint și sabia încovoiată pe care ți le făgăduise.

— Unde-s? întreabă copilul.

— O! Răspunse *sir* John, sunt în Anglia și e nevoie numai de timpul necesar venirii lor aici, dar iată, fratele tău mai mare răspunde pentru mine și el îți va spune că sunt un om de cuvânt.

— Da, Edouard, da, spuse atunci Roland. Dacă milord ți le făgăduiește, ai să le ai!

Pe urmă, întorcându-se către doamna de Montrevel și către sora sa zise:

— Iartă-mă, mamă, iartă-mă, Amélie, sau, mai curmei, cereți-vă voi iertare cum veți ști de la milord. Ați izbutit să faceți din mine un om îngrozitor de nerecunoscător.

Pe urmă, ducându-se la *sir* John și apucându-l de mână:

— Mamă, urmă Roland, milord a găsit mijlocul, din prima zi când m-a văzut, de prima dată când m-a întâlnit, să-mi facă un serviciu nemaiînchipuit. Știu că tu nu uiți asemenea lucruri. Nădărduești așadar că vei binevoi să ții minte ca *sir* John e unul dintre cei mai buni prieteni ai tăi și el are să-ți dea o dovadă repetând după mine că primește să se plictisească cincisprezece zile sau trei săptămâni cu noi.

— Doamnă, zise *sir* John, îngăduiți-mi dimpotrivă să nu repet nicidecum cuvintele prietenului meu Roland. Nu cincisprezece zile, nu trei săptămâni aș vrea să petrec în sânul familiei domniei-voastre, ci viața mea întreagă!

Doamna de Montrevel coborî peronul și în întinse lui *sir* John o mână pe care acesta o sărută cu o curtoazie cu desăvârșire franțuzească.

— Milord, zise ea, casa noastră e și casa domniei-voastre. Ziua în care ați pătruns în ea e o zi de bucurie. Ziua în care o veți părăsi va fi o zi de părere de rău și de tristețe.

Sir John se întoarse către Amélie care, rușinată de a se arăta așa de răvășită în fața unui străin, își aduna în jurul gâtului faldurile halatului.

— Vă vorbesc în numele meu și în numele fiicei mele, prea emoționată încă de întoarcerea neașteptată a fratelui ei ca să vă întâmpine și ea, așa cum o va face peste câteva clipe, urmă doamna de Montrevel venind în ajutorul Améliei.

— Sora mea, interveni Roland, va îngădui prietenului meu, *sir* John, să-i sărute mâna și el va primi, sunt încredințat, felul acesta de a i se ura bun soset.

Amélie îngăimă câteva cuvinte, ridică încetișor brațul și-și întinse mâna spre *sir* John cu un surâs aproape dureros.

Englezul luă mâna Améliei dar, simțind că mâna ei era rece ca gheața și tremura, în loc s-o ducă la buze, exclamă:

— Roland, văd că sora dumitale nu se simte deloc bine. Să nu ne îngrijim în seara asta decât de sănătatea ei. Sunt într-o mică măsură și medic și, dacă va binevoi să primească să schimbe favoarea pe care

era gata să mi-o acorde în cea de a-mi îngădui să-i iau pulsul, îi voi fi tot atât de recunoscător dar, ca și cum s-ar fi temut să nu se ghicească pricina indispoziției sale, Amélie își trase brusc mâna, spunând:

— Ba nu, milord se înșeală. Bucuria nu îmbolnăvește și numai bucuria de a-mi revedea fratele mi-a pricinuit o indispoziție de o clipă, care a și trecut,

Apoi, întorcându-se către doamna de Montrevel, urmă a spune, cu un accent pripit, aproape febril:

— Mama, uităm că domnii sosesc dintr-o călătorie lungă, că de la Lyon n-au pus proba-bil nimic în gură și că, dacă Roland mai are încă tot pofta aceea de mâncare pe care i-o știm, n-are să se supere pe mine să te las să-i faci lui și lui milord onorurile casei, gândindu-se că sunt preocupată de mărunțișuri gospodărești, prea puțin poetice, dar atât de prețuite de dânsul.

Și, lăsând de-adevărat pe maică-sa să facă onorurile casei, Amélie intră în castel ca să deștepte slujnicele și feciorul, lăsând în același timp în sufletul lui *sir* John soiul acela de amintire feerică pe care ar lăsa-o în sufletul unui turist ce coboară pe malurile Rinului apariția ondinei Loreley, stând în picioare pe stânca ei, cu lira în mână și lăsând să-i fluture în vântul nopții aurul fluid al părului!

În timpul acesta, Morgan, încălecând iarăși, o apucă în galopul cel mare pe drumul mânăstirii, se opri în fața porții, scoase un carnet din buzunar și scrise pe o foaie din carnetul acela câteva rânduri cu creionul, apoi răsuci foaia și o trecu de partea cealaltă prin gaura broaștei de la ușă, fără a mai pierde timpul descălecând de pe cal.

Iată cele trei rânduri pe care le scrisese:

"Ludovic de Montrevel, aghiotantul generalului Bonaparte, a sosit în noaptea asta la castelul Negrelor-Fântâni.

Confrați ai lui Iehu, fiți cu ochii în patru!"

Dar, prevenindu-și prietenii să se păzească de Ludovic de Montrevel, Morgan făcu semnul unei cruci deasupra numelui acestuia, ceea ce voia să spună că, orice s-ar fi întâmplat, să nu cumva să se atingă de tânărul ofițer.

Orice confrate al lui Iehu avea dreptul să ocrotească un prieten, fără să fi trebuit să dea socoteală de motivele ce-l făceau să procedeze astfel.

Morgan se sluzea de privilegiul său. Îl ocrotea pe fratele Améliei.

Castelul Negrelor-Fântâni, unde tocmai am însoțit două dintre personajele principale ale povestirii de față, se înălța pe una dintre cele mai frumoase așezări a văii pe care e situat orașul Bourg.

Parcul său, de vreo cinci-șase pogoane, plantat cu arbori centenari, era înconjurat din trei părți de ziduri de gresie, care încadrau în față, pe toată lățimea, un grilaj frumos din fier meșteșugit cu ciocanul, împodobit de pe vremea și în stilul lui Ludovic al XV-lea; pe latura a patra era hotărnicit de râșorul La Reyssouse, pârâiaș fermecător care-și are izvoarele la Journaud, adică la poalele primelor povârnișuri din munții Jura și care, îndreptându-se din nou înspre nord, cu un curs aproape nesimțit, merge de se varsă în Saône, la podul Fleurville, în fața localității Pont-de-Vaux, patria lui Joubert care, cu o lună mai înainte de epoca în care am ajuns, fusese tocmai ucis în bătălia fatală de la Novi.

Peste râșorul Reyssouse, pe malurile sale, se întindeau la dreapta și la stânga castelului Negrelor-Fântâni satele Montagnat și Saint-Just, dominate de localitatea Ceyzériat.

În spatele acestei ultime așezări se desenau siluetele grațioase ale lanțului de coline Jura, peste creasta cărora se deslușesc vârfurile albastrui ale munților Bugey, care parcă se înalță ca să privească plini de curiozitate, peste umerii fraților lor cei mici, ce se petrece pe valea râului Âin.

În fața unei atât de încântătoare priveliști se deșteptă *sir* John.

Poate pentru întâia oară în viață, morocănosul și tăcutul englez surâdea naturii. I se părea că e într-una din frumoasele văi ale Thesaliei, preamărită de Virgil, sau pe liniștilele maluri ale râșorului Lignon, cântate de d'Urfé⁽²⁴⁾, a cărui casă natală, orice ar spune biogra-fii, cădea în ruină la trei sferturi de leghe de castelul Negrelor-Fântâni.

Fu trezit din meditație de trei ciocănituri ușoare în ușă. Roland, gazda lui, venea să afle cum își petrecuse noaptea.

Îl găsi radios ca soarele care își făcea de joacă în frunzele castanilor și cele ale teilor îngălbenite de pe acum.

— Oh! Oh! *Sir* John, zise Roland, îngăduie-mi să te felicit: m-așteptam să găsesc un om amărât ca bieții aceia da călugări cu sutanele lor lungi și albe care mă speriau atât de tare când eram copil, cu toate că, la drept vorbind, nu m-am lăsat niciodată cu ușurință pradă spaimei; și dimpotrivă, în mijlocul tristei noastre luni a lui octombrie te găsesc surâzând ca o dimineață de mai.

— Roland, scumpul meu, răspunse *sir* John, eu sunt de felul meu aproape orfan; mi-am pierdut mama în ziua în care m-am născut; iar pe tata, când eram de doisprezece ani. La vârsta la care copiii sunt trimiși în colegii, eu eram stăpânul unei averi de mai bine de un

milion venit. Dar eram singur pe lume. Fără să iubesc pe nimenea, fără să fiu iubit de nimenea. Bucuriile dulci ale vieții de familie îmi sunt așadar cu desăvârșire necunoscute. De la doisprezece la optsprezece ani am învățat la Universitatea din Cambridge. Firea mea tăcută, poate puțin cam mândră, m-a îndepărtat de colegii mei, izolându-mă în mijlocul lor. La optsprezece ani pornii în călătorii. O! Dumneata Roland, călător înarmat, ce străbați lumea în umbra drapelului domniei-tale, ceea ce înseamnă la umbra patriei domniei-tale, care guști în fiecare zi emoțiile luptei și trufia gloriei, habar nu ai ce lucru jalnic înseamnă să străbați orașele, provinciile, statele, regatele, ca să vizitezi pur și simplu ici o biserică, dincolo un castel. Să săi din pat la patru dimineața la chemarea călăuzei nemiloasă, ca să vezi cum răsare soarele pe înălțimile muntelui Righi, sau a vulcanului Etna. Nu știi ce-nseamnă să treci, ca o fantomă și ea moartă, printre umbrele vii pe care-i numim oameni. Să nu știi unde să te oprești, să n-ai un pământ în care să prinzi rădăcini, nici un braț pe care să te sprijini, nici un suflet în care să-ți reverse sufletul tău! Ei bine! Ieri seară, Roland, dragul meu, dintr-o dată, golul din viața mea s-a umplut. Am trăit în pielea dumitale. Bucuriile pe care le-am văzut cum le încercai. Familia pe care n-o cunosc, am văzut-o desfășurându-se înfloritoare în jurul dumitale. Privindu-ți mama, mi-am spus: "Maică-mea era la fel, sunt sigur". Privindu-ți surioara, mi-am zis: "De-aș fi avut o soră, n-aș fi dorit să fie altfel", îmbrățișându-ți frățiorul, mi-am spus că aș fi putut oricum să am un copil de vârsta lui și să las astfel ceva după mine în lumea asta. Pe câtă vreme, cu firea pe care mi-o știu, voi muri așa cum am trăit, trist și posac cu ceilalți și sătul de mine. Vai! Ce fericit ești, Roland! Ai familia, ai gloria, ești tânăr și ești... ceea ce nu strică nici unui bărbat... ești băiat frumos. Nici o bucurie nu-ți lipsește, de nici o fericire nu ești lipsit. Ți-o repet, Roland, dragul meu, ești un om fericii, foarte fericit.

— Fie! Făcu Roland, dar ai uitat anevrismul meu, milord.

Sir John se uită la tânărul din fața lui cu un aer de neîncredere. De fapt, Roland părea că se bucură de o sănătate de fier.

— Pe anevrismul dumitale îți dau un milion rentă, Roland, îi răspunse lordul Tanlay, cu un sentiment de adâncă tristețe, cu condiția ca, împreună cu anevrismul, să-mi dai mama ce plânge de bucurie că te revede, sora căreia i se face rău de fericire că te-ai întors, copilul ce-ți atârna de gât ca un fruct crud și frumos prins de-un pom tânăr și frumos. Cu condiția ca, pe lângă cele de mai sus, să-mi mai dai castelul ăsta cu umbre răcoroase, cu malurile înverzite și înflorite, depărtările albastrii, pe care albesc ca niște cârduri de lebede sate frumoase, cu clopotnițele ce-și revarsă dangătele. Anevrismul dumitale, Roland, cu moartea în trei ani, în doi, într-un an, poftim în șase luni, dar acele șase luni din viața dumitale atât de plină, atât de

însuflețită, de dulce, de primejduită, de glorioasă! Și m-aș socoti un om fericit.

Roland izbucni în râs, râsul acela nervos ce-i era caracteristic.

— Ei! zise el, iată-l bineînțeles, pe turist, pe călătorul ușuratic, pe jidovul răătăcitor al civilizației care, neoprindu-se nicăieri, nu poate prețui nimic, nu poate adânci nimic, judecă tot lucrul după impresia pe care i-o face și zice, fără să deschidă ușa cabanelor în care stau închiși nebunii aceia pe care-i numim oameni. Îndărătul zidului acestuia lumea e fericită!

Ei, scumpul meu milord, vezi desigur râușorul acela fermecător, nu-i așa? Ierburile acelea frumoase smălțuite de flori, satele acelea drăgălașe? S-ar zice că-i pacea, nevinovăția, înfrățirea întruchipată, că e secolul lui Saturn, evul de aur, Edenul, paradisul. Și totuși, tot ce vezi e plin de oameni ce se măcelăresc. Junglele Calcutei, stușișurile Bengalului nu. Sunt locuite nici pe departe de tigri mai feroce nici de pantere mai crude decât satele acelea drăgălașe, peluzele astea răcoroase, sau decât malurile fermecătorului râușor. După ce-au făcut ceremonia funebră bunului, marelui, nemuritorului Marat, pe care au încheiat-o, slavă Domnului, aruncându-l la groapa de gunoarie ca pe un stârv ce era și ce fusese chiar de când e lumea; după ce-au făcut ceremonia funebră la care fiecare își aducea o urnă în care își vărsa toate lacrimile trupului, iată că bunii noștri cetățeni ai Bourg-ului, blânzii noștri locuitori ai provinciei Bresse, crescătorii noștri de pui îngrășați au găsit de cuviință că republicanii, cu toții, nu erau decât niște asasini și i-au ucis cu gloata, ca să-i pedepsească pentru cusurul mârșav pe care-l are tot omul sălbatic ca și cel civilizat, de ași ucide aproapele. Te îndoiești? Nu crezi? Oh, scumpul meu milord, de ești curios, pe drumul dinspre Lons-le-Saulnier, ți se va arăta, locul unde, acum șase luni abia, s-a pus la cale un masacru ce i-ar întoarce stomacul pe dos și celui mai feroce spadasin de pe câmpurile noastre de luptă. Închipuie-ți o căruță încărcată cu arestați, ce era mânată la Lons-le-Saulnier, o căruță cu loitre pe laturi, o căruța din cele uriașe pe care sunt duși vițeeii la tăiere.

În căruța aceea, vreo treizeci de oameni a căror crimă fusese o exaltare nebunească de gânduri și vorbe amenințătoare, toți din ceată legați burduf, cu capetele spânzurându-le, pline de cucuie din pricina hopurilor, cu piepturile gâfâind de sete, de disperare, de spaimă. Niște nenorociți — care n-aveau a beneficia măcar ca-n timpul lui Nero și a lui Commodus de luptă în arenă, de discuția cu moartea, dar cu mâinile înarmate — pe care măcelul îi surprinde neputincioși și nemișcați, ce sunt sfâșiați în lanțuri și loviți nu numai cât mai au viață în ei, ci până-n adâncul morții, pe trupul căroră — când în trupurile acelea inimile încetaseră să mai bată — pe trupurile căroră, ziceam, măciuca răsună surd și sec, strivind cărnurile și zdrobind ciolanele, iar

femeile privind tihnite și bucuroase asemenea măcel, ridicându-și deasupra capetelor copii ce băteau din palme; moșnegi ce n-ar fi trebuit să gândească decât la o moarte creștinească și care prin strigătele și instigările lor contribuiau să le facă nenorociților acelora o moarte mai cumplită; și, în mijlocul bătrânilor acelora, un septuagenar, mic de statură, foarte cochet, bine pudrat, scuturându-și cu bobârnace jaboul de dantelă de cel mai mic fir de praf, prinzându-și tabacul spaniol dintr-o tabacheră de aur cu un cifru în diamante, sugându-și pastilele de ambrozie dintr-o bombonieră de Sèvres ce i-a fost dată de doamna du Barry, bombonieră împodobită cu portretul donatoarei, septuagenarul acela — vezi tabloul, scumpul meu milord, nu-i așa? — Septuagenarul acela ținându-și pantofi decolțați pe trupurile acelea din care nu mai rămăsese decât o saltea de carne omenească și trudindu-și brațul împuținat de vârsta ca să lovească cu bastonaș de bambus cu măciulia de argint aurit cadavrele ce nu-i păreau destul de moarte, îndeajuns de pisălogite... Puah! Scumpul meu milord, am văzut cu ochii mei Montebello, am văzut Arcole, am văzut Rivoli, am văzut piramidele. Credeam că n-am să văd ceva mai crâncen, mai teribil. Ei, simpla povestire a mamei, ieri, după ce-ai intrat în cameră, mi-a făcut părul măciucă. Pe cuvântul meu! Vezi cum se explică spasmele biete mele surioare, tot atât de limpede cum anevrismul meu mi le explică pe ale mele.

Sir John îl privea și-l ascultă pe Roland cu uimirea ciudată pe care i-o pricinuiau totdeauna ieșirile mizantropice ale tânărului său prieten. Într-adevăr, Roland părea căzut în cursa convorbirii ca să se repeadă asupra omenirii la cel mai mic prilej ce i-ar fi ieșit în cale. Își dădu seama de sentimentul pe care-l strecurase în sufletul lui *sir* John și schimbă tonul cu desăvârșire, înlocuind vehemența mizantropică cu gluma amară, zise:

— E-adevărat, că, lăsându-l la o parte pe minunatul aristocrat care isprăvea ceea ce începuseră călăii și care își muia iarăși în sânge tocurele roșii decolorate, oamenii care se dedau la asemenea execuții sunt de speță proastă, burghezi și mitocani, cum spuneau strămoșii noștri vorbind despre cei ce-i hrăneau. Nobilii fac așa ceva cu mai multă eleganță. Ai văzut, de altfel, ce s-a petrecut la Avignon. Dacă ți s-ar povesti asemenea faptă, n-ai crede-o nu-i așa? Domnii aceia ce jeluiesc diligentele se cred nemaipomenit de delicați; au două fețe, fără a mai pune la socoteală masca — sunt când de soiul unui Cartouche^{25} sau al unui Mandrin^{26}, când de soiul unui Amadis^{27}, sau al unui Galaor^{28}. Se povestesc întâmplări fabuloase cu asemenea eroi de drumul mare. Mama îmi spunea ieri că s-a aflat de un anume Laurent — înțelegi desigur, scumpe milord, că Laurent e o poreclă de război, menită să ascundă numele adevărat, așa cum masca acoperă obrazul — așadar, s-a aflat că un anume Laurent întrunea toate

calitățile eroului de romane, toate "împlinirile", cum ziceți voi, englezii, care, sub pretext că ați fost normanzi altădată, îngăduiți din timp în timp să ne îmbogățiți limba cu câte o expresie pitorească, cu câte-un cuvânt cu care prostituata cerea de pomană savanților noștri, ce se fereau să i-o dea.

Sus zisul Laurent era frumos, ca să zic așa, ideal de frumos. Făcea parte dintr-o bandă de șaptezeci și doi de confrăți de-ai lui Iehu, ce tocmai erau judecați la Ysseangeux. Șaptezeci fură achitați, numai el și cu un alt confrate de-ai lor fură condamnați la moarte. Li se dădu drumul nevinovaților direct din ședință, iar Laurent cu însoțitorul său, fură ținuți pentru ghilotină. Dar stai! Meșterul Laurent avea o căpățână prea frumoasă pentru ca să-i cadă sub infamul cuțit al unui călău. Judecătorii ce-l judecaseră, curioșii ce s-așteptau să-l vadă cum va fi executat, uitaseră de povața aceea trupească a frumuseții, cum spune Montaigne. La temnicerul de la Yssengeaux stătea o femeie, fiică-sa, soră-sa ori poate nepoată. Istoria — căci e un fapt istoric petrecut, cel pe care vi-l povestesc, nu-i roman — istoria nu e încă fixată în privința asta. Până una-alta, femeia, ori cine-ar fi fost, s-a îndrăgostit de frumosul condamnat. Așa încât, cu două ceasuri înainte de execuție, în clipa în care meșterul Laurent credea că are să-l vadă intrând pe călău și dormea sau se făcea că doarme, cum se procedează totdeauna în asemenea cazuri, îl văzu intrând pe îngeru-i salvator. Să-ți povestesc ce măsuri și-au luat, n-aș putea, fiindcă nu știu nimic în asemenea privință. Perechea de îndrăgostiți n-a intrat în amănunte și avea dreptate, dar adevărul fu — și-ți amintesc iarăși, *sir* John, că-i vorba de-un adevăr nu de-o fabula închipuită — adevărul fu că Laurent se văzu liber, cu părerea de rău că nu-și putea salva camaradul care se afla în altă celulă. Gensonné(29), într-o împrejurare asemănătoare, refuză să fugă și voi să moară împreună cu tovarășii lui girondinii. Dar Gensonné n-avea capul lui Antinous(30), așezat pe trupul lui Apollo. Cu cât ți-e capul mai frumos, cu atât ții mai mult. la el. Laurent primi așadar târgul ce i se propusese și fugi. Un cal îl aștepta în satul vecin. Fata, care ar fi putut să-i întârzie sau să-i stingherească fugă, trebuia să-l întâlnească acolo la revărsatul zorilor. Ziua se ivi dar fără să aducă nicidecum îngerul salvator.

După cât se pare, cavalerul nostru ținea mai mult la iubită decât la tovarăș. Fugise fără tovarăș, dar nu voi să fugă fără iubită. Era ceasul șase de dimineață, tocmai ceasul execuției. Nerăbdarea îl cuprinse. De la ora patru înturnase de trei ori capul către oraș și, de fiecare dată, se apropiase mai mult. La cea de-a treia oară, o idee îi trecu prin minte, anume, că iubita lui fusese prinsă și că va plăti pentru el. Ajunsese până la primele case din marginea orașului. Atunci dădu pintenii calului, intră în oraș, trecu cu fața descoperită prin mijlocul oamenilor care-l strigau pe nume, nedumeriți că-i vedeau

liber pe cal când s-așteptau să-l vadă legat burduf și dus în căruță, trecu prin piața execuției unde călăul abia aflate că unul dintre pacienții lui dispăruse, își zări eliberatoarea care, cu multă greutate, își croia drum prin mulțime, nu ca să vadă execuția, ci ca să ajungă până la el. La vederea ei, își săltă calul în două picioare, se năpusti spre ea, răsturnă trei-patru gură-cască izbindu-i cu chinga de pe pieptul năzdrăvanului său de cal, ajunse până la ea, o smulse și-o așază în șa, scoase un strigăt de bucurie și dispăru, fluturându-și pălăria, ca domnul Condé la bătălia de la Lens. Și mulțimea nu mai prididea aplaudându-l, iar femeile nu mai conteneau lăudându-i acțiunea eroică și îndrăgostindu-se de erou.

Roland se opri și văzând că *sir* John nu scoate nici un cuvânt, îl întrebă din privire.

— Spune mai departe, răspunse englezul, te ascult și cum sunt sigur că nu-mi spui asemenea lucruri decât ca să ajungi la un punct ce-ți mai rămâne de adăugat, aștept.

— Ei, reîncepu Roland râzând. ai dreptate, scumpe milord și se vede că mă cunoști, pe cuvântul meu, de parcă am fi prieteni de școală. Știi dumneata ce idee mi-a umblat toată noaptea prin cap? Să văd de aproape ce-i cu domnii aceia ai lui Iehu.

— Vai! Da, înțeleg, n-ai izbutit să te lași ucis de domnul de Barjols, ai să încerci să te lași ucis de domnul Morgan.

— Sau de altul, dragul meu *sir* John, răspunse liniștit tânărul ofițer, căci vă mărturisesc că n-am nimic deosebit împotriva domnului Morgan, dimpotrivă, cu toate că primul meu gând, când a intrat în sala de mese și și-a ținut micul său *speech*, nu-i așa că *speech* îi spuneți dumneavoastră?

Sir John făcu un semn de încuviințare cu capul.

— Cu toate că primul meu gând, urmă Roland, fu să sar la el și să-l gâtui c-o mână iar cu cealaltă să-i smulg masca.

— Acuma, că te cunosc, dragă Roland, mă întreb, cum de n-ai pus în aplicare un plan atât de frumos.

— Nu-i din vina mea, o jur! Mă și pornisem, dar cel pe care-l însoțeam m-a oprit.

— Sunt și oameni care te pot opri?

— Nu mulți, dar acela da.

— Așa că îți pare rău?

— Nu chiar, la drept vorbind. Tâlharul acela viteaz și-a făcut treaba cu o îndrăzneală nesăbuită care mi-a plăcut. Din instinct mi-s dragi oamenii viteji. Dacă nu l-aș fi ucis pe domnul de Barjols, aș fi vrut să-i fiu prieten. E-adevărat că n-aș fi putut ști cât e de viteaz decât ucigându-l. Dar, să vorbim de alte lucruri. Duelul acela e una dintre urâtele mele amintiri. Dar de ce am urcat eu până la dumneata? Cu siguranță nu ca să vă vorbesc despre confrății lui Iehu și nici

despre isprăvile domnului Laurent... Vai! Da, venisem ca să mă înțeleg cu dumneata și să văd cum ai de gând să-ți petreci timpul aici. Am să fac pe dracul în patru ca să te înveselesc, dragul meu oaspete. Dar îmi stau împotriva două date: ținutul nostru, care nu-i deloc vesel și apoi firea națiunii dumneavoastră, care nu se lasă înveseliță.

— Ți-am spus doar, Roland, îi răspunse lordul Tanlay, întinzând mâna tânărului său prieten, că socotesc castelul Negrelor-Fântâni ca și cum ar fi un paradis.

— Am înțeles. Dar, cu toate acestea, de teamă să nu ți se pară peste puțină vreme paradisul monoton, îmi voi da toată osteneala ca să-ți petreci timpul în chip plăcut. Ți place arheologia, Westminster, Canterbury? Avem biserica Brou, o adevărată minune de dantelă sculptată de maestrul Colonv ban. Există și-o legendă în privința ei, pe care am să ți-o povestesc într-o seară, când nu vei avea somn. În ea ai să vezi mormintele Margaretei de Bourbon, al lui Filip cel Frumos și al Margaretei de Austria. Am să-ți dau să dezlegi marea problemă a devizei sale: "Șansă, neșansă, șansă" pe care am pretenția că am dezlegat-o prin următoarea versiune latină: *Fortuna, infortuna, fortuna*. Ți place pescuitul, dragul meu oaspete? Ai râșorul Reyssouse la doi pași: întinzi doar mâna și găsești o colecție de undițe și de cârlige ce sunt ale lui Edouard, apoi o colecție de plase de prins pește de-ale lui Michel. Cât despre pești, doar știi că e cel din urmă lucru de care se preocupă pescarii. Ți place să vânez? Avem pădurea Seillon la vreo sută de pași de noi. Dar nu vânatul cu câini ca atare, la goană trebuie să renunți, ci vânatul fără câini. Se pare că pădurile ce-au aparținut sperietorilor mele de demult, călugării, mișună de mistreți, căprioare, iepuri și vulpi. Nimeni nu vânează în ele, pentru motivul că sunt ale guvernământului și pentru că guvernământul în clipa de față nu există. În calitatea mea de aghiotant al generalului Bonaparte, voi căuta să-i acopăr lipsa și vom vedea de se va găsi cineva să îndrăznească să spună c-am făcut rău că, după ce-am vânat austriecii pe Adige și mamelucii pe Nil, acum vânez mistreții, cerbii și căprioarele, vulpile și iepurii pe apa Reyssouse. O zi arheologie, o zi pescuit, o zi vânătoare. Iată, am și umplut trei zile. Vezi, dragul meu oaspete, nu mai avem să ne îngrijorăm decât pentru celelalte cincisprezece sau șaisprezece.

— Roland, dragul meu, îi spuse *sir* John cu adâncă tristețe și fără să răspundă vorbăriei improvizate a tânărului ofițer, n-ai să-mi spui oare niciodată ce foc te mistuie, ce amărăciune te roade?

— Iată, na! exclamă Roland cu un hohot de râs strident și dureros. De când sunt n-am fost mai vesel ca-n dimineața asta. Dumneata, milord, se vede că suferi de spleen și vezi totul în negru.

— Are să vină și ziua în care să-ți fiu cu adevărat prieten, răspunse *sir* John cu seriozitate. În ziua aceea ai să mi te destăinui. În

ziua aceea voi lua pe umerii mei o parte din poverile și frământările dumitale.

— Și jumătate din anevrismul meu... Ți-e foame, milord?

— De ce-mi pui asemenea întrebare?

— Pentru că aud pe scară pașii lui Edouard, care vine să ne spună că micul dejun e servit.

Într-adevăr, Roland n-apucase să rostească ultimul cuvânt și ușa se deschise, iar copilul spuse:

— Frățioare Roland, mama și surioara Amélie vă așteaptă la masă pe milord și pe tine.

Apoi, agățându-se de mâna dreaptă a englezului îi privi cu atenție prima falangă de la degetul cel mare, de la arătător și inelar.

— La ce te uiți, tinerele? întrebă *sir* John.

— Mă uit să văd dacă aveți cerneală pe degete.

— Și dacă aș avea cerneală pe degete, ce-ar însemna cerneala aceea?

— Că veți fi scris în Anglia. Veți fi cerut pistoalele mele și sabia.

— Nu, n-am scris, răspunse *sir* John, dar am să scriu astăzi.

— Auzi, frățioare Roland, în cincisprezece zile au să-mi vină pistoalele și sabia!

Și copilul, nemaiputând de bucurie, își întinse obrăjorii trandafirii și îndesați lui *sir* John, care-l îmbrățișa cu atâta duioșie de parcă i-ar fi fost tată.

Pe urmă, toți trei coborâră în sufragerie, unde îi așteptau Amélie și doamna de Montrevel.

Capitolul XII Plăcerile Provinciei

În aceeași zi, Roland puse în aplicare o parte din planul hotărât: îl duse pe *sir* John să vadă biserica din Brou.

Cei ce-au văzut mica și fermecătoarea capelă din Brou știu că e una din cele o sută de minuni ale Renașterii; cei ce n-au văzut-o, au aflat-o din spuse.

Roland, care se gândea să facă pentru *sir* John onorurile bijuteriei sale istorice, și care n-o mai văzuse de șapte sau opt ani de zile, fu grozav de dezamăgit când, ajungând dinaintea fațadei, găsi firidele sfînștilor goale și figurinele portalului decapitate.

Întrebă de paracliser, dar i se răsă în nas: nu mai exista paracliser la biserică.

Se interesă, de cine trebuie să se roage ca să capete cheile. I se răspunse, că trebuia să lăcească ceara căpitanului jandarmeriei.

Căpitanul jandarmeriei nu era departe. Mănăstirea de-alături de biserica fusese prefăcută în cazarmă.

Roland urca în biroul căpitanului, se legitimă ca aghiotant ai lui Bonaparte. Căpitanul, cu supunerea pasivă a inferiorului față de superiorul său, îi înmâna cheile și se luă după el din urmă.

Sir John aștepta în fața pridvorului, admirând minunatele amănunte ale fațadei, cu toate mutilările suferite.

Roland deschise ușa și se dădu înapoi de uimire: biserica era literalmente plină ochi cu fân, ca o țeava de tun umplută până-n gură cu încărcătura.

— Dar ce-nseamnă asta? îl întrebă el pe căpitanul de jandarmi.

— Domnule aghiotant, e o măsură de prevedere a municipalității.

— Cum! O măsură de prevedere a municipalității?

— Da.

— În ce scop?

— În cel de a ocroti biserica. Erau s-o dărâme, dar primarul a decretat să fie prefăcută în magazie de nutreț, în semn de ispășire a cultului greșelii căruia îi slujise.

Roland pufni în râs și, întorcându-se către *sir John*, îi spuse:

— Scumpe milord, biserica merita să fie văzută ca un monument neobișnuit, dar cred că ceea ce domnul căpitan ne povestește e tot atât de neobișnuit. Oricând vei găsi la Strasbourg, la Colonia sau la Milan o biserică sau o catedrală care vor merita cel puțin cât capela din Brou. Dar nu vei găsi oricând administratori atât de dobitoci încât să voiască să dărâme o capodoperă și nici un primar atât de inteligent încât să facă dintr-o biserică o magazie de nutrețuri. Mii de mulțumiri, căpitane. Poftim cheile.

— Cum îți spuneam și la Avignon, când avui prima oară cinstea să te văd, dragul meu Roland, îi răspunse *sir John*, poporul francez e un popor tare plin de haz.

— De data aceasta, milord, ești prea politicos, răspunse Roland. E tare idiot, ar trebui să spui. Știi, înțeleg cataclismele politice care au întors cu dosul în sus societatea noastră de o mie de ani încoace; înțeleg comunele, îi înțeleg pe ciobani, Jacqueria, de asemenea îi înțeleg pe "ciocănari", înțeleg noaptea Sfântului Bartolomeu, Sfânta Ligă, Fronda, înțeleg drago-nadele, înțeleg Revoluția din 1789, cu toate datele ei: 14 iulie, 5 și 6 octombrie, 20 iun-ie, 10 august, 2 și 3 septembrie, 21 ianuarie, 31 mai, 30 octombrie și 9 termidor, înțeleg torța războaielor civile cu focul lor incendiar care se aprinde în sânge în loc să se stingă, înțeleg valul revoluțiilor care urcă într-una cu fluxul lor pe care nimic nu-l poate opri și cu refluxul ce rostogolește rămășițele instituțiilor pe care fluxul le răsturnase; le înțeleg pe toate, dar lance contra lance, sabie contra sabie, om contra om, popor contra popor! Înțeleg minia ucigașă a învingătorilor, înțeleg reacțiile

sângeroase ale învinșilor, înțeleg vulcanii politici care vuiesc în măruntaiele globului, care cutremură pământul, care răstoarnă tronurile și dau peste cap monarhiile, care rostogolesc capete și coroane pe eșafoduri — dar nu pot înțelege mutilarea granitului, scoaterea monumentelor de sub scutul legii, distrugerea lucrurilor neînsuflețite, care nu aparțin nici celor ce le distrug, nici epocii care le distruge. Asta înseamnă să nimicești biblioteca gigantică în care arheologul poate citi istoria străveche a unei țări. Vai! Vandalii, barbarii! Ba nu, mai mult decât atât, idiotii! Care se răzbună pe piatră pentru crimele lui Borgia și pentru desfrăurile lui Ludovic al XV-lea! Ce bine îl cunoșteau pe ora — drept animalul cel mai pervers, cel mai distrugător, cel mai răufăcător dintre toți — faraonii Egiptului, Menes, Cheops, Osymandias, care înălțau piramide nu cu ornamente de horbotă ori cu galerii de dantelă, ci cu blocuri de granit de câte cincizeci de picioare de lungi! Trebuie să se fi topit de râs, în fundul mormintelor lor, văzând timpul că își tocește în van coasa pe ele, iar căpeteniile musulmanilor că-și întorc unghiile pe dos ca să le deschidă. Să clădim piramide, dragă milord: nu-i greu ca arhitectură, nu-s frumoase că artă, dar sunt solide și îngăduie unui general să spună după patru mii de ani: "Soldați, din vârful acestor monumente, patruzeci de secole vă contemplă!" Știți, scumpe milord, pe cuvântul meu de onoare, aș vrea să-mi iasă în cale în clipa de față o moară de vânt, ca să mă iau cu ea la ceartă.

Și Roland, izbucnind în râsu-i obișnuit, o apucă împreună cu *sir* John înspre castel.

Sir John îl opri:

— O! zise el, în tot orașul nu-i altceva de văzut decât biserica din Brou?

— Altădată, scumpe *sir* John, răspuse Roland, înainte de-a fi fost prefăcută în magazie de nutrețuri, te-aș fi poftit să coborî cu mine în cavourile ducilor de Savoia. Împreună am fi căutat un culoar subteran, despre care se zice e-ar exista. Culoarul are o lungime de aproape o leghe și comunică, după câte ni se spune cu toată siguranța, cu peștera Ceyzérian — observă că n-aș fi propus o asemenea petrecere plăcută altcuiva decât unui englez — am fi reintrat în *Misterele lui Udolphe*, ale celebrei *Anne Radcliffe*. După cum vezi însă, e cu neputință. Așadar, trebuie să ne lăsăm păgubași, cu toată părerea de rău și să plecăm.

— Și unde mergem?

— Zău că nu știu. Acum zece ani te-aș fi dus spre stabilimentele în care se îngărașau pui de găină. Puii din Bresse erau, după cum știi, vestiți în toată Europa, iar Bourg era o sucursală de aprovizionare a marii cuști de păsări din Strasbourg. Dar, în timpul teroarei, înțelegi prea bine ca cei a căror meserie era îngărașatul animalelor, au tras obloanele la prăvălii. E știut doar că te pomeneai cu blazon de

aristocrat vestit dacă mâncaseși pui îngrășați și cunoști desigur frățescul refren: *Mai bine o să ne meargă de două ori, cu aristocrații în spânzurători!* După căderea lui Robespierre și-au deschis iarăși prăvăliile. Dar după 18 fructidor s-a dat porunca în Franța ca toată lumea să slăbească, chiar și păsările. N-are a face, vino totuși, în lipsă de pui îngrășați am să-ți arăt altceva. De pildă, locul unde erau executați cei ce mâncau pisări îngrășate. În plus, de când n-am mai fost în oraș, străzilor noastre li s-au schimbat numele. Vorba ceea: știi prea bine sacii, dar nu le mai știi etichetele.

— Ei! Dumneata nu ești așadar republican? Întrebă *sir* John.

— Eu să nu fiu republican? Asta-i bună! Dimpotrivă, mă cred un excelent republican și sunt în stare să-mi las mâna să ardă, ca Mucius Scaevola, sau să mă arunc într-o prăpastie, cum a făcut Curtius, ca să salvez republică. Din nenorocire însă mi-e mintea prea bine întocmită: ridicolul, fără voie, m-apucă de subsori și mă gâdila de mă face să mor de răs. Bucuros primesc Constituția din 1791, dar când sărmanul Hérault de Sechelles scria directorului Bibliotecii naționale să-i Trimită legile lui Minos ca să poată redacta o constituție după modelul celei din insula Cretă, îmi păru că se căuta un model puțin cam departe și că am fi putut să ne mulțumim cu Constituția lui Licurg. Găsesc că ianuarie, februarie, martie, așa mitologice cum erau, echivalau destul de bine ninsosul, vântosul și ploiosul, după cum li se spune în calendarul republican. Nu înțeleg de ce, când te numești Antoine sau Chrysostome în 1789, trebuie să ți cheme Brutus sau Cassius în 1793. Așa, privește milord, aici e o stradă cumsecade, ce se numea strada Halelor. Numele n-avea nimic indecent și nici aristocratic, nu-i așa? Ei poftim, astăzi se cheamă... stai puțin (Roland privi tăblița cu numele străzii) — astăzi se cheamă *strada Revoluției*. Privește, încă una ce se numea strada Sfintei Fecioare și acum se cheamă *strada Templului*. De ce stradă Templului? Ca să eternizeze, se vede treaba, amintirea locului unde mârșavul acela de Simon a încercat să-l învețe meseria de ciubotar pe moștenitorul celor șaizeci și trei de regi... dacă greșesc cu unul sau cu doi, să nu-mi cauți pricină numai pentru atât. În sfârșit, ia privește și la asta de-a treia: se numea Crèvecoeur, nume vestit în ținutul Bresse, în Bourgogne și în Flandres; acum se cheamă *strada Federației*. Federația e o treabă frumoasă, dar Crevecoeur a fost un nume splendid. Și pe urmă, vezi, astăzi strada asta a Federației duce de-a dreptul în piața Ghilotinei, ceea ce, după părerea mea, e o greșeală. Aș dori să nu existe nici

O stradă care să ducă în asemenea piețe. Asia are un avantaj totuși: e la o sută de pași de închisoare, ceea ce economisea și economisește încă un cal și-o căruță domnului *de Bourg*. Bagă de seamă că, după particulă, călăul a rămas nobil. Pe deasupra, piața este minunat de bine așezată pentru cei ce privesc și strămoșul meu

Montrevel, al cărui nume îl poartă, prevăzând iară îndoială ce destinație are să aibă, a dezlegat problema de căpetenie, rămasă încă nerezolvată în teatre: aceea de a vedea bine de pretutindeni. Dacă sentință să mi se taie capul, ceea ce n-ar fi un lucru extraordinar în vremurile pe care le trăim, nu voi avea decât o singură părere de rău: aceea de a nu fi atât de bine așezat și de a vedea mai prost ca ceilalți. Și acum, să urcăm și pe platforma aceea mică. Iată-ne în *piața Arenelor*. Revoluționarii noștri iau lăsat numele pentru că, după toate probabilitățile, nu știu ce vrea să zică. Nici eu nu știu mai bine decât ei, dar cred că-mi aduc aminte că un nobil feudal, un anume d'Estavayer, a provocat pe nu știu ce conte flămând și că lupta a avut loc chiar pe locul de aici. Și acum, dragă milord, cât despre închisoare, e o clădire ce are să-ți dea o idee despre suferințele omenești.

Gil Blas n-a trecut printr-atâtea situații prin câte destinații a trecut monumentul nostru. Înaintea sosirii lui Cesar, era un templu al galilor. Cesar făcu din el o fortăreață romană. Un arhitect necunoscut o transformă într-o poziție întărită militară din evul mediu. Nobilii feudali de Baye, după exemplul lui Cesar, o retransformară în fortăreață. Prinții de Savoia și-au avut în ea reședința. Acolo locuia mătușa lui Carol Quintul când mergea să-și admire biserica din Brou pe care n-avea să aibă satisfacția de-a o vedea terminată. În sfârșit, după tratatul din Lyon, când ținutul Bresse fu reîntors Franței, din clădirea de față s-a făcut totodată și închisoare și palat de justiție. Așteaptă-mă aici, milord, dacă nu ți-e silă de scârțâitul ușilor cu gratii și de scrâșnitul zăvoarelor. Am de făcut o vizită unei anumite celule.

— Scrâșnitul zăvoarelor și scârțâitul ușilor cu gratii nu sunt niște sunete prea plăcute, dar n-are a face! Devreme ce dorești să-ți iei sarcina educării mele, du-mă la aceea celulă a domniei-tale.

— Ei, atunci să intrăm repede. Îmi pare că văd o mulțime de oameni ce-mi par c-ar avea poftă să vorbească cu mine.

Și, într-adevăr, puțin câte puțin, un soi de freamăt prinse a se răspândi în oraș. Lumea ieșea din case, pe stradă se făceau grupuri și grupurile acelea, pline de curiozitate și-l arătau pe Roland.

Roland sună la poarta zăbreliță, așezată în epoca aceea în același loc în care se mai află și astăzi, dar cu deschiderea înspre curtea interioară a închisorii.

Un temnicer veni să deschidă.

— Ei! Tot dumneata ești, moș Courtois? întrebă tânărul. Pe urmă, întorcându-se către *sir John*.

— Frumos nume de temnicer, nu-i așa milord.

Temnicerul se uită la tânăr plin de uimire.

— Cum se face, întrebă el printre gratii, de-mi știi dumneata numele și cu nu ți-l știu?

— Ei! Nu-ți știu numai numele, dar îți știu și convingerile: ești vechi regalist, moș Courtois?

— Domnule, făcu temnicerul tare înfricoșat, fără glume proaste, te rog și spune-mi ce dorești.

— Atunci, dragă moș Courtois, aș dori să văd celulă în care au fost mamă și sora mea, doamna și domnișoara de Montrevel.

— Vai! exclamă portarul, cum dumneata ești, domnule Ludovic? Așa da! Aveai dreptate să spui că te cunosc prea bine. Știi că te-ai făcut frumos, o mândrețe de băiat?

— Găsești, moș Courtois? Hai atunci să-ți întorc și eu complimentul: fiica dumitale, Charlotte, e, zău, tare frumoasă fată... Charlotte e camerista surorii mele, milord.

— Și e tare fericită. Stă mai bine ca aici, domnule Ludovic. E adevărat că ești aghiotantul generalului Bonaparte?

— Ah! Courtois, închipuie-ți, mi s-a făcut asemenea cinstel! Dumitale ți-ar place mai mult să mă știi aghiotantul domnului conte d'Artois sau al domnului duce d'Angoulme?

— Doamne! Taci o dată, domnule Ludovic! Apoi apropiindu-se de urechea tânărului:

— Spune-mi, îi șopti el, e adevărat?

— Ce, moș Courtois?

— Că generalul Bonaparte a trecut ieri prin Lyon?

— Se pare că e ceva adevărat în vestea asta, fiindcă-i a doua oară c-o aud repetându-se. Vai! Acum înțeleg, de ce oamenii aceia se uitau la mine cu atâta curiozitate și aveau aerul că vor să-mi pună întrebări. Și ei sunt ca și dumneata, moș Courtois: doresc să știe la ce să se aștepte cu venirea asta a generalului Bonaparte.

— Dar nu știi ce se mai spune încă, domnule Ludovic?

— Se mai spune încă și altceva, moș Courtois?

— Sigur că se mai spune și altceva, dar pe șoptite.

— Ce anume?

— Se zice că vine să ceară Directoratului tronul Majestății-Sale Ludovic al XVIII-lea ca să-l întroneze și că, dacă cetățeanul Gohier, în calitatea-i de președinte, nu va voi să i-l dea de bună voie, are să i-l dea de nevoie.

— Ei asta-i! Făcu tânărul ofițer cu o mutră de neîncredere ce se prefăcu în zeflemisire.

Moș Courtois stăruie însă printr-un semn afirmativ cu capul.

— O fi așa, zise tânărul, dar despre așa ceva acum e prima oară că aud, nu a doua oară. Și acum, că mă știi cine sunt, vrei să-mi deschizi?

— Să-ți deschid! Dar bineînțeles. Ce dracul fac eu oare?

Și temnicerul deschise poarta cu tot atâta grabă pe cât păruse la început că arăta rea voință. Tânărul intră. *Sir John* îl urmă.

Temnicerul închise iarăși poarta zăbreliță cu grijă și o porni înainte primul. Roland îl urmă, englezul veni și el după Roland.

Începuse să se deprindă cu firea bizară a tânărului său prieten.

Spleen-ul înseamnă mizantropia lipsită de vorbele de duh ale lui Timon^{31} și de spiritul lui Alceste.

Temnicerul trecu prin curtea interioară a închisorii, despărțită de palatul de justiție printr-un zid înalt de cincisprezece picioare care, către mijlocul curții, făcea un cot de câteva picioare. Pe partea anterioară a zidului se fixase o poartă de stejar masiv, care asigura trecerea pușcăriașilor, fără ca ei să aibă nevoie să se mai întoarcă pe stradă. Temnicerul traversa toată curtea interioară a închisorii și, în ungherul din stânga al curții, ajunse la o scară în spirală care ducea chiar înăuntru în închisorii.

De stăruim asupra unor asemenea amănunte o facem pentru că într-o zi va trebui să ne reîntoarcem prin locurile de-aici și dorim ca atare să nu le fie cumva asemenea locuri străine cu desăvârșire cititorului când vom ajunge la punctul acela al povestirii noastre.

Scara ducea mai întâi în anticamera închisorii, adică la camera portarului tribunalului. Pe urmă, din camera aceea, printr-o scară de zece trepte se cobora într-o primă curte, despărțită de cea a pușcăriașilor printr-un zid în genul celui pe care l-am descris, dar străpuns de trei uși. În capătul curții, un coridor ducea la camera temnicerului, care dădea de-a dreptul, printr-un al doilea coridor, în celule, numite în mod pitoresc cuști.

Temnicerul se opri la prima cușcă și, bătând în ușă, zise:

— Aici e. Le pusesem pe doamnă, mama dumatăle și pe domnișoara, sora dumatăle, aici, pentru că, dacă dragele de ele ar fi avut nevoie de mine sau de Charlotte, să n-aibă alta de făcut decât să bată.

— E cineva în celulă?

— Nimeni.

— Atunci, ai bi bunătatea și deschide-mi ușa. Dumnealui e lordul Tanlay, prietenul meu, un englez filantrop, care călătorește ca să afle dacă e mai bine în închisorile din Franța decât în cele din Anglia. Intrați, milord, intrați.

Și, cum moș Courtois deschise ușa, Roland îl împinse pe *sir* John într-o celulă de forma unui pătrat desăvârșit, cu laturile toate de zece până la douăsprezece picioare.

— O! O! Făcu *sir* John, ce loc lugubru.

— Găsești? Știi, scumpul meu milord, ăsta-i locul unde mama, cea mai demnă femeie din câte sunt pe lume și sora mea, pe care o cunoașteți, au petrecut șase săptămâni, cu perspectiva de a nu mai ieși decât ca să facă ocolul pieței Bastionului. Ia aminte că sunt cinci ani de-atunci. Sora mea n-avea așadar decât abia doisprezece ani.

— Dar ce crimă comiseseră?

— Vai! O crimă enormă: la serbarea de aniversare pe care orașul Bourg a crezut că trebuie s-o închine morții Prietenului Poporului {32}, mama a refuzat s-o lase pe sora mea s-o facă pe una din fecioarele care purtau urnele în care erau Lacrimile Franței. Ce vrei! Biata femeie crezuse că făcuse destul pentru patrie, dăruindu-i sângele fiului și pe cel al soțului ei: al unuia curgea în Italia și a celuilalt în Germania. Dar se înșela. Patria, după cât se pare, îi mai cerea și lacrimile fiicei. Dar, în clipa aceea, mama socotise că era prea de tot, devreme ce lacrimile acelea curgeau mai ales pentru cetățeanul Marat. Ca urmare, chiar în scara serbării, în toiul avântului pe care serbarea îl stârnise, mama fu pusă sub acuzare. Din fericire, orașul Bourg nu se găsea la înălțimea Parisului în privința grabei. Un prieten pe care-l aveam la grefă trăgăna procedura și, într-o bună zi, se află în același timp despre căderea și despre moartea lui Robespierre. Faptul suspendă multe lucruri, între altele și ghilotinările. Prietenul nostru de la grefă făcu tribunalul să înțeleagă că vântul ce bătea de la Paris era de partea îndurării. Trecură opt zile de așteptare, trecură cincisprezece zile de așteptare și, într-a șaisprezecea, i se spuse mamei și surorii mele că sunt libere, așa că, scumpul meu sir John, înțelegeți — și așa ceva te duce la cele mai înalte meditațiuni filozofice — așa că, dacă domnișoara Térésa Cabarrus n-ar fi venit din Spania în Franța, dacă nu s-ar fi căsătorit cu domnul Fontenay, consilier în parlament, dacă n-ar fi fost arestată și dusă în fața proconsul ui Tallien fiul majordomului slugilor marchizului de Bercy, fost secretar de procuror, fost maistru de tipografie, fost comis expeditor, fost secretar al Comunei din Paris, pentru moment în misiune la Bordeaux; așa că dacă ex-proconsulul nu s-ar fi îndrăgostit de ea și dacă ea n-ar fi fost băgată la închisoare, dacă în 9 termidor ea nu i-ar fi strecurat un pumnal, cu cuvintele: "Dacă tiranul nu piere astăzi, mor eu mâine" și dacă Saint-Just n-ar fi fost arestat în mijlocul discursului său, dacă Robespierre n-ar fi fost în ziua aceea afon din pricina unei răgușeli și dacă Garnier (din departamentul Aube) nu i-ar fi strigat: "Te-năbușă sângele lui Danton că dacă Louchet nu i-ar fi cerut arestarea și n-ar fi fost arestat și apoi eliberat de Comuna din Paris, că de n-ar fi ridicat iarăși cuvântul împotriva ei, ca de nu s-ar fi ales cu falca zdrobită de-un foc de pistol și de n-ar fi fost executat a doua zi — mama s-ar fi ales, după toate probabilitățile, cu gâtul tăiat pentru faptul de a nu fi îngăduit că fiică-sa să-l plângă pe cetățeanul Marat într-una din cele douăsprezece urne pe care orașul Bourg trebuia să le umple cu lacrimi. Rămâi sănătos Courtois, ești om de treabă, le-ai dat mamei și sorei mele puțină apă ca să-și pună în vin, puțină carne ca să aibă ce pune pe pâine, puțină nădejde că să aibă ce-și pune pe inimi; le-ai dat pe fiica ta ca să nu-și măture singure celula. Asta ar merita o avere.

Din nenorocire nu sunt. Bogat; am cincizeci de ludovici la mine, iată-i, poftim.

— Milord, haideți să plecăm.

Și tânărul îl trase cu sine pe *sir* John, mai înainte ca temnicerul să-și fi venit în fire din uimirea lui și să fi avut timp să-i mulțumească lui Roland, sau să nu primească" cei cincizeci de ludovici. Ceea ce, trebuie s o spunem, ar fi fost o dovadă foarte puternică de dezinteresare pentru un temnicer, mai cu seamă când temnicerul acela avea opinii potrivnice guvernământului pe care îl slujea.

Ieșind din închisoare, Roland și *sir* John găsiră piața Arenelor supraîncărcată de lume care aflase de întoarcerea generalului Bonaparte în Franța și care strigă: Trăiască Bonaparte! Cu toții urlau cât îi ținea gura, unii pentru că erau cu adevărat admiratorii învingătorului de la Arcole, de la Rivoli și de la Piramide, ceilalți fiindcă li se spusese, ca și lui moș Courtois, că învingătorul nostru nu învinsese decât în folosul Majestății Sale Ludovic al XVIII-lea.

De data asta, cum Roland și *sir* John văzuseră tot ceea ce orașul Bourg avea mai deosebit, o apucară iarăși pe drumul dinspre Castelul Negrelor-Fântâni, unde ajunseră fără ca nimic să-i mai fi oprit încă.

Doamna de Montrevel și Amélie erau plecate. Roland îl pofti pe *sir* John pe un fotoliu, rugându-i să aștepte cinci minute.

După vreo cinci minute se întoarse, ținând în mână un soi de broșură de hârtie cenușie, destul de prost tipărită.

— Dragul meu oaspete, începu el, mi s-a părut că ai manifestat oarecare îndoieli în privința autenticității serbării de care ți-am vorbit mai adineaori și care era cât pe ce să le coste viața pe mama și pe sora mea. Ți-am adus programul: citește cele de-aici și, în timpul ăsta, eu am să mă duc să văd ce s-a făcut cu câinii mei, întrucât presupun că mă vei scuti de ziua de pescuit și vom trece numai decît la vânătoare.

Și ieși, lăsând în mâinile lui *sir* John decizia municipalității orașului Bourg cu privire la serbarea funebră ce trebuia să se celebreze în cinstea lui Marat în ziua aniversării morții sale.

Capitolul XIII Mistrețul

Sir John termina tocmai de citit documentul acela interesant când se întoarseră doamna de Montrevel și fiica sa.

Amclie, care nu știa deloc că Roland și *sir* John vorbiseră între ei atât de mult despre ea, fu uimită de căutătura cu care gentilomul își aținti ochii asupra ei.

Ea îi păru mai fermecătoare ca oricând.

O înțelegea prea bine pe mama care, cu primejdia vieții sale, nu voise nicidecum că asemenea făptură încântătoare să-și pângărească tinerețea și frumusețea slujind drept figurantă la o serbare al cărei idol era Marat.

Își amintea celula rece și umedă pe care o văzuse cu un ceas mai înainte și se cutremură la gândul că o făptură albă și delicată că o hermină, cum era cea pe care o avea în fața ochilor, stătuse șase săptămâni zăvorăta, fără aer și fără soare.

Se uită la gâtul ei, puțin prea lung poate, dar ca și cel de lebadă, plin de moliciune și de grație cu toată lungimea-i exagerată și își aminti de vorbele atât de triste ale bieteii prințese de Lamballe când își trecuse mâna peste al său: "Nu-i va da prea mare bătaie de cap călăului!".

Gândurile care-i treceau prin minte lui *sir* John îi dădeau înfățișării sale o căutătură atât de deosebită de cea pe care o avea de obicei, încât doamna de Montrevel nu se putu opri de-al întreba ce are.

Sir John îi povesti atunci doamnei de Montrevel despre vizita pe care-o făcuseră la închisoare și despre piosul pelerinaj al lui Roland la celulă în care stătuseră închise mama și sora lui.

În clipa în care *sir* John își termină povestirea, se auzi un semnal de vânătoare, sunând în corn că *totul merge bine* și Roland intră cu cornul la gură.

Dar, desprinzându-l de pe buze aproape în aceeași clipă, zise:

— Scumpe oaspete, mulțumește-i mamei mele. Datorită ei, mâine vom face o vânătoare minunată.

— Datorită mie? întrebă doamna de Montrevel.

— Cum așa? Se interesă și *sit* John.

— Te-am lăsat aici pentru ca să mă duc să văd ce s-a făcut cu câinii mei, nu-i așa?

— Cel puțin așa mi-ai spus.

— Aveam doi, pe Barbichon și pe Ravaude, două exemplare minunate, masculul și femelă.

— Vai! exclamă *sir* John, vor fi murit?

— Da de unde, dar închipuie-ți că mama asta minunată a mea, pe care o vezi (și o apucă pe doamna de Montrevel pe după gât și o sărută pe amândoi obraji) n-a vrut să lase să fie înecat nici unul din puii pe care-i făcuse Barbichon și Ravaude, pe motiv că sunt câinii câinilor mei. Așa că, dragă milord, copiii și copiii copiilor și copiii copiilor copiilor lui Barbichon și Ravaude sunt astăzi tot atât de mulți ca și moștenitorii lui Ismael. Așa eu nu am numai o pereche de câini, ci o haită întreagă, douăzeci și cinci de capete, vânând cu toții la fel de bine. Și toți sunt negri, ca un cârd de cârțițe, cu etichete albe, cu ochi și piepturi de foc și. cu un regiment de cozi în formă de trompetă, de-o

să vă fie mai mare dragul să-i vedeți.

Și, drept încheiere, Roland mai sună un semnal din corn, care-l aduse pe fratele său mai mic în fuga mare.

— Vai! strigă Edouard intrând, te duci mâine la vânătoare, frățioare Roland. Merg și eu, merg și eu, merg și eu!

— Bine! Răspunse Roland, dar știi tu la ce fel de vânătoare ne ducem?

— Nu. Știu doar că merg și eu.

— Ne ducem la vânătoare de mistreți.

— Vai, ce fericire! Făcu copilul bătând din amândouă palmuțele.

— Dar, trebuie să fii nebun? exclamă doamna de Montrevel, pälind.

— Și de ce, mă rog, doamnă mamă.

— Pentru că vânătoreea de mistreți e o vânătoreea foarte primejdioasă.

— Nu atât de primejdioasă cât vânătoreea de oameni și vezi bine că frățiorul meu cel mare s-a întors întreg de la aceea, sigur am să mă întorc și eu de la ceastălaltă.

— Roland, exclamă doamna de Montrevel în timp ce Amélie, cufundată într-o adâncă visare, nu lua în nici un fel parte la discuție. Roland, vâră-i mințile-n cap lui Edouard și spune-i că-i lipsit de bun simț

Dar Roland, care se revedea la vârsta copilăriei și se re cunoștea în fratele său cel mic, în loc să-l dojenească, surâdea curajului aceluia copilăresc.

— Cu dragă inimă te-aș lua, spuse el copilului, dar ca să mergi la vânătoreea trebuie să știi cel puțin ce-i o pușcă.

— Vai, domnule Roland, făcu Edouard, poftim puțin cu mine în grădină și pune-ți pălăria la o sută de pași, și-am să-ți arăt ce-i aceea o pușcă.

— Copil nenorocit! strigă doamna de Montrevel, tremurând din tot trupul, unde-ai mai învățat-o și pe asta?

— Ei, ele la armurierul din Montagnat, unde se află puștile tatei și ale frățiorului Roland. Mă întrebi uneori ce fac cu banii mei, nu-i așa? Iată, cumpăr praf de pușcă și cartușe și învăț să ucid austrieci și arabi, așa cum face și fratele meu Roland.

Doamna de Montrevel ridică mâinile spre cer.

— Ce vrei, mamă, zise Roland, așchia nu sare departe de trunchi. Nu se poate ca un Montrevel să se teamă de praful de pușcă. Măine ai să mergi cu noi, Edouard

Copilul sări de gâtul fratelui său.

— Iar eu, adaugă *sir* John, îmi iau sarcina de a te echipa astăzi vânător, așa cum se echipa odinioară un cavaler. Am o carabină mică, încântătoare, pe care am să ți-o dau și care te va ajuta să aștepți cu

răbdare pistoalele și sabia.

— Ei, acum ești mulțumit Edouard? Întrebă Roland.

— Da. Dar când aveți să mi-o dați? Dacă și pentru asta trebuie să scrieți în Anglia, vă spun dinainte că nu mai cred nici un cuvânt.

— Nu, tinerelule. Trebuie doar să ne urcăm în cameră la mine și să deschidem tocul meu cu puști, vezi că așa ceva se face la iuțeală.

— Atunci, hai să ne urcăm chiar acum în cameră la dumneavoastră.

— Hai, vino, făcu *sir* John. Și ieși, urmat de Edouard.

După o clipă, Amélie, tot dusă în lumea visurilor, se sculă și ieși și ea.

Nici doamna de Montrevel nici Roland nu băgară de seamă plecarea ei. Erau prinși într-o discuție gravă.

Doamna de Montrevel încerca să capete de la Roland făgăduiala că n-are să-l ia a doua zi pe fratele lui cel mic la vânatoare, în vreme ce Roland îi explica cum că Edouard, sortit să fie militar ca tatăl său și ca fratele său, n-avea decât de câștigat să facă în cel mai scurt timp cu putință primele sale încercări cu arma și să se deprindă cu pulberea de pușcă și cu plumbii.

Discuția încă nu se terminase când Edouard intră cu carabina în bandulieră.

— Uite, frate, exclamă el întorcându-se către Roland, ce dar frumos mi-a făcut milord.

Și îi mulțumea din ochii lui *sir* John care rămăsese în pragul ușii, căutând-o cu privirea, dar în zadar, pe Amélie.

Într-adevăr, era un dar grozav. Arma, făurită cu sobrietatea de podoabe. Și cu simplită de formă caracteristice armelor englezești, era de cea mai desăvârșită execuție. Ca și pistoalele, a căror precizie Roland o putuse prețui, era opera atelierelor din Manșon și era încărcată cu un glonte de calibrul 24. Trebuie să fi fost făcută pentru o femeie. Era lesne de văzut că-i așa după scurtimea patului și după perna de catifea ce-i acoperea Iau ca o podoabă. Prima ei destinație așadar o făcea să fie o armă cât se poate de potrivită pentru înălțimea unui copil de doisprezece ani.

Roland luă arma de pe umerii micuțului Edouard, o cântări ca un cunoscător, îi încercă trăgaciul, ochi cu ea, o aruncă dintr-o mână în cealaltă și, dând-o înapoi lui Edouard, îi spuse:

— Mai mulțumește-i o dată lui milord: ai o carabină cea fost făcută pentru un fiu de rege. Hai s-o încercăm.

Și, toți trei ieșiră ca să încerce carabina lui *sir* John, lăsând-o pe doamna de Montrevel tristă ca Thetis când îl văzu pe Ahile, în rochie de femeie, trăgând din teacă sabia lui Ulise.

După un sfert de oră, Edouard intră în casă triumfător. Îi aducea mamei sale un carton de mărimea unui fund de pălărie, în care vârase

zece cartușe din douăsprezece, de la o depărtare de cincizeci de pași.

Cei doi bărbați rămăseseră să mai vorbească și să se mai plimbe în parc.

Doamna de Montrevel ascultă povestirea vitejiilor lui Edouard puțin cam trasă de păr, apoi se uită la el cu tristețea aceea îndelungă și sfântă a mamelor pentru care gloria nu poate fi o despăgubire a sângelui vărsat.

Vai! Tare nepăsător trebuie să mai fie copilul care a văzut asemenea căutătură că se ațintește asupra lui și nu-și aduce veșnic aminte de ochii care se uitau la el!

Pe urmă, după cele câteva clipe de contemplare îndurerată, strângându-l la piept pe al doilea ei fiu, murmură izbucnind în suspine:

— Și tu și tu într-o zi ai să-ți părăsești mama?

— Da, mamă, răspunse copilul, dar numai ca să mă fac general, ca tata, sau aghiotant ca Roland, frățiorul meu.

— Și ca să fii ucis cum a fost tatăl tău și cum va fi poate și fratele tău.

Căci schimbarea ciudată ce se făcuse în firea lui Roland nu-i scăpase doamnei de Montrevel și asta era încă o îngrijorare ce se adăuga celorlalte îngrijorări ale sale.

Printre acestea din urmă trebuia să mai pună și faptul c-o vedea pe Amélie atât de pierită la față și mereu dusă pe gânduri.

Amélie împlinea șaptesprezece ani. Copilăria ei fusese cea a unei fetițe plină de veselie și de, sănătate, căreia îi plăcea să râdă.

Moartea tatălui venise să arunce un văl negru peste copilăria și veselia ei. Dar furtunile de primăvară trec repede. Zâmbetul, acel minunat soare din zorii vieții, i se întorsese și, ca și cel din natură, strălucise peste roua aceea a inimii căreia noi îi spunem lacrimi.

Pe urmă, într-o zi — să tot fi fost vreo șase luni sau cam așa ceva — fruntea Améliei se întristase, sângele prinse a-i pieri din obraji și, după cum păsările călătoare își iau zborul în apropierea brumelor, tot așa râsetele copilărești ce izbucneau printre buzele întredeschise și printre dinții albi își luaseră zborul de pe gura Améliei, ca să nu se mai întoarcă.

Doamna de Montrevel își întrebase fiica, dar Amélie susținea că e neschimbată. S-a silit să suradă, pe urmă, așa cum piatra aruncată în lac dă naștere la cercuri mișcătoare ce se pierd încetul cu încetul, cercurile iscate din pricina îngrijorărilor materne se șterseră puțin câte puțin de pe obraji Améliei.

Cu instinctu-i minunat de mamă, doamna de Montrevel se gândise la dragoste. Dar cine putea s-o iubească pe Amélie? Nimeni nu mai venea la Castelul Negrelor-Fântâni. Tulburările politice distruseseră

societatea și Amélie nu ieșea niciodată singură.

Doamna de Montrevel fusese așadar silită să rămână numai la presupuneri.

Întorcerea lui Roland îi dădu pentru o clipă speranțe, dar speranțele i se topiră curând când văzu impresia pe care întorcerea lui o făcuse asupra Améliei.

Nu era deloc o soră, ci o fantomă cei venise în întâmpinare, după cum, bineînțeles, ne amintim.

De la sosirea fiului ei, doamna de Montrevel n-o mai pierduse din ochi pe Amélie și, cu o uimire dureroasă băgase de seamă efectul pe care prezența tânărului ofițer îl pricinuia asupra surorii sale. Ai fi zis că-i aproape ca o spaimă. Ea, ale cărei priviri când se pironneau altădată asupra lui Roland erau atât de pline de dragoste, acum părea că nu se mai uită la ei decât cu un soi de groază.

Nu trecuse decât o clipă doar și Amélie se folosise de primul prilej ce i se oferea ca să urce iarăși în camera ei, singurul loc din castel în care părea că se simte ceva mai bine și unde își petrecea de vreo șase luni cea mai mare parte a timpului.

Doar clopotul ce vestea cină avusese puterea de a o face să coboare, dar și așa abia la a doua bătaie intrase în sufragerie.

Ziua, pentru Roland și *sir* John, se petrecuse cu vizitarea orașului Bourg, după cum am mai spus-o și cu pregătirile pentru vânătoarea de a doua zi.

De dimineață până la amiază aveau să vâneze cu bătaie. De la amiază până scara urmau să vâneze cu gonaci. Michel, braconier pătimăș, ținut pe scaun din pricină că-și scrintise un picior, așa cum povestise micuțul Edouard fratelui său, se simți tare ușurat când fu vorba de vânătoare și se cocoță pe un căluț ce slujea pentru feluritele curse ale casei, ca să se ducă să tocmească hăițași de la Saint-Just și de la Montagnat.

El, care nu putea nici hăitui, nici goni, avea să rămână cu haită de câini, cu calul lui *sir* John și al lui Roland și cu poneiul lui Edouard, aproape în inima pădurii străbătută doar de un drum mare și de două cărări pe care se putea umbla.

Hăițașii, care nu puteau urmări goană, aveau să se întorcă la castel cu vânatul ucis din pândă.

A doua zi la orele șase dis-de-dimineață hăițașii erau la ușă.

Michel n-avea să plece cu câinii și cu caii decât pe la unsprezece.

Castelul Negrelor-Fântâni era chiar lipit de pădurea Seillon. Așa că puteau începe a vâna chiar după ieșirea de pe poartă.

Cum vânătoarea cu bătaie făgăduia mai ales cerbi, căprioare și iepuri, ea trebuia făcută cu alice. Roland îi dădu lui Edouard o pușcă simplă, ce-i slujise și lui când era copil și cu care își făcuse primele încercări de ochire. N-avea încă destulă încredere în prudența

copilului ca să-i încredințeze o pușcă cu două țevi.

Cât despre carabina pe care *sir* John i-o dăduse în ajun, avea țeava ghintuită și nu se putea trage decât cu glonte. Fusesse, așadar, încredințată lui Michel și trebuia dată copilului în partea a doua a vânătorii, în cazul că ar fi stârnit un mistreț.

Pentru partea a doua a vânătorii, Roland și *sir* John aveau să schimbe și ei puștile, înarmându-se cu carabine cu două țevi și cuțite de vânatoare cu vârfuri ca de pumnal, ascuțite ca bricele, care făceau parte din arsenalul lui *sir* John și care se puteau spânzura la cingătoare sau înșurubă în vârful carabinei, în chip de baionetă.

De la prima hăituială se văzu lesne că vânătoreea se vestea plină de rod: o căprioară și doi iepuri fură uciși.

Până la prânz se adunaseră trei cerbi, șapte căprioare și două vulpi. Fură văzuți și doi mistreți, dar la loviturile cu alice mari pe care le primiseră, se mulțumiseră să răspundă scuturându-și pieile și dispărură.

Edouard era în culmea bucuriei: ucisese o căprioară.

Așa cum fusese vorba, hăitașii, răsplătiți din plin pentru osteneala pe care și-o dăduseră, fura trimiși la castel cu vânatul.

Se dădu un semnal dintr-un soi de trâmbița, ca să se afle unde e Michel. Michel răspunse.

În mai puțin de zece minute, cei trei vânători se adunară în jurul grădinarului, unde era și haită de câini și caii.

Michel știa el ceva despre un mistreț mascul. Îl abătuse din cale prin fiul lui mai mare și acum se afla într-un ocol la vreo sută de pași de vânători.

Jacques — el era fiul cel mai mare al lui Michel — scotoci ocolul cu câinii din fruntea haitei, Barbichon și Ravaude. După cinci minute, îl găsiră pe mistreț vârat într-o mocirlă.

L-ar fi putut ucide pe loc, sau ar fi putut cel puțin să tragă asupra lui, dar vânătoreea s-ar fi terminat prea repede, așa că toată haita fu pusă pe urma fiarei care, văzând ceata aceea de pigmei repezindu-se asupra lui, își lua picioarele la spinare.

Trecu peste drum. Roland dădu semnal că-l văzuse și, cum fiara se îndreptă spre mânăstirea Seillon, cei trei călăreți o apucară pe cărarea care tăia pădurea dea lungul.

Animalul se lăsă gonit până la ceasurile cinci de seară, întorcându-se pe cărările lui și neputându-se hotărî să părăsească o pădure atât de plină de hățișuri și desișuri.

În sfârșit. Către ceasurile cinci s-a știut, după violența și intensitatea lătrăturilor, că fiară dăduse piept cu câinii.

Asta se întâmpla la vreo sută de pași de pavilionul ce ținea de mânăstire, într-unui din cele mai anevoioase locuri din pădure. Era cu neputință de pătruns călare până la animal. Călăreții au descălecat.

Lătratul câinilor îi îndruma pe vânători, așa că nu se puteau abate din cale decât când terenul anevoios îi împiedica să meargă în linie dreaptă.

Din timp, în timp, urlate de durere arătau că unul dintre agresori îndrăznesc să atace fiara prea de aproape și își primise prețul cutezanței sale.

La douăzeci de pași de locul în care se desfășura drama vânătorească, începură a se vedea personajele ce luau parte la acțiune.

Mistrețul se lipise cu spinarea de un bolovan, ca să nu poată fi atacat de la spate. Proptit pe cele două labe din față, întâmpina câinii cu capul apărât de colți enormi, săgetându-i cu ochii însângerați.

Câinii umblau forfota dinaintea lui, în jurul lui și chiar asupra lui, ca un covor mișcător.

Cinci sau șase, mai mult sau mai puțin grav răniți, mânjeau cu sânge câmpul de bătălie, dar nu conteneau să atace mistrețul cu o îndârjire ce-ar fi putut sluji ca un exemplu de curaj chiar și oamenilor celor mai curajoși.

Toți vânătorii sosiseră în fața celui spectacol, fiecare potrivit cu vârsta, firea și națiunea din care făceau parte.

Edouard, cel mai nesocotit și, totodată, cel mai mic, sosise cel dintâi, înfruntând mai puține obstacole din pricina staturii sale.

Roland, nepăsător în fața primejdiei oricare ar fi fost ea, căutând-o mai curând decât ocolind-o, venise numaidecât după el.

În sfârșit, *sir John*, mai încet, mai grav, mai chibzuit, sosise și el al. Treilea.

În clipa în care mistrețul zărise vânătorii, păru că nu mai ia în seamă câinii.

Ochii i se opriseră ficși și sângeroși asupra lor și singura mișcare pe care o mai lăsa să se vadă era clămpănitul fălcilor care, izbindu-se cu putere una de alta, scoteau un zgomot amenințător.

Roland privi o clipă spectacolul, simțind bineînțeles dorința de a se repezi, cu cuțitul de vânătoare în mână, în mijlocul grupului și de a înjunghia mistrețul, așa cum face măcelarul cu vițelul sau mezelarul cu un porc oarecare.

Pornirea lui era atât de evidentă încât *sir John* îl ținu de braț, în timp ce micuțul Edouard zicea:

— Vai! Frățioare, lasă-mă pe mine să trag în mistreț.

Roland se stăpâni.

— Ei hai, fie, zise el sprijinindu-și pușca de un copac și rămânând înarmat numai cu cuțitul de vânătoare pe care-l scoase din teacă. Trage în el, dar cu băgare de seamă.

— Ei! Fii pe pace, exclamă copilul, cu dinții înțeleștați, cu obrazul pierit dar hotărât, ridicând țeava carabinei la înălțimea fiarei.

— De nu-l nimerește sau îl rănește doar, interveni *sir John*, știți că

fiară se va năpusti asupra noastră fără ca noi să fi avut nici măcar timpul s-o vedem?

— Știu, milord, dar sunt deprins cu asemenea vânătoare, răspunse Roland cu nările fremătânde, cu privirile înflăcărate, cu buzele întredeschise. Foc, Edouard!

Împușcătura porni numaidecât după poruncă, dar îndată după împușcătură, în același timp cu împușcătura, poate chiar înainte, fiara, iute ca fulgerul, se repezi asupra copilului.

Se auzi o a doua împușcătură. Pe urmă, în mijlocul norului de fum, străluciră ochii însângerați ai animalului.

În drumul său dădu însă peste Roland, cu un genunchi în pământ și cu cuțitul de vânătoare în mână.

O clipă numai, un grup confuz și inform se rostogoli pe pământ: omul înlănțuit cu mistrețul, mistrețul înlănțuit cu omul.

Apoi se auzi o a treia împușcătură, urmată de un hohot de râs al lui Roland.

— Vai! Milord, exclamă tânărul ofițer, asta-i praf de pușcă și glonte pierdut. Nu vezi că animalul e cu burta despicată? Descotorosește-mă doar de trupul lui, caraghiosul trage patru sute de kilograme și mă înăbușe.

Dar, mai înainte ca *sir* John să se fi aplecat, Roland, cu o mișcare puternică de umăr rostogoli într-o lăture hoitul fiarei și se sculă, plin de sânge, însă fără măcar o zgârietură.

Micuțul Edouard, fie din lipsă de timp, fie din vitejie, nu se clintise din loc. E-adevărat că era apărat în întregime de trupul fratelui său, care i se repezise în față.

Sir John făcuse o săritură într-o parte, ca să aibă animalul de-a curmezișul și se uita acum la Roland, scuturându-se după acest duel de-al doilea, cu aceeași uimire cu care-l privise după primul.

Câinii — cei ce rămaseră și erau vreo douăzeci — îl urmăriseră pe mistreț și se repeziseră asupra hoitului său, încercând în zadar să înșface pielea aceea cu părui zbârlit, aproape la fel de greu de străpuns ca fierul.

— Ai să vezi, zise Roland ștergându-și mâinile și fața cu o batistă de pânză fină, ai să vezi c-au să-l mănânce și o dată cu el și cuțitul dumitale, milord.

— Chiar așa, unde-i cuțitul? Întrebă *sir* John.

— E în încheietura mistrețului, răspunse Roland.

— Vai! exclamă copilul, nu i-au mai rămas decât plăselele afară.

Și, repezindu-se asupra animalului, smulse pumnalul înfipt, chiar așa cum spusese copilul, în dreptul subsuorii, până în plăsele.

Vârful ascuțit, îndreptat de-un ochi stăpân pe sine, mânuit de un braț puternic, pătrunsese drept în inimă.

Pe trupul mistrețului se mai vedeau alte trei ranț.

Prima, care fusese pricinuită de glonteale băiatului, se arăta ca o brăzdare sângeroasă înscrisă deasupra ochiului, glonteale fiind prea slab ca să-i zdrobească osul frontal.

A doua venea de la prima împuşcătură a lui *sir* John. Glonteale lovise animalul de-a curmezişul şi lunecase pe platoşa lui.

A treia, ţintită direct şi de la mică distanţă, îi străbătea trupul, dar fusese făcută, cum spusese Roland, după ce fiara fusese ucisă.

Capitolul XIV O însărcinare de neîndeplinit

Vânătoarea se terminase, noaptea prinse a se lăsa. Nu le mai rămânea decât să se întoarcă la castel.

Caii se aflau cam la vreo cincizeci de paşi. Puteau fi auziţi cum nechezau de nerăbdare, parcă întrebându-se de nu li se punea curajul la îndoială devreme ce nu fuseseră lăsaţi să ia parte la drama ce se petrecuse.

Edouard voia numaidecât să târâie mistreţul până la ei, să-l încarce pe crupa unuia şi să-l aducă la castel, dar Roland îl făcu să înţeleagă că era cu mult mai simplu să trimită doi oameni ca să-l aducă pe o targă. De aceeaşi părere fu şi *sir* John, aşa că Edouard fu silit — el care nu mai contenea să spună, arătând rana animalului de la cap: "Iată glonteale meu: aici îl ochisem" — Edouard fu silit, ziceam, să cedeze în faţa părerii majorităţii.

Cei trei vânători se întoarseră la locul unde erau legaţi caii, încălecară şi, în mai puţin de zece minute, sosiră la castelul Negrelor-Fântâni.

Doamna de Montrevel îi aştepta pe peron. De mai bine de-un ceas sărmana mamă sta acolo, tremurând de groază să nu i se fi întâmplat vreo nenorocire unuia sau celuilalt dintre fiii ei.

Cum o văzu, din mare depărtare, Edouard o luă în galop cu căluţul lui, strigând peste grilaj:

— Mamă! Mamă! Am ucis un mistreţ mare cât un măgar. L-am ochit în cap. Ai să vezi ce gaură i-a făcut glonteale meu. Roland i-a împlântat cuţitul de vânătoare în pântec, până-n plasele. Milord a tras în el două focuri de puşcă. Repede! Repede! Nişte oameni să plece să-l aducă. Să nu te temi când ai să-l vezi pe Roland plin de sânge, e sângele fiarei. Roland n-are nici măcar o zgârietură.

Toate cele de mai sus erau spuse cu verva firească a lui Edouard, în timp ce doamna de Montrevel străbătea distanţa care despărţea peronul de drum şi deschidea poarta zăbreliată.

Voia să-l primească pe Edouard în braţe, dar el sări jos de pe cal şi de jos, i se aruncă de gât.

Roland şi *sir* John soseau şi ei tocmai în clipa aceea. Tot în clipa

aceea se arată la rândul ei și Amélie, pe peron.

Edouard o lăsa pe maică-sa să-l sâcâie cu întrebările pe Roland, care, plin de sânge din creștet până-n tălpi, era înfricoșător la vedere și dădu fuga la soră-sa să-i repete aceeași povestire pe care o debitase maică-si.

Amélie îl ascultă dusă pe gânduri, ceea ce, fără îndoială, îi răni lui Edouard amorul propriu, căci se și repezi în bucătărie să-i povestească evenimentul lui Michel, de care era foarte sigur că-l va asculta.

Într-adevăr, cele povestite îl interesară pe Michel în cel mai înalt grad. Numai că, atunci când Edouard, după ce arătase locul unde zăcea mistrețul, îi comunică din partea lui Roland porunca de a căuta oameni ca să meargă să aducă animalul, el clătina din cap că nu.

— Ei, ce! întrebă Edouard, nu vrei s-ascuți de frate-meu?

— Doamne păzește! Domnul Edouard. Uite, Jacques pleacă chiar acum la Montagnat.

— Te temi că n-are să găsească pe nimeni?

— Ei asta-i! Găsește el zece oameni, nu unul. Dar, din pricina ceasului care e și a locului unde zace mistrețul răpus, am temeri. Ziceți că-i lângă pavilionul mănăstirii?

— La douăzeci de pași de el.

— Mi-ar fi părut mai bine să fi fost la o leghe de pavilion, urmă Michel scărpinându-se în cap, dar n-are a face. Avem să trimitem după ei fără să le spunem nici cum, nici de ce. De îndată ce-or fi aici, ei, păi atunci, fratele dumitale are să-i convingă.

— E bine! E bine! Să vină să i conving chiar eu.

— Vai! Făcu Michel, de n-aș avea păcătoasa asta de scrântitură, m-aș duce chiar eu, dar ziua de azi, ce să spun, i-a făcut al dracului de bine. Jacques! Jacques!

Jacques sosi.

Edouard rămase pe loc nu numai până când i se dădu porunca tânărului să plece la Montagnat, ci până când îl văzu plecat.

Pe urmă urcă în casă, ca să facă și el ceea ce făceau *sir* John și Roland, adică să se spele și să se schimbe de haine.

La masă nu se vorbea, cum e lesne de înțeles, decât de isprăvile zilei. Edouard n-avea altă dorință decât să vorbească și *sir* John, uimit de curajul, îndemânarea și norocul lui Roland, întărea cele povestite de copil, mai înflorindu-le și el.

Doamna de Montrevel se cutremura la fiecare amănunt și totuși dorea să i se spună fiecare amănunt și de câte douăzeci de ori.

Ceea ce i se păru cel mai limpede la sfârșit de tot e faptul că Roland salvase viața lui Edouard.

— Cel puțin i-ai mulțumit cum se cuvine? îl întrebă ea pe copil.

— Cui, mă rog?

— Fratelui tău cel mare.

— Dar de ce să-i mulțumesc? Întrebă Edouard. Ce, eu n-aș fi făcut la fel?

— Ce vreți, doamnă! zise *sir* John, dumneavoastră sunteți la și, fără să bănuți măcar, ați adus pe lume o rasă de lei.

Amélie dăduse și ea mare atenție poveștilor, dar mai cu seamă din clipa în care îi văzuse pe vânători apropiindu-se de mănăstire.

De-atunci înainte ascultase cu ochii îngrijorați și nu mai păru că-și trage suflarea decât când cei trei vânători, după uciderea mistrețului, nemaivând nici un motiv să mai umble prin pădure, încălecaseră iarăși pe cai să se-ntoarcă.

La sfârșitul cinei li se aduse vestea că Jacques se întorsese cu doi țărani din Montagnat. Țăranii cereau lămuriri precise asupra locului unde vânătorii lăsaseră animalul.

Roland era gata să se ducă să le spună, dar doamna de Montrevel, care nu se mai sătura să-și vadă fiul, întorcându-se către slujitorul ce venise cu vestea, zise:

— Cheamă-i aici pe oamenii aceia. E de prisos să se ostenească Roland pentru atâta lucru.

După cinci minute, cei doi țărani intrară, învârtindu-și pălăriile în mâini.

— Oameni buni, zise Roland, e vorba să vă duceți în pădurea Seillon ca s-aduceți un mistreț pe care l-am ucis noi acolo.

— Asta se poate face, răspunse unul din țărani.

Și își întrebă tovarășul din ochi.

— Asta se poate face, oricum, zise și celălalt.

— Fiți pe pace, urmă Roland, n-o să vă necăjiți degeaba.

— Vai! N-avem nici o grijă, făcu unul dintre țărani. Vă cunoaștem noi, domnule de Montrevel.

— Da, adăugă celălalt, știm că nici dumneavoastră n-aveți obiceiul, cum n-avea nici tatăl dumneavoastră, generalul, să puneți oamenii să muncească pe degeaba. Vai! Dacă toți aristocrații ar fi fost ca dumneavoastră, n-ar mai fi fost revoluție, domnule Ludovic.

— Sigur că n-ai mai fi fost, făcut cel dintâi, ce părea venit acolo numai ca să fie ecoul afirmativ al celor spuse de tovarășul său.

— Rămâne acum de știut, unde e animalul? Întrebă cel dintâi țăran.

— Da, repetă al doilea, rămâne de știut unde e?

— O! Nu vă va fi greu să-l găsiți.

— Cu atâta mai bine! Făcu țăranul.

— Știți unde-i pavilionul din pădure?

— Care?

— Da, care?

— Pavilionul ce ține de mănăstirea Seillon.

Cei doi țărani se uitară unul la altul.

— Ei bine, o să-l găsiți la douăzeci de pași de fațada pavilionului dinspre pădurea Genoud.

Cei doi țărani se uitară iar unul la celălalt.

— Hm! Făcu unul.

— Hm! Repetă celălalt, ca un statornic ecou al tovarășului său.

— Ei, ce-i asta hm? Întrebă Roland.

— Păi...

— Hai spuneți, ce e?

— E, că ne-ar fi plăcut mai mult să fie în cealaltă marginea a pădurii.

— Cum adică în cealaltă margine a pădurii?

— Așa e, făcu al doilea țăran.

— Dar de ce în cealaltă margine a pădurii? Întrebă iarăși Roland pierzându-și răbdarea. De-aici și până la capătul celălalt al pădurii sunt trei leghe, pe când de-aici și până la locul unde se află mistrețul nu faceți nici măcar o leghe.

— Da, zise primul țăran, numai că locul unde se află mistrețul...

Se opri, scărpinându-se în cap.

— Chiar așa! zise și-al doilea.

— Chiar așa, ce?

— E cam prea aproape de mănăstire.

— Nu de mănăstire, ci, cum v-am spus, de pavilion.

— Tot una e. Știți bine, domnule Ludovic, se spune cii e o trecere subterană ce merge de la pavilion pân-la mănăstire.

— Vai! Așa e, asta-i sigur, făcu al doilea țăran.

— Ei, și? Întrebă Roland, ce-are de-a face mănăstirea, pavilionul și trecerea subterană cu mistrețul nostru?

— Are de-a face, că animalul se află într-un loc bântuit. Iacă, asta-i.

— Vai! Da, un loc bântuit, repetă al doilea țăran.

— Ei na! Spuneți, ce înseamnă asta, caraghioșilor? exclamă Roland, care prinse a se supăra, în timp ce maică-sa se neliniștea, iar Amélie pâlea văzând cu ochii.

— Să ne fie cu iertare, domnule Ludovic, zise țăranul, dar noi nu suntem caraghioși. Suntem oameni ce trăim în frica lui Dumnezeu. Iacă, asta-i tot!

— Ei! Fire-ar să fie! strigă Roland și eu trăiesc în frica lui Dumnezeu! Și ce-i cu asta?

— Așa că nu poftim s-avem de-a face cu diavolul.

— Nu, nu, nu, zise cel de-al doilea țăran.

— Cu semenul tău, urmă primul țăran, ei, treacă-meargă, un om face cât un om.

— Uneori face chiar cât doi, zise al doilea, care avea un trup ca de Hercule.

— Dar cu ființe de pe cealaltă lume, cu stafii, cu duhuri, nu, mulțumim! Urmă primul țăran.

— Mulțumim! Repetă și al doilea.

— Vai, mamă! Vai, surioară, întrebă Roland, întorcându-se către cele două femei, înțelegeți ceva, pentru Dumnezeu? Ceva din tot ce spun nerozii ăștia?

— Nerozi, făcu primul țăran, om fi noi, dar nu-i mai puțin adevărat că Pierre Marey numai pentru c-a vrut să se uite peste zidul mănăstirii s-a ales cu gâtul răsucit. Ce-i drept că era într-o sâmbătă, zi de sabat.

— Și nu l-a mai putut îndrepta, afirmă al doilea țăran, așa c-au fost siliți să-l îngroape cu fața în jos, privind la cele ce se petrec în spatele lui.

— Ei, ei! exclamă *sir* John, iată că începe să fie interesant, îmi plac grozav poveștile cu fantome.

— O fi! exclamă Edouard, dar nu și surioarei mele, Amélie, milord, după cum se vede.

— Dar de ce?

— Ia privește, frățioare Roland, cât e de palidă.

— Într-adevăr, zise *sir* John, domnișoara pare că e gata — gata să i se facă rău.

— Eu? Nicidecum, se grăbi să spună Amélie, numai că nu găsești că-i puțin cam cald aici, mamă?

Și Amélie își șterse fruntea plină de sudoare.

— Nu, răspunse doamna de Montrevel.

— Totuși, stărui Amélie, de nu m-aș teme că ți-e neplăcut, mamă, ți-aș cere îngăduința să deschid fereastra.

— Deschide-o, copila mea.

Amélie se ridică cu grabă să se bucure de îngăduința primită și, clătinându-se, se duse să deschidă o fereastră ce dà spre grădină.

După ce deschise fereastra, rămase în picioare cu spatele rezemat de bara de sprijin și pe jumătate ascunsă în dosul perdelelor.

— Vai! Șopti ea, aici, cel puțin, îți poți trage sufletul.

Sir John se sculă să-i ofere flaconul lui cu săruri, dar Amélie spuse cu grabă:

— Nu, nu, milord, vă mulțumesc. Îmi este cu mult mai bine.

— Hai, zise iar Roland, acum nu-i vorba de astea, ci de mistrețul nostru.

— Ei, da, mistrețul dumneavoastră, domnule Ludovic, ne-am duce mâine să-l aducem.

— Chiar așa, urmă și-al doilea țăran, mâine dimineată, pe lumină.

— Așadar, ca să mergeți în astă seară?...

— Vai! Ca să mergem în astă seară...

Țăranul își privi tovarășul și, amândoi în același timp, scuturând

din cap, spuseră:

— Ca să mergem în astă seară, așa ceva nu se poate.

— Lașilor!

— Domnule Ludovic, nu suntem lași pentru că ne temem, se grăbi să spună primul țăran.

— Sigur că nu, nu suntem lași pentru așa ceva, interveni și-al doilea.

— Ei! Făcu Roland, tare-aș mai vrea ca unul mai voinic ca voi să vină să-mi susțină teoria asta că omul nu-i laș cu toate că-i e frică.

— Păi, e după care lucru anume ți-e frică, domnule Ludovic. De-mi dați un cosor ascuțit și-o bâta bună nu mă tem de lupi. De-mi dați o pușcă bună, nu mă tem de om, chiar dac-aș ști că omul acela m-așteaptă ca să mă ucidă.

— Da, întrebă Edouard, dar de-o stafie, fie chiar și o stafie de călugăr, ți-e frică?

— Domnișorule Edouard, răspunse țăranul, lăsați-l pe domnul Ludovic, fratele dumneavoastră, să vorbească. Nu sunteți încă destul de mare ca să glumiți cu asemenea lucruri, nu!

— Nu, adăugă și celălalt țăran. Așteptați să vă crească părul sub nas, domnișorule.

— N-am păr sub nas, ce-i drept, răspunse Edouard, mândrindu-se, dar asta nu mă împiedică să spun că, dac-aș fi destul de puternic ca să pot căra mistrețul, m-aș duce să-l aduc eu singur, de-ar fi zi sau noapte.

— Să vă fie de bine, domnișorule, dar iată, tovarășul meu și cu mine vă spunem că noi nu ne ducem nici pentru un galben.

— Dar pentru doi? întrebă Roland, care voia să-i scoată din sărite.

— Nici pentru doi, nici pentru patru, nici pentru zece, domnule Montrevel. Sunt buni zece galbeni, dar ce-am să fac eu cu cei zece galbeni ai dumneavoastră când mă voi trezi cu gâtul răsucit?

— Da, cu gâtul răsucit, ca Pierre Marey, zise al doilea țăran.

— Nu cei zece galbeni ai dumneavoastră au să le dea de mâncare soției și copiilor mei pe câte zile vor mai avea ei de trăit, nu-i așa?

— Și, unde mai pui că tu zici zece galbeni, adăugă al doilea țăran, da? Ei nu-s decât cinci, pentru că cinci sunt ai mei.

— Atunci, ziceți că ies stafiile în pavilion? întrebă Roland.

— Nu zic, în pavilion... nu sunt sigur că și în pavilion... dar în mănăstire...

— În mănăstire, ești sigur?

— Vai! Da, acolo cu siguranță.

— Le-ai văzut?

— Nu eu, dar sunt oameni care l-au văzut.

— Tovarășul dumitale? întrebă tânărul ofițer întorcându-se către al doilea țăran.

— Nu le-am văzut nici eu, dar am văzut flăcări și Claude Philippon a auzit lanțuri.

— Ei! Așadar sunt flăcări și lanțuri? întrebă Roland.

— Da! Și cât despre flăcări, spuse primul țăran, le-am văzut și eu.

- Și Claude Philippon a auzit lanțurile, repetă al doilea țăran.
— Prea bine, dragii mei, prea bine, reluă Roland cu un ton glumeț. Atunci, cu nici un preț nu vă duceți în seara asta?
— Cu nici un preț.
— Nici pentru tot aurul din lume
— Și vă duceți mâine dimineața, pe lumină?
— Vai! Domnule Ludovic, nici nu vă veți fi sculat și mistrețul va fi aici.
— El are să fie aici și dumneavoastră nu vă veți fi sculat încă, răspunse și ecoul.
— Ei, dacă-i așa, zise Roland, veniți să mă vedeți poimăine.
— Bucuroși, domnule Roland, dar ce să facem?
— Veniți oricum.
— Ei! Noi venim!
— Asta înseamnă că, devreme ce ne spuneți: "Veniți!" puteți fi siguri că nu vom lipsi, domnule Ludovic.
— Bine, am să vă dau câteva vești sigure.
— De la cine?
— De la stafii.

Amélie scoase un strigăt înăbușit. Numai doamna de Montrevel auzi strigătul acela. Ludovic își luă rămas bun de la cei doi țărani, dându-le mâna, iar ei se izbeau unul de altul în fața ușii pe unde voiau să treacă amândoi în același timp.

În restul serii nu mai veni vorba nici de mânăstire, nici de pavilion, nici de oaspeții supranaturali, strigoi sau fantome, care le bântuiau.

Capitolul XV Fire tare

Când bătu ceasul zece, toată lumea era culcată la castelul Negrelor-Fântâni, sau cel puțin, cu toții se retrăseseră în camerele lor.

De două sau de trei ori în timpul serii, Amélie se apropiase de Roland ca și cum ar fi avut să-i spună ceva, dar de fiecare dată vorba îi pierise pe buze.

Când toată lumea fu gata să plece din salon, ea se sprijini de brațul său și, deși camera lui Roland era c-un etaj mai sus decât a ei, totuși îl însoți pe Roland până la ușa camerei lui.

Roland o îmbrățișa și, urându-i noapte bună și spunându-i că se simte foarte obosit, închise ușa.

Totuși, cu toate cele spuse Améliei, Roland, rămase singur în camera sa, nu se apucă să se pregătească de culcare. Se duse la

rastelul său de arme, scoase o pereche minunată de pistoalele speciale, de la armureria din Versailles, date tatălui său din partea Convențiunii, le încercă cocoșele și suflă în țevi ca să vadă dacă nu cumva erau încărcate mai de demult.

Pistoalele erau în stare excelentă.

După care, le așază unul lângă altul pe masă, se duse să deschidă încetisor ușa camerei și să se uite înspre scară, ca să vadă dacă nimeni nu-l pândea și, văzând că și coridorul și scară erau pustii, se duse să bată la ușa lui *sir* John.

— Intră, spuse englezul.

Sir John nu începuse nici el să se pregătească de culcare.

— Am înțeles după un semn pe care mi l-ai făcut, că aveai ceva să-mi spui, începu să vorbească *sir* John și, după cum vezi, te așteptam.

— Desigur, am ceva să-ți spun, răspunse Roland, întinzându-se bucuros într-un fotoliu.

— Scumpul meu amfitrion, replică englezul, încep să te cunosc. Așa că, de câte ori te văd atât de vesel ca acum, cânt ca țăranii dumitale: mă tem.

— Ai auzit ce-au spus.

— Adică, au povestit o minunată istorioară cu fantome. Am un castel în Anglia, unde vin fantome.

— Le-ai văzut, milord?

— Da, când eram mic. Din nenorocire, de când sunt în vârstă au dispărut.

— Așa e cu stafiile, zise Roland vesel. Se duc, vin. Ce noroc, eh! Că m-am întors tocmai când sunt stafii la mănăstirea Seillon!

— Da, încuviință *sir* John, e într adevăr o fericire, numai, ești sigur că sunt?

— Nu, dar poimăine voi ști la ce să mă aștept în asemenea privință.

— Cum asta?

— Sunt hotărât să-mi petrec acolo noaptea de mâine.

— O! exclamă englezul, nu vrei să merg și eu cu dumneata?

— Mi-ar face plăcere, milord, dar din nenorocire, e cu neputință î

— Cu neputință, o!

— Așa precum am cinstea să ți-o spun, dragul meu oaspete.

— Cu neputință! Dar, de ce?

— Știi obiceiurile stafiilor, milord? Întrebă Roland cu seriozitate.

— Nu.

— Ei bine, eu le cunosc. Stafiiile nu se arată decât în anumite condiții.

— Explică-mi și mie asta.

— Așa, de exemplu, uite, milord, în Italia, în Spania, țări dintre

cele mai superstițioase, ei bine, acolo nu sunt fantome sau, dacă sunt, apar din zece în zece ani sau din douăzeci în douăzeci de ani, sau din secol în secol.

— Și cui crezi că se datorește lipsa asta de fantome t

— Lipsei de cețuri, milord.

— O, o!

— Fără îndoială. Înțelege dumneata, ceața e atmosfera stafiilor, în Scoția, în Danemarca, în Anglia, țările cețurilor, nu mai poți răsufla de-atâtea stafii. Avem spectrul tatălui lui Hamlet, spectrul lui Banguo, umbrele victimelor lui Richard al III-lea. În Italia nu-i decât un spectru: cel al lui Cezar și încă, unde-i apare el lui Brutus? În localitatea Fillippi din Macedonia, în Tracia, adică în Danemarca Greciei, în Scoția Orientului, unde ceața a găsit mijlocul de a-l însingura pe Ovidiu în așa hal încât versurilor pe care le-a făcut acolo le-a dat titlul de *Triste*. De ce Virgil face să-i apară lui Enea umbra lui Anhise? Pentru că Virgil e din Mantova. Ai fost la Mantova? O regiune de mlaștini, o adevărată broscărie, o fabrică de reumatism, o atmosferă plină de vapori, ca atare, un cuib de stafii!

— Spune mai departe, te ascult.

— Ai văzut malurile Rinului?

— Da.

— Și Germania, nu-i așa?

— Da.

— Încă o țară de zâne, de ondine, de silfi și silfide și, ca atare, de năluci (cine poate mai mult, poate și mai puțin), toate acestea tot din cauza cețurilor, mereu din cauza pielei. Dar în Italia, în Spania, unde dracul vrei să se refugieze stafiile? Nici un pic de ceață. De aceea, dacă aș fi în Spania sau în Italia nici n-aș cuteza să încerc aventura c! E mâine.

— Toate acestea nu-mi spun deloc de ce vrei să te lipsești de tovarășia mea, stăru *sir* John.

— Așteaptă puțin. Ți-am explicat până acum de ce și cum stafiile nu cutează să se arate în unele țări, pentru că nu găsesc acolo anumite condiții atmosferice. Lasă-mă să-ți explic ce șanse trebuie să-ți asiguri când dorești să le vezi.

— Explică! Explică! Stăru *sir* John, în adevăr, dumneata ești omul pe care cel mai mult îmi place să-l aud vorbind, Roland.

Și *sir* John se întinse și el într-un fotoliu, pregătindu-se să asculte, în culmea încântării, improvizațiile spiritului aceluia fantastic pe care îl și văzuse sub atâtea fețe în timpul celor de-abia cinci sau șase zile de când îl cunoscuse.

Roland se înclină în semn de mulțumire.

— Ei, da, să vezi cum stau lucrurile și vei înțelege asemenea povestire, milord. Atâta am auzit vorbindu-se despre strigoi în viața

mea, că-i cunosc pe cutezătorii aceia ca și cum aș fi de-al lor. De ce se arată fantomele?

— Pe mine mă întrebi? Se miră *sir* John.

— Da, pe dumneata te întreb.

— Îți mărturisesc că, întrucât n-am studiat fantomele ca dumneata, n-aș fi în stare să-ți dau un răspuns pozitiv.

— Ei, vezi? Fantomele se arată, iubite milord, ca să-i înfricoșeze pe cei cărora li se arată.

— Incontestabil!

— Ei, drăcie! Dacă nu-l înfricoșează pe cel căruia i se arată, atunci cel căruia i se arată le înfricoșează pe ele. Martor ne e domnul de Turenne, ale cărui stafii s-au dovedii a fi niște falsificatori de monede. Cunoști întâmplarea?

— Nu.

— Am să ți-o povestesc în altă zi. Să nu ne pierdem firul. Vezi așadar de ce, când se hotărăsc să iasă — ceea ce se-ntâmplă rar — fantomele își aleg nopțile vijelioase, pline de fulgere, tunete și furtuni: așa e punerea lor în scenă.

— Mă văd silit să mărturisesc că tot ce spui e adevărat, cât se poate de adevărat.

— Stai puțin! Sunt unele clipe în care și omul cel mai viteaz simte un fior cum îi aleargă de-a lungul șirei spinării. Pe vremea în care sufeream de anevrism, mi s-a întâmplat și mie așa ceva de vreo zece ori, când vedeam sclipindu-mi deasupra capului fulgerul săbiilor și auzeam vuindu-mi în urechi bubuitul tunului, t adevărat că de când am anevrisme, mă bag acolo unde sclipește fulgerul mai tare și unde bubuie tunetul mai al dracului. Dar am o șansă: fantomele nu știu asemenea lucru, ele cred că aș putea să mă sperii.

— Ceea ce-i cu neputință, nu-i așa? întrebă *sir* John.

— Ce să mai zic? Când, în loc să te temi de moarte, crezi, pe drept sau pe nedrept, că ai motiv ca s-o cauți, nu știu de ce te-ai mai putea teme, îți repet, s-ar putea ca stafiile, care știu totuși multe lucruri, să n-aibă habar de asta. Ele știu numai că sentimentul fricii crește sau scade văzând și auzind lucruri și sunete de prin preajmă. Așa, de pildă, unde apar fantomele de preferință? În locurile întunecoase, în cimitire, în mânăstirile vechi, în ruine, în subterane, pentru că aspectul unor asemenea așezări predispune omul la frică. Când își fac apariția? După un zăngănit de lanțuri, niște gemete, niște suspine, pentru că toate cele de mai sus n-au nimic ce te-ar putea liniști sau destinde. Ele nu pot să apară în plină lumină sau după o arie de contra-dans, nu! Frica e un abis în care cobori treaptă cu treaptă până ce te prinde amețeala, până ce-ți alunecă piciorul, până ce te prăbușești cu ochii închiși în fundul prăpastiei. Așadar, citește povestirile tuturor aparițiilor ca să vezi cum procedează fantomele:

mai întâi se întunecă cerul, bubuie tunetul, suflă vântul, ferestrele și ușile scârțâie, lampa, dacă se află o lampă în camera celui pe care fantomele vor să-l înspăimânte, lampa aceea începe a fâlfâi, a pâli și se stinge. Întuneric beznă! Atunci în întunecime, prind a se auzi plânsese, gemete, zăngănit de lanțuri, în sfârșit ușa se deschide și stafia apare. Trebuie să spun că toate aparițiile pe care nu le-am văzut dar despre care am citit s-au arătat în împrejurări asemănătoare. Ce zici, nu-i așa, *sir John*?

— Întocmai.

— Și ai văzut vreodată fantomă care să apară la doi inși în același timp?

— Într-adevăr, nici n-am citit de-așa ceva, nici n-am auzit spunându-se.

— E simplu de tot, dragă milord. În doi, înțelegi, nu ți-e frică. Frica e un lucru tainic, straniu, independent de voință, pentru care trebuie izolare, întuneric, singurătate. O stafie nu-i mai periculoasă decât o ghiulea de tun. Ei, spune, soldatul se teme el de ghiuleaua de tun ziua, când e în tovărășia camarazilor săi, când simte coatele lor la stânga? Nici gând. El se duce de-a dreptul spre gura de foc a tunului și e ucis sau ucide. Așa ceva nu vor fantomele. Din pricina asta nu apar la doi inși în același timp, din pricina asta vreau să mă duc singur la mânăstire, milord. Prezența dumitale ar împiedica chiar și pe cea mai hotărâtă stafie să apară. Dacă n-am văzut nimic, sau dacă am văzut ceva care să merite truda, ci, atunci îți vine rândul poimăine. Îți convine târgul?

— De minune! Dar, de ce nu m-aș duce cu primul?

— Ei! Mai întâi pentru că nu dumitale ți-a venit ideea și că e cel puțin firesc să beneficiaz eu de ideea mea. Pe urmă, fiindcă sunt din regiune, că eram în strânse legături cu toți călugării aceia de treabă pe vremea când erau în viața și că există, din cauza acelor legături, o șansă în plus ca să mi se arate mie, după moartea lor. În sfârșit, pentru că, știind locurile, de va trebui să fug sau să urmăresc, mă voi descurca mai bine ca dumneata atât în agresiune cât și în retragere. Toate motivele mele îți par juste, dragă milord?

— Nu se poate mai juste, da. Însă mâine seară mă duc eu?

— Măine, poimăine, răspoimăine, în fiecare noapte dacă dorești. Eu țin doar să fiu pri-mul. Acuma, urmă Roland sculându-se, totul rămâne numai între noi doi, nu-i așa? Nici un cuvânt nimănui pe lume, oricine ar fi. Strigoii ar putea fi preveniți și-ar putea proceda în consecință. Nu trebuie să ne lăsăm trași pe sfoară de șmecherii aceia. Ar îi prea grotesc.

— Fii liniștit. Iei arme cu dumneata, nu-i așa?

— Dacă aș fi încredințat că nu voi avea de-a face decât cu stafii, m-aș duce cu amân-două mâinile în buzunare și cu buzunarele goale.

Dar, după cum îți spuneam adineaori, n-am uitat de falsificatorii de monede ai domnului de Turenne și am să iau eu mine pistoale.

— Nu le vrei pe-ale mele?

— Nu, îți mulțumesc; de-ale dumitale, deși sunt bune, m-am hotărât să nu mă mai ati-ng.

Pe urmă, cu un surâs a cărui amărăciune ar fi cu neputință de redat, Roland adăugă:

— Îmi poartă nenoroc. Noapte bună, milord. Trebuie să dorm buștean în noaptea asta, ca să nu-mi vină poftă să dorm mâine.

Și, după ce scutură bărbătește mâna englezului, ieși din camera acestuia și intră într-a lui. Numai că, intrând la el, îl izbi un lucru: ușa, pe care era sigur c-o lăsase închisă, o găsi deschisă.

Dar, abia intrat, dând cu ochii de sora lui, își explică schimbarea.

— Ia te uită! exclamă el pe jumătate mirat, pe jumătate îngrijorat. Tu ești, Amélie?

— Da, eu, răspunse fata.

Pe urmă, apropiindu-se de fratele ei, îi întinse fruntea să i-o sărute.

— N-ai să te duci, urmă, ea, implorând, nu-i așa, dragul meu?

— Unde? întrebă Roland.

— La mănăstire.

— Bine! Dar cine ți-a spus c-am să mă duc?

— Vai! Când te cunoaștem atât de bine, tare mai e greu de ghicit!

— Și de ce vrei tu să nu mă duc la mănăstire?

— Mă tem să nu ți se întâmple o nenorocire.

— Na! Așadar tu crezi în stafii? exclamă Roland, uitându-se țintă în ochii Améliei.

Ea își plecă privirea, iar Roland simți mâna surorii sale tremurând într-a sa.

— Ascultă, zise el, Amélie cea pe care am cunoscut-o altădată, fiica generalului de Montrevel, sora lui Roland, e prea inteligentă ca să cadă pradă unor spaime vulgare. E cu neputință să crezi în asemenea povești cu vedenii, cu lanțuri, cu flăcări, cu spectre și stafii.

— Dacă-aș crede, dragul meu, temerile mele ar fi mai puțin mari. Dacă există fantome, atunci ele nu-s decât niște suflete despuiate de trupurile lor și care nu pot, prin urmare, să iasă din morminte cu dușmăniile și urile materiei. Ori, de ce te-ar dușmăni o fantomă pe tine, Roland, tu care n-ai făcut niciodată rău nimănui?

— Ei, na! Uiți pe cei care i-am ucis la orașe sau în duel.

Amélie clătină din cap.

— Nu mă tem de aceia!

— De ce te temi atunci?

Tânăra fată își ridică asupra lui Roland frumoșii ei ochi înecați în lacrimi și, aruncându-se în brațele fratelui ei, spuse:

— Nu știi, Roland, dar, ce vrei? Mi-e frică!

Tânărul, cu o mișcare puțin cam bruscă, îi ridică frumosu-i cap pe care Amélie și-l ascunsese la pieptul lui și, sărutându-i blând și dragăstos pleoapele-i lungi, o întrebă:

— Crezi că nu cu fantome va trebui să mă lupt mâine, nu-i așa?

— Frate dragă, nu te duce la mănăstire, stăruie Amélie, implorându-l și ocolind întreba-rea.

— Mama te-a trimis să-mi ceri așa ceva. Hai, mărturisește, Amélie.

— Vai! Frate dragă, nu, mama nu mi-a spus nici un cuvânt. Eu singură am ghicit că vrei să te duci.

— Ei, atunci trebuie să știi că dacă vreau să mă duc, Amélie, îi spuse Roland cu hotărâre în voce, sigur mă voi duce.

— Chiar dacă te rog cu mâinile împreunate, frățioare? întrebă Amélie cu un accent aproape dureros în glas, chiar dacă te rog în genunchi?

Și se lăsă să alunece la picioarele fratelui ei.

— Ei! Femeile, femeile! murmură Roland, fapte inexplicabile, ale căror vorbe rămân un mister, a căror gură nu rostește nici o dată tainele inimii, care plâng, care se roagă, care tremură, pentru ce? Dumnezeu știe, dar noi, bărbații, vai, niciodată! Mă voi duce, Amélie, pentru că am hotărât să mă duc și fiindcă o dată ce-am luat o hotărâre, nici o putere de pe lume nu e în stare să mă facă s-o schimb. Acum, îmbrățișează-mă, nu te teme de nimic și, iată, am să-ți spun în ureche o mare taină.

Amélie își înalță capul, ținându-l pe Roland cu o căutătură întrebătoare și disperată în același timp.

— Mi-am dat seama de mai bine de un an, răspunse tânărul că am nenorocul de a nu putea muri. Liniștește-te așadar și fii pe pace!

Roland rosti cuvintele din urmă cu o voce atât de îndurerată încât Amélie, care până atunci reușise să-și stăpânească lacrimile, intră în camera ei izbucnind în hohote de plâns. Tânărul ofițer, după ce se încredința că sora lui își închisese ușa, și-o închise și el pe a lui, șoptind:

— O să vedem noi, în sfârșit, cine se dă bătut, eu sau destinul meu.

Capitolul XVI Strigoii

A doua zi, cam pe la ceasul la care ne-am despărțit mai înainte de Roland, tânărul ofițer, după ce s-a încredințat că toată lumea se

culcase în castelul Negrelor-Fântâni, întredeschise încetișor ușa de la camera lui, coborî scara ținându-și răsuflarea, pătrunse în vestibul, trase fără zgomot zăvoarele ușii de la intrare, coborî peronul, se întoarse ca să vadă dacă totul era învăluit în liniște și, încredințat că-i așa de întunecimea ferestrelor, o porni vitejește către poartă.

Poarta, ale cărei balamale fuseseră, după cât se pare, unse din timpul zilei, se deschise fără nici cea mai mică scârțuitură și se închise așa cum se deschisese, după ce Roland se strecurase prin ea, ca s-o apuce după aceea repede înspre drumul către Bourg prin Pont-d'Ain.

N-apucase să facă nici o sută de pași când clopotul ornicului de la Saint-Just bătu o lovitură. Cel din Montagnat îi răspunse ca un ecou de bronz. Bătea ceasul zece și jumătate.

În pasul cu care mergea, tânărului nu-i trebuiau mai mult de douăzeci de minute ca să ajungă la mânăstirea Seillon, mai ales clacă, în loc să ocolească pădurea, ar fi apucat-o pe cărarea ce ducea dea dreptul la mânăstire.

Roland era prea familiarizat din copilărie cu cele mai neînsemnate poteci din pădurea Seillon ca să-și mai prelungească de prisos drumul cu încă zece minute. O apucă așadar, fără să mai șovăie, de-a dreptul prin pădure și, după cinci minute, reapăru de partea cealaltă a pădurii.

Ajuns acolo, nu mai avea de trecut decât un capăt de câmpie ca să se afle sub zidul livezii mânăstirii.

Abia dacă-i mai trebuiau încă cinci minute pentru așa ceva.

Când se văzu lângă zid, se opri, dar numai pentru câteva clipe.

Își desprinse mantia, o învălătuci și-o aruncă peste zid.

După ce-și lepădă mantia, Roland rămase într-o redingotă de catifea, cu un pantalon alb de piele și cizme cu carâmbii rășfrânți.

Redingota era strânsă în jurul trupului cu o cingătoare în care erau vârâte două pistoale.

O pălărie cu boruri largi îi acoperea fața și-l învăluia în umbră.

Cu aceeași iuteală cu care își lepădase haina ce l-ar fi putut stingeri să sară peste zid, începu să se cațere.

Piciorul — îi căută o îmbucătură pe care nu-i fu greu s-o găsească. Își făcu vânt, se prinse de coama zidului și căzu de partea cealaltă, fără să se fi atins măcar de creastă îngrăditurii pe deasupra căreia săltase.

Își luă mantia de jos, o aruncă iarăși pe umeri, o prinse din nou în agrafă și, trecând prin livadă, ajunse cu pași mari la o portiță ce slujea de trecere între livadă și mânăstire.

Când păși peste pragul portiței, bătură unsprezece ceasuri.

Roland se opri, numără bătăile, apoi făcu încetișor ocolul mânăstirii, privind și ascultând.

Nu văzu nimic și n-auzi nici cel mai mic zgomot.

Mănăstirea se înfățișa sub imaginea dezolării și a singurătății. Toate ușile erau deschise: cele de la chilii, cea de la capelă, cea de la trapeză.

În trapeză, încăpere imensă în care mesele stăteau încă așezate, Roland văzu, zburând de ici-colo, cinci sau șase lilieci. O cucuvaie speriată se repezi printr-o fereastră spartă, Se cocoță pe un copac la câțiva pași de-acolo, și-și slobozi țipătul funebru.

— Bine! zise în gura mare Roland, cred că aici trebuie să-mi stabilesc cartierul general. Liliecii și cucuvăile alcătuiesc avangarda strigoilor.

Sunetul vocii omenеști înălțându-se din mijlocul unei ademenea singurătăți, din beznă și din dezolare, avea în el ceva neobișnuit și lugubru ce-ar fi făcut să se-nfioare chiar și pe cel care îl scosese dacă Roland, cum singur o spusese, n-ar fi avut o fire de care frică nu se putea prinde. Căută un loc de unde să poată îmbrățișa cu privirea sala întreaga: o masă singuratică, așezată pe un soi de estradă la unul din capetele sălii și care, nu mai încape îndoială, slujise starețului mănăstirii fie ca să citească un text sfânt în timpul mesei, fie ca să-și ia masa separat de ceilalți frați, îi păru un punct de observație, întrunind toate înlesnirile pe care le-ar fi putut dori.

Sprijinit de zid, nu putea fi surprins din spate, iar de acolo, după ce se va fi obișnuit cu beznă, privirea-i va predomina toate ungherele sălii.

Căută un scaun oarecare și, la trei pași de masă, găsi răsturnat taburetul care trebuie să fi fost al comeseanului sau lectorului singuratic.

Se așeză în fața mesei, își desfăcu mantia, ca să aibă toată libertatea în mișcări, își apucă pistoalele din cingătoare, puse unu pe masă în fața lui, iar cu patul celuiilalt, lovind de trei ori în masă, zise în gura mare:

— Ședința e deschisă, stafiile pot să vină.

Cei care, trecând noaptea în doi prin cimitire sau pe lângă biserici, au simțit uneori, fără să-și dea seama, nevoia supremă de-a vorbi în șoaptă și cu pietate, nevoie consacrată unor anumite locuri, numai aceia singuri vor înțelege ce stranie impresie i-ar fi făcut celui ce-ar fi auzit asemenea voce zeflemitoare și sacadată, tulburând singurătatea și întunericul.

Vibră o clipă în beznă adâncă pe care o făcu oarecum să tresară, pe urmă se stinse și muri fără ecou, împrăștiindu-se în același timp prin toate găurile pe care aripile timpului le săpase peste tot pe unde trecuse.

După cum se așteptase, ochii lui Roland se obișnuiră cu întunecimea și acum, datorită slabei lumini a lunci, care tocmai răsărise și care pătrundea în sala de mese eu niște raze lungi și

albicioase prin ferestrele sparte, Roland putea să vadă limpede dintr-un capăt în celălalt al imensei încăperi.

Deși, bineînțeles, înăuntru ca și afară Roland n-avea nici urmă de teamă, nu era însă lipsit de suspiciuni și urechea lui înregistra cele mai mici zgomote.

Auzi clopotul bătând jumătate de ceas.

Fără să vrea, dangătul îl făcu să tresară. Venea chiar de la biserica mănăstirii.

Cum oare, în asemenea ruină, unde toate trecuseră în moarte, orologiul, acea pulsare a timpului, rămăsese viu?

— Ei, ei! exclamă Roland, iată ceea ce-mi arată că am să văd ceva.

Cuvintele de mai sus fură spuse aproape ca pentru sine: măreția locurilor și a liniștii îi înmuiașe inimă împietrită, făcută parcă dintr-un bronz tot atât de dur ca și cel ce tocmai îi trimisese strigătul timpului împotriva veșniciei.

Clipele se scurgeau unele după altele. Un nor, fără îndoială, trecu între lună și pământ, căci lui Roland îi păru că întunericul se îndesi.

Pe urmă, pe măsură ce miezul nopții se apropia, i se păru că aude mii de zgomote abia sesizabile, nedeslușite și felurite care, fără îndoială, veneau dintr-o lume nocturnă ce se deșteaptă când cealaltă adoarme.

Natura n-a vrut să îngăduie nici o întrerupere a vieții, nici chiar pentru odihnă; ea și-a făcut universu-i nocturn așa cum și l-a făcut și pe cel diurn, de la țânțarul ce zumzuie la căpătâiul celui ce doarme, până la leul ce dă târcoale în jurul corturilor arabilor.

Roland, de strajă în tabere, sentinelă rătăcită în pustiuri. Roland vânătorul, Roland soldatul, cunoștea însă toate zgomotele acelea; și zgomotele nu-l tulburau. Dar iată că, deo-dată, zgomotelor acelora li se amestecă iarăși dangătul orologiului, vibrând pentru a doua oară deasupra capului său.

De data asta era miezul nopții. Numără unele după altele cele douăsprezece bătăi.

Se auzi și cea din urmă, care tremură în văzduh ca o pasăre cu aripi de bronz, apoi se stinse încet, trist, dureros.

În același timp, îi păru tânărului că aude un geamăt.

Roland aținti urechea înspre partea dincotro venea zgomotul.

Geamătul se auzi mai de-aproape.

Tânărul se sculă, dar cu mâinile sprijinite pe masă și ținând în palma fiecărei mâini patul unuia din pistoale. Un fâsâit asemănător celui făcut de-un cearșaf sau de-o rochie ce s-ar târî pe iarbă se auzi la stânga lui, la zece pași de el.

El se ridică de parcă ar fi fost mișcat de-un resort.

În aceeași clipă, o umbră apăru pe pragul imensei încăperi.

Umbra semăna cu una din statuile vechi culcate pe morminte: era învăluită într-un giulgiu enorm care se târa în urma ei.

Roland se îndoi o clipă de el însuși. Spiritul său absorbit îl făcea oare să vadă ceea ce nu există? Era oare înșelat de simțurile sale, era cumva jucăria unor halucinații pe care medicina le constată, dar nu le poate explica?

Lin geamăt scos de fantomă îi spulberă îndoielile.

— Vai! Pe cinstea mea, exclamă el izbucnind în râs, iată-ne împreună, dragă Stafie!

Spectrul se opri și întinse mâna către tânărul ofițer.

— Roland! Roland, îi spuse spectrul cu vocea surdă, îndură-te și nu mai urmări morții în mormintele în care i-ai vârât!

Și spectrul își urmă drumul, fără să grăbească pasul.

Roland, uimit o clipă, coborî de pe estradă și o luă cu hotărâre pe urmele fantomei.

Drumul era greu, stăvilit de pietroaie, de bănci puse de-a curmezișul și de mese răsturnate.

Și totuși ai fi spus că, trecând peste toate piedicile acelea, o cărare nevăzută se deschidea în fața spectrului, care mergea cu același pas, fără ca nimic să-l oprească.

De câte ori trecea prin fața unei ferestre, lumina din afară, oricât de slabă ar fi fost, i se răsfângea pe giulgiu și spectrul își desena contururile care, după ce trecea de fereastră, se pierdeau în întunecime, ca să reapară curând și-apoi să se topească iarăși.

Roland, cu privirile ațintite asupra celui pe care-l urmărea, temându-se să nu-l piardă din vedere dacă și-ar fi desprins o clipă privirile de pe el, nu putea cerceta cu ochii drumul acela ce-i părea atât de simplu spectrului și lui atât de înțesat de obstacole.

La fiecare pas se poticnea. Stafia câștiga teren, depărtându-se de el.

Astfel ajunse lângă ușa din partea opusă celeia prin care intrase. Roland văzu cum se deschide intrarea unui coridor întunecos. Atunci înțelese că umbra avea să-i scape.

— Om sau spectru, tâlhar sau călugăr, strigă el, oprește sau trag.

— Nu poți uide de două ori același trup și moartea, știi tu prea bine, urmă arătarea cu voce surdă, n-are nici o putere asupra sufletelor.

— Cine ești tu? întrebă Roland.

— Sunt spectrul celui pe care l-ai smuls cu atâta furie din lumea asta pământeană.

Tânărul ofițer izbucni în râs, în râsul lui strident și nervos, pe care întunericul îl făcea mai înspăimântător.

— Pe cuvântul meu, dacă n-ai alte amănunte de dat, te previn că nici n-am să-mi dau osteneala să caut.

— Amintește-ți de fântâna din Vaucluse, zise fantoma cu un accent atât de stins, încât replica de mai sus îi ieși din gură mai curând ca un suspin decât ca niște cuvinte rostite.

Preț de o clipă Roland simți nu că-i slăbește inima, ci că-i țâșnește sudoarea pe frunte, dar, împotrivindu-se slăbiciunilor, își recâștiga tăria și, cu o voce amenințătoare, strigă:

— Pentru ultima dată, arătare sau realitate, te previn că, de nu mă aștepți, trag.

Spectrul păru surd și-și urmă calea.

Roland se opri o clipă ca să ochească: spectrul era la zece pași de el. Roland avea mâna sigură, el singur pusese glonte în pistol cu o clipă mai înainte, ca să se încredințeze că erau încărcate, le încercase și cu vergeaua în țevi.

În clipa în care spectrul se contura în toată înălțimea sa, alb sub bolta sumbră a coridorului, Roland trase.

Flacăra lumină ca un fulger coridorul în care spectrul continuă să se afunde fără să grăbească și nici să încetinească pasul.

Pe urmă, totul se cufundă iarăși în beznă cu atât mai adâncă pe cât lumină fusese mai vie.

Spectrul dispăruse sub arcada sumbră.

Roland se repezi în urmărirea lui, trecându-și între timp al doilea pistol din mână-i stângă în cea dreaptă.

Dar, oricât de scurt fusese timpul de oprire, spectrul i-o luase mult înainte. Roland îl văzu la capătul coridorului, conturându-se de data asta puternic pe văzduhul cenușiu al nopții.

Atunci își iuți pasul și ajunse la marginea coridorului, drept în clipa în care spectrul dispărea în dosul ușii de la cisternă.

Roland grăbi pasul și mai tare. Ajuns pe pragul ușii, i să păru că spectrul se cufundă în măruntaiele pământului. Totuși, i se vedea încă tot torsul.

— De-ai fi chiar demonul, strigă Roland, tot am să te-ajung.

Și slobozi a doua oară pistolul care umplu de flăcără și fum cavoul în care dispăruse spectrul.

Când se risipi fumul, Roland căută în zadar: rămăsese singur.

Atunci se repezi în cavou, urlând de furie; sondă pereții cu patul pistoalelor, izbi solul cu piciorul: pretutindeni solul și piatră îi răspunseră cu acel sunet mat specific obiectelor solide.

Încercă să străpungă cu privirea întunericul; dar îi fu cu neputință: lumina firavă ce străbătea de la lună se oprea pe primele trepte ale cisternei.

— Ei! exclamă Roland, o torță! O torță!

Nimeni nu-i răspunse. Singurul zgomot ce se auzea era! Murmurul izvorului care curgea la trei pași de el.

Își dădu seama că o cercetare mai lungă ar fi de prisos. Atunci ieși

din cavou, scoase din buzunar o pungă cu praf de pușcă, două gloanțe învelite în hârtie și își încarcă în mare grabă pistoalele.

Pe urmă o apucă pe calea pe care venise, regăsi coridorul sumbru, la capătul coridorului imensa sală de mese și se duse să-și reia în colțul încăperii mute locul pe care-l părăsise ca să urmărească fantoma.

Acolo așteptă.

Unele după altele, ceasurile nopții bătură însă până se schimbă în ceasurile dimineții și până când primele raze ale zilei prinseră a colora cu tonurile-i spălăcite zidurile mănăstirii.

— Hai! Șopti Roland, cu noaptea asta am isprăvit. Poate voi fi mai norocos altă dată.

După vreo douăzeci de minute, Roland intra în castelul Negrele-Fântâni.

Capitolul XVII Percheziție

"Două ființe așteptau întoarcerea lui Roland: una cu neliniște, plină de spaime, alta cu nerăbdare.

Aceste două ființe erau Amélie și *sir* John.

Nici una nici cealaltă nu dormiseră nici măcar o clipă.

Amélie nu-și manifestă îngrijorarea decât prin zgomotul de la ușa ei ce se închidea pe măsură ce Roland urca scara. Auzind zgomotul, n-avu curajul să treacă la doi pași de sora lui și să n-o liniștească.

— Fii pe pace, Amélie, sunt eu! Spuse el.

Nu putea nicidecum să-și închipuie că sora lui se temea pentru altul decât el.

Amélie se repezi afară din camera ei, în halatul de noapte.

Era lesne de văzut după paloarea obrazului, după cearcănele întunecate ce se-ntindeau până la jumătatea feței, că nu-nchisese un ochi toată noaptea.

— Nu ți s-a întâmplat nimic, Roland? întrebă ea într-un suflet, strângându-și fratele în brațe și pipăindu-l cu îngrijorare.

— Nimic.

— Nici ție și nici nimănui?

— Nici mie și nici nimănui.

— Și n-ai văzut nimic?

— Nu spun așa ceva, făcu Roland.

— Ce-ai văzut, Doamne-Dumnezeule?

— Am să-ți povestesc toate mai târziu. Până una-alta, de e vorba de uciși sau răniți, nu-i nici un mort.

— Vai! Îmi vine suflul la loc.

— Acum, am să-ți dau un sfat, surioară: du-te și așează-te binișor în pat și încearcă să dormi, dacă poți, până la ceasul mesei. Și eu am să fac la fel și te încredințez că nu-i nevoie m'fiu legănat ca să adorm. Noapte bună sau, mai curând, bună dimineța!

Roland își îmbrățișa cu dragoste sora și, prefăcându-se că fluieră ușurel și fără de grijă un cântec de vânătoare, urcă scara la etajul al doilea.

Sir John îl aștepta de-a dreptul pe coridor.

— Ei? îl întrebă el.

— Ei, n-aș putea spune că mi-am pierdut timpul chiar de prisos.

— Ai văzut vreo fantomă?

— Am văzut ceva ce în tot cazul semăna tare mult a fi una.

— Ai să-mi povestești neapărat.

— Da, înțeleg, altfel n-ai să dormi, sau ai să dormi prost. Iată, în două cuvinte, cum s-au petrecut lucrurile...

Și Roland făcu relatarea exactă și amănunțită a aventurii din timpul nopții.

— Bine! zise *sir John* după ce Roland isprăvi de povestit, nădăjduiesc că mi-ai lăsat și mie ceva de făcut.

— Mă tem chiar, răspunse Roland, că ți-am lăsat ceea ce-i mai greu.

Apoi, cum *sir John* stăruia și se-ntorcea la fiecare amănunt, cerând să i se arate cum sunt așezate toate elementele caracteristice de la fața locului, Roland îi spuse:

— Ascultă, astăzi după prânz vom merge să vizităm mănăstirea la lumina zilei, ceea ce nu te va împiedica să stai de pândă la noapte. Dimpotrivă, vizitarea la lumina zilei îți va sluji să studiezi locurile. Numai, să nu spui nimic nimănui.

— O! Făcu *sir John*, par eu a fi flecar?

— Nu, ce-i drept că nu, zise Roland râzând. Nu dumneata, milord, ești flecar, ci eu sunt un nerod.

Și intră în cameră la dânsul.

După prânz, amândoi bărbații coborâră povârnișurile grădinii, ca și cum s-ar fi dus să facă o plimbare pe malurile fiului Reyssouse. Pe urmă o luară înspre stânga, urcară iarăși, după ce făcuseră vreo patruzeci de pași, intrară în drumul mare, străbătură pădurea și ajunseră sub zidul mănăstirii, drept în locul unde în ajun Roland îl sârise.

— Milord, spuse Roland, iată calea.

— Ei, atunci, propuse *sir John*, s-o apucăm pe ea.

Și încetișor, dar cu o minunată forță în încheieturile mâinilor, care vădea omul ce stăpânește serios gimnastică, englezul se prinse de partea de sus a zidului, se așează pe creastă și se lăsă să lunece de

partea cealaltă.

Roland îl urmă cu iuțeala omului care nu era nicidecum la prima sa încercare.

Astfel, amândoi se găsiră de partea cealaltă a zidului.

Paragina era încă mai vădită ziua decât noaptea.

Iarba crescuse pretutindeni pe alei și se înălța până la genunchi. Șpalierile erau năpădite de vița de vie ce se-ndesise atât de tare, încât strugurii nu se mai puteau coace în umbra frunzelor. În mai multe locuri, zidul era ruinat și iedera, acest parazit mai curând decât prieten al ruinelor, începea să se întindă în toate părțile.

Cât despre pomi, pruni, piersici, cași, stând în bătaia vântului, crescuseră în voie, ca și fagii și stejarii din pădure, după a căror înălțime și desigur păreau că tânjesc, iar seva suptă toată de ramurile cu crenguțe nenumărate și viguroase nu mai da decât fructe rare și pipernicite.

De două sau trei ori, după mișcările ierburilor înalte clătinate brusc drept în fața lor, *sir* John și Roland ghiciră că năpârca, oaspetele târător al singurățăților, își stabilise acolo domiciliul și fugea nedumerită că era tulburată.

Roland își îndrumă prietenul drept spre poarta ce dă din livadă în mânăstire, dar, înainte de a intra în curtea mânăstirii, își aruncă ochii pe cadranul ornicului. Ornicul, care mergea noaptea, era oprit în timpul zilei.

Din mânăstire trecu în sala de mese. Acolo, lumina zilei îi dezvălui sub adevărata lor înfățișare lucrurile pe care întunericul le îmbrăcase în formele plastice ale nopții.

Roland îi arătă lui *sir* John taburetul răsturnat, masa scrijelită de izbiturile pistoalelor, ușa prin care intrase stafia.

Merse împreună cu englezul pe drumul pe care-l făcuse în urmărirea fantomei. Recuno-scu piedicile care-l opriseră, dar care erau ușor de sărit pentru cineva ce dinainte ar fi avut cunoștință de cum stau lucrurile la fața locului.

Ajuns în ungherul de unde trăsesese cu pistolul, găsi câlții de umplutură de la pistol, dar zadarnic căută glonte.

După cum era construcția coridorului, apucând-o pieziș, ar fi fost cu neputință ca glonte să nu fi atins spectrul devreme ce nu lăsase urme pe perete.

Și totuși, dacă strigoiul fusese atins și dacă avea un trup, ca toți oamenii, cum se făcuse că trupul i-a rămas în picioare? Cum de n-a fost cel puțin rănit? Și, dacă a fost rănit, cum de nu se găsea nici o urmă de sânge?

Ori, nu exista nici urmă de sânge, nici urmă de glonte.

Lordul Tanlay era gata-gata să creadă că prietenul său avusese de-a face cu un spectru adevărat.

— A venit cineva după mine, spuse Roland și a luat glonte.

— Dar, dacă ai tras într-un om, cum de n-a intrat glonte în el?

— O! E foarte simplu: omul purta zale sub giulgiu.

Era cu puțință. Totuși, *sir* John clătină din cap în semn că se-
ndoieste. I-ar fi plăcut mai mult să creadă într-un eveniment
supranatural, așa ceva îl obosea mai puțin.

Ofițerul împreună cu dânsul își continuă investigațiile.

Ajunseră la capătul coridorului și se aflau în cealaltă margine a
livezii.

Acolo își văzuse Roland din nou spectrul dispărut o clipă sub
bolta sumbră.

Se duse de-a dreptul la cisternă. Atât de puțin șovăia, încât părea
că iarăși urmărește stafia.

Atunci înțelese cât de adânc era întunericul din timpul nopții din
lipsa oricărei sclipiri de lumină oglindită de-afară: aproape că nici ziua
nu se vedea deloc.

Roland scoase de sub mantie două torțe lungi de câte-un picior,
luă un amnar, scapără și aprinse o bucată de iască și, de la iască, un
chibrit.

Amândouă torțele se aprinseră cu vâlvătaie.

Trebuia descoperită trecerea prin care dispăruse fantoma.

Roland și *sir* John apropiară torțele de sol.

Cisterna era pavată cu lespezi mari de piatră calcaroasă, ce
păreau lipite perfect unele de altele.

Roland căută al doilea glonte cu tot atâta stăruință cu cât îl
căutase pe primul. Dădu la o parte o piatră care-i stătea sub picioare și
zări un inel fixat întruna din lespezi.

Fără să spună nimic, Roland prinse inelul cu mâna, se propti pe
picioare și trase spre dânsul.

Lespedea se răsuci pe pivotul ei cu o ușurință ce vădea că se
supunea adeseori aceleiași manevre.

Răsucindu-se, descoperi intrarea în subterană.

— Ah, exclamă Roland, iată pe unde trece spectrul meu.

Și coborî în deschizătura larg căscată.

Sir John îl urmă.

Străbătură același drum pe care-l făcuse și Morgan când se
întorsese să dea socoteală de misiunea lui. La capătul subteranei
dădură de grilajul ce străjuia cavourile funerare.

Roland zgâlțâi grilajul care, nefiind închis, cedă.

Străbătură, cimitirul subteran și ajunseră la celălalt grilaj. Și
acesta, ca și primul, era deschis.

Urcară câteva trepte, Roland mergând mereu în frunte și ajunseră
în corul capelei unde se petrecuse scena pe care am povestit-o, dintre
Morgan și soții lui Iehu.

Numai că băncile erau goale, corul pustiu, iar altarul, despuat din pricina încetării serviciilor divine, n-avea pe el nici luminări aprinse, nici sfânta-i învelitoare.

Roland nu mai avea nici o îndoială că acolo încetase cursa falsei fantome, pe care *sir* John se îndărătnicea s-o creadă adevărată.

Dar, fie că stafia va fi fost adevărată sau falsă, *sir* John recunoștea că într-adevăr acolo trebuie să fi luat sfârșit drumul ei.

Reflectă o clipă apoi, după clipa aceea de gândire, englezul zise:

— Ei, de vreme ce mi-a venit rândul să veghez la noapte și fiindcă am dreptul să-mi aleg locul de veghe, atunci aici am să veghez.

Și arată un soi de masă din mijlocul corului formată din piciorul de stejar pe care se sprijinise altădată pupitrul cu un vultur în vârf, pe care ședeau cărțile sfinte.

— E drept, încuviință Roland cu aceeași nepăsare de parcă ar fi fost vorba de el, nu veți fi rău așezat acolo, dar cum deseară s-ar putea să găsiți lespedeza zidită și amândouă grilajurile încuiate, să căutăm o ieșire care să vă aducă de-a dreptul aici.

Cam în cinci minute, ieșirea fuse găsită.

Ușa unei vechi sacristii dădea în latura corului, iar din sacristie o fereastră stricată putea sluji de trecere în pădure.

Cei doi bărbați ieșiră pe fereastră și ajunseră în desișul cel mai înțesat al pădurii, tocmai la vreo douăzeci de pași da locul unde ucisese mistrețul.

— Iată problema noastră dezlegată, zise Roland. Numai că, scumpe milord, cum n-ai să te poți descurca noaptea într-asemena desiș, unde și ziua e destul de greu de găsit drumul, am să te însoțesc până aici.

— Da, însă o dată intrat, ai să pleci numaidecât, răspunsă englezul. Îmi amintesc de cele ce mi-ai spus în privința susceptibilității fantomelor. Știindu-te la câțiva pași de mine, ele ar putea să șovăie dacă să apară sau ba și, deoarece dumneata ai văzut una, vreau și eu să văd măcar una.

— Am să plec, făgădui Roland, fii liniștit. Numai că, râzând, nu mă tem decât de-un singur lucru.

— De care?

— Vedeți, în calitatea dumitale de englez și de eretic, să nu se simtă stingherite de-asemena persoană.

— O! exclamă *sir* John, solemn, ce păcat că n-am timp până deseară să mă lepăd de credința mea.

Cei doi prieteni văzuseră tot ceea ce aveau de văzut, ca atare se întoarseră la castel.

Nimeni, nici chiar Amélie, nu păruse să bănuiască în plimbarea lor altceva decât o plimbare obișnuită.

Ziua se petrecu așadar fără întrebări și chiar fără îngrijorări

aparențe. De altfel, la întoarcerea celor doi prieteni, ziua era chiar pe sfârșite.

Se așezară cu toții la masă și, spre marea bucurie a lui Edouard, se puse la cale o nouă vânătoare.

De altfel, despre vânătoarea aceea se vorbi tot timpul dinei, ba chiar și după aceea.

La ceasul zece, ca de obicei, fiecare se afla în camera sa, numai Roland se găsea în cea a lui *sir* John.

Deosebirea de firi sărea în ochi după felul pregătirilor. Roland și le făcuse pe-ale lui vesel, ca și cum s-ar fi dus la o petrecere, *sir* John și le făcea solemn, ca și cum s-ar fi dus la un duel.

Își încărca pistoalele cu cea mai mare grijă și le puse în cingătoare și, în loc de mantie, care putea să-l stingherească în mișcări, se îmbrăcă peste haine cu o redingotă mare cu pelerină scurtă.

La ceasurile zece și jumătate amândoi ieșiră cu aceleași măsuri de precauție pe care și le luase și Roland când plecase singur.

La unsprezece fără cinci minute se aflau sub fereastra stricată, dar unde pietrele căzute din boltă puteau sluji de scăriță.

Acolo, potrivit înțelegerii avute, trebuiau să se despartă. *Sir* John îi aminti lui Roland termenii înțelegerii:

— Da, răspunse tânărul, cu mine, milord, o dată pentru totdeauna, ceea ce ne-am înțeles rămâne bun înțeles, dar, la rândul meu îți dau un sfat.

— Care?

— N-am găsit gloanțele pentru că au venit ca să le ia. Au venit și le-au luat, ca să nu văd, desigur, ce urme au rămas pe ele.

— Și, după părerea dumitale, ce urme au rămas pe ele?

— Cele a ochiurilor din zale. Strigoiul meu era un om cu pieptul ferit de-o platoșă.

— Cu atât mai rău, făcu *sir* John. Mie mi-ar fi fost tare drag să fie fantomă.

Apoi, după o clipă de tăcere în care, cu un oftat, englezul își manifestă adâncu-i regret că e silit să renunțe la spectru, zise:

— Și sfatul dumitale?

— Ochește obrazul.

Englezul încuviință cu un semn, îi strânse mâna tânărului ofițer, se cațără pe pietre, intră în sacristie și dispăru.

— Noapte bună! Îi strigă Roland. Și, cu nepăsarea față de primejdie pe care o are în general soldatul pentru el și pentru camarazii lui, Roland, așa cum îi făgăduise lui *sir* John, o apucă înapoi pe drumul dinspre castelul Negrelor-Fântâni.

A doua zi, Roland, care nu reușise să adoarmă decât către ceasurile două dinspre ziuă, se deșteptă pe la șapte.

Trezindu-se, își adună amintirile risipite, îi veni în minte cele petrecute în ajun între el și *sir* John și se miră că englezul nu l-a deșteptat la întoarcerea sa.

Se îmbracă în mare grabă și se duse să bată la ușa camerei lui *sir* John, cu riscul de a-l deștepta în toiul primului său somn.

Dar *sir* John nu răspunse. Roland bătut mai tare. Aceeași tăcere.

De data asta, puțină îngrijorare se amestecă în curiozitatea lui Roland.

Cheia era pe dinafară. Tânărul ofițer deschise ușa și aruncă în cameră o privire de-o clipă.

Sir John nu era înăuntru, *sir* John nici gând să se fi întors.

Patul era neatins.

Ce se-ntâmplase oare?

Nici o clipă nu mai era de pierdut și, cu iuțeala de a se hotărî pe care i-o cunoaștem, Roland, e lesne de ghicit, nu mai pierdu nici o clipă.

Se repezi în cameră la el, termină să se îmbrace, își puse cuțitul de vânătoare în cingătoare, pușca pe umăr și plecă.

Nimeni nu se sculase încă, afară de femeia de serviciu.

Roland o întâlni pe scară.

— Să-i spui doamnei de Montrevel că am ieșit cu pușca să fac o plimbare în pădurea Seillon. Să nu se îngrijoreze dacă milord și cu mine nu ne întoarcem chiar la ora micului dejun.

Și Roland o porni în grabă mare ieșind din castel.

După zece minute ajunse aproape de fereastră unde în ajun, la ceasurile unsprezece noapte, se despărțise de lordul Tanlay.

Ascultă. Înăuntru nu se auzea nici un zgomot. Afară, numai urechea unui vânător putea recunoaște toată fremătarea de dimineață pe care-o face vânatul în păduri.

Roland sări prin fereastră cu ușurința-i obișnuită și se repezi din sacristie în centrul bisericii.

O privire îi fu de ajuns ca să se încredințeze că nu numai corul din centru, dar întregul naos al micii capele era pustiu.

Să-l fi făcut fantomele pe englez să meargă pe drumul opus celui pe care trecuse el?

Era cu puțință.

Roland trecu repede prin spatele altarului, ajunse la grilajul cavourilor: grilajul era deschis. Intră în cimitirul subteran.

Întunericul nu-i îngăduia să vadă până-n adâncuri. Îl strigă în trei

rânduri pe *sir* John: nimeni nu-i răspunse.

Ajunse la celălalt grilaj ce dă în subterană; și acela era deschis ca și cel dintâi.

Intră în culoarul boltit.

Numai acolo, cum îi era cu neputință, în adâncul beznei, să se slujească de pușcă, și-o puse în spate și apucă cuțitul de vânătoare în mână.

Înainta bâjbâind, afundându-se tot mai mult, fără să întâlnească pe nimeni. Și, pe măsură ce înainta, întunericul creștea îndoit, ceea ce arăta că lespedea cisternei era închisă.

Sosi astfel la prima treaptă a scării, se urcă până ce atinse lespedea turnantă cu capul, făcu o efortare și lespedea se răsuci.

Roland văzu iarăși lumină. Repezindu-se, intră în cisternă.

Ușa ce da în livadă era deschisă. Roland ieși pe ușa aceea, străbătu partea livezii ce se găsea între cisternă și celălalt capăt al coridorului de unde trăsese asupra fantomei.

Străbătu și coridorul și ajunse în trapeza mănăstirii.

Trapeza era pustie.

Așa cum făcuse în subterana funebră, Roland îl strigă de trei ori pe *sir* John.

Singur ecoul, uimit, ce părea că nu mai e deprins cu sunetul glasului de om, îi răspunse gângav.

Nu părea a fi cu puțință ca *sir* John să fi venit prin partea asta. Trebuia să se întoarcă iarăși de unde plecase.

Roland se întoarse pe același drum și ajunse iarăși în centrul capelei.

Acolo trebuie să-și fi petrecut *sir* John noaptea, așadar acolo trebuia să-i dea de urmă.

Roland se îndreptă spre centrul bisericii.

Abia ajunse acolo, și-un strigăt îi scăpă din piept.

O pată mare de sânge se-ntindea la picioarele lui și mânjea lespedea bisericii. De partea cealaltă a corului, la patru pași de ceea ce înroșea marmura de la picioarele lui, se afla o a doua pată tot atât de mare, tot atât de roșie, tot atât de proaspătă, care părea că se împerechează cu prima.

Una din pete era la dreapta, cealaltă la stânga soiiului aceuia de pedestal, hărăzit, cum am mai spus-o, să sprijine vulturul din vârful pupitrului cărților sfinte, pedestal în fața căruia lordul spusese că-și va stabili postul de observație.

Roland se apropie de pedestal. Pedestalul era plin de sânge, ce se scurgea în șiroaie de pe el.

Acolo, fără îndoială, se petrecuse drama.

Dramă, dacă ne luăm după urmele lăsate, drama trebuie să fi fost teribilă.

Roland, în dubla-i calitate, de vânător și de soldat, nu se putea să nu fie un dibaci cercetător de urme.

Socotise cât sânge a putut pierde un om mort și cât poate pierde un rănit.

În timpul nopții căzuseră trei morți sau trei răniți.

Dar care erau probabilitățile?

Cele două pete de sânge, cea din dreaptă și cea din stânga corului, erau, se vede treaba, din sângele celor doi vrăjmași ai lui *sir* John.

Sângele de pe pedestal era probabil al său.

Atacat din două părți, din dreapta și din stânga, a tras cu amândouă mâinile și a ucis sau a rănit câte un om cu fiecare foc.

De aici, cele două pete de sânge ce-nroșeau lespezile.

La rândul său, fusese lovit lângă pedestal și sângele lui țâsnise pe pedestal.

În cinci secunde, Roland era la fel de sigur de cele ce v-am spus, de parc-ar fi văzut lupta cu proprii săi ochi.

Acuma rămânea de știut, ce s-a făcut cu trupurile celorlalți doi și cu trupul lui *sir* John?

Ce se făcuse cu trupurile celorlalți doi, lui Roland prea puțin îi păsa. Dar ținea foarte mult să știe, ce se întâmplase cu cel al lui *sir* John.

O urmă de sânge pornea de la pedestal și mergea până la ușă.

Trupul lui *sir* John fusese scos afară.

Roland zgâlțâi ușa masivă. Nu era închisă decât c-un zăvor.

Din prima sforțare se deschise. De partea cealaltă a pragului găsi iarăși urmele de sânge.

Apoi merse pe urme, străbătând mărăcinii; pe drumul pe care-i făcuseră oamenii ce duceau trupul.

Crengile rupte, iarba călcată în picioare, îl mânară pe Roland până la marginea pădurii ce dă în drumul de la Pont-d'Ain la Bourg.

Acolo, viu sau mort, trupul părea să fi fost pus de-a lungul, pe povârnișul șanțului.

După care, nimic alta.

Un om trecu, venind dinspre castelul Negrelor-Fântâni. Roland îi ieși înainte.

— N-ai văzut nimic pe drum? N ai întâlnit pe nimeni? întrebă el.

— Ba da, răspunse omul, am văzut doi țărani ce duceau un trup pe-o targă.

— Vai! exclamă Roland și trupul acela era al unui om viu?

— Omul era pierit la față și nu mișca, tare mai părea c-ar fi mort.

— Sângele îi curgea?

— Am văzut picături pe drum.

— Atunci trăiește.

Și, scoțând un ludovic din buzunar, îi spuse:

— Uite un ludovic, fugi într-un suflet la doctorul Milliet, la Bourg. Spune-i să încalece și să vină în galop la castelul Negrelor-Fântâni. Mai spune-i că un om se află în primejdie de moarte.

Și, în timp ce țaranul, îmboldit de răsplata primită, grăbi pasul spre Bourg, Roland, zbughind pe picioarele-i tari ca fierul, se îndreptă în mare grabă spre castel.

Și acuma, fiindcă cititorul nostru, după cât se pare, trebuie să fie la fel de curios cât era și Roland, ca să afle ce i se întâmplase lui *sir* John, avem să-l punem la curent cu întâmplările din cursul nopții.

Sir John, așa cum am văzut, intrase la unsprezece fără câteva minute în incinta căreia se obișnuia să i se spună *Correria*, sau pavilionul mănăstirii și care nu era altceva decât o capelă înălțată în mijlocul pădurii.

Din sacristie trecuse în naos.

Naosul și corul erau pustii și păreau părăsite. O lună destul de strălucitoare, dar care totuși dispărea din timp în timp învăluită în nori, își strecura razele albastrui prin ferestrele ogivale și prin vitraliile colorate, pe jumătate sparte, ale capelei.

Sir John pătrunse până-n mijlocul naosului, oprindu-se în fața pedestalului și rămase acolo, în picioare.

Minutele se scurgeau, dar, de data asta, nu ornicul mănăstirii măsura timpul, ci biserica din Peronnaz, adică din satul cel mai de aproape de capela în care aștepta *sir* John.

Până la miezul nopții, totul se petrecu la fel cum se petrecuse și pentru Roland, adică auzul lui *sir* John nu fu distras decât de niște vagi fremătări și de zgomote trecătoare.

Miezul nopții bătut. Iată clipa pe care o aștepta cu nerăbdare *sir* John, căci era cea în care trebuia să se producă evenimentul, dacă avea să se producă vreun eveniment oarecare.

La cea din urmă bătaie, i se păru că aude niște pași subterani și că vede apărând o lumină dinspre grilajul ce dădea înspre morminte.

Toată atenția lui se concentra așadar înspre partea cimitirului subteran.

Un călugăr ieși de pe culoar, cu gluga trasă pe ochi și cu o torță în mână.

Purta rasa călugărilor din ordinul Sfântul-Bruno.

Un al doilea îl urmă, apoi un al treilea. *Sir* John numără doisprezece.

În fața altarului se despărțiră. În centrul bisericii se aflau douăsprezece jilțuri, șase la dreapta lui *sir* John și șase la stânga lui.

Cei doisprezece călugări luară loc pe tăcute în cele douăsprezece jilțuri.

Cu toții își înfipseră torțele în câte o gaură făcută în acest scop în brațele de stejar ale jilțurilor și așteptară.

Un al treisprezecelea apăru și se așeză în fața altarului.

Nici unul dintre călugării aceia nu voia să lase impresia c-ar avea înfățișarea fantastică a fantomelor sau a umbrelor. Evident, toți aparțineau încă pământului, toți erau oameni în viață.

Sir John, în picioare, cu câte un pistol în fiecare mână, sprijinit de pedestalul lângă care sta, așezat drept în mijlocul lăcașului, privea cu cel mai mare sânge rece manevra ce tindea să-l încercuiască.

Ca și dânsul, călugării stăteau în picioare și tăceau.

Călugărul din fața altarului rupse tăcerea:

— Fraților, îi întrebă el, de ce s-au întrunit răzbunătorii?

— Ca să judece un profan, răspunseră călugării.

— Ce crimă a comis profanul de față? întrebă el iarăși.

— A încercat să pătrundă în tainele confrăților lui Iehu.

— Ce pedeapsă merită?

— Pedeapsa cu moartea.

Călugărul de la altar lăsă, ca să zicem așa, hotărârii care se rostise timpul de-a pătrunde în inima celui pe care-l lovea.

Pe urmă, întorcându-se înspre englez ce părea la fel de calm, de parc-ar fi asistat la un spectacol, îi spuse:

— *Sir John Tanlay*, ești străin, ești englez. E un motiv îndoit că să-i fi lăsat în pace pe confrății lui Iehu să-și dezbată liniștit problemele cu guvernământul căruia i-au jurat pieire. N-ai avut asemenea cumințenie. Te-ai lăsat împins de o curiozitate zadarnică. În loc să te îndepărtezi, ai pătruns în vizuina leului și leul te va sfâșia.

Apoi după o clipă de tăcere în timpul căreia păru că așteaptă răspunsul englezului, văzând că el nu scoate nici un cuvânt, adăugă:

— *Sir John Tanlay*, ești condamnat la moarte. Pregătește-te să mori.

— O! Văd că am căzut în mijlocul unei cete de tâlhari. Dacă-i așa, as putea să mă răscumpăr cu o sumă de bani.

Apoi, întorcându-se către călugărul de la altar, îl întrebă:

— La cât fixați prețul răscumpărării, căpitane?

Un mormăit de amenințări întâmpina asemenea cuvinte insolente.

Călugărul de la altar întinse mâna.

— Te înșeli, *sir John*; nu suntem o bandă de tâlhari, zise el cu un ton ce se putea întrece în calm și sânge rece cu cel al englezului, și, ca dovadă, dacă ai o sumă considerabilă de bani sau vreo bijuterie prețioasă asupra-ți, na-i decât să dai dispoziții și atât banii cât și bijuteriile vor fi înmânate fie familiei, fie persoanei pe care o vei desemna.

— Și cine-mi garantează că ultima-mi dorință va fi împlinită?

— Cuvântul meu.

— Cuvântul unei căpetenii de ucigași! Nu cred în el.

— Și de data asta ca de cealaltă, te înșeli, *sir John*. Nu-s nici

căpetenie de ucigași, cum nu-s nici căpitan de bandiți.

— Ce ești atunci?

— Sunt alesul răzbunării cerești, sunt trimisul lui Iehu, regele Israelului, care a fost uns de proorocul Elisei pentru a nimici de pe fața pământului casa lui Ahab.

— Dacă ești ceea ce zici, de ce-ți acoperi fața? De ce porți zale pe sub rasă? Cei aleși lovesc descoperiți, cu piepturile goale și riscă să moară ucigând. Lăsați-vă glugile pe spate, arătându-mi piepturile goale și atunci vă voi recunoaște că sunteți ceea ce pretindeți a fi.

— Fraților, ați auzit? zise călugărul de la altar.

Și, desprinzându-și rasa, își descheie cu o singură mișcare haina, vesta, până și cămașa.

Toți călugării făcură la fel, arătându-și fețele descoperite și piepturile goale.

Erau tineri și frumoși, iar cel mai vârstnic nu părea să aibă nici treizeci și cinci de ani.

Ținuta lor vădea eleganța cea mai desăvârșită, numai că, lucru ciudat, nici unul nu era înarmat.

Erau într-adevăr judecători și nu altceva.

— Fii mulțumit, *sir John Tanlay*, zise călugărul de la altar, și-acum ai să mori, dar murind, așa cum ți-ai exprimat dorința mai adineauri, vei putea să ne recunoști că suntem ceea ce pretendem a fi și vei putea ucide. *Sir John*, ai cinci minute ca să-ți încredințezi sufletul lui Dumnezeu.

Sir John, în loc să profite de îngăduința dată și să se gândească la mântuirea sufletului său, își controla liniștit pistoalele ca să vadă dacă aveau capse bune, le încercă cocoșele ca să se încredințeze că resorturile sunt în bună stare și băgă vergeaua în țeștile armelor, ca să fie sigur că gloanțele stau nemișcate la locurile lor.

Pe urmă, fără a mai aștepta să se-mplinească cele cinci minute ce-i fuseseră acordate, zise:

— Domnilor, sunt gata. Dumneavoastră sunteți?

Tinerii se uitară unii la alții, apoi, la un semn al șefului lor, merseră drept asupra lui *sir John* împresurându-l din toate părțile.

Călugărul de la altar rămase nemișcat la locul său, dominând cu privirile scena ce-avea să se desfășoare.

Sir John n-avea decât două pistoale, ca atare, numai doi oameni de ucis.

Își alege victimele și trase.

Doi confrăți ai lui Iehu se prăbușiră pe lespezile pe care le înroșiră de sânge.

Ceilalți, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut, înaintară cu același mers, întinzându-și mâinile asupra lui *sir John*.

Sir John apucase pistoalele de țevi și se slujea de ele ca de două

ciocane.

Era puternic și lupta fu lungă.

Timp de aproape zece minute o încăierare nedeslușită se zvârcoli în mijlocul incintei. Pe urmă, în sfârșit, frământarea acea dezordonată încetă și soții lui Iehu se traseră spre dreapta și spre stânga, reluându-și locurile în strane și lăsându-l pe *sir* John legat burduf cu șnururile de la rasele lor, culcat pe pedestal în mijlocul incintei.

— Ți-ai încredințat sufletul lui Dumnezeu? îl întreabă călugărul de la altar.

— Da, ucigașule! Răspunse *sir* John, poți să lovești.

Călugărul luă de pe altar un pumnal, se îndreptă cu brațul ridicat către *sir* John și, ținând pumnalul deasupra pieptului său, îi spuse:

— *Sir* John Tanlay, ești viteaz și trebuie să fii, cred și leal. Jură că nici un cuvânt din cele ce-ai văzut nu-ți va ieși din gură. Jură că, în orice împrejurare te-ai afla, nu vei recunoaște pe nici unul din noi și te iertăm, lăsându-ți viața.

— Cum voi ieși de-aici, răspunse *sir* John vă voi denunța pe loc. Cum voi fi liber, voi porni în urmărirea voastră.

— Jură! Repetă a doua oară călugărul.

— Nu! Răspunse *sir* John.

— Jură, repetă pentru a treia oară călugărul.

— Niciodată! Repetă la rândul său *sir* John.

— Ei, atunci mori, pentru că așa vrei. Și-și înfipse pumnalul până în plasele în pieptul lui *sir* John care, fie prin puterea voinței, fie că fusese lovit dintr-o dată, nu scoase nici măcar un suspin.

Apoi, cu voce amplă, sonoră, cu vocea unui om ce are conștiința că și-a împlinit datoria, călugărul zise:

— S-a făcut dreptate!

În sfârșit, urcând iarăși la altar, după ce lăsase pumnalul în rană, urmă:

— Fraților, să nu uitați că sunteți invitați la Paris, în strada Bac numărul 35, la Balul Victimelor, care va avea loc la 21 ianuarie ce vine, în amintirea morții regelui Ludovic al XVI-lea.

Apoi, reintră cel dintâi în subterană, unde îl urmau cei zece călugări rămași în picioare, luându-și fiecare torța.

Două torțe rămaseră ca să lumineze cele trei cadavre.

După câteva clipe, la lumina celor două torțe, patru frați slujitori intrară. Mai întâi luară cele două cadavre ce zăceau pe lespezi și le duseră în cavou.

Apoi se reîntoarseră, ridicară trupul lui *sir* John, îl puseră pe o targă și-l scoaseră din capelă pe ușa mare de la intrare, pe care o traseră după ei.

Cei doi călugări care mergeau înaintea celor cu targa luaseră ultimele două torțe.

Și acuma, dacă cititorii noștri se întreabă, de ce deosebirea aceea între cele întâmplate lui Roland și cele întâmplate lui *sir* John; de ce atâta blândețe cu unul și de ce atâta asprime cu celălalt, le vom răspunde:

Amintiți-vă că Morgan hotărâse să-l ocrotească pe fratele Améliei și că, ocrotit astfel, Roland în nici un caz nu putea muri de mâna unui confrate de-ai lui Iehu.

Capitolul XIX Căsuța din strada Victoriei

În timp ce trupul lui *sir* John Tanlay era transportat la castelul Negrelor-Fântâni, în timp ce Roland se repezea în direcția ce-i fusese arătată, în timp ce țăranul, zorit de el, alerga spre Bourg ca să-l înștiințeze pe doctorul Milliet despre catastrofa care-i solicita prezența fără întârziere la doamna de Montrevel, noi să străbatem spațiul care desparte orașul Bourg de Paris, să străbatem și timpul care s-a scurs între 16 octombrie și 7 noiembrie, adică între 24 vendemiar și 16 brumar și să pătrundem către ceasurile patru de după-amiază în căsuța din stradă Victoriei, ajunsă istorică datorită conspirației din 18 brumar, ai cărei autori, înarmați până-n dinți, din ea s-au pornit.

Aceeași căsuță pare uimică că, după câteva schimbări succesive de guvernământ, mai poartă chiar și astăzi fasciile consulare pe fiecare canat al ușii sale duble, de stejar și că, așezată pe partea dreaptă a străzii, la numărul 60, încă ațâță curiozitatea trecătorilor.

Să ne strecurăm pe aleea de tei, lungă și îngustă, ce duce de la poarta din stradă la ușa casei, să intrăm în anticameră, s-o apucăm pe culoar la dreapta și să urcăm cele douăzeci de trepte care duc la o cameră de lucru tapetată cu hârâie verde și mobilată cu scaune, fotolii, canapele și perdele de aceeași culoare.

Pereții sunt acoperiți cu hărți geografice cu planuri de orașe; o bibliotecă dublă din lemn de arțar se întinde pe cele două părți ale căminului pe care îl încastrează; scaunele, fotoliile, canapelele, mesele și birourile sunt supraîncărcate de cărți; abia de-a mai rămas ceva loc pe câteva scaune ca să te așezi și pe mese și pe birouri ca să scrii.

În mijlocul unui maldăr de rapoarte, scrisori, broșuri și cărți, în care își potrivise un loc, un bărbat stă jos și încearcă, smulgându-și părul din timp în timp cu nerăbdare, să descifreze o pagină de însemnări, pe lângă care hieroglifile de pe obeliscul de la Luxor sunt limpezi de parc-ar fi transparente.

În clipa în care neliniștea secretarului era gata să se prefacă în deznădejde, ușa se deschise și un tânăr ofițer în costum de aghiotant

întră.

Secretarul ridică numaidecât capul și pe obraz i se oglinde o expresie puternică de bucurie.

— O! Scumpul meu Roland, exclamă el, în sfârșit iată-te! Sunt fericit că te văd, pentru trei motive: mai întâi, fiindcă mi-era urât de moarte fără dumneata; al doilea, pentru că generalul te așteaptă cu nerăbdare și te tot cheamă în gura mare; al treilea, pentru că ai să mă ajuți să citesc cuvântul ăsta de-aici cu care mă trudesesc de zece minute, de mi s-a urcat sângele în cap. Dar, mai întâi și mai întâi de toate, sărută-mă.

Secretarul și aghiotantul se îmbrățișară.

— Ei, ia să vedem, zise acesta din urmă, care-i cuvântul ce-ți dă atâta bătaie de cap, dragă Bourrienne.

— Vai, ce scris, dragul meu! La fiecare pagină pe care o descifrez îmi iese câte un fir de păr alb și astăzi sunt la pagină a treisprezecea! Uite, citește dacă poți.

Roland luă pagina din mâinile secretarului și, ațintindu-și privirea pe locul arătat, citi destul de curgător.

— "*Paragraful al XI-lea*. Nilul, de la Assuan până la trei leghe mai la nord de Cairo, curge într-o singură albie..." Na! Făcu el, dar asta merge de la sine. Ce spuneai? Dimpotrivă, eu văd că generalul și-a dat toată osteneala.

— Zi-i înainte, zi-i înainte, zise Bourrienne.

Tânărul reluă lectura.

— "Din punctul acela, ce se numește..." Ah! Ah!

— Aici e-aici, ce spui? Roland repetă:

— "Ce se numește..." Ei, drăcie! "Ce se numește..."

— Da, ce se numește, cum?

— Ce-mi dai, Bourrienne, exclamă Roland, dacă-l dezleg?"

— Îți dau primul brevet de colonel pe care-l găsesc semnat în alb.

— Pe cuvântul meu, nu vreau să mă despart de general, țin mai mult să am un tată bun decât cinci sute de copii răi. Am să-ți dau cele trei nume pe nimic.

— Cum așa? Sunt trei nume acolo?

— Care nu prea au aerul c-ar face nici două, ce-i drept! Ascultă și înclină-te: "Din punctul acela, ce se numește *Ventre della Vacca*."

— A! *Burtă de vacă!*... Bineînțeles! Nici în franțuzește nu-l poți citi, dar dacă-și pune în minte să scrie în italienește, ba încă și în dialectul din Ajaccio, credeam că risc doar să înnebunesc, dar văd că am să mă tâmpesc... Asta-i.

Și repetă frază întreagă.

— "Nilul, de la Assuan până la trei leghe mai la nord de Cairo, curge pe o singură albie; din punctul acela, ce se numește *Ventre della Vacca*, formează două brațe: Rosette și Damiette." Mulțumesc Roland.

Și se apucă să scrie sfârșitul paragrafului, al cărui început era gata pus pe hârtie.

— Așa? Întrebă Roland, va să zică, generalul nostru, tot mai are marota lui veche să colonizeze Egiptul?

— Da, da și pe urmă, prin contralovitură, să guvernăm puțin și în Franța? Vom coloniza... de la distanță.

— Ei, ia hai, dragă Bourrienne, pune-mă în curent cu ce se petrece pe-aici, să nu am cumva aerul că vin din Monomotapa!

— Mai întâi vii c-așa ți-a venit, sau vii c-ai fost chemat?

— Chemat, cât se poate de chemat!

— De cine?

— Chiar de general în persoană.

— Depeșă personală?

— Chiar de mâna sa. Privește!

Tânărul scoase din buzunar o hârtie ce cuprindea două rânduri nesemnate, cu aceeași scriitură din care Bourrienne avea un caiet întreg sub ochi.

Cele două rânduri ziceau:

*"Pleacă și fii la Paris în 16 brumar;
Am nevoie de tine."*

— Da, făcu Bourrienne, cred că-i pentru 18.

— Pentru 18 ce?

— Fi, pe cuvântul meu, mă întrebi mai mult decât știu, Roland. Omul nostru, după cum știi, nu-i deloc vorbăreț. Ce-are să fie în 18 brumar? Habar n-am, totuși, pun capul c-are să fie ceva.

— O! Ai totuși o mică bănuială?

— Cred că vrea să se facă director în locul lui Sieyès, poate președinte în locul lui Gohier.

— Bine! Și constituția din anul III?

— Cum, constituția din anul III?

— Ei, da! Îți trebuie patruzeci de ani ca să fii director și mai lipsesc zece ani pentru că generalul să împlinească patruzeci.

— Păi, cu-atât mai rău pentru Constituție; o vom viola!

— E încă prea tânără, Bourrienne; nu se violează fete de șapte ani.

— Aș! În mâinile cetățeanului Barras, dragul meu, copiii cresc la iuteală: fetița de șapte ani a și ajuns să fie curtezană bătrâna.

Roland clătină din cap.

— Ei, ce? Întrebă Bourrienne.

— Uite, nu cred că generalul nostru s-ar face simplu director cu încă patru colegi. Judecă puțin și dumneata, dragul meu, cinci regi pe tronul Franței, nu mai e o dictatură, e un hamalâc.

— În tot cazul, până-n prezent n-a lăsat să vadă altceva în afară de asta; dar dumneata știi, dragă prietene, cu generalul nostru, dacă vrei să afli ceva, trebuie să ghicești.

— Îți spun drept, mi-e prea lene să-mi dau asemenea bătaie de cap, Bourrienne. Eu sunt un adevărat ienicer. Ce va face, e bun făcut. De ce dracul mi-aș mai bate capul să am o părere, s-o dezbat și s-o și apăr? Și-așa-i destul de plicticos să trăiești!

Și tânărul își sublinie aforismul de mai sus cu un căscat lung.

Pe urmă adăugă, cu tonul unei teribile nepăsări:

— Crezi c-avem să-ncrucășăm săbiile, Bourrienne?

— E probabil.

— Ei, poate se ivește și norocul de-a muri, doar asta e tot ce-mi trebuie. Unde-i gene-ralul?

— La doamna Bonaparte. A coborât de vreun sfert de oră. I-ai trimis vorbă c-ai sosit?

— Nu, însă nu-mi pare rău deloc că te văd întâi pe dumneata. Dar, ascultă, îi aud pasul. Iată-l.

În aceeași clipă, ușa se desenase brusc și același personaj istoric pe care l-am văzut jucând incognito la Avignon un rol tăcut, apărui pe pragul ușii în costumele său pitoresc de general șef al armatei din Egipt.

Numai că, fiind la el acasă, era cu capul gol.

Lui Roland i se păru că are ochii mai duși în fundul capului și pielea feței mai plumburie ca de obicei.

Totuși, zărindu-l pe tânăr, ochiul sumbru sau mai curând dus pe gânduri al lui Bonaparte scapără de bucurie.

— A! Tu ești, Roland! exclamă el. Credincios ca oțelul, de te chem, alergi. Fii binevenit.

Și-i întinse tânărului mâna.

Apoi, cu un surâs imperceptibil, îl întrebă:

— Ce faci la Bourrienne?

— Vă aștept, generale.

— Și, așteptând, pălăvrăgiți ca două babe.

— Vă mărturisesc că-i așa, generale. Îi arătam ordinul primit, ca să fiu aici în 16 brumar.

— Ți-am scris 16 sau 17?

— O! 16, generale, la 17 ar fi fost prea târziu.

— De ce prea târziu?

— Păi, dacă, așa cum mi-a spus Bourrienne, e vorba de niște proiecte mari pe 18.

— Na! Șopti Bourrienne, uită-te și la smintitul ăsta, din pricina lui am să m-aleg cu-o săpuneală.

— Aha! Ți-a spus că am proiecte mari pe 18?

Se duse de-a dreptul la Bourrienne și, luându-l de ureche, îi spuse:

— Gură spartă!

Pe urmă către Roland:

— Ei da, dragul meu, avem proiecte mari pe 18. Soția mea cu mine luăm cina la președintele Gohier, un bărbat minunat, care a primit-o grozav de bine pe Joséphine în lipsa mea. Ai să cinezi cu noi, Roland.

Roland se uită la Bonaparte.

— Pentru asta m-ați adus, generale? Întrebă el râzând.

— Pentru asta, da și poate pentru încă altceva... Scrie, Bourrienne.

Bourrienne puse iute mâna pe pană.

— Ești gata?

— Da, generale.

"Dragă domnule președinte, vă aduc la cunoștință că soția mea, eu și unul din aghiotanții mei, dorim să luăm cina la dumneavoastră poimâine, în 18.

Aflați că ne mulțumim cu cină obișnuită, ca în familie..."

— Apoi? Întrebă Bourrienne.

— Cum apoi?

— Trebuie să închei cu "Libertate, egalitate, fraternitate"?

— "Sau moarte!" adăugă Roland.

— Nu, răspunse Bonaparte. Dă-mi pana. Luă pana din mâinile lui Bourrienne și adăugă cu mâna lui:

"Al

dumneavoastră,

Bonaparte"

Pe urmă, împingând hârtia, spuse:

— Ia-o, pune adresa, Bourrienne și trimite-o prin curier.

Bourrienne scrisese adresa, lipi plicul și sună.

Un ofițer de serviciu intră.

— Trimite scrisoarea de față prin curier, zise Bourrienne.

— Aștepți răspuns, adăugă Bonaparte. Ofițerul închise ușa în urma lui.

— Bourrienne, zise generalul, arătându-l pe Roland, uitate la prietenul tău.

— Da, generale, mă uit.

— Știi ce-a făcut la Avignon?

— Nădăjduiesc că n-a făcut un papă.

— Nu. A aruncat cu o farfurie în capul unui om.

— O! E iute la mânie!

- Și asta încă nu-i tot.
- Îmi închipui.
- S-a bătut în duel cu bărbatul acela.
- Și, bineînțeles, l-a ucis, zise Bourrienne.
- Chiar așa. Și știi tu de ce?
- Nu.

Generalul ridică din umeri.

- Pentru că omul acela spusese că sunt un timar.

Pe urmă, uitându-se la Roland cu o expresie nedefinită de zeflemisire și de prietenie, exclamă:

- Nerodule!

Pe urmă așa, deodată:

- Fiindcă veni vorba și englezul?

- Tocmai, generale, aveam de gând să vă vorbesc despre englez.

- E tot în Franța?

— Da, ba chiar o clipă am crezut că va rămâne aici până în ziua în care trompeta judecății de apoi va suna deșteptarea în valea Iosaphat.

- Pe acela n-ai izbutit să-l ucizi?

— O! Nu, nu eu. Suntem cei mai buni prieteni din lume și, generale, e un om minunat și totodată atât de original, încât am să vă cer un fir de bunăvoința pentru el.

- Drace! Pentru un englez? Bonaparte clătină din cap.

- Nu-mi plac englezii.

- Fie! Ca popor, dar indivizii...

- Hai, spune, ce i s-a întâmplat amicului tău?

- A fost judecat, condamnat și executat.

- Ce tot îndrugi acolo?

- Adevărul adevărat, generale!

- Cum asta! A fost judecat, condamnat și ghilotinat?

— O! Nu chiar de tot; judecat, condamnat, da: ghilotinat nu; dacă ar fi fost ghilotinat, ar fi mai bolnav decât e.

— Ia stai! Ce tot flecărești tu acolo? De care tribunal a fost judecat și condamnat?

- De tribunalul confrăților lui Iehu.

- Dar ce-i aceea confrății lui Iehu?

— Ei! Vedeți că l-ați și uitat pe amicul Morgan, bărbatul mascat, cel care a adus înapoi negustorului de vinuri cei două sute de ludovici ai săi.

— Nu, răspunse Bonaparte, nu l-am uitat. Bourrienne, ți-am povestit îndrăzneala individului aceleuia atât de ciudat, nu-i așa?

— Da, generale, spuse Bourrienne și v-am spus că-n locul dumneavoastră, aș fi vrut să știu cine e.

- Ei! Generalul ar fi știut dacă m-ar fi lăsat să-mi pun planul în

aplicare: eram tocmai gata să sar, să-l apuc de gât și să-i smulg masca, dar generalul mi-a spus cu tonul pe care i-l cunoști: *Stai jos, Roland!*

— Hai, întoarce-te la englez, limbutule! Urmă generalul. Morgan acela l-a asasinat?

— Nu, nu el... soții lui.

— Dar spuneaai adineaori ceva de tribunal, de judecată.

— Generale, ați rămas la fel, făcu Roland, cu oarecare familiarism deprins de pe când erau la Școala Militară, voiți să știți, dar nu-mi lăsați timp să vorbesc.

— Intră în Consiliul celor Cinci Sute{33} și-atunci ai să vorbești cât ai să poțezi.

— Ei, da! Numai că la cei Cinci Sute am să am patru sute nouăzeci și nouă care vor avea tot atâta poftă de vorbă cât și mine și-au să-mi ia vorbă din gură. Dacă-i pe-aceea, prefer să fiu întrerupt de dumneavoastră decât de-un avocat.

— Ei, ai de gând să vorbești?

— Doar atâta aștept și eu. Închipuiți-vă, generale, că aproape de Bourg se află o mănăstire...

— Mănăstirea Seillon. O știu...

— Cum, aveți cunoștință de mănăstirea Seillon? Întrebă Roland.

— Ce, nu știi că generalul are cunoștință de toate cele? Făcu Bourrienne.

— Și ce-i cu mănăstirea ta? Mai sunt călugări în ea?

— Nu, nu mai sunt decât stafii.

— Vei fi având să-mi spui, din întâmplare, vreo poveste cu stafii?

— Și-ncă dintre cele mai frumoase.

— Ei, drace! Bourrienne știe că-mi plac la nebunie. Dă-i drumul.

— Strașnic. La mama au venit niște oameni să ne spună că mănăstirea e bântuită de stafii. Înțelegeți am vrut să aflăm adevărul, *sir John* și cu mine, sau mai curând eu și cu *sir John*, așa că am petrecut fiecare câte o noapte acolo.

— Unde?

— La mănăstire, bineînțeles.

Bonaparte își făcu cruce aproape pe neobservate cu degetul cel mare de la mână, obicei corsican de care nu s-a dezbărat toată viața lui.

— Ei! Na! exclamă el. Și-ai văzut stafii.

— Am văzut una.

— Și ce-ai făcut?

— Am tras asupra ci.

— Și-atunci?

— Atunci și-a urmat drumul.

— Și te-ai dat bătut?

— Bravo! Iată cum mă cunoașteți! Am urmărit-o și-am tras iar

asupra-i; dar cum ştia mai bine ca mine drumurile printre ruine, mi-a scăpat.

— Ei drăcia dracului!

— A doua zi era rândul lui *sir* John, rândul englezului nostru.

— Şi ți-a văzut fantoma?

— A văzut mai mult de-atât. A văzut doisprezece călugări ce-au intrat în biserică, l-au judecat ca pe unul ce-a vrut să le pătrundă tainele, l-au condamnat la moarte şi l-au înjunghiat cu pumnalul, zău!

— Şi el nu s-a apărât?

— Ba da, ca un leu. Şi a ucis doi.

— Dar el n-a murit?

— Era cât pe ce, dar nădăjduiesc, totuşi, c-are să scape teafăr. Închipuiți-vă, generale, c-a fost găsit la o margine de drum şi a fost adus la mama acasă, cu-n pumnal înfipt în mijlocul pieptului, ca un arac în mijlocul viei.

— Ia te uită! Dar parcă mi-ai povestit o scenă din Sfânta-Vehmă^{34}, nici mai mult nici mai puţin.

— Şi pe lama pumnalului, că nu cumva să se işte vreo îndoială de unde a venit înjunghierea, era gravat: *Confrăţii lui Iehu*.

— Ei, asta-i! Dar nu-i cu putinţă să se petreacă asemenea lucrări în Franţa în ultimul an din secolul al optsprezecelea! Asta mergea în Germania, în evul mediu, vremea când domneau Enricii şi Othonii.

— Nu-i cu putinţă, generale? Atunci, poftiţi pumnalul. Ce-aveţi de spus despre forma lui? E atrăgătoare, nu-i aşa?

Şi tânărul trase de sub haină un pumnal făurit tot din fier şi lamă şi gardă.

Garda sau mai curând mânerul era în formă de cruce, iar pe lamă erau într-adevăr săpate următoarele trei cuvinte: *Confrăţii lui Iehu*.

Bonaparte examina arma cu atenţie.

— Şi spui că i-au înfipt jucăria asta în piept englezului tău?

— Până în plasele.

— Şi n-a murit?

— Încă nu, cel puţin până acuma.

— Ai auzit, Bourrienne?

— Cu cea mai mare atenţie.

— Va trebui să-mi aminteşti de asta, Roland.

— Când, generale?

— Când... când am să fiu stăpân. Hai să spui bună ziua Joséphinei. Vino, Bourrienne, dumneata iei masa cu noi. Băgaţi de seamă ce vorbiţi şi unul şi altul: îl avem pe Moreau la masă. Ei! Pumnalul rămâne la mine, îl păstrez ca pe o ciudăţenie!

Şi ieşi primul, urmat de Roland, urmat şi el de Bourrienne. Pe scară întâlni curierul pe care-l trimisese la Gohier.

— Ei? întrebă el.

— Poftiți răspunsul președintelui.

— Dă-l.

Desfăcu scrisoarea și citi.

"Președintele Gohier e încântat de plăcerea mare pe care i-o pregătite generalul Bonaparte; îl așteaptă poimâine, în 18 brumar, la cină, împreună cu fermecătoarea-i soție și cu aghiotantul anunțat, oricare ar fi el.

Ne vom așeza la masă la orele cinci.

Dacă ora de mai sus nu convine generalului Bonaparte domnia-sa e rugat să ne-o aducă la cunoștință pe cea cu care ar dori s-o schimbe.

*Președintele
Gohier*

16 brumar, anul VIII."

Bonaparte vâri scrisoarea în buzunar cu un surâs nedeslușit. Pe urmă, întorcându-se către Roland, îl întrebă:

— Îl cunoști pe președintele Gohier?

— Nu, generale.

— Ei, ai să vezi, e un om tare de treabă.

Și cuvintele de mai sus fură rostite cu un accent la fel de greu de deslușit ca și surâsul.

Capitolul XX Oaspeții generalului Bonaparte

Joséphine, în ciuda celor treizeci și patru de ani pe care-i avea, sau poate chiar din pricina celor treizeci și patru de ani — încântătoare vârsta a femeii de pe culmea căreia plutește, în același timp și deasupra tinereții ce-a trecut și deasupra bătrâneții ce-are să vină — Joséphine, încă frumoasă, mai grațioasă ca niciodată, era femeia fermecătoare pe care o știți cu toții.

Un cuvânt nesocotit spus în taină de Junot, în clipa întoarcerii soțului ei, aruncase oarecare răceală între el și ea, dar trei zile îi fură destul seducătoare ca să-și recapete întreaga-i putere asupra învingătorului de la Rivoli și de la Piramide.

Ea făcea onorurile casei când intră Roland.

Nefiind în stare, cum n-a fost niciodată, că adevărată creolă ce era, să-și stăpânească pornirile, scoase un strigăt de bucurie și întinse mâna de cum îl zări. Îl știa pe Roland profund devotat soțului ei. Îi știa vitejia nebunească și mai știa pe deasupra că dacă tânărul ar fi avut douăzeci de vieți, le-ar fi dat pe toate pentru generalul Bonaparte.

Roland luă, plin de curtoazie, mâna pe care ea i-o întinse și o sărută cu respect.

Joséphine o cunoscuse pe mama lui Roland în Martinica. De câte ori îl vedea pe Roland, niciodată nu pierdea prilejul de a-i vorbi despre bunicul lui după mamă, domnul de Clémencières, în a cărui splendidă grădină, fiind copilă, se ducea să culeagă fructe minunate, necunoscute în regiunile noastre reci.

Subiectul convorbirii era așadar gata găsit. Îl întrebă cu afecțiune despre sănătatea doamnei de Montrevel, a fiicei sale precum și a micuțului Edouard.

Apoi, după ce culese asemenea informații, Joséphine îi spuse:

— Dragă Roland, trebuie să am grijă de toată lumea de-aici, dar fă așa fel să rămâi deseară, după ce pleacă toți ceilalți, sau să vii mâine dimineață când voi fi singură. Trebuie să-ți vorbesc despre el (și-l arată cu ochii pe Bonaparte) și am milioane de lucruri să-ți spun.

Apoi, cu un surâs și strângând mâna tânărului, adaugă:

— Orice s-ar întâmpla, n-ai să-l părăsești, nu-i așa?

— Cum! Orice s-ar întâmpla? întrebă Roland uimit.

— Știu eu ce spun, îi răspunse Joséphine și sunt sigură că, după ce vei fi stat de vorbă zece minute cu Bonaparte, vei ști și dumneata și mă vei înțelege. Până atunci, privește, ascultă și taci.

Roland se înclină și se trase la o parte, hotărât, așa cum Joséphine tocmai îi dăduse sfatul, să se mărginească la rolul de observator.

Avea și ce să observe.

Trei grupuri principale umpleau salonul.

Cel dintâi, adunat în jurul doamnei Bonaparte, singura femeie ce se afla în încăpere — era de fapt un flux și-un reflux mai curând decât un grup.

Al doilea, adunat în jurul lui Talma, era alcătuit din Arnault, Parseval-Grandmaison, Monge, Berthollet și încă alți doi, trei membri ai Institutului. Al treilea, în care tocmai se amestecase și Bonaparte, era alcătuit din Talleyrand, Barras, Lucien, amiralul Bruix^{35}, Roederer, Regnaud de Saint-Jean-d'Angély, Fouché, Réal și doi sau trei generali, în mijlocul cărora putea fi văzut Jefeuvre.

În primul grup se vorbea despre modă, muzică, spectacole, în al doilea se vorbea despre literatură, știință, artă dramatică; într-al treilea se vorbea de toate în afară de lucrul despre care toți ar fi avut poftă să vorbească.

Fără îndoială, asemenea rețineri nu corespundea deloc cu gândul care-l frământa pe Bonaparte în clipa aceea, căci, după câteva clipe de convorbire banală, îl prinse de braț pe fostul episcop de Autun și-l duse lângă o fereastră boltită.

— Ei, cum e? îl întrebă el.

Talleyrand îl privi pe Bonaparte cu o expresie pe care numai el o

putea avea.

— Ei, cum să fie? Ce v-am spus eu despre Sieyès, generate?

— Mi-ai spus: "Căutați-vă sprijin în oamenii care-i socotesc drept iacobini pe prietenii Republicii și fiți încredințat că Sieyès se află în fruntea lor."

— Nu m-am înșelat.

— Așadar, cedează.

— Ba ceva mai mult, a și cedat...

— Omul care voia să mă împuște pentru că am debarcat la Fréjus, fără să fac carantină?

— O! Nu, nu din pricina asta.

— Atunci, de ce?

— Pentru că nu v-ați uitat la el și nu i-ați adresat cuvântul la o masă la Gohier.

— Îți mărturisesc c-am făcut-o înadins. Nu pot să-l sufăr pe călugărul ăsta răspopit.

Bonaparte își dădu seama, dar puțin cam târziu, că vorba pe care o scăpase era ca paloșul arhanghelului, cu două tăișuri. Dacă Sieyès își lepădase rasa, Talleyrand își lepădase mitra.

Aruncă iute o privire pe fața lui. Fostul episcop de Autun surâdea cu cel mai dulce surâs.

— Așadar mă pot încrede în el?

— Răspund de el.

— Și pe Cambacérès și Lebrun i-ai văzut?

— Îmi luasem sarcina să stau de vorbă cu Sieyès, adică cu cel mai recalcitrant. Bruix i-a văzut pe ceilalți doi.

Din mijlocul grupului în care rămăsese amiralul nu-l scăpa din ochi pe General și pe diplomat. Bănuia că discuția lor avea o anumită importanță.

Bonaparte îi făcu semn să vină la el.

Un om mai puțin abil ar fi ascultat numaidecât. Bruix nici nu se gândi.

Cu o indiferență prefăcută făcu două-trei ochiuri prin salon. Pe urmă, ca și cum i-ar fi văzut așa deodată pe Talleyrand și pe Bonaparte discutând împreună, se duse la ei.

— Bruix e tîn om foarte stăpânit, zise Bonaparte, care judecă oamenii și după lucrurile mici ca și după cele mari.

— Și mai ales foarte precaut, generale! răspunse Talleyrand.

— Ei și va fi nevoie de un tirbușon ca să-i scoatem vorbele din burtă.

— O! Nu. Acum că s-a unit cu noi, dimpotrivă, are să atace problema sincer și pe față!

Într-adevăr, de cum se-ntâlni cu Bonaparte și Talleyrand, Bruix intră în materie cu următoarele cuvinte pe cât de limpezi pe atât de

concise:

— I-am văzut, se codesc!

— Se codesc! Cambacérès și Lebrun se codesc? Lebrun, mai înțeleg, e-un soi de literat, un moderat, un puritan, dar Cambacérès...

— E chiar așa.

— Nu le-ai spus că socotesc să fac din fiecare câte-un consul?

— N-am mers chiar atât de departe, răspunse Bruix, râzând.

— Și de ce? întrebă Bonaparte.

— Pentru că ăsta-i primul cuvânt pe care mi-l spuneți în privința intențiilor dumnea-voastră, cetățene general.

— E-adevărat, recunosc Bonaparte, mușcându-și buzele.

— Trebuie reparată omisiunea? întrebă Bruix.

— Nu, nu, răspunse iute Bonaparte. Ar putea crede că am nevoie de ei. Nu vreau tergiversări. Să se hotărască astăzi fără alte condiții decât cele pe care li le-ați oferit. De nu, mâine va fi prea târziu. Mă simt destul de puternic ca să fiu și singur, iar acum îi am și pe Sieyès și pe Barras.

— Barras? Repetară cei doi negociatori, uimiți.

— Da, Barras, care nu mă mai scoate din micul caporal și care nu mă mai trimite în Italia pentru că, zice el, acolo mi-am făcut carieră strălucită și că-i de prisos să mă mai întorc... ei, da, Barras...

— Barras?...

— Nimic...

Pe urmă, dându-și drumul:

— Dar, la urma urmei pot foarte bine să v-o spun! Știți ce-a declarat Barras ieri la masă, în fața mea? Că nu mai merge cu Constituția anului III, că recunoaște nevoia unei dictaturi, că e hotărât să se retragă, să abandoneze frânele guvernării, adăugind că e un om uzat în opinia publică și că Republica are nevoie de oameni noi. Ori, ghiciți cui zicea că s-a gândit să-i lase puterea! — V-o repet că doamna de Sévigné, de-o sută, de-o mie, de zece mii de ori! — Generalului Hédouville, om de treabă... dar numai cât m-am uitat o dată la el și și-a aplecat ochii în jos. Ce-i drept privirea mea trebuie să fi scăpărat fulgere! Rezultatul e că, azi dimineață, pe la ceasurile opt, Barras se găsea lângă patul meu, scuzându-se cum putea mai bine de prostia de ieri, recunoscând că numai eu aș putea salva Republica și declarându-mi c-a venit să se pună la dispoziția mea, să facă tot ce-aș vrea eu, să joace rolul pe care i-l voi da și rugându-mă să-i făgăduiesc ca, dacă pun ceva la cale, pot să mă bizui pe el... da, pe el, că e în stare să mă aștepte până la sfântul-așteaptă!

— Totuși, generale, îl întrerupse domnul de Talleyrand, neputând rezista unui joc de cuvinte, de vreme ce sfântul-așteaptă nu-i nicidecum un sfânt al libertății...

Bonaparte îi aruncă o privire piezișă fostului episcop.

— Da, știu că Barras e prietenul dumitale, al lui Fouché și al lui Réal; dar al meu nu e și i-o voi dovedi. Dumneata, Bruix, ai să te întorci la Lebrun și la Cambacérès și-ai să-i lași să aleagă, da sau nu.

Apoi, uitându-se la ceas și încruntând din sprâncene, zise:

— Îmi pare că Moreau se lasă așteptat.

Și se îndreptă spre grupul în care Talma era centrul atenției.

Cei doi diplomați se uitară la el cum se duce.

Pe urmă, amiralul Bruix întrebă pe șoptite:

— Ce zici, dragul meu Maurice, de asemenea sentimente față de omul care l-a decorat la asediul Toulon-ului, când nu era decât un simplu ofițer, care i-a încredințat apărarea Convențiunii în ziua de 13 vendemiar, care în sfârșit l-a făcut la douăzeci și șase de ani general șef al armatei pentru Italia?

— Zic, scumpul meu amiral, răspunse domnul de Talleyrand, cu surâsul său decolorat și totodată șiret, că sunt unele servicii atât de mari încât nu se pot plăti decât cu nerecunoștința.

În clipa aceea ușa se deschise și fu anunțat generalul Moreau.

Vestea, care era mai mult decât o noutate, care uimi pe cei mai mulți dintre cei de față, atrase privirile tuturor către ușă. Moreau își făcu apariția.

În epoca aceea, trei bărbați atrăgeau privirile Franței asupra lor și Moreau era unul dintre cei trei bărbați.

Ceilalți doi erau Bonaparte și Pichegru. Fiecare dintre ei ajunseră să fie un soi de simbol. Pichegru, din ziua de 18 fructidor, era simbolul monarhiei. Moreau, de când fusese supranumit Fabius, era simbolul republicii.

Bonaparte, simbolul războiului, îi domina pe amândoi prin caracterul aventuros al geniului său.

Moreau era atunci în plină floare a vârstei, am spune chiar în toată puterea geniului său, dacă una dintre trăsăturile geniului n-ar fi însușirea de-a lua o hotărâre. Ori, nimeni nu era mai nehotărât ca faimosul *cunctator*.

Avea pe atunci treizeci și șase de ani, era înalt de statură, avea în același timp fața blândă, calmă și fermă; trebuie să fi semănat cu Xenofon.

Bonaparte nu-l văzuse niciodată. Nici el nu-l văzuse niciodată pe Bonaparte.

În timp ce unul lupta la Adige și la Mincio, celălalt se lupta la Dunăre și la Rin.

Zărimdu-l, Bonaparte îi ieși în întâmpinare.

— Fii bine venit, generale! Îi spuse el. Moreau zâmbi cât se poate de curtenitor.

— Generale, răspunse el, în timp ce toți făceau cerc în jurul lor ca să vadă cum al doilea Cezar îl va întâmpina pe al doilea Pompei, dumneata sosești din Egipt victorios și eu vin din Italia după o mare înfrângere.

— Care n-a fost a domniei-tale și de care nu trebuie să răspunzi, generale! Înfrângerea e din vina lui Joubert. Dacă s-ar fi dus să preia armata din Italia de îndată ce fusese numit general șef, e mai mult decât probabil că rușii și austriecii, doar cu trupele pe care le aveau atunci, nu i-ar fi putut rezista. Dar luna de miere l-a ținut în Paris! Luna aceea fatală pe care sărmanul Joubert a plătit-o cu viața, le-a dat timp să-și adune toate forțele. Predarea Mantovei le-a mai mărit efectivul cu încă cincisprezece mii de oameni sosiți în ajunul luptei. Era cu neputință ca viteaza noastră armată să nu fie copleșită de atâtea forțe adunate!

— Vai! Da, zise Moreau, totdeauna numărul cel mare îl bate pe cel mic.

— Mare adevăr, generale! exclamă Bonaparte, adevăr de netăgăduit.

— Totuși, spuse Arnault, amestecându-se și el în vorbă, cu armate mici, dumneata, generale, le-ai bătut pe cele mari.

— Dacă dumneata ai fi Marius și nu autorul lui *Marius*, n-ai mai spune așa ceva, domnule poet. Chiar când am bătut armate mari și unele mici — luați bine aminte, mai cu seamă voi, tinerii care astăzi executați, dar care mai târziu veți comanda — totdeauna numărul cel

mai mic a fost bătut de cel mare.

— Nu înțeleg, ziseră în același timp și Arnault și Lefebvre. Moreau făcu însă un semn din cap, arătând că el a înțeles.

Bonaparte continuă:

— Urmăriți-mi bine teoria, aici stă toată arta războiului. Când cu forțe mai mici mă aflu în fața unei armate mari, grupându-mi la repezeală armata, cădeam ca trăsnetul pe una din aripile armatei dușmane și o respingeam. Profitam după aceea de zăpăceala pe care o asemenea manevră izbutea totdeauna s-o producă în armata dușmană, ca s-o atac în alt sector, tot cu toate forțele mele. O băteam astfel cu bucățica și victoria, care era rezultatul operațiilor mele, însemna întotdeauna, după cum vedeți, triumful numărului mare asupra celui mic.

În clipa în care dibaciul general isprăvisese de dat asemenea definiție a geniului său, ușa se deschise și un slujitor vesti că masa e gata.

— Poftește, generale, zise Napoleon, conducându-l pe Morceau spre Joséphine, dă brațul soției mele și să mergem la masă!

Și, în urma invitației de mai sus, cu toții trecură din salon în sufragerie.

După cină, sub pretext să are să-i arate o sabie grozavă pe care o adusese din Egipt, Bonaparte îl duse pe Moreau în cabinetul său de lucru.

Acolo, cei doi rivali statură închiși mai mult de un ceas.

Ce să petrecut între ei în răstimpul acela? Ce pact au semnat? Ce făgăduieli și-au făcut? Nimeni n-a știut-o niciodată.

Numai că, Bonaparte, intrând singur în salon, îi răspunse lui Lucian, care îl întrebase: "Ei și Moreau?"

— Așa cum prevăzusem, preferă puterea militară puterii politice. I-am făgăduit comanda unei armate...

Rostind cuvintele din urmă, Bonaparte zâmbi.

— Și, între timp... urmă el.

— Între timp? Întreba Lucien.

— O va avea pe cea a Luxemburgului. Nu cred că-i rău să-l fac mai întâi temnicerul directorilor, înainte de a-l face învingătorul austrieilor.

A doua zi se putea citi în *Monitorul*:

"Paris, 17 brumar. Bonaparte i-a dăruit lui Moreau o sabie bătută! A pietre nestemate pe care a adus-o din Egipt și care e socotită că prețuiește douăsprezece mii de franci."

Spuneam că Moreau, înarmat, fără îndoială, cu instrucțiunile primite, ieșise din micul imobil de pe strada Victoriei, în vreme ce Bonaparte intrase singur în salon.

La o asemenea serată orice mișcare trecea sub control. Așa că fu observată și lipsa lui Moreau și intrarea de unul singur a lui Bonaparte și vădita bună dispoziție care însuflețea chipul acestuia din urmă.

Privirile ce se fixaseră mai stăruitor asupra lui erau celi ale Joséphinei și ale lui Roland. Moreau, alături de Bonaparte, adăuga douăzeci de șanse la succesul complotului. Moreau împotriva lui Bonaparte îl lipsea de cincizeci.

Privirea Joséphinei mai cu seamă era atât de rugătoare că, despărțindu-se de Lucien, Bonaparte își împinse fratele înspre soția lui, Lucien înțelese și se apropie de Joséphine.

— Totul merge bine, zise el.

— Moreau?

— E cu noi.

— Îl credeam republican.

— I s-a dovedit că se lucrează spre binele republicii.

— Eu l-aș fi crezut ambițios, spuse Roland.

Lucien tresări și se uită la tânăr.

— Dumneata ai dreptate, zise el.

— Bine, dar atunci, întrebă Joséphine, dacă-i un ambițios, nu-l va lăsa pe Bonaparte să pună mâna pe putere.

— Și de ce nu?

— Pentru că o va voi numai pentru el.

— Da, dar va aștepta să-i fie adusă de-a gata, dat fiind că nu va ști cum s-o organizeze și nici nu va îndrăzni s-o ia singur.

În timpul acesta, Bonaparte se apropia de grupul care se formase ca și înaintea cinei în jurul lui Talma. Oamenii superiori sunt totdeauna în centru.

— Ce tot povestești dumneata, Talma? îl întrebă Bonaparte. Îmi pare că ești ascultat cu multă atenție.

— Da, iată însă că domnia mea a luat sfârșit, zise artistul.

— Dar de ce?

— Fac și eu ca cetățeanul Barras, abdic.

— Așadar cetățeanul Barras abdică?

— Așa umblă zvonul.

— Și se știe cine va fi numit în locul său?

— Se bănuiește.

— E unul dintre prietenii dumitale, Talma?

— Odinioară, răspunse Talma înclinându-se, mi-a făcut cinstea să-

mi spună că-i eram.

— Ei, atunci, Talma, te rog să-mi acorzi protecția.

— Îți stă la dispoziție, zise Talma râzând. Acum rămâne de văzut la ce-are să-ți slujească.

— Să fiu trimis în Italia, unde cetățeanul Barras nu vrea să mă mai întorc.

— Mă rog, zise Talma, dumneata știi cântecul, generale:

*Nu mai mergem în pădure
C-au tăiat rugii de mure!*

— Vai, Roscius! Roscius! exclamă Bonaparte surâzând, nu cumva te-ai învățat în lipsa mea să măgulești?

— Roscius era prietenul lui Cesar, generale și la întoarcerea lui din Galia trebuie să-i fi spus aproape cam ceea ce vă spun eu.

Bonaparte puse mâna pe umărul lui Talma.

— I-ar fi spus oare aceleași vorbe după trecerea Rubiconului?

Talma îi răspunse, uitându-se țintă în ochii lui Bonaparte.

— Nu, i-ar fi spus, ca ghicitorul: "Cesar, păzește-te de idele lui Martie!"

Bonaparte își strecură mâna în sân ca și cum ar fi căutat ceva și, găsimd pumnul Confrăților lui Iehu, îl strânse la piept cu putere.

Să fi presimțit oare conspirațiile lui Aréna, Saint-Régent și a lui Cadoudal?

În clipa aceea ușa se deschise și fu anunțat:

— Generalul Bernadotte.

— Bernadotte! Nu se putu opri de a șopti Bonaparte, ce cauți aici?

Într-adevăr, de la întoarcerea lui Bonaparte, Bernadotte se ținuse la o parte, refuzând toate invitațiile stăruitoare pe care generalul șef i le făcuse direct sau prin prietenii săi.

De fapt, de multă vreme Bernadotte ghicise în el omul politic pitit sub mantaua de soldat, pe dictator în spatele generalului șef; și apoi Bernadotte, chiar dacă a ajuns să fie rege mai târziu, pe atunci era republican cu totul de alt soi decât Moreau.

De altfel, Bernadotte credea că are a se plânge de Bonaparte.

Cariera sa militară nu fusese mai puțin strălucită decât cea a tânărului general și destinul său până la urmă trebuia să fie egal cu al acestuia, numai că, mai fericit decât el, Bernadotte avea să moară pe tron.

E-adevărat că el nu-și cucerise tronul, fusese chemat să-l ocupe.

Fiu al unui avocat din Pau, Bernadotte, născut în anul 1764, adică cu cinci ani înaintea lui Bonaparte, se angajase simplu soldat la vârsta de 17 ani. În 1789 nu era decât sergent major, dar era epoca

avansărilor rapide. În 1794, Kléber îl proclamase general de brigadă chiar pe câmpul de luptă, unde câştigase tocmai o victorie. Ajuns general de divizie, luase parte strălucită la bătăliile de la Fieurus și Juliers, apoi în fața lui capitulase Maestricht, cucerise Altdorf și sprijinise împotriva unei armate de două ori mai mari decât a lui marșul lui Jourdan cu trupele sale, silit să bată în retragere. În 1797, Directoratul îi dăduse sarcina să ducă șaptesprezece mii de oameni lui Bonaparte. Cei șaptesprezece mii de oameni erau vechii lui soldați, vechii soldați ai lui Kléber, Marceau, Hoche, soldații de la Sambre-et-Meuse, așa că și atunci uită de rivalitatea lui și îl sprijini pe Bonaparte din toate puterile, având partea lui de succes în trecerea peste râul Taglioamento, cucerind Gradiska, Triest, Laybach, Idria, venind apoi după închiderea campaniei să raporteze Directoratului cu drapelele luate de la inamic și primind în silă postul de ambasador la Viena, în timp ce lui Bonaparte i se dăruise titlul de șef al comandamentului armatei din Egipt.

La Viena, o insurecție iscată de tricolorul francez arborat la intrarea ambasadei, insurecție pentru care ambasadorul nu putu obține satisfacție, îl sili să-și ceară pașaportul de întoarcere. Din nou la Paris, fu numit de Directorat ministru de război. O intrigă subtilă a lui Sieyès, pe care republicanismul lui Bernadotte îl stingherea, îl făcu să-și dea demisia, care îi fu primită, iar când Bonaparte debarcă la Fréjus, demisionarul fusese de trei luni înlocuit cu Dubois-Grancé!

După reîntoarcerea lui Bonaparte, câțiva prieteni de-ai lui Bernadotte voiseră să-l recheme la minister, dar Bonaparte se opusese. Din asta se născu o ostilitate între cei doi generali, de nu fățișă, în orice caz reală.

Așa că prezența lui Bernadotte în salonul lui Bonaparte avea semnificația unui eveniment aproape tot așa de extraordinar ca și cea a lui Moreau și, la intrarea învingătorului de la Maestricht, aproape tot atâtea capete s-au întors către dânsul cât și la intrarea învingătorului de la Rastadt.

Numai că, în loc să-i iasă în întâmpinare noului venit, cum ieșise înaintea lui Moreau, Bonaparte se mulțumi să se întoarcă și să-l aștepte.

Bernadotte, din pragul ușii, aruncă o privire grăbită asupra salonului. Dintr-o ochire despărți și studie grupurile și, cu toate că în centrul grupului principal îl zări pe Bonaparte, se apropie de Joséphine, aproape culcată pe un fotoliu lung, lângă colțul căminului, frumoasă și drapată ca statuia Agripinei din muzeul Pitti și o salută cu toată curtenia unui adevărat cavaler, îi adresează câteva complimente, o întrebă de sănătate și numai după aceea înălță capul ca să vadă în ce parte trebuia să se ducă să-l caute pe Bonaparte.

Într-o clipă ca aceea, orice mișcare avea prea multă semnificație

pentru ca politețea afectată a lui Bernadotte să nu fi fost observată de toată lumea.

Bonaparte, cu spiritul-i iute și pătrunzător, fu printre cei dintâi ce făcură o astfel de remarcă, așa că nerăbdarea îl cuprinse și, în loc să-l aștepte pe Bernadotte în mijlocul grupului în care se afla, se îndreptă către o fereastră boltită ca și cum l-ar fi provocat pe fostul ministru de război să vină după el.

Bernadotte salută curtenitor în dreapta și în stânga și, impunând chipului său, de obicei atât de nobil, o înfățișare calmă, se îndreptă spre Bonaparte care-l aștepta așa cum luptătorul își așteaptă adversarul, cu piciorul drept înaintea și cu buzele strânse.

Cei doi bărbați se salutară, numai că Bonaparte nu făcu nici o mișcare ca să întindă mâna lui Bernadotte, dar nici acesta nu făcu nici un gest ca să i-o apuce.

— Dumneata! exclamă Bonaparte. Sunt foarte bucuros să te văd.

— Mulțumesc, generale, răspunse Bernadotte. Vin la dumneata deoarece cred că am a-ți da câteva explicații.

— La început nu te recunoscusem.

— Totuși, îmi pare, generale, că numele meu fusese rostit de slujitorul care m-a anunțat cu voce destul de puternică și destul de limpede, pentru ca să nu lase nici un pic de îndoială în privința identității mele.

— Da, dar îl anunțase pe generalul Bernadotte.

— Ei, și?

— Ei și am văzut un om îmbrăcat în burghez și, recunoscându-te puțin câte puțin, mă îndoiam totuși că ai putea fi dumneata.

De-o bucată de vreme, într-adevăr, Bernadotte se prefăcea că preferă hainele de burghez celor militare.

— Știi doar, răspunse el râzând, că nu mai sunt militar decât pe jumătate. Sunt socotit bun de reformă de către cetățeanul Sieyès.

— Se pare c-a fost o fericire pentru mine că nu mai erai ministru de război când cu debarcarea mea la Fréjus.

— De ce?

— Ai fi spus, după cele ce mi s-au adus la cunoștință drept sigure, că dac-ai fi primit ordin să mă arestezi ca unul ce m-am abătut de la prescripțiile legilor sanitare, ai fi făcut-o.

— Am spus-o și o repet încă, generale. Ca soldat, am respectat totdeauna cu credință disciplină, ca ministru, am fost sclavul legii.

Bonaparte își mușcă buzele.

— Și, după așa ceva mai poți spune că n-ai o dușmănie personală împotriva mea?

— Dușmănie personală împotriva dumatăle? Se miră Bernadotte, dar de ce? Am mers mereu aproape în același rând, ba chiar am fost general înaintea dumatăle. Expedițiile mele militare pe Rin, chiar de n-

au fost tot atât de strălucite ca cele ale dumatiale de pe Adige, dar au fost tot atât de utile Republicii, iar, când am avut cinstea să slujesc ca ostaş sub ordinele dumatiale în Italia, ai găsit, nădăjduiesc, în mine un locotenent devotat dacă nu omului, cel puțin patriei. E adevărat că, de la plecarea dumatiale, generale, am fost mai fericit ca dumneata, nemaivând să port răspunderea unei mari armate pe care, dacă ar fi să ne luăm după ultimele depeşe ale lui Kléber, ai lăsat-o într-o situație penibilă.

— Cum? După ultimele depeşe ale lui Kléber? Ce, Kléber a scris?

— Ce, nu ştii, generale? Directoratul nu te-a înştiinţat despre plângerile succesorului dumatiale? E o mare slăbiciune din partea-i şi, în asemenea caz, mă felicit de două ori că am venit să-ţi schimb părerile în privinţa celor ce se spun despre mine, reabilitându-mă şi să-ţi aduc la cunoştinţă cele ce se spun despre dumneata.

Bonaparte aţinti asupra lui Bernadotte o privire întunecată de vultur.

— Şi ce se spune de mine?

— Se spune că, dac-ai venit, trebuia să aduci şi armata cu dumneata.

— Ce, aveam flotă? Şi nu ştii oare că Brueys a lăsat-o pe-a lui să ardă?

— Atunci, se spune, generale, că, dacă n-ai putut aduce armata, ar fi fost poate mai bine pentru reputaţia dumatiale să rămâi cu ea.

— Aşa aş fi făcut, domnule, dacă evenimentele nu m-ar fi rechemat în Franţa.

— Ce evenimente, generale?

— Înfrângerile pe care le-ai suferit.

— Să-mi fie cu iertare, generale. Vrei să spui înfrângerile suferite de Schérer.

— Sunt totuşi înfrângerile dumatiale!

— Eu nu răspund de generalii care au comandat armatele noastre pe Rin şi în Italia decât atâta timp cât sunt ministru de război. Ori, să numărăm înfrângerile şi victoriile din timpul acela, generale şi atunci să vedem în ce parte trage balanţa.

— Nu cumva ai venit să-mi spui că afacerile îţi merg bine?

— Nu, dar pot să-ţi spun că nu sunt într-o stare atât de disperată pe cât pari dumneata a crede.

— Pe cât par... într-adevăr, generale, auzindu-te, s-ar părea că am vreun interes că Franţa să fie înjosită în ochii străinătăţii...

— Nu spun aşa ceva. Spun c-am venit să stabilesc cu dumneata balanţa victoriilor şi înfrângerilor noastre pe cele trei luni şi, fiindcă am venit pentru aşa ceva, că mă aflu la dumneata, că vin ca acuzat...

— Sau ca acuzator...

— Mai întâi ca acuzat... încep.

— Iar eu, spuse Bonaparte, stând ca pe cărbuni, eu ascult.

— Ministeriatul meu începe în 30 prerial, sau în 8 iunie, dacă-ți place mai mult. N-o să ne certăm nicidecum de la cuvinte.

— Ceea ce vrea să spună c-o să ne certăm de la fapte. Bernadotte urmă fără să răspundă:

— Am intrat așadar, după cum spuneam, în minister la 8 iunie, adică la câteva zile după ridicarea stării de asediu a orașului Saint-Jean-d'Acre.

Bonaparte își mușcă buzele.

— N-am ridicat starea de asediu a orașului Saint-Jean-d'Acre decât după ce-i distrusesem fortificațiile, interveni el.

— Kléber nu scrie așa, dar asta nu mă privește câtuși de puțin...

Și adăugă, zâmbind:

— Asta s-a petrecut pe vremea ministeriatului lui Clarke.

Urmă o clipă de tăcere, în timpul căreia Bonaparte încercă să-l facă pe Bernadotte să-și lase ochii în jos. Dar, văzând că nu reușește, zise:

— Continuă.

Bernadotte se înclină și reîncepu:

— Poate că niciodată un ministru de război — și arhivele ministerului stau mărturie — niciodată un ministru de război n-a primit portofoliul în împrejurări mai critice: război civil înăuntrul țării, străinii dinafară la ușile noastre, descurajare în rândurile armatelor vechi, cea mai cumplită lipsă de mijloace să punem altele noi pe picioare. Iată în ce stare mă aflu în scara zilei de 8 iunie, dar intrasem în funcție... Începând de la 8 iunie, o corespondență acti-vă, purtată cu autoritățile civile și militare, a reînsuflețit curajul și speranțele lor. Adresele mele către armată — poate e o greșeală — n-au fost cele ale unui ministru către soldați, ci ale unui camarad către camarazii săi, după cum adresele mele către administratori au fost cele ale unui cetățean către concetățenii săi. Mă adresam curajului celor din armată și sufletului francezilor și am căpătat tot ceea ce am cerut: garda națională se organizează cu o râvnă nou născută, se formează legiuni pe Rin și pe Mosela, batalioane de veterani luă locul vechilor regimente ca să sprijine pe cele ce ne apărau frontierele. Astăzi, cavaleria noastră se recrutează dintr-o remontă de patruzeci de mii de cai tineri. O sută de mii de recruți, îmbrăcați, înarmați și echipați primesc la strigăte de "Trăiască Republica" stindardele sub care vor lupta și vor învinge...

— Dar, întrerupse Bonaparte cu amărăciune, e o adevărată apologie pe care ți-o faci singur dumitale!

— O fi așa, dar iată, îmi împart discursul în două: prima parte cată să fie o apologie contestabilă; a doua are să fie o expunere de fapte de necontestat. Să lăsăm apologia la o parte, acum trec la fapte.

La 17 și 18 iunie, bătălia de la Trebbia. Macdonald vrea să lupte fără Moreau. Trece peste Trebbia, atacă dușmanul, e bătut și se retrage în Modena. La 20 iunie, lupta de la Tortona. Moreau îl bate pe austriacul Bellegarde. La 22 iulie predarea Citadelei din Alexandria austro-rușilor. Balanța se apleacă spre înfrângeri. La 30, predarea orașului Mantua — încă o înfrângere. La 15 august, bătălia de la Novi. De data asta e mai mult decât o înfrângere, e o capitulare. Înregistrează-o, generale, e cea din urmă.

În timp ce noi mâncăm bătaie la Novi, Masséna se menține pe pozițiile sale de la Zug și Lucerna și își întărește pozițiile pe Aar și pe Rin, iar Lecourbe, la 14 și 15 august, cucerește Saint-Gothard. La 19, bătălia de la Bergen. Brune zdrobește armata anglo-rusă, forță puternică de patruzeci și patru de mii de oameni și îl ia prizonier pe generalul rus Hermann. La 25, 26 și 27 ale aceleiași luni, luptele de la Zürich. Masséna îi bate pe austro-rușii comandați de Korsakoff. Hotze și alți trei generali austrieci sunt prinși, iar trei sunt uciși. Inamicul pierde douăsprezece mii de oameni, o sută de tunuri și toate efectele sale! Austriecii, despărțiți de ruși, nu-i mai pot ajunge decât dincolo de lacul Constanța. Acolo se opresc înaintările pe care inamicul le făcea de la începutul campaniei. După recucerirea orașului Zürich, teritoriul Franței este asigurat împotriva oricărei invazii.

La 30 august, Molitor îi bate pe Jellachieh și pe Linken, generali austrieci, și-i respinge până la Cantonul Grisons. La 1 septembrie, Molitor îl atacă și îl bate pe generalul Ro-semburg la Muttathal. La 2, Molitor îl silește pe Suvorov să evacueze localitatea Glaris, să-și părăsească răniții, tunurile și o mie șase sute de oameni făcuți prizonieri. La 6, generalul Brune îi bate pentru a doua oară pe anglo-ruși, comandați de ducele de York. La 7, generalul Gazan cucerește Constanța. La 9, dumneata acostezi aproape de portul Fréjus.

Așa că, generale, urmă Bernadotte, deoarece Franța va trece, după câte se pare, în mâinile duminicilor, e bine să știi în ce stare o primești și, în lipsa unei chitanțe de primire, starea de lucruri să poată face dovada situației în care v-o dăm. Ceea ce facem noi acum, generale, e curată istorie și socot drept lucru de căpetenie ca cei ce vor avea interes s-o falsifice într-o zi, să găsească în drumul lor dezmințirea lui Bernadotte.

— Spui asta pentru mine, generale?

— Spun asta pentru lingușitori... Ai pretins, se spune, că te-ai întors deoarece armatele noastre erau distruse, deoarece Franța era amenințată, deoarece Republica se afla la strâmtoare. Se poate să fi plecat din Egipt cu asemenea temere, dar o dată sosit în Franța, trebuie ca asemenea temere să dispară și să facă loc unei convingeri contrarii.

— Nici nu cer mai mult decât să pot fi alături de părerea

dumitale, generale, răspunse Bonaparte cu supremă demnitate și cu cât vei fi în stare să-mi arăți o Franță mare și puternică, cu atât voi fi mai recunoscător față de cei cărora ea le va datora puterea și măreția.

— O! Dar rezultatul e limpede, generale! Trei armate bătute și nimicite, rușii exterminați, austriecii învinși și în debandadă; douăzeci de mii de prizonieri, o sută de tunuri, cincisprezece stindarde, toate efectele dușmanului în mâinile noastre; nouă generali prinși sau uciși, Elveția eliberată, frontierele noastre asigurate, Rinul mândru că le străjuiește granița. Asta-i contribuția lui Masséna și starea de lucruri din Elveția.

Armata anglo-rusă de două ori învinsă, cu desăvârșire descurajată, părăsindu-și în mâinile noastre artileria, efectele, depozitele de muniții și de hrană, până și femeile și copiii debarcați împreună cu englezii, care se și socoteau stăpânii Olandei, opt mii de prizonieri francezi și batavi redați patriei, Olanda evacuată complet. Iată contribuția lui Brune și situația din Olanda.

Ariergarda generalului Klenau silită să depună armele la Villanova; o mie de prizonieri, trei tunuri căzute în mâinile noastre și austriecii respinși dincolo de râul Bormida; adăugind și luptele de la Stura și Pignerol, cu un total de patru mii de prizonieri, șaisprezece guri de tun, ocuparea orașului fortificat Mondovi și a întregului ținut situat între Stura și Tanare. Iată contribuția lui Championnet și starea de lucruri din Italia.

Două sute de mii de soldați sub arme, patruzeci de mii de cavaleriști cu cai cu tot. Iată și contribuția mea și situația din Franța.

— Dar, întrebă Bonaparte pe un ton ironic, dacă ai, așa cum spui, două sute patruzeci de mii de soldați sub arme, ce-ți mai trebuie să-ți aduc îndărăt cei cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni pe care-i aveam în Egipt și de care e nevoie acolo pentru colonizare?

— Dacă ți-i cer, generale, nu-i pentru nevoia pe care am avea-o de ei, ci de frică să nu li se întâmple cine știe ce nenorocire.

— Și ce nenorocire ai vrea să li se întâmple, când sunt sub comanda lui Kléber?

— Kléber poate fi ucis, generale și în urma lui Kléber ce mai rămâne? Menou... Kléber și cei douăzeci de mii de oameni ai dumitale sunt pierduți, generale!

— Cum, pierduți?

— Sultanul va trimite trupe, pământul e al lui. Englezii vor trimite trupe, marea e a lor. Noi n-avem nici pământ, nici mare și vom fi siliți să asistăm de aici la evacuarea Egiptului și la capitularea armatei noastre.

— Vezi lucrurile în negru, generale!

— Viitorul ne va spune care din noi doi le-a văzut așa cum sunt.

— Ce-ai fi făcut în locul meu?

— Nu știu, dar, chiar de-ar fi trebuit să-i aduc prin Constantinopol, nu i-aș fi părăsit pe cei pe care Franța mi i-a încredințat. Xenophon, pe malurile Tigrului, se afla într-o situație mai disperată decât cea a dumatile pe malurile Nilului; el i-a adus pe cei zece mii de oameni ai lui până în Ionia și cei zece mii ai lui nu erau fiii Atenei, nu erau concetățeni de-ai lui, erau mercenari!

Din clipa în care Bernadotte rostise numele orașului Constantinopol, Bonaparte nu mai asculta. Ai fi zis că numele acela deșteptase în el o sursă de gânduri noi și că nu-și mai urmărea decât propriile idei.

Puse mâna pe brațul lui Bernadotte uimit și, cu privirile pierdute, ca un om ce se duce prin spațiu după fantoma unui proiect spulberat, zise:

— Da, da! M-am gândit la asta și, vezi, de asta mă încăpățânam să pun mâna pe mizeria aceea de cetate de la Saint-Jean-d'Acre. Voi, de-aici, voi, n-ați văzut decât încăpățânarea mea, o pierdere de oameni inutilă, sacrificii de dragul amorului propriu al unui general mediocru, care se teme să nu i se scoată pe nas un eșec. Ce mi-ar fi păsat mie de ridicarea asediului cetății Saint-Jean-d'Acre, dacă Saint-Jean-d'Acre n-ar fi fost un obstacol pus înaintea celui mai imens plan ce-a fost vreodată conceput!... Orașe! Vai, Doamne, voi cucerii tot atâtea câte au cucerit Alexandru și Cezar, dar în față îmi stă Saint-Jean-d'Acre, ce trebuia cucerită! Dacă-ș fi pus mâna pe Saint-Jean-d'Acre, știi ce-ăș fi făcut?

Și privirea înflăcărată i se aținti asupra lui Bernadotte, care, de data aceasta, își plecă ochii sub flacăra genului.

— Ce-ăș fi făcut, repetă Bonaparte și, ca și Ajax, păru că amenință cerul cu pumnul, dacă-ș fi cucerit Saint-Jean-d'Acre, aș fi găsit în oraș comorile pașei și arme pentru trei sute de mii de oameni. Aș fi răsculat și aș fi înarmat toată Siria, pe care o răzvrătise cruzimea lui Djezzar, încât la fiecare asalt al meu locuitorii în rugăciune s-ar fi rugat lui Dumnezeu să biruiesc. Aș fi mers asupra orașelor Damasc și Alep, mi-aș fi îngroșat rândurile armatei mele cu toți nemulțumiții. Pe măsură ce-ăș fi înaintat, aș fi vestit popoarelor abolirea sclaviei și desființarea guvernelor tiranice cu câte un pașă în frunte. Aș fi ajuns la Constantinopol cu un puhoi de oameni înarmați. Aș fi răsturnat imperiul turc și-aș fi întemeiat la Constantinopol un mare imperiu ce mi-ar fi statornicit un loc pentru posteritate, deasupra lui Constantin și Mahomed al II-lea! În sfârșit, poate că m-aș fi întors la Paris prin Adrianopol sau prin Viena, după ce-ăș fi nimicit imperiul Austriac... Ei. Acuma vezi, scumpul meu general, proiectul care s-a năruit din pricina unei păcătoase de așezări ca Saint-Jean-d'Acre!

Și uită atât de tare cu cine vorbea, pentru ca să se amăgească cu rămășițele unui vis spulberat, încât îi spunea lui Bernadotte, *scumpul*

meu general.

Acesta, aproape înspăimântat de măreția planului pe care i-l dezvăluise Bonaparte, se dădu un pas îndărăt.

— Da, exclamă Bernadotte, văd ceea ce îți trebuie și dumneata ți-ai trădat gândurile: în Orient și în Occident un tron!... Un tron! Fie! De ce nu? Te poți bizui pe mine ca să-l cucerești, dar oriunde, numai în Franța nu. Sunt republican și-am să mor republican!

Bonaparte scutură din cap ca și cum ar fi dorit să alunge gândurile ce-l purtau în nori.

— Și eu sunt republican, spuse el, dar privește ce-a ajuns să fie republica dumitale!

— Ce are a face! Răspunse Bernadotte. Nu sunt credincios cuvântului și nici formei, ci principiului. Să-mi dea directorii puterea și voi ști prea bine să apăr Republica de dușmanii ei dinăuntru, așa cum am apărat-o de dușmanii din afară.

Și spunând aceste cuvinte, Bernadotte ridică ochii și privirea i se încrucișa cu cea a lui Bonaparte.

Două paloșe scoase din teacă ce se izbesc n-ar arunca fulgere mai teribile și mai înfierbântate.

De multă vreme, Joséphine, neliniștită, îi urmărea pe cei doi bărbați cu atenție.

Văzu privirile celor doi, pline de amenințări reciproce.

Se ridică atunci în pripă și, ducându-se la Bernadotte, îi spuse:

— Generale! Bernadotte se înclină.

— Ești prieten cu Gohier, nu-i așa? Urmă ea.

— E unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, doamnă, răspunse Bernadotte.

— Știi că vom cina la el poimâine, în 18 brumar. Vino și dumneata să cinezi cu noi și adă-ne pe doamna Bernadotte, Aș fi atât de fericită să mă împrietenesc cu ea!

— Doamnă, spuse Bernadotte, pe vremea grecilor ați fi fost una dintre cele trei Grații, în evul mediu, ați fi fost o zână, astăzi sunteți făptura cea mai adorabilă pe care-o cunosc.

Și, trăgându-se trei pași îndărăt și făcând un salut, găsi mijlocul de a se retrage fără să-i acorde lui Bonaparte nici o părticică din salutul său.

Joséphine îl urmări cu ochii pe Bernadotte până ce ieși.

Atunci abia, întorcându-se către soțul ei, îl întrebă:

— Se pare că n-a fost cu Bernadotte tot așa cum a fost cu Moreau?

— Întreprinzător, îndrăzneț, dezinteresat, republican, sincer, nu se lasă sedus... E un obstacol. Îl vom răsuci pentru că nu-l putem răsturna.

Și, părăsind salonul fără să-și ia rămas bun de la nimeni, se urcă

în cabinetu-i de lucru, unde îl urma ră Roland și Bourrienne.

Să tot fi trecut vreun sfert de oră de când se aflau acolo, când cheia se învârti încetitor în broască și ușa se deschise. Lucien intră.

Capitolul XXII Un proiect de decret

Evident, Lucien era așteptat. De la intrarea sa în cabinetul de lucru, Bonaparte nu-i rostise numele niciodată dar, păstrând tăcerea, cu o nerăbdare din ce în ce mai mare, își întorsese totuși capul de trei sau patru ori spre ușă și, când tânărul se arătă, o exclamație de mulțumire scăpă din gura lui Bonaparte.

Lucien, frate mai tânăr al generalului șef, se născuse în 1775, având acum abia douăzeci și cinci de ani; din 1797, adică la douăzeci și doi de ani și jumătate, intrase în Consiliul celor Cinci Sute, care tocmai îl numise președinte, ca să-l cinstească pe Bonaparte.

Față de planurile pe care le făurise, Bonaparte nu putea să dorească o mai mare fericire că asta.

Sincer și leal de altfel, republican inimos, Lucien, sprijinind planurile fratelui său, își închipuia că slujește mai mult republica decât pe viitorul prim consul.

În ochii lui, nimeni n-ar fi reușit s-o salveze mai bine a doua oară decât cel ce o mai salvase și întâia oară.

Însuflețit de asemenea sentimente venise să-și caute fratele.

— Iată-te! exclamă Bonaparte, te așteptam cu nerăbdare.

— Bănuiam, dar, ca să plec, a trebuit s-aștept un moment potrivit, când nimenea nu se mai gândea la mine.

— Și crezi c-ai reușit?

— Da. Talma povestea nu știu ce anecdotă, despre Marat și Dumouriez. Oricât de intere-santă părea, eu m-am lipsit de anecdotă și iată-mă!

— Am auzit puțin mai înainte o trăsură, care tocmai pleca. Omul care era în ea nu te-a văzut c-o apuci pe scara cabinetului meu de lucru?

— Omul care era în ea sunt chiar cu, trăsură care pleca era a mea; trăsură mea lipsind, toată lumea mă va crede plecat.

Bonaparte răsufală ușurat.

— Hai acum să vedem, întrebă cl, cum ți-ai folosit ziua?

— Să știi că n-am pierdut vremea de prisos.

— Avem oare decretul Sfatului Bătrânilor?

— L-am întocmit astăzi și ți l-am adus — măcar în ciornă — să vezi dacă e ceva de scos sau de adăugat.

— Să vedem! zise Bonaparte.

Și luând repede din mâinile lui Lucien hârtia pe care el i-o întinse, citi:

"Articolul 1. Corpul legislativ se mută în comuna Saint-Cloud; cele două consilii vor avea sediul acolo, în cele două aripi ale palatului..."

— Ăsta-i articolul de căpetenie, explică Lucien. L-am pus în frunte pentru că de la început să izbească poporul.

— Da, da, încuviința Bonaparte.

Și continuă:

"Art. 2. Ele vor fi mutate acolo mâine, în 20 brumar..."

— Nu, nu, se împotrivi Bonaparte: "mâine 19", schimbă data, Bourrienne.

Și dădu hârtia secretarului său.

— Crezi că vei fi în stare în ziua de 18?

— Voi fi! Eouche mi-a spus alaltăieri: "Grăbiți-vă, sau nu mai răspund de nimic."

— "19 brumar", rosti Bourrienne, înapoind hârtia generalului.

Bonaparte reluă lectura:

"Art. 2. Ele vor fi mutate acolo mâine, în 19 brumar, la amiază. Orice continuare a dezbatelor este interzisă în alt sediu și înainte de data de mai sus."

Bonaparte mai citi o dată articolul.

— Ei bine, zise el, nu e nici un dubiu asupra înțelesului. Și continuă:

"Art. 3. Generalul Bonaparte este însărcinat cu executarea prezentului decret; el va lua toate măsurile necesare pentru siguranța reprezentării naționale."

Un zâmbet ironic trecu pe buzele de piatră ale lectorului. Dar, aproape fără întrerupere, continuă:

"Generalul comandant al diviziei a 17-a, garda corpului legislativ, garda naționali sedentară, trupele de front ce se găsesc în comuna Paris, la arondismentul constituțional și pe toată întinderea diviziei a 17-a, sunt puse de îndată sub ordinele sale și obligate să-l recunoască în această calitate."

— Adaugă, Bourrienne: "Toți cetățenii îi vor da ajutor." Burghezii se bucură neînchipuit de mult să se amestece în treburile politice și dacă pot să ne slujească în planurile noastre trebuie să le dăm asemenea satisfacție.

Bourrienne se execută. Pe urmă înapoie hârtia generalului, care continuă:

"Art. 4. Generalul Bonaparte este chemat în fața consiliului pentru a primi de acolo o copie legalizată a prezentului decret și pentru a depune jurământ. El se va pune de acord cu comisarii inspecitori ai celor două Sfaturi.

Art. 5. Prezentul decret va fi transmis îndată printr-un curier la Sfatul celor Cinci Sute și la Directorat — secția executivă.

Va fi promulgat, tipărit și afișat în toate comunele Republicii prin curieri extraordinari.

Paris, la..."

— Dată a rămas în alb, zise Lucien.

— Pune "18 brumar", Bourrienne, trebuie ca decretul să surprindă toată lumea. Emis la orele șapte de dimineață, trebuie ca în același timp, când va fi emis și chiar înainte, să fie afișat pe toate zidurile Parisului.

— Dar dacă Sfatul Bătrânilor va refuza să-l emită...?

— Motiv în plus să fie afișat, nerodule, se repezi Bonaparte. Noi vom proceda ca și cum ar fi emis.

— E cazul să îndreptăm totodată și o greșeală de franceză ce se găsește în ultimul paragraf? Întrebă Bourrienne, râzând.

— Care? Sări Lucien, cu tonul autorului rănit în amorul său propriu.

— *Îndată*, răspunse Bourrienne, în asemenea caz nu se spune *îndată*; se spune *de îndată*.

— Nu-i deloc nevoie, interveni Bonaparte. Fii pe pace, voi proceda ca și cum ar fi *de îndată*.

Apoi, după o clipă de gândire:

— Cât despre cele ce spuneai adineaori, de temerea ta că decretul n-are să treacă, există un mijloc ca să-l faci să treacă.

— Care?

— Îi convoci pentru ora șase dimineața pe membrii de care suntem siguri și pentru ora opt pe cei de care nu suntem siguri. Neavând decât oameni de-ai noștri, cum dracul n-o s-avem majoritatea:

— Dar șase ceasuri pentru unii și opt ceasuri pentru alții... se miră Lucien.

— N-ai decât să iei doi secretari diferiți. Unul din ei se va fi

înșelat.

Apoi, întorcându-se către Bourrienne, îi spuse:

— Scrie!

Și plimbându-se, dictă fără să șovăie, ca omul ce a gândit dinainte și multă vreme la ceea ce dictează, oprindu-se totuși din când în când în fața lui Bourrienne, numai ca să vadă dacă până secretarului îi urmărea vorba:

"Cetățeni!

Sfatul Bătrânilor, cel ce deține înțelepciunea națiunii, a emis acum decretul alăturat; este, de altfel, împluternicit s-o facă prin articolele 102 și 103 din Constituție.

Mă însărcinează pe mine să iau măsurile pentru paza Adunării reprezentanților națiunii, pentru mutarea ei necesară și momentană..."

Bourrienne se uită la Bonaparte. Se vede că voise să spună imediată, dar fiindcă generalul nu se corectă, Bourrienne lăasă momentană.

Bonaparte continuă să dicteze:

"Corpul legislativ va fi în măsură să scoată Adunarea națională, din primejdia iminentă în care ne-a adus dezorganizarea tuturor organelor administrației.

În această împrejurare, de cea mai mare importanță, el are nevoie de unirea și încrederea tuturor patrioților. Strângeți-vă în jurul lui. Este singurul mijloc de a așeza Republica pe bazele libertății civile, ale fericiri dinlăuntru, ale victoriei și păcii."

Bonaparte reciti proclamația de mai sus și făcu un semn cu capul că e bine.

Apoi își scoase ceasornicul.

— E unsprezece, zise el. Mai e timp.

Atunci, așezându-se în locul lui Bourrienne, scrise câteva cuvinte în formă de bilet, le închise într-un plic și puse adresa: "Cetățeanului Barras".

— Roland, i se adresă aghiotantului, după ce termină de scris, ai să iei fie un cal din grajd, fie o trăsură de piața și ai să te duci la Barras. Îi cer o întâlnire mâine, la miezul nopții. Aștepți răspuns.

Roland plecă.

După o clipă, se auzi în curtea locuinței galopul unui cal ce se îndepărta spre strada Mont-Blanc.

— Acuma, Bourrienne, începu Bonaparte după ce ațintise urechea la tropotul calului, mâine, la miezul nopții, fie că voi fi aici, fie că nu, vei porunci să se înhame caii, te vei urca în trăsura mea și te vei duce

în locul meu la Barras.

— În locul dumneavoastră, generale?

— Da. Toată ziua mă va aștepta și nu va face nimic, crezând că îl iau alături de mine. La miezul nopții vei fi la el și-ai să-i spui că o durere de cap îngrozitoare m-a silit să mă culc, dar că voi fi la el negreșit la ceasurile șapte de dimineață. Te va crede sau nu te va crede, dar, în orice caz, va fi prea târziu să mai uneltească împotriva noastră. La orele șapte dimineața voi avea zece mii de oameni sub ordinele mele.

— Bine, generale. Mai aveți și alte ordine să-mi dați?

— Nu, nu în seara asta, răspunse Bonaparte. Măine să fii aici dis-de-dimineață.

— Dar eu? întrebă Lucien.

— Du-te de-l vezi pe Sieyès; în mâna lui e Sfatul Bătrânilor. Ia-ți toate măsurile cu el. Nu vreau să fie văzut la mine și nici eu la el. Dacă, din întâmplare, nu reușim, el e unul de care trebuie să ne lepădăm. Poimăine vreau să fiu stăpân pe acțiunile mele și să n-am angajamente absolute față de nimeni.

— Crezi c-ai să ai nevoie de mine mâine?

— Vino mâine noapte și dă-mi raport despre toate.

— Te mai întorci în salon?

— Nu. Am s-o aștept pe Joséphine în cameră la ca. Bourrienne, spune-i o vorbă la ureche, în trecere, ca să scape cât mai repede cu puțință de toată lumea pe care o are.

Și, făcând un salut din mână, cam cu același gest și fratelui său și lui Bourrienne, trecu, printr-un coridor separat, din cabinetul său de lucru în camera Joséphinei.

Acolo, la lumina simplă a unei lămpi de alabastru, sub bătaia căreia fruntea conspiratorului părea încă și mai palidă ca de obicei, Bonaparte ascultă zgomotul trăsurilor ce se depărtau unele după altele.

În sfârșit, un ultim uruit de vehicul se auzi și, după când minute, ușa camerei se deschise și Joséphine intră.

Era singură și ținea în mână un sfeșnic cu două brațe.

Obrazu-i, luminat de cele două lumânări, arăta cea mai puternică îngrijorare cu puțință.

— Ei, dar ce-i cu tine, o întrebă Bonaparte.

— Mi-e frică, răspunse Joséphine.

— Și de ce? De nerozii din Directorat sau de avocații din cele două Sfaturi? Hai! Ține-ți firea! În Sfatul Bătrânilor îl am pe Sieyès, iar la cei Cinci Sute îl am pe Lucien.

— Așadar, totul merge bine?

— De minune!

— Când tu mi-ai trimis răspuns că mă aștepti la mine, m-am

temut să n-ai a-mi comunica vești proaste.

— Bine! Dar dacă aş avea vești proaste, oare ți le-aș spune?

— Vai! Tare mă mai liniștești!

— Dar, fii pe pace, n-am decât bune, numai că ți-am dat și ție un rol în conspirație.

— Care?

— Așează-te și scrie lui Gohier.

— Că nu ne mai ducem să cinăm la el?

— Dimpotrivă. Să vină cu soția să ia micul dejun la noi. Oamenii care se iubesc, așa cum ne iubim noi, nu reușesc să se vadă atât cât ar dori.

Joséphine se așează la un birou micuț din lemn de trandafir.

— Diktează, zise ea, sunt gata să scriu.

— Asta-i bună! Vrei să-mi recunoască stilul? Haida de! Știi doar mult mai bine decât mine cum se scrie un bilețel de-acelea fermecătoare cărora e cu neputință să li te împotrivești.

Joséphine schiță un surâs pentru compliment, își întinse fruntea lui Bonaparte, care i-o sărută cu dragoste și scrisese biletul de mai jos, pe care îl copiem după original:

"Cetățeanului Gohier, președintele sectorului executiv al Directoratului Republicii franceze..."

— Așa? întrebă ea.

— Perfect! Cum n-are să mai păstreze multă vreme titlul de președinte, să nu i-l precupețim.

— Și n-ai să faci nimic pentru el?

— Ba am să fac tot ce va pofti, dacă și el va face tot ce vreau eu! Continuă, draga mea prietenă.

Joséphine puse iarăși mâna pe condei și scrisese:

"Vino, dragul meu Gohier, împreună cu soția dumitale, mâine, ca să luați micul dejun cu mine, la ceasurile opt dimineăța. Să nu cumva să nu vii. Am de vorbit cu dumneata lucruri foarte interesante.

La revedere, dragul meu Gohier și să nu te îndoiești niciodată de sincera-mi prietenie!

La Pagerie-
Bonaparte"

— Am pus mâine, explică Joséphine. Trebuie să pun data de 17 brumar pe scrisoare.

— Și să știi că nu minți, zise Bonaparte. Iată că bate miezul nopții.

Într-adevăr, încă o zi căzuse în prăpastia timpului: pendula sună douăsprezece bătaii.

Bonaparte le ascultă grav și dus pe gânduri. Nu-l mai despărțeau decât douăzeci și patru de ore de ziua solemnă pe care o pregătea de o lună și pe care o visă de trei ani!

Să facem noi ceea ce tare ar mai fi vrut să facă, adică să sărim peste cele douăzeci și patru de ceasuri care ne despart de ziua aceea, pe care istoria n-a judecat-o încă și să vedem ce se petrecea la ceasurile șapte de dimineață în diferitele puncte ale Parisului, unde evenimentele pe care avem să le povestim aveau să producă cea mai mare senzație.

Capitolul XXIII "Alea jacta est" {36}

La orele șapte de dimineață, Fouché, ministrul poliției, intra la Gohier, președintele Directoratului.

— Ei! Ei! exclamă Gohier zărimdu-l, oare căror noutăți le datoresc plăcerea de a vă vedea atât de dimineață, domnule ministru al poliției?

— Încă nu cunoașteți decretul! zise Fouché.

— Care decret? întrebă cinstitul Gohier.

— Decretul dat de Sfatul Bătrânilor.

— Dat când?

— Dat astă-noapte.

— Sfatul Bătrânilor se întrunește așadar noaptea acum?

— În caz de urgență, da.

— Și ce spune decretul?

— Transferă ședințele corpului legislativ la Saint-Cloud.

Gohier simți lovitura. Înțelegea ce profit putea trage din asemenea izolare geniul întreprinzător al lui Bonaparte.

— Și de când, îl întrebă el pe Fouché, un ministru al poliției a ajuns să fie solul Sfatului Bătrânilor?

— Iată că vă înșelați, cetățene președinte, răspunse ex-reprezentantul Convențiunii. În dimineața de astăzi sunt mai ministru al poliției că niciodată, pentru că am venit să vă dezvălui un act ce poate avea cele mai grave urmări.

Fouché încă nu știa ce întorsătură avea să ia conspirația din stradă Victoriei. Găsea foarte potrivit să-și pregătească o porțiță de scăpare la Luxembourg.

Gohier, oricât de cumsecade era, își cunoștea însă prea bine omul ca să se mai lase înșelat de el.

— Ieri trebuia să-mi anunțați decretul, cetățene ministru, nu astăzi dimineață, căci, prin comunicarea pe care mi-o aduceți la cunoștință acum, nu sunteți decât cu câteva clipe înaintea anunțării oficiale ce-mi va fi făcută.

Într-adevăr, în aceeași clipă, un ușier deschise ușa și-l anunță că trimisul inspectorilor de la palatul Sfatului Bătrânilor se prezentase și cerea să intre pentru a face o comunicare.

— Să intre, zise Gohier.

Mesagerul intră și prezintă o scrisoare președintelui. Acesta o desfăcu grăbit și citi:

"Cetățene președinte,

Comisia își ia îngăduința de a vă face cunoscut decretul de transferare a reședinței Corpului legislativ la Saint-Cloud.

Decretul vă va fi expedit, dar unele măsuri de siguranță cer o serie de amănunte de care ne ocupăm în prezent.

Vă invităm să veniți la comisiunea Sfatului Bătrânilor. Acolo îl veți găsi pe Sieyès și Du cos.

Salut frățesc,

Barillon;

Fargues; Cornet"

— Bine, zise Gohier mesagerului, concediindu-l cu un semn din mână.

Mesagerul ieși.

Gohier se întoarse către Fouché.

— Eh! exclamă el, complotul e bine mânuit. Mi se anunță decretul, dar nu mi se trimite. Din fericire, dumneavoastră aveți să-mi spuneți în ce termeni e conceput.

— Dar, făcu Fouché, eu nu știu nimic.

— Cum asta? Se ține ședință la Sfatul Bătrânilor și dumneavoastră, ministrul poliției, nu știți nimic când ședința în cauză este extraordinară și când a fost fixată și anunțată prin scrisori?

— Ba da, știam de ședință, dar nu m-am putut duce să asist.

— Și n-ați avut acolo pe unul din secretarii dumneavoastră, un stenograf, care putea să vă aducă la cunoștință cuvânt cu cuvânt, cele ce s-au petrecut în ședința aceea când, după cât se pare, s-a hotărât soarta Franței?... Vai! Cetățene Fouché, sunteți un ministru al poliției tare neîndemânatic, sau, mai curând, tare dibaci!

— Aveți a-mi da vreun ordin, cetățene președinte? întrebă Fouché.

— Nici unul, cetățene ministru, răspunse președintele. Dacă Directoratul găsește cu cale să dea ordine, le va da oamenilor pe care-i

socotește demni de încredere. Puteți să vă înapoiți la cei ce vă trimit, adăugă el, întorcându-i spatele interlocutorului său.

Fouché ieși, Gohier sună îndată după ieșirea lui.

Un curier intră.

— Treci pe la Barras, pe la Sieyès, pe la Ducos și pe la Moulin și poștește-i să vină numaidecât la mine... Ah, ah! Spune-i tot acum doamnei Gohier să vină în biroul meu și s-aducă scrisoarea doamnei Bonaparte prin care ne invită la micul dejun.

După cinci minute, doamna Gohier intra cu scrisoarea în mână și gata îmbrăcată. Invitația era pentru ora opt dimineața. Ceasul arăta mai mult de șapte jumătate și era nevoie de cel puțin douăzeci de minute pentru a merge de la Luxembourg în strada Victoriei.

— Iat-o, dragul meu, zise doamna Gohier, înmânând scrisoarea soțului ei. E pentru ora opt.

— Da, răspunse Gohier, nu de oră mă îndoiesc, ci de zi.

Și, luând scrisoarea din mâinile soției sale, reciti:

"Vino, dragul meu Gohier, împreună cu soția dumitale mâine, ca să luați micul dejun cu mine, la ceasurile opt dimineața... Să nu cumva să nu vii... Am de vorbit cu dumneata lucruri foarte interesante."

— Vai! exclamă el, nu mai am de ce mă înșela!

— Ei, ce zici, dragul meu, mergem? întrebă doamna Gohier.

— Tu ai să te duci, dar cu nu. S-a ivit un eveniment de care cetățeanul Bonaparte se pare că nu-i străin și care ne reține, pe colegii mei și pe mine, la Luxembourg.

— Un eveniment grav?

— Poate.

— Atunci, rămân lângă tine.

— Nu, nu. Nu-mi poți fi de nici un folos. Du-te la doamna Bonaparte. Poate că mă înșel, dar, dacă se petrece la ca ceva extraordinar, ce ți s-ar părea că ne poate neliniști, vestește-mă printr-un mijloc oarecare. Oricare va fi bun, voi înțelege și dacă-mi spui lucrurile pe jumătate.

— Bine, dragul meu, mă duc. Speranța că ți-aș putea fi de folos acolo m-a hotărât să merg.

— Du-te!

În clipa aceea, curierul se întoarse.

— Generalul Moulin vine chiar acuma, spuse el. Cetățeanul Barras e în baie, dar va veni. Cetățenii Sieyès și Ducos au plecat de-acasă de la cinci dimineața și nu s-au mai întors.

— Iată-i pe cei doi trădători! Se repezi Gohier. Barras nu s-a lăsat înșelat.

Și, îmbrățișându-și soția, zise:

— Du-te! Du-te!

Când se întoarse, dând să plece, doamna Gohier se pomeni față în față cu generalul Moulin. Acesta, din fire iute la mânie, părea furios.

— La o parte, cetățeană! strigă el.

Apoi, repezindu-se ca o furtună în cabinetul de lucru al lui Gohier, spuse:

— Dumneata știi ce se petrece, președinte?

— Nu, dar bănuiesc.

— Corpul legislativ e transferat la Saint-Cloud. Generalul Bonaparte e împuternicit cu executarea decretului, iar forța armată e pusă la dispoziția sa.

— Aha! Asta-i taina, exclamă Gohier. În cazul acesta, trebuie să ne adunăm și să luptăm.

— Ai auzit: Sieyès și Roger Ducos nu sunt la palat.

— Nu! Sunt la Tuileries. Dar Barras e în baie. Să dăm fuga la Barras. Directoratul poate da decizii de vreme ce are majoritatea. Suntem trei. Mai spun o dată, să luptăm!

— Atunci, să-i tragem răspuns lui Barras să vină să ne găsească de îndată ce iese din baie.

— Nu! Hai să-l găsim noi înainte de-a ieși el.

Cei doi directori ieșiră și se-ndreptară în grabă mare spre apartamentul lui Barras.

Îl găsiră într-adevăr în baie și stăruiră să intre.

— Ei, ce este? întrebă Barras zărindu-i.

— Știi?

— Ce să știu? Nu știu nimic.

Atunci începură a-i povesti ceea ce știau ei.

— A! Făcu Barras, acum totul mi se pare limpede.

— Cum?

— Da, iată de ce na venit aseară.

— Cine?

— Ei, cine? Bonaparte!

— L-ai așteptat aseară?

— Mi-a trimis vorbă prin unul din aghiotanții lui, că are să vină între orele unsprezece și miezul nopții.

— Și n-a venit?

— Nu. Mi l-a trimis pe Bourrienne cu trăsura lui, trimițându-mi totodată vorbă că îl apu-case o nemaipomenită durere de cap ce-l ținea pironit în pat, dar că astăzi dimineață va fi aici devreme.

Directorii se uitară unul la altul.

— E limpede! ziseră ei.

— Acuma, continuă Barras, mi-am trimis secretarul, pe Bollot, un băiat foarte deștept, ca să cerceteze.

Barras sună. Un slujitor se arătă.

— De cum se-ntoarce Bollot, zise Barras, să-l poftești să vină aici.

— Chiar acuma coboară din trăsură, în curtea palatului.

— Să urce, să urce numaidecât! Bollot ajunsese chiar la ușă.

— Ei, ce-i? întrebare cei trei directori.

— Ce să fie? Generalul Bonaparte, în mare ținută, însoțit de generalii Beurnonville, Mac-donald și Moreau se îndreaptă spre palatul Tuileries, în curtea căruia îl așteaptă vreo zece mii de oameni.

— Moreau!... Moreau e cu el! strigă Gohier.

— La dreapta lui!

— V-am spus-o de nu știu câte ori! exclamă Moulin cu severitatea-i militărească, Moreau nu-i decât... o secătură. Asta e!

— Mai ești de părere să rezistăm, Barras? întrebă Gohier.

— Da, răspunse Barras.

— Atunci, îmbracă-te și vino să ne găsești în sala de ședințe.

— Duceți-vă, spuse Barras, vin și eu.

Cei doi directori se duseră în sala de ședințe. După zece minute de așteptare, Moulin zise:

— Ar fi trebuit să-l așteptăm pe Barras. Dacă Moreau e o secătură... Barras e o târfă...!

După două ceasuri, încă îl mai așteptau pe Barras.

În urma lor, tot în sala de baie intraseră Talleyrand și Bruix și, stând de vorbă cu ei, Barras uitase că era așteptat.

Să vedem ce se petrecuse în strada Victoriei. La ora șapte dimineața, contrar obiceiului său, Bonaparte se sculase și aștepta în mare ținută în camera lui. Roland intră.

Bonaparte era liniștit cu desăvârșire. Se afla în preajma unei bățalii.

— Încă n-a venit nimeni, Roland? îl întrebă el.

— Nu, generale, răspunse tânărul, dar am auzit mai adineauri ciuruitul unei trăsurii.

— Și eu, adăugă Bonaparte. În clipa aceea fură anunțați:

— Cetățeanul Joseph Bonaparte și cetățeanul general Bernadotte.

Roland îl întrebă pe Bonaparte din ochi. Trebuia să rămână sau să iasă? Trebuia să rămână.

Roland rămase în picioare, în colțul unei biblioteci, ca o sentinelă la postul său.

— Ai! Ai! exclamă Bonaparte văzându-l pe Bernadotte îmbrăcat în simplu burghez cum era cu două seri înainte. Hotărât lucru, ți-e silă de uniformă, generale!

— Ei, doamne! Răspunse Bernadotte, de ce dracu aș fi în uniformă la ceasurile șapte dimineața, când nici nu sunt de serviciu?

— Ai să fii în curând.

— Asta-i bună! Doar nu mai sunt în activitate.

— Da, dar eu te repun în activitate.

— Dumnezeu?

— Da, eu.

— În numele Directoratului?

— Dar ce? Mai există vreun Directorat?

— Cum? Nu mai există Directorat?

— Venind în drum spre mine n-ai văzut soldați rânduți pe toate străzile ce duc la Tuileries?

— I-am văzut și m-am mirat.

— Soldații aceia sunt ai mei.

— Să-mi fie cu iertare, zise Bernadotte, crezusem că sunt ai Franței!

— Ei! Dar eu și Franța nu suntem tot una?

— Nu știam, răspunse Bernadotte cu răceală.

— Acum însă bănuiești că-i așa. Diseară vei fi sigur. Ascultă, Bernadotte, clipa de față e supremă. Hai, hotărăște-te!

— Generale, spuse Bernadotte, am fericirea de-a fi în clipa de față simplu cetățean. Lasă-mă să rămân simplu cetățean!

— Bernadotte, ia seama, cine nu-i cu mine, e împotriva mea!

— Generale, dă-ți seama de vorbele pe care le rostești. Mi-ai spus "ia seama"! Dacă e amenințare, știi doar că nu mă tem.

Bonaparte veni la el și-l apucă de amândouă mâinile.

— Ei, da! O știu. Iată de ce vreau neapărat să te am cu mine. Nu numai că te stimez, Bernadotte, dar te și iubesc. Te las cu Joseph, sunteți cumnați, ce dracu! Rudele nu se ceartă între ele!

— Și dumneata, unde te duci?

— În calitate-ți de spartan, ești un neînduplecat apărător al legilor, nu-i așa? Atunci, iată un decret emis astă noapte de Sfatul celor Cinci Sute, care-mi atribuie comandamentul forțelor armate ale Parisului. Aveam așadar dreptate, adăugă Bonaparte, să-ți spun că soldații pe care i-ai întâlnit sunt soldații mei, întrucât sunt sub ordinele mele.

Și puse în mâinile lui Bernadotte copia decretului ce fusese dat la orele șase de dimineață.

Bernadotte citi decretul de la primul rând până la ultimul.

— La asta nu mai am nimic de adăugat, zise el. Veghează asupra siguranței adunării reprezentanților națiunii și toți cetățenii serioși vor fi cu dumneata.

— Atunci, fii cu mine!

— Îngăduie-mi, generale, s-aștept încă douăzeci și patru de ceasuri ca să văd cum îți vei îndeplini mandatul.

— Al dracului om! exclamă Bonaparte.

Apoi, apucându-l de braț și trăgându-l la câțiva pași mai departe de Joseph, urmă:

— Bernadotte, vreau să joc cartea pe față cu dumneata!

— La ce bun, răspunse acesta, devreme ce nu-s de partea dumitale?

— N-are a face! Dumneata ești la galerie și eu vreau că galeria să spună că n-am umblat cu înșelăciuni.

— Îmi ceri să păstrez secretul?

— Nu.

— Bine faci, căci în asemenea caz aș fi refuzat să-ți ascult destăinuirile.

— Vai! Destăinuirile mele nici măcar nu-s lungi... Directoratul vostru este urât de toată lumea. Constituția voastră e învechită. Trebuie curățită gospodăria și dată altă îndrumare guvernării. Nu-mi răspunzi?

— Aștept să văd ce mai ai de spus.

— Ce mai am de spus? Să te duci să-ți pui uniforma, nu pot să te mai aștept. Să vii să ne întâlnim la Tuileries, în mijlocul tuturor camarazilor noștri.

Bernadotte clătină din cap că nu.

— Crezi că te poți bizui pe Moreau, Beurnonville sau Lefebvre? Continuă Bonaparte. Uite, privește pe fereastră! Ce vezi acolo... acolo! Moreau și Beurnonville. Cât despre Lefebvre, nu-l văd, dar sunt sigur că nici n-apuc să fac o sută de pași și dau peste el... Ei, haide, te hotărăști?

— Generale, nu sunt eu omul care să se lase îndemnat de exemplu și mai cu seamă de exemplul prost. Moreau, Beurnonville, Lefebvre n-au decât să facă ce vor, eu am să fac ceea ce trebuie.

— Atunci, refuzi categoric să mă însoțești la Tuileries?

— Nu vreau să iau parte la o rebeliune.

— Rebeliune, rebeliune! Dar împotriva cui? Împotriva unei adunături de imbecili care trăncănesc de dimineața până seara în maghernițele lor.

— Imbecilii aceia, generale, sunt în clipa de față reprezentanții legii. Constituția îi apără. Pentru mine sunt sacri.

— Cel puțin, făgăduiește-mi un lucru, cremene ce ești!

— Ce anume?

— Că n-ai să te amesteci.

— N-am să mă amestec ca cetățean, dar...

— Dar ce?... Hai, eu mi-am golit sacul, acum golește-ți-l și dumneata!

— Dar, dacă Directoratul îmi dă ordin să intervin, voi porni împotriva celor ce tulbură ordinea, oricare ar fi ei.

— Ei, asta-i? Dar ce? Crezi oare că sunt ambițios? Întrebă Bonaparte.

Bernadotte schiță un zâmbet.

— Bănuiesc, răspunse el.

— Ei, asta-i! Zău așa! Spuse Bonaparte, dar dumneata nu mă cunoști deloc. M-am săturat până-n gât de politică și nu mai doresc decât un singur lucru: pacea! Vai, dragul meu, să stau la Malmaison cu o rentă de cincizeci de mii de lire, și-mi dau demisia din toate. Nu vrei să mă crezi. Te poftesc să vii să mă vezi peste trei luni și, dacă-ți place viața pastorală, vom trăi împreună că păstorie. Plai, la revedere. Te las cu Joseph și în ciuda refuzurilor dumitale, te aștept la Tuileries... iată, prietenii noștri își pierd răbdarea.

Afară se strigă: "Trăiască Bonaparte!"

Bernadotte pâli ușor.

Bonaparte-i văzu paloarea.

— Vai! Vai! Șopti el, cu gelozie... M-am înșelat, nu-i spartan, e atenian curat!

Într-adevăr, așa cum spusese Bonaparte, prietenii săi începuseră să-și piardă răbdarea.

De vreun ceas de când decretul se afișase, salonul, anticamerele și curtea locuinței erau supraîncărcate.

Primul om pe care Bonaparte îl întâlnește în capul scării fu colonelul Sébastiani, compatriotul său.

Era comandantul regimentului al 9-lea de dragoni.

— A! Dumneata ești, Sébastiani! Îl întâmpină Bonaparte. Și oamenii dumitale?

— În linie de bătaie în strada Victoriei, generale...

— În bună dispoziție?

— În culmea entuziasmului! Le-am distribuit zece mii de cartușe care erau în depozit la mine.

— Da, dar care nu trebuiau să iasă din depozit decât pe baza unui ordin al comandantului Parisului. Știi dumneata, Sébastiani, că nu ți-ai lăsat nici o porțiță de scăpare?

— Salvați-mă dumneavoastră, generale. Cred în soarta dumneavoastră norocoasă.

— Dumneata mă iei drept Cezar, Sébastiani?

— Pe cuvântul meu! De la oarecare depărtare, oricine s-ar înșela... în afară de asta, în curtea reședinței dumneavoastră se află vreo patruzeci de ofițeri din toate armele, fără soldă, pe care Directoratul îi lasă de vreun an de zile în sărăcia cea mai lucie. Nu mai au speranță decât în dumneavoastră, generale. Așa că sunt gata să-și dea viața pentru dumneavoastră.

— Bine. Du-te de te așază în fruntea regimentului tău și ia-ți rămas bun!

— Rămas bun? Cum asta, generale?

— Ți-l iau și-ți dau o brigadă în schimb. Hai, du-te!

Sébastieni nu așteaptă să i se spună de două ori.

Bonaparte își continuă drumul.

În josul scării dădu peste Lefebvre.

— Sunt eu, generale, zise Lefebvre.

— Tu!... Ei și divizia a 17-a unde-i?

— Mi-aștept numirea ca s-o pun în mișcare.

— Cum? Nu ești numit?

— De Directorat, da; însă, dat fiind că nu sunt trădător, mi-am înaintat demisia acolo, ca să se știe că nu trebuie să se bizuie pe mine.

— Și-ai venit să te numesc eu, ca să mă pot eu bizui pe tine?

— Întocmai!

— Repede, Roland, un brevet în alb. Completează-l pe numele generalului, ca să nu mai trebuiască decât să-mi pun numele. Am să-l semnez pe oblâncul șei.

— Acelea sunt cele bune, zise Lefebvre.

— Roland?

Tânărul care și făcuse câțiva pași ca să execute ordinul, se apropie de generalul său.

— Ia de pe polița căminului, îi șopti Bonaparte, două pistoale din cele cu câte două cartușe și adă-mi-le o dată cu brevetul. Nu se știe ce se poate întâmpla.

— Da, generale, răspunse Roland. De altfel, n-am să vă părăsesc.

— Afară doar de nu voi avea nevoie să te trimit să mori în altă parte.

— E-adevărat, zise tânărul.

Și alergă să îndeplinească ambele sarcini pe care le primise.

Bonaparte tocmai voia să-și urmeze drumul, când zări pe coridor un soi de umbră.

O recunosc pe Joséphine și alergă la dânsa.

— Doamne, Dumnezeu! Îi spuse ea, e chiar atât de mare primejdia?

— Dar de ce întrebi?

— Am auzit ordinul pe care l-ai dat lui Roland.

— Frumos lucru! Iată ce-nseamnă să tragi cu urechea pe la uși...

Și Gohier?

— N-a venit.

— Nici soția lui?

— Ea e aici.

Bonaparte își făcu loc, dând într-o parte cu mâna pe Joséphine și intră în salon. Acolo o văzu pe doamna Gohier singură și tare palidă.

— Ei, cum! Întrebă el fără altă introducere, președintele nu vine?

— Nu i-a fost cu putință, generale, răspunse doamna Gohier.

Bonaparte își stăpâni un gest de nerăbdare.

— Trebuie neapărat să vină, zise el. Scrieți-i că îl aștept. Am să-i trimit eu scrisoarea.

— Mulțumesc, generale, replică doamna Gohier, dar am oamenii

mei aici. Au să i-o ducă ei.

— Scribe, draga mea prietenă, scribe, stăruie Joséphine.

Și îi aduse o pană, cerneală și hârtie de scrisori soției președintelui.

Bonaparte se așezase în spate în așa fel încât să poată citi pe deasupra umărului ei ce-avea să scrie.

Doamna Gohier se uită țintă la el.

Atunci, el se dădu un pas îndărăt, înclinându-se.

Doamna Gohier scrisese bilețelul.

Pe urmă împături hârtia și căută ceară de lipit, dar... fie din întâmplare, fie dinadins... pe masă nu erau decât rondele de lipit.

Lipi o rondelă pe scrisoare și sună. Un slujitor se arătă.

— Dă, te rog, scrisoarea asta lui Comtois, zise doamna Gohier și s-o ducă numaidecât la palatul Luxembourg.

Bonaparte urmări cu ochii slujitorul, sau mai curând scrisoarea, până ce se închise ușa.

Pe urmă îi spuse doamnei Gohier:

— Îmi pare rău că nu pot lua micul dejun cu dumneavoastră, dar și eu am treburile mele, tot așa cum președintele și le are pe ale lui. Veți lua micul dejun cu soția mea. Poftă bună!

Și ieși.

La ușă îl întâlni pe Roland.

— Poftiți brevetul, generale, zise tânărul și aici e și pana. Bonaparte luă pana și, pe marginea caschetei aghiotantului său, semnă brevetul.

Roland înmâna după aceea generalului cele două pistoale.

— Le-ai controlat? întrebă Bonaparte. Roland surâse.

— Fiți liniștit, spuse el, răspund de ele.

Bonaparte își prinse pistoalele la cingătoare și, în timp ce și le agăța, murmură:

— Tare aș vrea să știu ce i-a scris soțului ei.

— Ce i-a scris, generale? Am să vă spun vorbă cu vorbă.

— Tu, Bourrienne?

— Da, eu. I-a scris: "Ai făcut bine că n-ai venit, dragul meu. După toate cele ce se petrec aici, înțeleg că invitația era o capcană. N-am să întârzi mult și mă întorc."

— Ai desfăcut scrisoarea?...

— Generale, Sextus Pompeius îi poftise la cină pe corabia să pe Antonius și pe Lepidus. Sclavul său eliberat veni să-i spună: "Vreți să vă fac împăratul lumii? — Cum așa? — E simplu: tai odgonul corăbiei dumneavoastră și Antonius împreună cu Lepidus vă rămân prizonieri. — Trebuia s-o faci fără să-mi spui, răspunse Sextus; acuma îți pierzi viața dac-o faci!" Mi-am amintit, generale, de cuvintele: *Trebuia s-o faci fără să-mi spui.*

Bonaparte rămase o clipă pe gânduri, apoi trezindu-se din visurile sale, îi spuse iui Bourrienne:

— Te înșeli. Octavian și nu Antonius, era cu Lepidus pe corabia lui Sextus.

Și coborî în curte, mulțumindu-se să-l mustre doar prin rectificarea acestei erori istorice.

De cum se arătă pe peronul din fața casei, strigătele de: "Trăiască Bonaparte" răsunară în curte și, ajungând până-n stradă, deșteptară același strigăt ieșit din piepturile dragonilor, care erau rândușiți la poartă.

— Iată ceva ce ne e de bun augur, generale, spuse Roland.

— Așa-i! Dă iute brevetul lui Lefebvre și, dacă n-are cal, să ia unul de-ai mei. Îi dau întâlnire în curtea palatului Tuileries.

— Divizia lui e acolo.

— Cu atât mai mult.

După aceea, privind în jurul lui, Bonaparte îi văzu pe Beurnonville și pe Moreau care-l așteptau. Caii lor erau ținuți de slujitori. Îi salută cu un gest în care începuse să se vadă mai mult comandantul decât camaradul.

Apoi, zărindu-l pe generalul Debel fără uniformă, coborî două trepte și se duse la dânsul.

— De ce ești îmbrăcat în burghez? îl întrebă el.

— Generale, nu fusesem înștiințat deloc. Din întâmplare, treceam pe stradă și văzând o îmbulzeală în fața palatului dumneavoastră am intrat, temându-mă că vă amenință o primejdie.

— Du-te repede și pune ți uniforma.

— Bine! Dar locuiesc în celălalt capăt al Parisului. Ar fi cam prea departe.

Și totuși, făcu un pas ca să plece.

— Ce ai de gând să faci?

— Fiți pe pace, generale.

Debel zărise un artilerist călare. Soldatul era aproape tot atât de înalt cât el.

— Dragul meu, îi spune ei, eu sunt generalul Debel. Din ordinul generalului Bonaparte dă-mi hainele tale și calul. Te scutesc de serviciu pe ziua de azi. Ia și un ludovic ca să bei în sănătatea generalului șef. Măine ai să vii la mine să-ți iei efectele, uniforma și calul. Locuiesc în strada Cherche-Midi nr. 11.

— Și n-are să mi se întâmple nimic?

— Ba da, ai să fii avansat brigadier.

— Așa da, făcu artileristul.

Și-și dădu hainele și calul generalului Debel.

În timpul acesta, Bonaparte auzise vorbindu-se deasupra lui. Ridică ochii și îl văzu pe Joseph împreună cu Bernadotte la fereastra

lui.

— Pentru ultima dată, generale, îi strigă el lui Bernadotte vrei să vii alături de mine?

— Nu, îi răspunse Bernadotte hotărât.

Pe urmă, pe șoptite, adăugă:

— Mi-ai spus mai adineauri să iau seama.

— Da.

— Atunci și eu îți spun la rândul meu: ia seama.

— La ce?

— Te duci la Tuileries?

— Bineînțeles.

— Palatul Tuileries e foarte aproape de piața Revoluției.

— Ei și? exclamă Bonaparte, ghilotina a fost mutată la bariera Trone.

— Ce-are a face?! Tot berarul Santerre e mare și tare în cartierul Saint-Antoine și Santerre e prietenul lui Moulin.

— Santerre a fost înștiințat că la prima mișcare pe care ar încerca-o, va fi împușcat. Vii?

— Nu.

— Cum vrei. Iți desparți soarta de a mea. Eu însă no despart pe-a mea de-a dumatile.

Apoi, întorcându-se către slujitorul de la grajduri, îi strigă:

— Calul meu.

I se aduse calul.

Dar, văzând aproape de el un simplu artilerist, îl întrebă:

— Ei! Ce faci acolo printre gradele superioare?

Artileristul prinse a râde:

— Nu mă mai recunoști, generale, zise el.

— Ah! Pe cinstea mea, dumneata ești Debel! Dar de la cine ai luat calul și uniforma?

— De la artileristul de colo, pe care-l vedeți în picioare, numai în cămașă. Are să vă coste un brevet de brigadier.

— Te înșeli, Debel, răspunse Bonaparte, are să mă coste două: unul de brigadier și unul de general de divizie... La drum, domnilor! Mergem la Tuileries.

Și, aplecat pe cal, așa cum îi era obiceiul, ținând în mâna stângă hățurile lăsate în voie, cu pumnul drept sprijinit pe coapsă, cu capul înclinat, cu fruntea îngândurată, cu privirea dusă, făcu primii pași pe urcușul acela glorios și totodată fatal, care avea să-l ducă la tron... și la Sfânta-Elena.

Dând în strada Victoriei, Bonaparte găsi dragonii lui Sébastiani rânduți în linie de bătaie.

Voi să țină o cuvântare, dar ei, întrerupându-l de la primele vorbe, îi strigară:

— N-avem nevoie de lămuriri. Știm că nu vrei decât binele Republicii. Trăiască Bonaparte!

Și cortegiul trecu, în strigăte de "Trăiască Bonaparte", pe străzile ce duceau din stradă Victoriei la palatul Tuileries.

Generalul Lefebvre, potrivit făgăduinții date, aștepta la ușa palatului.

Bonaparte, la sosirea sa la palatul Tuileries, fu întâmpinat cu aceleași urări ce-l însoțiseră și până acolo.

Atunci își înălță fruntea și scutură din cap. Poate că strigătul de "Trăiască Bonaparte" nu era îndestulător pentru el și visa la cel de "Trăiască Napoleon!"

Apoi se îndreptă spre frontul trupei și, înconjurat de un vast stat major, citi decretul Sfatului Bătrânilor, care mută ședințele corpului legislativ la Saint-Cloud și-i dădea comandamentul forțelor armate.

În sfârșit, la urmă, din memorie sau improvizând — Bonaparte nu dezvălui nimănui asemenea taină — în locul proclamației pe care o dictase cu două zile înainte lui Bourrienne, o rosti pe cea de mai jos:

"Soldați,

Sfatul extraordinar al Bătrânilor mi-a încredințat comandamentul orașului și al armatei.

L-am primit, ca să sprijinim măsurile pe care le va lua și care sunt întru totul spre binele poporului.

Republica este prost guvernată de doi ani. Ați nădăjduit că întoarcerea mea va pune capăt la atâtea rele. Ați sărbătorit-o într-o unire ce-mi impune obligațiile pe care le îndeplinesc. Le veți îndeplini și voi pe ale voastre și-l veți sprijini pe generalul vostru cu energia, tăria și încrederea pe care le-am găsit totdeauna la voi.

Libertatea, victoria și pacea vor repune republica franceză pe locul pe care-l ocupa în Europa și pe care l-a pierdut numai datorită ineptiei și trădării."

Soldații aplaudară cu frenezie. Era o declarație de război făcută Directoratului și soldații aplaudă ori de câte ori e vorba de o declarație de război.

Generalul descăleca în mijlocul strigătelor de bravo.

Intră în palatul Tuileries.

Era pentru a doua oară că pășea pragul palatului familiei Valois,

ale cărui bolți adăpostiseră atât de funest coroana și capul ultimului Bourbon care domnise în el.

În rând cu el mergea cetățeanul Roederer.

Recunoscându-l, Bonaparte tresări.

— Ei! exclamă el, cetățene Roederer, dumneata erai aici în dimineața de 10 august.

— Da, generale, răspunse viitorul conte al Imperiului.

— Dumneata i-ai dat lui Ludovic al XVI-lea sfatul să se ducă la Adunarea Națională?

— Da.

— Rău sfat, cetățene Roederer! Eu nu l-aș fi urmat.

— Dai sfaturi după cum cunoști oamenii. Generalului Bonaparte nu i-aș da sfatul pe care i l-am dat regelui Ludovic al XVI-lea. Când un rege are în trecutul său fuga de la Varennes și data de 20 iunie, e greu de salvat!

În clipa în care Roederer rostea vorbele de mai sus, ajunseseră în fața unei ferestre care dă înspre grădina Tuileries. Bonaparte se opri și, apucându-l pe Roederer de braț, zise:

— La 10 iunie eram uite colo (și arată cu degetul terasa de pe malul apei), în dosul celui de-al treilea tei. Am putut să-l văd prin fereastra deschisă pe bietul rege cu boneta roșie pe cap. Arăta lamentabil și mi-a fost milă de el.

— Și ce-ați făcut?

— Vai! N-am făcut nimic. Nici nu puteam face nimic. Eram deabia locotenent de artilerie. Numai că tare-aș fi avut poftă să intru, ca și ceilalți și să-i șoptesc: "Sire! Dați-mi patru tunuri și-mi iau sarcina să-i mătur pe toți mișeiii ăștia."

Ce s-ar fi întâmplat dacă locotenentul Bonaparte s-ar fi supus poftelor sale și, primit cu tot sufletul de Ludovic al XVI-lea, i-ar fi măturat într-adevăr pe *mișeiii ăștia*, adică pe locuitorii Parisului; dacă împușca, la 20 iunie, în folosul regelui, n-ar mai fi avut oare de împușcat în 13 vendemiar în folosul Convenției?...

În timp ce ex-procurorul municipalității, rămas pe gânduri, schița poate în mintea lui primele pagini din volumul său *Istoria Consulatului*, Bonaparte se prezintă la bara Sfatului Bătrânilor, urmat de statul său major, urmat și acesta, la rândul său, de toți cei ce voiseră să-l urmeze.

Când tumultul pricinuit de venirea mulțimii se potoli, președintele, în fața generalului, dădu citire decretului ce-l investea cu puterea militară. Pe urmă, chemându-l să depună jurământ, președintele adăugă:

— Cel ce niciodată n-a făgăduit zadarnic victorii patriei nu poate decât să execute cu religiozitate noua sa făgăduință, de a o sluji și de a-i rămâne credincios.

Bonaparte întinse mâna și spuse solemn:

— *Jur!*

Toți generalii din suita lui repetară după el, fiecare pentru dânsul.

— *Jur!*

De-abia terminase și ultimul, când Bonaparte îi recunoscă pe secretarul lui Barras, același Bollot despre care directorul vorbise de dimineață cu cei doi colegi ai săi.

Venise pur și simplu acolo să poată povesti patronului său cele ce se petreceau. Bonaparte îl crezu împluternicit de Barras cu vreo misiune secretă.

Se hotărî să-l scutească de inițiativa primului pas și, ducându-se drept la tânărul cu pricina, îl întrebă:

— Vii din partea directorilor?

Pe urmă, fără a-i lăsa timp să răspundă, urmă:

— Ce-au făcut ei din Franța pe care am lăsat-o la plecare atât de strălucitoare? Lăsasem pacea și-am găsit războiul; lăsasem victorii, și-am găsit înfrângeri; lăsasem milioanele Italiei, și-am găsit jafuri și mizerie! Unde sunt cei o sută de mii de francezi pe care-i cunoșteam pe toți pe nume? Au pierit!

Asemenea lucruri nu trebuiau spuse chiar secretarului lui Barras, dar Bonaparte voia să le spună, avea nevoie să le spună, puțin îi păsa, cui le spune.

Poate chiar că, din punctul lui de vedere, era mai bine să le spună cuiva care să nu-i poată răspunde, în clipa aceea, Sieyès se sculă.

— Cetățeni, directorii Moulin și Gohier cer să fie primiți.

— Nu mai sunt directori, interveni Bonaparte, deoarece nu mai există Directorat.

— Dar, obiectă Sieyès, nu și-au dat încă demisiile.

— Atunci să intre și să le dea, replică Bonaparte. Moulin și Gohier intrară.

Erau pieriți la față, dar calmi. Știau că veniseră să întâmpine lupta și că, îndărătul rezistenței lor îi aștepta Sinnamari^[37]. Cei pe care îi condamnaseră la deportare, ca Directori, în 18 fructidor, aveau să le arate drumul.

— Văd cu satisfacție, se grăbi să spună Bonaparte, că vă supuneți voinței noastre și a celor doi colegi ai dumneavoastră.

Gohier făcu un pas înainte și, cu voce hotărâtă, spuse:

— Ne supunem nu voinței dumneavoastră, nici celei a celor doi colegi ai noștri, care nu mai sunt colegii noștri de vreme ce și-au dat demisiile, ci voinței legii. Ea impune ca decretul care mută la Saint-Cloud sediul corpului legislativ să fie proclamat fără întârziere. Noi venim să îndeplinim datoria pe care ne-o impune legea, hotărâți pe deplin s-o apărăm împotriva răzvrătiților, oricare ar fi ei, care ar încerca s-o calce.

— Zelul dumneavoastră nu ne miră nicidecum, reluă cu răceală Bonaparte și fiindcă sunteți cunoscut ca un om ce-și iubește țara, vă veți alătura nouă.

— Să ne alăturăm dumneavoastră! Dar de ce?

— Ca să salvăm Republica.

— Să salvați Republica!... a fost o vreme, generale, când ați avut cinstea de a o sprijini, dar astăzi, gloria de a o salva pe a noastră!

— S-o salvați? exclamă Bonaparte, dar cu ce? Cu mijloacele pe care vi le dă Constituția dumneavoastră? Uitați-vă! Se prăbușește peste tot și, chiar dacă n-aș îmbrînci-o cu degetul în clipa de față, n-ar mai avea nici opt zile de trăit.

— Așa! strigă Moulin, vă mărturisiți în sfârșit planurile dușmănoase.

— Planurile mele nu sunt dușmănoase! strigă și Bonaparte, izbind în podea cu călcâiul cizmei. Republica e în primejdie, trebuie salvată, asta vreau!

— Asta voiți? întrebă Gohier, dar pare-mi-se că Directoratul și nu dumneavoastră are căderea să spună: "Asta vreau!"

— Nu mai există Directorat!

— În adevăr, mi s-a spus că, o clipă înainte de a intrai noi, ați fi anunțat așa ceva.

— Nu mai există Directorat devreme ce Sieyès și Rogei Ducos și-au dat demisiile.

— Vă înșelați, mai există un Directorat atâta timp citi rămân trei directori și, nici Moulin, nici cu și nici Barras mi vi le-am dat pe-ale noastre.

În momentul acela, o hârtie fu strecurată în mâinile lui Bonaparte, spunându-i-se:

— Citiți-o!

Bonaparte o citi.

— Dumneavoastră vă înșelați, reluă el cuvântul. Barras și-a dat demisia și iat-o. Legea impune să fiți în număr dea trei ca să existați. Nu sunteți decât doi! Și cel ce se opună legii, ați spus mai adineauri, e un răzvrătit.

Apoi, dând hârtia președintelui, îi spuse:

— Adăugați demisia cetățeanului Barras la celelalte ale cetățenilor Sieyès și Ducos și proclamați dizolvarea Directoratului. Eu o voi vesti soldaților mei.

Moulin și Gohier erau distruși, demisia lui Barras le strica toate planurile.

Bonaparte nu mai avea ce face la Statul Bătrânilor, dar îi mai rămăneau multe lucruri de făcut în curtea palatului Tuileries.

Coborî, urmat de cei ce-l însoțiseră când urcase.

De cum l-au văzut soldații reapărând, strigătele de "Trăiască

Bonaparte" răsunară mai zgomotos și cu mai multă grabă decât la sosirea lui.

Sări pe cal și le făcu semn că voia să le vorbească

Zece mii de glasuri, ce izbucniseră în strigăte mai înainte, tăcură dintr-odată, iar liniștea se așternu ca prin farmec.

— Soldați! Începu Bonaparte cu o voce atât de puternică, de o auzi toată lumea. Tovarășii voștri de arme care se afla! A frontiere sunt lipsiți de lucrurile cele mai trebuincioase. Poporul nostru e nenorocit. Cei ce-au săvârșit atâtea rele sunt rebelii împotriva cărora v-ara adunat astăzi. Nădăjduiesc să vă duc în scurtă vreme la victorie. Dar, mai înainte de asta, trebuie să le luăm toată puterea tuturor acelor care ar năzui să se împotrivească adevăratei ordine publice și prosperității generale a națiunii!

Fie din silă față de guvernarea Directoratului, fie din pricina farmecului exercitat de omul magic care făcea apel la victoria, uitată de-așa de multă vreme în absența lui, strigăte de entuziasm se înălțară și, ca o dără de pulbere încinsă, trecură în năvală de la Tuileries la Carrousel și de la Carrousel pe străzile alăturate.

Bonaparte profită de momentul acela și, întorcându-se către Moreau, îi spuse:

— Generale, am să-ți dau dovadă încrederii imense pe care o am în dumneata. Bernadotte, pe care l-am lăsat acasă la mine și care nu vrea să vină cu noi, a avut îndrăzneala să-mi spună că dacă ar primi un ordin de la Directorat, l-ar executa împotriva tulburătorilor ordinei, oricare ar fi ei. Generale, îți încredințez paza palatului Luxembourg. Liniștea Parisului și salvarea Republicii sunt în mâinile dumitale.

Și, fără să mai aștepte răspunsul lui Moreau, dădu pintonii calului și-o porni în galop spre punctul opus al frontului.

Moreau, din ambiție militărească, consimțise să joace un rol în marea dramă. Acum era silit să-l primească pe cei pe care i-l distribuia autorul.

Gohier și Moulin, întorcându-se la palatul Luxembourg, nu găsiră nimic ce-ar fi părut schimbat. Toate sentinelele erau la posturile lor. Se retraseră într-unui din saloanele președinției, ca să se sfătuiască.

Dar, abia intraseră în conferință, când generalul Jube, comandantul palatului Luxembourg, primi ordine să vină cu garda directorială să-l întâlnească pe Bonaparte la Tuileries, fiindcă Moreau îi lua locul cu soldații înflăcărați încă de discursul lui Bonaparte.

Între timp, cei doi directori redactau un mesaj către Sfatul celor Cinci-Sute, mesaj în care protestau cu energie împotriva celor întâmplate.

Când fu gata, Gohier îl înmâna secretarului său și Moulin, nemaiputând de foame, trecu la el să mănânce ceva.

Era aproape ceasurile patru de după-amiază.

După o clipă, secretarul lui Gohier intră neînchipuit de tulburat.

— Ei, ce se-ntâmplă? îl întreabă Gohier, încă n-ai plecat?

— Cetățene președinte, răspunse tânărul, suntem arestați în palat!

— Cum asta? Arestați?

— Garda e schimbată și n-o mai comandă generalul Jube.

— Atunci cine-l înlocuiește?

— Îmi pare c-am auzit că ar fi generalul Moreau.

— Moreau? Cu neputință!... și Barras, lașul! Unde-i?

— A plecat la domeniul său din Grosbois.

— Ai! Trebuie să-l văd pe Moulin! exclamă Gohier, repezindu-se spre ușă.

Dar, când să intre pe coridor, găsi o sentinelă ce-l opri să treacă.

Gohier încercă să stăruie.

— Nu se trece! Spuse sentinela.

— Cum? Nu se trece?

— Nu.

— Dar eu sunt președintele Gohier!

— Nu se trece! Așa e ordinul!

Gohier înțelese că nu va reuși nicidecum să treacă peste ordinul acela. Să facă uz de forță era cu neputință. Intră așadar iarăși la el.

În timpul acesta, generalul Moreau se prezentă la Moulin. Venea ca să se justifice.

Dar fostul director, fără să vrea să-l audă, îi întoarse spatele.

Și, dat fiind că Moreau stăruia, Moulin îi spuse:

— Generale, treci în camera de-alături. Acolo e locul temnicerilor.

Moreau lăsă capul în jos și înțelese abia atunci în ce capcană, fatală reputației sale, căzuse.

La ceasurile cinci, Bonaparte se îndreptă spre strada Victoriei. Toți generalii și ofițerii superiori din Paris îl însoțeau.

Chiar și cei mai orbi, cei ce nu înțeleseseră semnificația zilei de 13 vendemiar, cei ce nu înțeleseseră întoarcerea sa din Egipt, chiar și aceia văzuseră strălucind deasupra palatului Tuileries astrul scânteietor al viitorului său. Și, neputând toți să fie planete, întrebarea era, cine va reuși să-i devină satelit!

Strigătele de "Trăiască Bonaparte!" care veneau din josul străzii Mont-Blanc și creșteau ca o maree sonoră, urcând spre strada Victoriei, îi vestiră Joséphinei întoarcerea soțului ei.

Sensibilă creolă îl aștepta cu neliniște. Se repezi înaintea lui, atât de emoționată că nu mai putu rosti nici un cuvânt.

— Hai, hai, îi spuse Bonaparte intrând iarăși în pielea omului cumsecade, așa cum era acasă la el, liniștește-te. Tot Ce se putea face astăzi s-a făcut.

— Și s-a terminat, dragul meu?

— O! Nu, răspunse Bonaparte.

— Așa că mâine o luăm de la capăt?

— Da, dar mâine nu mai e decât o formalitate.

Formalitatea fu cam dură, dar toată lumea știe rezultatul evenimentelor de la Saint-Cloud. Ne vom abține de a le mai povesti, trecând de-a dreptul la rezultat, grăbiți cum suntem să ne întoarcem la adevăratul subiect al dramei noastre, de care marea figură istorică, a celui pe care l-am introdus în ea, ne-a îndepărtat o clipă.

Un ultim cuvânt în această privință.

În ziua de 20 brumar, la ora unu în miezul nopții, Bonaparte fu numit prim consul pe zece ani, luând alături de el pe Cambacérès și pe Lebrun, cu titlul de consuli secunzi, foarte hotărât de altfel să concentreze în mâinile sale nu numai funcțiunile celor doi colegi ai săi, ci încă și pe cele ale miniștrilor.

În ziua de 20 brumar, seara, se culcă la palatul Luxembourg, în patul cetățeanului Gohier, pus în libertate în cursul zilei, împreună cu colegul său Moulin.

Roland fu numit guvernatorul palatului Luxembourg.

Capitolul XXV O comunicare importantă

La o bucată de vreme după revoluția militară, mai sus pomenită, care a avut un răsunet imens în toată Europa, a cărei față avea să i-o tulbure o clipă, așa cum furtuna tulbură fața oceanului; la o bucată de vreme după ea, spuneam, în dimineața zilei de 30 nivoz, cu alte cuvinte și mai limpede spus pentru cititorii noștri, în ziua de 20 ianuarie 1800, Roland, desfăcând corespondența voluminoasă, sarcină pe care o căpătase în noul său post, găsi printre alte cincizeci de cereri de audiențe, o scrisoare concepută în felul următor:

"Domnule guvernator,

Vă știu cât sunteți de loial și veți vedea cât de mult prețuiesc asemenea lucru.

Trebuie să stau de vorbă cu dumneavoastră timp de cinci minute. În timpul acestor cinci minute, voi sta mascat. Am a vă face o cerere.

Cererea mi-o veți aproba sau mi-o veți respinge. Și într-un caz și în celălalt, încercând să pătrund în palatul Luxembourg numai în interesul primului consul Bonaparte și al cauzei regaliste căreia îi aparțin, vă cer cuvântul de onoare că mă veți lăsa să ies liber, așa cum mă veți fi lăsat să intru.

Dacă mâine, la ceasurile șapte seara, am să văd o lumină răzleață în

fereastra ce se află sub orologiu, asta va însemna că guvernatorul, colonelul Roland de Montrevel, își va fi angajat față de mine cuvântul de onoare și mă voi înfățișa cu îndrăzneală la ușa din aripa stângă a palatului, care dă spre grădină.

Voi bate la ușă de trei ori, cu pauze între ciocănituri, în felul francmasonilor.

Ca să știți dinainte cui îi veți acorda sau refuză cuvântul de onoare, semnez cu un nume ce vă e cunoscut, deoarece numele meu a fost rostit în fața dumneavoastră într-o împrejurare pe care probabil n-ați uitat-o.

*Morgan
Șeful*

Confraților lui Iehu"

Roland citi de două ori scrisoarea și rămase o clipă pe gânduri. Pe urmă, dintr-o dată se sculă și, trecând în cabinetul primului consul, îi întinse liniștit scrisoarea.

Bonaparte o citi fără ca fața lui să fi trădat nici urmă de emoție și nici urmă de mirare și, cu laconismul unui autentic lacedemonian, zise:

— Trebuie pusă lumina.

Și-i înapoie scrisoarea lui Roland.

A doua zi la orele șapte seara, lumina strălucea în fereastră, iar la orele șapte și cinci minute Roland în persoană aștepta la ușa dinspre grădină.

Se afla acolo abia de câteva clipe, când trei ciocănituri se auziră în ușă, bătute în felul francmasonilor, adică două și una.

Ușa se descinse numaidecât și un om învăluit într-o mantie se contura în linii viguroase pe văzduhul cenușiu a acelei nopți de iarnă. Cât despre Roland, el stătea ascuns cu desăvârșire în umbră.

Nevăzând pe nimeni, omul cu mantia rămase pentru o clipă nemișcat.

— Intrați, zise Roland.

— Ah! Dumneavoastră sunteți, colonele!

— De unde știți că sunt eu? întrebă Roland.

— Vă recunosc vocea.

— Vocea? Dar în timpul celor câteva secunde în care ne am aflat în aceeași cameră la Avignon, eu n-am rostit nici un singur cuvânt.

— În cazul acesta, vă voi fi auzit vocea în altă parte.

Roland căuta unde ar fi putut șeful confrăților lui Iehu să-i audă vocea.

Dar el îl întrebă cu voioșie:

— E un motiv întemeiat, colonele, să stăm aici în fața ușii pentru că vă cunosc vocea?

— Sigur că nu, răspunse Roland. Apucați-mă de pulpana hainei și

urmați-mă. Am inte-rzis anume să se lumineze scara și coridorul ce duce în camera mea.

— Vă sunt recunoscător pentru intenție, dar având cuvântul dumneavoastră de onoare, aș fi în stare să străbat palatul de la un capăt la celălalt, fie el luminat a giorno{38}, cum spun italienii.

— Aveți cuvântul meu de onoare, răspunse Roland, așa că urcați fără teamă.

Morgan n-avea nevoie să mai fie încurajat. Își urmă călăuza cu toată îndrăzneala.

Ajunși în capătul scării, Roland o apucă pe un coridor tot atât de întunecat ca și scara, mai făcu vreo douăzeci de pași, deschise o ușă și intră în biroul său.

Morgan îl urmă.

Camera era luminată, dar numai de două luminări.

O dată intrat, Morgan își lepădă mantia și-și puse pistoalele pe masă.

— Ce faceți? întrebă Roland.

— Pe cuvântul meu, cu îngăduința dumneavoastră, îi răspunse Morgan cu veselie, mă fac comod.

— Și pistoalele pe care vi le lepădați?...

— Ei, asta-i? Credeți oare că pentru dumneavoastră le-am luat?

— Atunci pentru cine?

— Ei! Pentru doamna Poliție. Vă închipuiți doar că nu sunt dispus să mă las înșfăcat de cetățeanul Fouché fără să-i pârlesc puțin mustața primului zbir de al lui care ar pune mâna pe mine!

— Atunci, ajuns aici, sunteți încredințat că n-aveți a vă teme de nimic?

— Ei drăcie! Făcu tânărul, devreme ce am cuvântul dumneavoastră de onoare.

— Atunci, de ce nu vă scoateți și masca?

— Pentru că fața mea nu-i decât pe jumătate a mea, cealaltă jumătate e a Confraților mei. Cine poate ști dacă unul singur dintre noi, o dată recunoscut, nu va trage și pe ceilalți după el la ghilotină? Vă închipuiți doar, colonele, nu mă ascund numai pentru că așa e jocul pe care-l jucăm.

— Atunci, de ce-l jucați?

— Ei, asta-i! Iată o întrebare plină de haz! Dar dumneavoastră de ce vă duceți pe câmpul de luptă, unde un glonte v-ar putea găuri pieptul, sau o ghiulea v-ar putea reteza capul de pe umeri?

— E cu totul altceva, îngăduiți-mi să v-o spun. Pe-un câmp de luptă risc o moarte onorabilă.

— Dar ce? Vă închipuiți că în ziua în care triumphiul tăios al revoluției îmi va reteza capul, am să mă socotesc dezonorat? Nicidecum. Am pretenția că sunt și eu soldat ca dumneavoastră.

Numai că nu toată lumea își poate sluji cauză în același fel. Fiecare religie își are eroii și martirii ei. Fericii sunt eroii pe lumea asta, dar fericii sunt și martirii pe lumea cealaltă!

Tânărul rostise cuvintele de mai sus cu atâta convingere încât nu se putea să nu-l miște sau, mai curând, să nu-l uimească pe Roland.

— Dar, urmă Morgan, lepădându-se repede de exaltare și recăpătându-și bună dispoziție ce părea să fie trăsătura caracteristică a firii sale, n-am venit ca să fac filozofie politică. Am venit să vă rog să-mi înlesniți o convorbire cu primul consul.

— Cum! Cu primul consul? exclamă Roland.

— Fără îndoială. Citiți încă o dată scrisoarea mea. Nu vă spuneam în ea că am a vă face o rugămintă?

— Ba da.

— Ei, rugămintea mea e să mă ajutați să vorbesc cu generalul Bonaparte.

— Îngăduiți-mi o clipă, cum nu mă așteptam deloc la asemenea rugămintă...

— Ea vă uimește, ba chiar vă neliniștește Scumpe colonele, dacă nu-mi luați în seamă cuvântul meu de onoare, puteți să mă percheziționați din creștet până-n tălpi și veți vedea că n-am alte arme decât pistoalele acestea, pe care nici nu le mai am de vreme ce sunt pe masa dumneavoastră. Iată însă ceva mai bun; luați câte unul în fiecare mână, așezați-vă între primul consul și mine și zburăți-mi creierii la prima mișcare suspectă pe care aş face-o. Vă convine condiția?

— Dar, dacă e să-l tulbur din lucru pe primul consul ca să vă asculte comunicarea pe care aveți a i-o face, mă încredințați dumneavoastră că asemenea comunicare merită atâta trudă?

— Ei! Cât despre asta îmi pun capul! Apoi, cu tonul său plin de voioșie adăugă:

— Pentru moment sunt ambasadorul unui cap încoronat sau, mai bine zis, "descoronat", ceea ce nu-l face pentru sufletele nobile mai puțin demn de respectat. De altfel, îi voi lua puțin timp generalului dumneavoastră, domnule Roland, iar în clipa în care convorbirea se va lungi, va putea să mă poftască să plec. Nu voi aștepta să-mi spună de două ori, fiți pe pace.

Roland rămase o clipă tăcut și dus pe gânduri.

— Și numai primul consul e singurul căruia puteți să-i faceți comunicarea dumneavoastră?

— Primul consul e singurul, fiindcă numai el poate să-mi răspundă.

— Bine, așteptați-mă, am să mă duc să văd ce hotărăște domnia-sa.

Roland făcu un pas spre biroul generalului, dar se opri, aruncând o privire neliniștită spre grămada de hârtii adunată pe masa lui.

Morgan surprinse privirea lui.

— Ei, da! zise el, vă temeți că-n lipsa dumneavoastră să nu citesc hârtoagele de pe ma-să? De-ați ști ce silă mi-e să citesc! În așa măsură încât, dacă pe masă ar fi condamnarea mea la moarte, tot nu mi-aș da osteneala s-o citesc. Aș zice "Asta-i treaba grefierului: fiecare cu treaba lui". Domnule Roland, mi-e frig la picioare. În lipsa dumneavoastră, am să mi le încălzesc așezat în fotoliul dumneavoastră. Mă veți găsi la întoarcere acolo, fără să mă fi mișcat din loc.

— Bine, domnule, încuviință Roland.

Și intră la primul consul.

Bonaparte discuta cu generalul Hédouville, comandantul șef al trupelor din Vendeea.

Auzind ușa deschizându-se, se întoarse foarte iritat.

— I-am spus doar lui Bourrienne că nu sunt aici pentru nimeni.

— Când am trecut mi-a spus asta, generale și eu i-am răspuns că nu sunt oricine.

— Ai dreptate. Ce vrei cu mine? Spune repede.

— E la mine.

— Cine?

— Omul din Avignon.

— Ah, da! Și ce vrea?

— Vrea să vă vadă.

— Să mă vadă, pe mine?

— Da, pe dumneavoastră generale. Vă miră?

— Nu, dar ce poate să aibă a-mi spune?

— A refuzat cu încăpățănare să-mi aducă la cunoștință. Dar aș îndrăzni să afirm că nu e nici pisălog, nici nebun.

— Nu, dar poate e vreun asasin. Roland clătină din cap că nu.

— La drept vorbind, de vreme ce tu îl aduci...

— De altfel, nu se opune ca să stau și eu la discuție. Mă voi așeza între dumneavoastră și el.

Bonaparte reflectă o clipă.

— Adă-l, zise el.

— Știți, generale, că în afară de mine...

— Da, da. Generalul Hédouville va avea îngăduința să aștepte câteva momente. De altfel, discuțiile noastre nu-s dintr-acelea ce se termină într-o singură ședință. Du-te Roland,

Roland ieși, trecu prin cabinetul lui Bourrienne, intră în biroul lui și-l regăsi pe Morgan încălzindu-se la picioare, așa cum spusese.

— Pofțiți! Primul consul vă așteaptă, spuse tânărul. Morgan se sculă și-l urmă pe Roland.

Când reintrară în cabinetul de lucru al lui Bonaparte, acesta era singur.

Aruncă iute o privire asupra șefului confrăților lui Iehu și nu se

mai îndoii nici o clipă că n-ar fi același om pe care-l văzuse la Avignon.

Morgan se opri la câțiva pași de ușă și, la rândul său, se uită curios la Bonaparte și se încredința din ce în ce mai mult că el era cel pe care-l întrezărise la masa comună în ziua în care încercase periculoasă restituire a două sute de ludovici furați din greșeală de la Jean Picot.

— Apropie-te, zise primul consul. Morgan se înclină și făcu trei pași înainte.

Bonaparte răspunse salutului său cu o ușoară înclinare din cap.

— I-ai spus aghiotantului meu, colonelul Roland, că ai a-mi face o comunicare?

— Da, cetățene prim consul.

— Comunicarea dumatăle cere să fim între patru ochi?

— Nu, cetățene prim consul, cu toate că e de o asemenea importanță...

— Că ți-ar plăcea mai mult să fii singur...

— Fără îndoială, dar precauția...

— Cel mai precaut lucru în Franța, cetățene Morgan, e curajul.

— Prezența mea la dumneavoastră, generale, e o dovadă că sunt întru totul de părerea dumneavoastră.

Bonaparte se întoarse către tânărul colonel.

— Lasă-ne singuri, Roland, îi spuse el.

— Dar, generale!... stăruie acesta.

Bonaparte se apropie de el. Pe urmă, pe șoptite, spuse mai departe:

— Văd ce este. Ești curios să afli ce poate să aibă a-mi spune misteriosul cavaler de drumul mare. Fii liniștit, ai să afli...

— Nu de asta e vorba, dar dacă omul e un asasin, așa cum spuneai mai adineauri?

— Nu mi-ai răspuns tu că nu? Hai, nu fii copil! Lasă-ne. Roland ieși.

— Iată-ne singuri, domnule, zise primul consul, hai, vorbește!

Morgan, fără să vorbească, scoase o scrisoare din buzunarul său și o prezentă generalului.

Generalul o cercetă. Era adresată lui și închisă, purtând o pecete cu cele trei flori de crin ale Franței.

— Oh, oh! Făcu el, dar ce-i asta, domnule?

— Citiți, cetățene prim consul.

Bonaparte deschise scrisoarea și merse de-a dreptul la semnătura.

— "Ludovic", citi el.

— Ludovic, repetă Morgan.

— Care Ludovic?

— Ludovic de Bourbon, presupun.

— Domnul conte de Provence, fratele lui Ludovic al XVI-lea.

— Și, ca atare, Ludovic al XVIII-lea, de când nepotul său, prințul moștenitor, a murit.

Bonaparte se uită din nou la necunoscut, căci era limpede ca lumina zilei că numele de Morgan, pe care și-l dăduse, nu era decât un pseudonim, hărăzit să-i ascundă adevăratu-i nume.

După care, întorcându-și privirea spre scrisoare, citi:

"3 ianuarie 1800

Oricare ar fi comportarea lor aparentă, domnule, oameni ca dumneavoastră nu pot inspira niciodată îngrijorare. Ați acceptat să ocupați un loc eminent. Vă sunt recunoscător. Mai mult ca oricine, dumneavoastră știți de tâță putere și de cât prestigiu e nevoie pentru a asigura fericirea unei mari națiuni. Salvați Franța din ghearele propriei sale turbări și veți fi îndeplinit prin asta cea mai fierbinte dorință a sufletului meu. Dați-i înapoi regele și generațiile viitoare vor binecuvânta memoria dumneavoastră. Dacă vă îndoiiți cumva că n-aș fi în stare de recunoștință, indicați locul pe care-l doriți și hotărâți ce soartă să aibă prietenii dumneavoastră. Cât despre principiile mele, eu sunt francez. Indulgent din fire, voi fi încă și mai mult din rațiune. Nu, învingătorul de la Lodi, de la Castiglione și de la Arcole, cuceritorul Italiei și al Egiptului, nu poate să prefere o celebritate vană, gloriei. Nu pierdeți un timp prețios. Noi am putea asigura gloria Franței. Spun noi, pentru că eu am nevoie de Bonaparte pentru asemenea scop, pe care el nu-l va putea atinge fără mine. Generale, Europa e cu ochii pe dumneavoastră, gloria vă așteaptă, iar eu sunt nerăbdător să redau fericirea poporului meu.

Ludovic"

Bonaparte se întoarse către tânărul ce aștepta în picioare, nemișcat și mut ca o statuie.

— Cunoști cuprinsul scrisorii? îl întrebă el. Tânărul se înclină.

— Da, cetățene prim consul.

— Era sigilată totuși.

— Scrisoarea a fost trimisă celui care mi-a înmănat-o, cu sigiliul neaplicat și, înainte de a-mi fi fost încredințată, am fost pus s-o citesc, ca să-mi dau bine seama de importanța ei.

— Și, se poate ști numele celui ce ți-a încredințat-o?

— Georges Cadoudal.

Bonaparte avu o ușoară tresărire.

— Îl cunoști pe Georges Cadoudal?

— E prietenul meu.

— Și de ce ți-a încredințat-o dumitale mai curând decât altuia?

— Pentru că știa că dacă-mi spune că scrisoarea trebuie să vă fie

înmânata personal, ea va fi înmânata așa cum a dorit.

— Într-adevăr, domnule, ți-ai ținut cuvântul.

— Încă nu de tot, cetățene prim consul.

— Cum asta? Nu mi-ai înmânat-o?

— Da, dar am făgăduit să aduc un răspuns.

— Și dacă-ți spun că nu vreau să dau nici un răspuns?

— Veți fi răspuns totuși, nu tocmai cum aș fi dorit eu să răspundeți, dar va fi oricum un răspuns.

Bonaparte rămase câteva clipe pe gânduri.

Pe urmă, ieșind din îngândurarea lui, cu o ridicătură din umeri, zise:

— Sunt nebuni!

— Cine, cetățene? întrebă Morgan.

— Cei ce-mi scriu asemenea scrisori. Nebuni, buni de legat! Ce cred ei, că eu sunt unul dintre aceia ce-și iau exemplele din trecut, care se modelează după alți oameni? Să începem iarăși cu un Monk? La ce bun? Ca să facem un Carol al II-lea! Pe cuvântul meu că nu merită osteneala! Când ai îndărățul tău Toulon, 13 vendemiar, Lodi, Castiglione, Arcole, Rivoli, Piramidele, ești alt om decât Monk și ai dreptul să năzuiești la altceva decât la ducatul de Albemarle și la comandamentul armatelor de uscat și pe apă ale Majestății-Sale Ludovic al XVIII-lea.

— De aceea vi se spune să vă formulați condițiile, cetățene prim consul.

Bonaparte tresări la sunetul vocii aceleia, ca și cum ar fi uitat că cineva era acolo, de față.

— Fără a mai ține socoteală, reîncepu el, că e vorba de o familie pierdută, o ramură moartă dintr-un trunchi putregăit. Bourbonii atâta s-au căsătorit între ei, încât au ajuns un neam degenerat, care și-a uzat toată seva și toată puterea în Ludovic al XIV-lea. Știi istorie, domnule? întrebă Bonaparte, întorcându-se spre tânăr.

— Da, generale, răspunse el, cel puțin atât cât unul ca mine poate s-o cunoască.

— Ei bine, trebuie să fi observat în istorie, mai ales în istoria Franței, că fiecare neam își are un punct de plecare, un punct culminant și apoi decăderea lui. Iată, Capețienii direcți, plecați de la Hugues, ajung la apogeul lor cu Filip August și Ludovic al IX-lea și se prăbușesc cu Filip al V-lea și Carol al IV-lea. Ia apoi Capețienii din familia Valois: plecați de la Filip al VI-lea, își au punctul culminant în Francisc I și cad cu Carol al IX-lea și Henric al III-lea. În sfârșit, ia-i pe Capețienii Bourboni: plecați de la Henric al IV-lea, își au punctul culminant în Ludovic al XIV-lea și se prăbușesc cu Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea: numai că ei cad mai jos decât ceilalți; mai jos în desfrâu cu Ludovic al XV-lea, mai jos în nenorocire cu Ludovic al XVI-

lea. Ai să-mi vorbești de Stuartși și ai să-mi arăți exemplul lui Monk. Vrei să-mi spui cine-a urmat la tron după Carol al II-lea? Iacob al II-lea; și după Iacob al II-lea, Wilhelm de Orania, un uzurpator. N-ar fi fost mai bine, te întreb, ca Monk să-și fi pus numaidecât coroana pe cap? Ei bine, dacă aș fi atât de nebun ca să-i dau tronul lui Ludovic al XVIII-lea, el, că și Carol al II-lea, n-are să aibă copii și-atunci i-ar urma la tron Carol al X-lea, care s-ar lăsa izgonit, ca și Iacob al II-lea, de vreun Wilhelm de Orania. O! Nu! Dumnezeu n-a pus destinul unei țări mari și frumoase ce se numește Franța în mâinile mele ca s-o dau celor ce-au jucat pe ea și au pierdut-o.

— Luați aminte, generale, că nu v-am cerut să-mi spuneți toate aceste.

— Dar, eu te întreb...

— Cred că-mi faceți cinstea de a mă socoti drept posteritate.

Bonaparte tresări, se întoarse și văzu cu cine vorbește.

— N-aveam nevoie, urmă Morgan cu o demnitate care uimi pe cel căruia i se adresa, decât de un da să de un nu.

— Și, de ce aveai nevoie de asta?

— Ca să știi de vom continua să ne războim cu dumneavoastră ca și cu un dușman, sau dacă vă vom cădea în genunchi în fața dumneavoastră ca și în fața unui salvator.

— Război! exclamă Bonaparte! Război! Smintiți sunt cei ce duc război cu mine. Nu văd ei oare că sunt alesul lui Dumnezeu?

— Și Atila spunea același lucru.

— Da, dar el era alesul distrugerii, iar eu sunt al erei noi. Iarba se usca pe unde trecea el. Grânele se vor coace peste tot pe unde voi fi trecut eu cu plugul. Război! Spune-mi, ce s-a ales din toți cei ce s-au războit cu mine? Au rămas căzuți pe câmpiile Piemontului, ale Lombardiei, sau în puștiul din fața orașului Cairo.

— Uitați Vendeea? Vendeea e tot în picioare.

— În picioare, fie! Dar șefii ei? Dar Cathelineau, dar Lescure, dar La Rochejaquelein, d'Elbée, Bonchamp, Stofflet, Charette?

— Nu vorbiți decât de oameni. Oamenii au fost secerăți, e-adevărat, dar principiul stă în picioare și în jurul lui astăzi luptă d'Autichamp, Suzannet, Grignon, Frotté, Châtillon, Cadoudal. Cei tineri nu prețuiesc poate atât cât prețuiau cei mai vârstnici, dar, dacă mor și ei ca și ceilalți, e tot ce se poate cere de la ei.

— Să ia bine seama! Căci dacă mă hotărâsc să pornesc o campanie în Vendeea, n-am să trimit acolo pe nici unul ca Santerre sau ca Rosignol.

— Convențiunea a trimis acolo pe Kléber și Directoratul pe Hoche!...

— Eu n-am să trimit pe nimeni, am să mă duc chiar eu.

— Nu li se poate întâmpla altceva mai rău decât să fie uciși ca

Lescure sau împușcați ca Charettc.

— S-ar putea să li se-ntâmpale să-i iert.

— Cato ne-a învățat cum se putea scăpa de iertarea lui Cezar.

— A! Bagă de seamă, citezi un republican!

— Cato a fost unul dintre oamenii aceia al căror exemplu îl poți urma din orice grupare politică ai face parte.

— Și dacă ți-aș spune că țin Vendeea în mână?

— Dumneavoastră!

— Și că, de vreau, în trei luni va fi pacificată?

Tânărul clătină din cap.

— Nu mă crezi?

— Nu-mi vine să vă cred.

— Dacă-ți afirm că ceea ce spun e adevărat, dacă ți-o voi dovedi, spunându-ți prin ce mijloc sau mai curând cu ce oameni voi reuși?

— Dacă un om ca generalul Bonaparte îmi afirmă un lucru, îl voi crede, dar dacă ceea ce-mi afirmă este pacificarea Vendeei, îi voi spune la rândul meu: "Băgați de seamă"! E mai bine pentru dumneavoastră o Vendee ce luptă, decât una ce conspiră. O Vendee ce luptă înseamnă sabie, o Vendee ce conspiră înseamnă pumnal."

— Știu eu pumnalul vostru, spuse Bonaparte, iată-l!

Și se duse să ia dintr-un sertar pumnalul pe care-l scosese din mâinile lui Roland, și-l puse pe o masă, la îndemâna lui Morgan.

— Dar, mai adăugă el, e drum lung de la pieptul lui Bonaparte la pumnalul unui asasin. Ia vezi, caută de încercă.

Și înainta spre tânăr, ațintindu-l cu privirile i din care țâșneau flăcări.

— N-am venit aici să vă asasinez, răspunse cu răceală tânărul. Mai târziu, de voi socoti că triumful cauzei noastre nu se poate lipsi de moartea dumneavoastră, voi face tot ce-mi va sta în putință și, dacă atunci îmi veți scăpa, asta nu înseamnă deloc că ați fi Marius și eu unul din poporul cimbrilor... Nu aveți altceva a-mi spune, cetățene prim consul? Urmă tânărul, înclinându-se.

— Ba da. Să-i spui lui Cadoudal că atunci când vă voi să se bată cu inamicul în loc să se bată cu francezii, am în birou, gata semnat, brevetul lui de colonel.

— Cadoudal comandă o armată, nu un regiment. Dumneavoastră n-ați vrut să vă înjosiți devenind Monk din Bonaparte. De ce-ați voi ca el să devină colonel din general?... Nu aveți altceva a-mi spune, cetățene prim consul?

— Ba da. Ai vreun mijloc de a-i trimite contelui de Provence răspunsul meu?

— Vreți să spuneți, regelui Ludovic al XVIII-lea?

— Să nu ne certăm pe cuvinte. Celui ce mi-a scris.

— Trimisul său e în tabără la Aubiers.

— Uite ce! Îmi schimb hotărârea, răspund în scris: Bourbonii ăștia sunt atât de orbi, încât și asta ar interpreta greșit tăcerea mea.

Și, așezându-se la biroul său, Bonaparte scrisese misiva de mai jos, cu multă atenție, ceea ce arăta că ținea să fie lesne citit.

"Am primit, domnule, scrisoarea dumneavoastră. Vă mulțumesc pentru buna părere pe care o exprimați în privința mea. Nu trebuie să doriți să vă reîntoarceți în Franța. Asta ar însemna să treceți peste o sută de mii de cadavre. Sacrificați-vă interesul pentru odihnă și fericirea Franței și istoria va ține seama de asemenea lucru. Nu sunt nicidecum nesimțitor față de nenorocirile familiei dumneavoastră și mi-ar fi plăcut să aflu că sunteți înconjurat de tot ceea ce poate contribui la liniștea singurătății dumneavoastră.

Bonaparte

Și, împăturind și lipind misiva, scrisese adresa: *Domnului Conte de Provence*, o înmână lui Morgan, pe urmă îl chemă pe Roland ca și cum ar fi fost încredințat că aghiotantul său nu era departe.

— Generale?... întrebă tânărul ofițer arătându-se într-adevăr, în aceeași clipă.

— Însoțește-l pe domnul până-n stradă, îi porunci Bonaparte. Până acolo răspunzi de el.

Roland se înclină în semn că va executa întocmai ordinul, lăsă să treacă înaintea tânărului, care se retrase fără să rostească un cuvânt și ieși și el după Morgan.

Dar, înainte de a ieși, Morgan mai aruncă o ultimă privire asupra lui Bonaparte.

Acesta stătea în picioare, nemișcat, mut, cu brațele încrucișate, cu privirea ațintită pe pumnalul acela care-i frământă gândurile mai mult decât voia să recunoască.

Trecând prin camera lui Roland, șeful confrăților lui Iehu își luă manta și pistoalele.

În timp ce și le prindea la cingătoare, Roland îi spuse:

— Se pare că cetățeanul prim consul v-a arătat pumnalul pe care i l-am dat.

— Da, domnule, răspunse Morgan.

— Și l-ați recunoscut?

— Nu pe-acela în special... toate pumnalele noastre seamănă.

— Știți, urmă Roland, am să vă spun de unde vine.

— A!... și de unde vine 'l-.

— Din pieptul unuia dintre prietenii mei în care sau confrății dumneavoastră, sau poate chiar dumneavoastră, bați împlântat.

— E cu puțință, răspunse tânărul cu nepăsare, dacă prietenul

dumneavoastră se va fi expus la asemenea pedeapsă.

— Prietenul meu a voit să vadă ce se petrece noaptea în mânăstirea Seillon.

— S-a făcut vinovat.

— Dar și eu mă făcusem la fel de vinovat în ajun. De ce nu mi s-a întâmplat nimic.

— Pentru că, fără îndoială, vă apăără vreun talisman.

— Domnule, am să-ți spun ceva: eu sunt un om care merge pe drumul drept, ziua în amiaza mare. Ca atare, am oroare de mister.

— Fericiți cei ce pot merge pe drumul drept, ziua în amiaza mare, domnule de Montrevel!

— Pentru asta am să vă spun jurământul pe care l-am făcut, domnule Morgan. Trăgând pumnalul pe care l-ați văzut din pieptul prietenului meu, cu cea mai mare băgare de seamă, ca să nu-i trag în același timp și sufletul din el, am făcut jurământ că de-aici înainte, între mine și asasinii lui s-a pornit un război pe viață și pe moarte și, în mare măsură, v-am dat cuvântul de onoare care v-a apărat, numai ca să vă pot aduce la cunoștință, ce am jurat.

— Un jurământ pe care nădăjduiesc să vă văd că-l uitați, domnule de Montrevel!

— Un jurământ pe care-l voi ține în toate împrejurările, domnule Morgan și ați fi neînchipuit de amabil dacă mi-ați oferi una cât mai curând cu putință.

— În ce fel, domnule?

— Uite! Primind, de exemplu, să vă întâlniți cu mine fie în pădurea Boulogne, fie în pădurea Vincennes. N-avem nevoie să spunem, bineînțeles, că ne batem deoarece dumneavoastră sau unul dintre prietenii dumneavoastră ați dat o lovitură de pumnal lordului Tanlay. Nu. Vom spune ce doriți, că, de exemplu, e din cauza... (Roland se trudește să găsească un motiv) din cauza eclipsei de lună care trebuia să aibă loc în 12 ale lunii viitoare. Vă convine pretextul?

— Pretextul mi-ar conveni, domnule, răspunse Morgan, cu un accent de melancolie de care nu l-ai fi crezut în stare, dacă duelul însuși mi-ar putea conveni. Ați făcut un jurământ și-l veți ține, ziceți, nu-i așa? Ei, știți, intrând în organizația Confrăților lui Iehu, fiecare inițiat face și el un jurământ: de a nu-și primejdui în nici o ceartă personală viața, care nu-i mai aparține lui, ci cauzei căreia i s-a dăruit.

— Da, încât dumneavoastră asasinați, dar în duel nu vă mai bateți.

— Vă înșelași, uneori ne batem.

— Fiți atât de bun și-mi arătați o astfel de împrejurare, ca să studiez fenomenul.

— E destul de simplu. Încercați, domnule de Montrevel, să vă aflați împreună cu cinci-șase oameni, hotărâți că dumneavoastră, într-

o oarecare diligentă ce-ar transporta banii guvernului. Apărați, ceea ce vom ataca noi și, prilejul pe care-l căutați, vă va ieși în cale, însă, dați crezare celor ce vă spun: mai bine căutați să nu vă găsiți în drumul nostru.

— E o amenințare, domnule? Întrebă tânărul, ridicându-și capul.

— Nu, domnule, răspuse Morgan cu voce blândă, aproape smplorându-l. E o rugămintă.

— Mi-e adresată mie personal, sau ați face-o și altuia?

— V-o fac dumneavoastră personal.

Și șeful Confrațiilor lui Iehu apăsă pe cuvântul din urmă.

— Ah, ah! exclamă tânărul. Sunt, așadar, fericitul căruia îi purtați de grijă?

— Ca unui frate, răspuse Morgan tot cu același glas dulce și mângâios.

— Zău așa! exclamă Roland, desigur c-ați pus vreo prinsoare să mă ocrotiți.

În clipa aceea intră Bourrienne.

— Roland, zise el, primul consul te cheamă.

— Numai cât îl conduc pe domnul până la poarta dinspre stradă și după aceea îi stau la dispoziție.

— Grăbește-te. Știi că nu-i place să aștepte.

— Mă puteți urma, domnule? Se adresează Roland misteriosului său însoțitor.

— De multă vreme sunt la dispoziția dumneavoastră, domnule.

— Atunci, veniți cu mine.

Și Roland, apucând-o pe aceeași cale pe care îl adusese pe Morgan, îl conduse, nu până la ușa ce dă în grădină — grădina se încuiase — ci până la poarta din stradă.

Ajuns acolo, îi spune lui Morgan:

— Domnule, v-am dat cuvântul meu de onoare și l-am ținut întocmai, dar, ca să nu fie nici o neînțelegere între noi, spuneți-mi, sunteți de acord că v-am dat cuvântul de onoare pentru o singură dată, adică numai pentru astăzi?

— În felul acesta am înțeles și eu, domnule.

— Așadar, îmi redați cuvântul?

— Aș dori să-l păstrez, dar recunosc că sunteți liber să vi-l luați înapoi.

— Numai atâta doream! La revedere, domnule Morgan.

— Îngăduiți-mi de a nu vă face aceeași urare, domnule de Montrevel.

Cei doi tineri se salutară cu o politețe curtenitoare, fără cusur, Roland intrând în palatul Luxembourg, iar Morgan, apucând-o pe una din străduțele ce duceau în piața Saint-Sulpice și strecurându-se prin fâșia de umbră aruncată de ziduri.

Capitolul XXVI Balul victimelor

Abia după vreo sută de pași, Morgan își scoase masca. În mijlocul străzilor Parisului, mai mult se expunea riscului de a fi băgat în seamă cu mască decât fără mască.

Ajuns în strada Taranne, bătu la ușa unui mic hotel, care se înalță la colțul străzii acesteia cu strada Dragon, intră, luă de pe o movilă un sfeșnic, dintr-un cui cheia de la numărul 12 și urcă fără să deștepte alte bănuieli decât cea a unui locatar bine cunoscut care se întoarce după ce ieșise de-acasă. Pendulă bătea zece ceasuri chiar în clipa în care închidea după el ușa de la camera sa.

Ascultă cu atenție, lumina lumânării neajungând până la cămin, apoi, după ce numără zece bătăi, își spuse sieși:

— Bun! N-am s-ajung prea târziu.

Cu toată eventualitatea menționată de el, Morgan părea hotărât să nu piardă deloc timpul. Vârî o hârtie aprinsă sub un braț mare de lemne pregătit în vatra căminului, care luă foc numaidecât, aprinse patru lumânări, adică pe toate câte erau în cameră, puse două pe cămin și două pe scrinul din față, deschise un sertar de la scrin și întinse pe pat un costum complet, de necredincios{39} după ultima modă.

Costumul era alcătuit dintr-o haină scurtă și pătrată în față, lungă în spate, de o culoare delicată, plutind între un verde de apă și un cenușiu deschis, vestă din catifea *panne* de culoarea părului de cămilă, cu optsprezece nasturi de sidef, dintr-o imensă cravată albă din cea mai fină țesătură de batist, un pantalon strâns pe picior, din cașmir alb, cu un smoc de panglici pe locul unde se îmbumba, adică sub pulpă; în sfârșit, din ciorapi de mătase cenușii, dungați transversal cu același verde ca cel de la haină și niște pantofi de bal decoltați, cu cataramă de diamante.

Lornionul de rigoare nu era nici el uitat.

Cât despre pălărie, era la fel cu cea care Carle Vernes împodobește capetele tinerilor eleganți din timpul Directoratului.

După ce-și pregăti hainele cu care avea să se îmbrace, Morgan păru că așteaptă cu nerăbdare.

După vreo cinci minute sună. Un fecior se arătă.

— Peruchierul n-a venit încă? Întrebă Morgan.

La vremea aceea, peruchierii nu erau încă frizeri.

— Ba da, cetățene, răspunse băiatul, a venit, dar dumneavoastră încă nu vă întorseserăți și a zis că revine. Da altfel, când ați sunat

dumneavoastră, cineva bătea la ușă. S-ar fi putut să fie...

— Iată-mă! Iată-mă! exclamă o voce pe scară.

Ei! Bravo! zise Morgan mulțumit. Vino-ncoace, meșteră Cadenette! E vorba să faci din mine un fel de Adonis.

— Dar asta nu-i greu, domnule baron, zise peruchierul.

— Va să zică așa, așa, vrei prin urmare neapărat să mă compromiți, cetățente Cadenette?

— Domnule baron, vă rog fierbinte, strigați-mă Cadenette, pur și simplu. Asemenea lucru îmi va face cinste, căci va fi o dovadă de intimitate, dar nu-mi mai spuneți cetățene. Pfui, asta-i denumire revoluționară și, când Teroarea era în toi, soției mele eu i-am spus tot *doamna Cadenette*. Și acum vă rog, să mă iertați că nu v-am așteptat, dar în seara asta e mare bal în strada Bac, balul victimelor, (peruchierul apăsă pe cuvântul din urmă) aș fi crezut că și domnul baron trebuia să se ducă.

— Ei, asta-i! exclamă Morgan râzând, tot regalist ești, Cadenette.

Peruchierul își puse mâna pe inimă cu un gest tragic.

— Domnule baron, zise el, nu-i numai o chestiune da conștiință, dar e o problemă de stat.

— De conștiință, înțeleg, meștere Cadenette, dar de stat l Ce dracu poate avea de-a face onorabila corporație a peruchierilor cu politica?

— Cum? Domnule baron, făcu Cadenette, pregătindu-se să-și frizeze clientul. Dumneavoastră mai întrebați așa ceva? Dumneavoastră, un aristocrat?

— Ssst! Cadenette!

— Domnule baron, între noi, oamenii *dinainte*, ne putem spune asemenea lucruri.

— Atunci, dumneata ești unul dintre cei dinainte?

— Sunt printre cei mai veritabili dintre cei dinainte. Ce pieptănătură dorește domnul Baron?

— Cu urechi de dine și cu părul ridicat în sus la spate.

— Cu un pic de pudră?

— Și cu două picuri, dacă vrei, Cadenette.

— Vai! Domnule, când mă gândesc că vreme de cinci ani nu se mai găsea decât la mine pudră "à la maréchale"! Domnule baron, pentru o cutie de pudră erai dus la ghilotină.

— Am cunoscut oameni care au fost ghilotați pentru și mai puțin, Cadenette! Dar spune-mi, cum se întâmplă că ești unul dintre cei dinainte; îmi place să-mi dau seama de toate câte sunt.

— E destul de simplu, domnule baron. Admiteți, nu-i așa, că printre corporații erau și unele mai mult sau mai puțin aristocrate?

— Fără îndoială, după cât se puteau apropia de clasele de sus ale societății.

— Așa e, domnule baron, întocmai. Ei, știți, pe clasele de sus ale societății noi le ținem de păr. Eu, așa cum mă vedeți, am coafat într-o seară pe doamna de Polignac, tatăl meu a coafat-o pe doamna du Barry, bunicul meu pe doamna de Pompadour. Aveam și noi privilegiile noastre, domnule: purtam sabie. E-adevărat că pentru a ocoli accidentele care se puteau întâmpla între capetele înfierbântate ca ale noastre, mai toate săbiile noastre erau de lemn, dar, orișicum, dacă nu erau săbii veritabile, erau totuși imitații. Da, domnule baron, urmă Cadenette cu un suspin, timpul acela a fost timpul cel frumos, nu numai al peruchierilor dar și al Franței. Eram amestecați în toate tainele, vârați în toate intrigile, nimic nu îți se ascundea. Și nu există nici un caz, domnule baron, de secret trădat de vreun peruchier. Nu mai departe, biata noastră regină. Cui i-a încredințat ea diamantele? Marelui, ilustrului Leonard, prințul coafeurilor. Să știți, domnule baron, doi oameni au fost destul să răstoarne toată schelăria unei puteri ce se sprijinea pe perucile lui Ludovic al XIV-lea, pe taburetele de puf ale Regenței, pe clătitile lui Ludovic al XV-lea și pe colecțiile Mariei-Antoineta.

— Și cei doi oameni, nivelatorii aceia, revoluționarii aceia, cine sunt, Cadenette? Ca să-i sortesc, atât cât îmi va sta în putere, oroarei publice.

— Domnul Rousseau și cetățeanul Talma. Domnul Rousseau, cel ce a spus "întoarceți-vă la natură" — ce mai absurditate — și cetățeanul Talma, care a născocit coafurile *à la Titus*.

— E-adevărat, Cadenette, e-adevărat!

— În sfârșit, cu Directoratul am avut o clipă de speranță. Domnul Barras a folosit într-una pudră, fără să se lepede de ca niciodată, iar cetățeanul Moulin și-a păstrat coada. Dar, înțelegeți dumneavoastră, 18 brumar a spulberat orice speranță. Felul în care e frizat părul domnului Bonaparte!... Vai! Pofțiți, urmă Cadenette, înfoind urechile de cline ale clientului său, așa mai zic și eu, iată adevăratul păr de aristocrat, halal de el, moale și fin ca mătasea și care ține ondu-lația de s-ar zice că purtați perucă. Priviți-vă, domnule baron. Voiati să fiți frumos ca Adonis... Vai! Dacă Venus v-ar fi văzut, nu pe Adonis ar mai fi fost Marte gelos.

Și Cadenette, terminându-și opera și satisfăcut de ea, îi înmâna o oglindă cu mâner lui Morgan, care se privi cu satisfacție.

— Da, da, îi spuse el peruchierului, hotărât lucru, dragul meu, ești un artist! Ține minte pieptănătura asta. Dacă vreodată are să mi se taie gâtul, cum probabil vor fi și femeii la execuția mea, pieptănătura asta mi-o aleg.

— Domnul baron dorește să fie regretat, spuse peruchierul cu seriozitate.

— Da și până una alta, dragă Cadenette, uite o monedă de argint

pentru truda pe care ți-ai dat-o. Ai bunătatea și spune, când cobori, să-mi cheme un cupeu.

Cadenette scoase un oftat.

— Domnule baron, zise el, a fost o vreme în care v-aș fi spus: "Arătați-vă la curte cu pieptănătura asta și mă voi socoti plătit"... dar curtea nu mai există, domnule baron și trebuie să trăim... Sigur veți avea un cupeu.

Și, cu asta, Cadenette mai scoase un oftat, puse moneda lui Morgan în buzunar, făcu salutul reverențios al peruchierilor și al profesorilor de dans, și-l lăsă pe tânăr să-și desăvârșească găteala.

De îndată ce pieptănătura îi fu gata, restul era lucru ușor de făcut. Numai cravata îi luă puțin timp din cauza aspectului vaporos care se cerea, dar Morgan, bărbat cu experiență, ieși cu bine din asemenea caznă grea și, când ornicul bătu unsprezece, era gata să urce în trăsură.

Cadenette nu uitase să îndeplinească serviciul ce i se ceruse: un vehicul aștepta la ușă.

Morgan sări înăuntru strigând vizitiului:

— Strada Bac, numărul 60.

Vehiculul o apucă pe strada Grenelle, apoi în sus pe strada Bac și se opri la numărul 60.

— Îți plătesc îndoit cursa, amice, zise Morgan, numai să staționezi în fața porții.

Vizitiul primi trei franci și vehiculul dispăru după colțul străzii Varennes.

Morgan aruncă o privire asupra fațadei casei. Ai fi zis că se înșelase în privința ușii, atât de întunecată și tăcută era fațada aceea.

Totuși Morgan nu șovăi deloc și bătu în poartă într-un anume fel.

Poarta se deschise.

În fundul curții se înălța o clădire mare, luminată strălucitor.

Tânărul se îndreptă către clădire. Pe măsură ce se apropia, sunetul instrumentelor venea din ce în ce mai tare către el. Urcă un etaj și ajunse în vestiar.

Întinse mantia-i supraveghetorului răspunzător de paza hainelor.

— Pofțiți un număr, îi spuse supraveghetorul. Cât despre arme, lepădați-le în coridor în așa fel încât să le puteți recunoaște.

Morgan puse numărul în buzunarul pantalonului și intră într-un coridor lung și boltit, preschimbat în arsenal.

Se afla acolo o adevărată colecție de arme de toate soiurile, pistoale, flinte, carabine, săbii, pumnale. Cum balul putea fi dintr-o dată întrerupt de o descindere a poliției, trebuia ca-ntr-o clipă fiecare dansator să se poală transforma în luptător.

După ce se descotorosi de arme, Morgan intră în sala balului. Ne îndoim că pana scriitorului ar putea da cititorilor noștri o idee despre

aspectul pe care-l oferea balul acela.

În general, cum de altfel o arăta și numele, balul victimelor, nu puteai fi primit la un asemenea bal decât în. Virtutea unor drepturi stranie pe care ți le-au dat părinții trimiși pe eșafod de Convenție sau de Comună din Paris, mitraliați de Collot d'Herbois, sau înecați de Carrier. Dar cum, la urma urmei, în timpul celor trei ani de teroare care se scurseseră, ghilotinații erau cei ce întrecuseră în număr toate celelalte victime, costumele ce formau majoritatea erau cele ale sacrificiilor pe eșafod.

Așa că, cea mai mare parte a fetelor, ale căror mame și surori mai mari căzuseră sub cuțitul călăului, purtau costumele pe care mamele și surorile lor le îmbrăcaseră pentru supremă și lugubră ceremonie, adică rochia albă, șalul roșii și părul tăiat până unde începe gâtul.

Unele dintre ele, ca să adauge costumului și așa destul de caracteristic, un amănunt încă și mai semnificativ, unele dintre ele, zic, își legaseră în jurul gâtului un fir de mătase roșie subțire că tăișul unui brici care, ca și la Margareta din *Fauts* în noaptea de sabbat, arăta trecerea fierului între mastoide și clavicule.

Cât despre bărbații care se găseau în aceeași situație, ei aveau gulerul hainei dat pe spate, gulerul cămășii desfăcut, gâtul gol și părul tăiat scurt.

Dar, mulți dintre ei, ca să intre la un asemenea bal, aveau și alte drepturi decât cel de a fi avut victime în familiile lor; mulți făcuseră ei înșiși victime.

Aceia cumulau.

Se găseau acolo bărbați, între patruzeci și patruzeci și cinci de ani, care fuseseră crescuți în alcovurile frumoaselor curtezane din secolul al XVII-lea, care o cunoscuseră pe doamna du Barry în mansardele palatului Versailles, pe Sophie Arnould la domnul de Lauraguais, pe frumoasa Duthé la contele d'Artois, care împrumutaseră de la politeța viciului, lustrul cu care-și acopereau cruzimea. Erau încă tineri și frumoși. Intrau într-unui din saloane scuturându-și pletele pline de miresme plăcute și batistele parfumate, ceea ce nu era nicidecum o precauție zadarnică, deoarece de nu ar fi mirosit a parfum de ambră sau de verbină, ar fi mirosit a sânge...

Se mai aflau acolo bărbați de douăzeci și cinci, treizeci de ani, îmbrăcați cu o eleganță neînchipuită, care făceau parte din asociația Răzbunătorilor, care păreau cuprinși de rmania asasinatului, de nebunia masacrului, care aveau frenezia sângelui și cărora sângele nu le tăia setea; care, de îndată ce primeau porunca să omoare, ucideau pe cel ce le fusese desemnat, fie că le era prieten sau dușman; care erau pătrunși de conștiința comerțului în contabilitatea uciderilor: care acceptau polița sângeroasă ce le cerea capul cutărui s: u cutărui iacobin și pe care o plăteau la vedere.

Mai erau acolo și tineri de optsprezece, douăzeci de ani, aproape copii, dar copii hrăniți cu măduvă de fiare sălbătice, că Achile, sau cu carne de urs, ca Pirus; elevi bandiți de-ai lui Schiller, ucenici ai franc-judecătorilor din tribunalul secret al sfintei Vehma; adică acea generație stranie care se ivește după marile convulsii politice, așa cum s-au ivit Titanii după haos, hidrele după potop, așa chiar cum vin vulturii și corbii după măcel.

Era spectrul de bronz, impasibil, implacabil, inflexibil, ce se numește talion.

Și spectrul acela se amesteca printre cei vii. Intră în saloanele aurite, făcea un semn din ochi, un gest din mână, o mișcare din cap și pe dată era urmat.

Făceau, spune autorul de la care împrumutăm amănuntele de față, atât de puțin cunoscute și totuși atât de adevărate, făceau pe Carol cel Mare la buiotă{40} pentru o partidă de exterminare.

Teroarea afectase un mare cinism în îmbrăcămintă, o austeritate lacedemoniană la ospete, în sfârșit, cel mai profund dispreț al unui popor sălbatic față de toate artele și toate spectacolele.

Reacțiunea termidoriană, dimpotrivă, a fost elegantă, împodobită, îmbelșugată. Abuza până la epuizare de lux și voluptate, în toate formele cu puțință ca sub domnia lui Ludovic al XV-lea, numai că la toate adăugase și luxul răzbunării și voluptatea sângelui.

Fréron își dădu numele tineretului aceleuia care fu numit "tineretul lui Fréron" sau "feciorii de bani gata".

De ce Fréron și nu altul avu asemenea stranie și fatală cinste?

N-am să-mi iau sarcina să v-o spun. Cu cercetările mele — și cei ce mă cunosc nu se vor îndoii că atunci când vreau să ajung la un scop, cercetările nu au preț pentru mine oricât m-ar costa — cu cercetările mele n-am aflat nimic nou.

A fost doar un capriciu al modei. Moda este singura zeiță mai capricioasă chiar decât norocul.

Cititorii noștri abia de-or fi știind astăzi ce va fi fost cu acel Fréron și încă cel ce fu ținta batjocurii lui Voltaire e cu mult mai cunoscut decât patronul eleganților asasini de care vorbim.

Unul era fiul celuiilalt. Ludovic-Stanislas era fiul lui Elie-Catherine: tatăl murise de mânie că-și văzuse jurnalul suprimat de Miromesnil, ministrul justiției.

Celălalt, înfuriat de nedreptățile a căror victimă fusese tatăl său, de la început îmbrățișase cu avânt principiile revoluționare și, în locul *Anului literar*, ucis și găuit în 1775, crease în 1789 *Oratorul poporului*. Trimis în Sud ca agent extraordinar, Marsilia și Toulon mai păstrează încă și astăzi amintirea cruzimilor sale.

Dar toate se uitară când, în 9 termidor, el s-a ridicat împotriva lui Robespierre și a dat o mână de ajutor la răsturnarea de pe altarul

Ființei Supreme a colosului care, din apostol, se făcuse dumnezeu. Fréron, cel repudiat de "Montaniarzi", care l-au lăsat pradă fâlcilor necruțătoare ale lui Moïse Bayle; Fréron, cel gonit cu dispreț de Girondini, care l-au lăsat pe seama ocărilor lui Isnard; Fréron, cum spunea teribilul și pitorescul orator din Văr, Fréron în toată goliciunea lui, plin din creștet până-n tălpi de lepră crimei, fu primit, mângâiat și răsfățat de termidorieni; pe urmă, din tabăra acestora, trecu în tabăra regaliștilor și, fără nici o rațiune care să-l îndreptățească să obțină asemenea cinste fatală, se pomeni dintr-o dată în fruntea unui partid puternic, plin de tinerețe, de energie și de sete de răzbunare, așezat între patimile timpului, care-l împingeau la orice și neputința legilor, care tolerau orice.

Din gloata acestor feciori de bani gata, din ceata tinerilor lui Fréron, ce graseiați și vorbeau peltic, fiindcă așa era moda, și își dădeau cuvântul de cinste pentru orice, din mijlo-cul lor își croi Morgan drum.

Tot tineretul acela, trebuie s-o spunem, în ciuda hainelor pe care le purta, în ciuda amintirilor pe care asemenea haine le trezeau, era de o veselie nebună.

E de neînțeles, dar așa era.

Explicați, dacă puteți, dansul acela macabru care, la începutul secolului al XV-lea, cu furia pătimășă a unui galop modern mânat de Musard, desfășurându-și spiralele chiar în cimitirul Inocenților, lăsa să se prăbușească în mijlocul mormintelor cincizeci de mii dintre funebrii săi dansatori.

Morgan căuta, evident, pe cineva.

Un tânăr elegant, care vira într-o bombonieră de argint aurit un deget roșu de sânge, singura parte a mâinii sale delicate ce fusese ferită de cremă cosmetică de migdale, voia să-l oprească pentru a-i da amănunte despre expediția din care venise cu trofeul însângerat, dar Morgan îi zâmbi, îi strânse mâna cea înmănușată și se mulțumi să-i răspundă:

— Caut pe cineva.

— Treabă urgentă?

— Confreria lui Iehu.

Tânărul cu degetul însângerat îl lăsa să treacă.

O furie adorabilă, cum ar fi spus Corneille, care purta părul prins într-un pumnal cu vârful mai ascuțit decât cel al unui ac, îi aținu calea spunându-i:

— Morgan, ești cel mai frumos, cel mai brav și cel mai demn de iubit dintre toți cei de-aici. Ce ai a răspunde femeii care-ți spune așa ceva?

— Am a-i răspunde că sunt îndrăgostit și că inima mi-e prea strâmta ca să încapă în ea o ură și două dragoste.

Și își continuă căutarea.

Doi tineri ce discutau, unul zicând "E englez", iar celălalt zicând "E german", îl opriră.

— Ei! Bineînțeles! zise unul dintre ei, iată omul ce ne poate scoate din încurcătură.

— Nu, răspunse Morgan, încercând să treacă peste piedica pe care cei doi i-o pusese în cale, căci sunt grăbit.

— Nu-i de răspuns decât un singur cuvânt, spuse celălalt. Saint-Armand cu mine am făcut tocmai prinsoare că omul judecat și executat în mănăstirea Scillon era, după el german, după mine englez.

— Nu știu, răspunse Morgan, nu eram acolo. Adresați-vă lui Hector. El a prezidat în seara aceea.

— Spune-ne atunci, unde-i Elector?

— Mai curând spuneți-mi voi mie, unde e Tiffauges. Îl caut.

— Acolo, în fund, răspunse tânărul, arătând un punct din sală, unde contradansul sălta mai vesel și mai însuflețit. Ai să-l recunoști după vestă. Nici pantalonul nu-i de disprețuit, și-am de gând să-mi fac și eu unul la fel din pielea primului revoluționar cu care voi avea de-a face.

Morgan nu mai stătu să întrebe prin ce se remarcă vesta lui Tiffauges și datorită cărei tăieturi ciudate, sau cărei stofe prețioase, pantalonul lui obținuse încuviințarea unui om atât de priceput în asemenea materie cum era cel ce-i adresase cuvântul. Se duse țință spre punctul pe care i-l arătase tânărul și-l văzu pe cel care-l căuta, dansând un pas de vară, care, prin dibăcia și prin împletirea picioarelor — să-mi fie iertat termenul tehnic — părea ieșit de-a dreptul din saloanele lui Vestris^[41].

Morgan îi făcu un semn dansatorului.

Tiffauges se opri pe dată, se înclină în fața dansatoarei, o însoți până la locul ei, își ceru iertare pentru treburile care-l sileau să plece și veni să-l ia de braț pe Morgan.

— L-ai văzut? îl întreabă Tiffauges pe Morgan.

— Acum m-am despărțit de el.

— Și i-ai înmănat scrisoarea regelui?

— În mână.

— A citit-o?

— Chiar în clipa în care a primit-o.

— Și i-a dat vreun răspuns?

— I-a dat două, unul verbal și unul scris. Cel din urmă, te poate lipsi de primul.

— Și-l ai?

— Iată-l.

— Îi știi cuprinsul?

— E un refuz.

- Categorie?
- Cât se poate de categoric.
- Știe că din clipa în care nu ne mai lasă nici o speranță îl socotim dușman?
- I-am spus-o.
- Și ce a răspuns?
- N-a răspuns nimic. A ridicat din umeri.
- De ce intenții îl bănuiești?
- Nu-i greu de ghicit.
- I-o fi trecând prin gând să țină puterea pentru el?
- Cam așa mi se pare.
- Puterea, dar nu tronul?
- De ce nu tronul?
- N-are să-ndrăznească să se facă rege.
- Ei! N-aș putea spune dacă se va iace chiar rege, dar pun capul că ceva tot are să se facă.
- Dar, la urma urmei, nu-i decât un militar ce s-a înălțat în grad prin meritele sale ostășești.
- Dragul meu, în clipa de față mai mult face să fii fiul propriilor tale isprăvi decât nepot de rege.
- Tânărul rămase dus pe gânduri.
- Am să-i raporteze totul lui Cadoudal.
- Și mai adaugă că primul consul a spus următoarele cuvinte întocmai: "Vandeea mi-e în mână și, dacă vreau în trei luni n-are să se mai tragă nici un foc de armă."
- E bine de știut.
- Acuma o știi. S-o știe și Cadoudal și trageți toate foioasele din asemenea veste.
- În clipa aceea muzica încetă dintr-o dată. Freamătul dansatorilor se stinse. Se făcu o tăcere adâncă și, în toiul liniștii, o voce sonoră și apăsată rosti patru nume.
- Cele patru nume erau ale lui Morgan, Montbar, Adler și d'Assas;
- Iartă-mă, spuse Morgan lui Tiffauges, se vede că se pregătește vreo expediție din care fac parte. Mă văd silit așadar, spre marea mea părere de rău, să-ți spun adio. Numai că, înainte de a ne despărți, lasă-mă să mă uit mai de aproape la vesta și la pantalonii pe care-i porți, despre care mi s-a vorbit. O fac din curiozitate de amator și nădăjduiesc că ai să mi-o ierți.
- Cum să nu! Spuse tânărul din Vandeea, dar bineînțeles, din toată inima.

Și, cu repeziciunea și bunăvoința ce făcea cinstite politeței sale, tânărul se apropie de sfeșnicele ale căror luminări ardeau pe cămin.

Vesta și pantalonul păreau să fie din aceeași stofă, dar, ce fel de stofă era? La asemenea întrebare, chiar și cunoscătorul cel mai experimentat s-ar fi găsit în încurcătură.

Pantalonul era unul obișnuit, strâns pe picior, de o culoare delicată ce șovăia între culoarea părului de cămilă și cea a pielei; n-avea nimic deosebit decât că era fără nici o cusătură și că se lipea direct pe piele.

Vesta, dimpotrivă, avea două semne caracteristice, care atrăgeau cu deosebire atenția asupra ei: era găurită de trei gloanțe ale căror găuri fuseseră lăsate larg deschise, iar marginile înviorate cu purpuriu, de-ai fi jurat că-i sânge curat.

Pe lângă asta, de partea stângă era pictată inima însângerată, ce slujea ca simbol de recunoaștere a celor din Vendeea.

Morgan se uită cu de-amănuntul la cele două accesorii vestimentare, iar examinarea să se dovedea zadarnică.

— De n-aș fi atât de grăbit, zise el, aș vrea să aflu adevărul, însă prin propriile mele mijloace. Ai auzit însă, se vede c-au sosit ceva vești la comitet. Poți să-i dai de știre lui Caclotidal că sunt bani, numai că trebuie să trimită să-i ia. De obicei, eu conduc asemenea soiuri de expediții. Dacă însă voi întârzia, se va prezenta altul în locul meu. Spune-mi, așadar, e a ce fel de stofă ești îmbrăcat?

— Dragă Morgan, răspunse tânărul din Vendeea, poate vei fi aflat că fratele meu a fost în apropiere de localitatea Bressuire și împușcat de albaștri(42).

— Da, am aflat.

— Albaștrii se retrăgeau și au lăsat trupul la un colț de îngrăditură. Îi urmăream atât de aproape încât simțeau vârful săbiilor în coastă și i-am ajuns din urmă. Găsii trupul fratelui meu cald încă. Într-una din rănilor era băgată o creangă de copac cu următoarea însemnare: "împușcat ca tâlhar, de mine, Claude Flagcolet, caporal din batalionul al 3-lea din Paris". Ridicai trupul fratelui meu, îi jupuii pielea de pe piept, pielea aceea care, găurită de trei gloanțe, avea să strige veșnic răzbunare în fața ochilor mei și o dădui să mi se facă din ea vesta mea de luptă.

— Ei, ei! exclamă Morgan cu oarecare uimire, în care, pentru întâia oară, se mai amesteca și ceva ce semăna a groază. Ah, vesta asta e făcută din pielea fratelui tău? Și pantalonul?

— Ei! Făcu tânărul din Vendeea, cu pantalonul e altceva. E făcut din pielea cetățeanului Claude Flagcolet, caporalul din batalionul al 3-lea din Paris.

În aceeași clipă, vocea răsună iarăși chemând pentru a doua oară și în aceeași ordine, numele lui Morgan, Montbar, Adler și d'Assas.

Morgan se repezi, ieșind din încăperea mică în care se afla, străbătu sala de dans în toată lungimea ei și se îndreptă spre un salonaș ce se afla de partea cealaltă a vestiarului.

Cei trei camarazi ai lui, Montbar, Adler și d'Assas, îl și așteptau.

Cu ei se mai afla un tânăr purtând haine de curier de cabinet și livreaua guvernului, adică haină verde garnisită cu fireturi de aur.

O hartă de Cassini, pe care se puteau determina până și pozițiile celor mai neînsemnate undiri de teren, stătea întinsă pe o masă.

Înainte de a spune ce făcea acolo curierul cu pricina și în ce scop fusese întinsă harta lui Cassini, să aruncăm o privire asupra celor trei personaje noi, ale căror nume fuseseră strigate în sala de bal și care sunt menite să joace un rol de seamă în desfășurarea povestirii noastre.

Cititorul îl cunoaște pe Morgan, acest Achile și totodată Paris al ciudatei conspirații, Morgan, cel cu ochii albaștri, părul negru, înalt de statură și bine legat, grațios, vioi și zvelt la trup, ai cărui ochi aruncau totdeauna priviri înflăcărare; Morgan, cel a cărui gură cu buze viu colorate și cu dinții albi nu-i fusese văzută niciodată fără de-un surâs, Morgan, cel cu fizionomia atât de deosebită, alcătuită de-un amestec de elemente ce păreau străine unele de altele, dar pe care puteai citi în același timp forța și duioșia, blândețea și energia și toate amestecate cu expresia uluitoare a unei veselii care uneori ajungea să te înspăimânte când te gândeai că un asemenea om dă într-una târcoale morții și încă celei mai înspăimântătoare dintre toate morțile, cea pe eșafod.

Cât despre d'Assas, el era un bărbat între treizeci și cinci și treizeci și opt de ani, cu părul stufos și încărunțit, dar cu sprâncenele și mustața de-un negru de abanos, iar ochii lui aveau minunata nuanță a ochilor indieni, bătând în căprui. Era fost căpitan de dragoni, grozav de bine făcut pentru lupta fizică și morală. Mușchii lui vădeau putere, iar trăsăturile feței încăpățănare. În rest, cu o înfățișare nobilă, cu multă eleganță în maniere, parfumat că un tânăr monden cu pretenții, și, fie dintr-un soi de voluptate, fie din mânie, trăgând pe nări miresme dintr-un flacon de săruri englezești sau dintr-o tabacheră mică de argint aurit, în care ținea cele mai subtile parfumuri.

Montbar și Adler, ale căror nume adevărate nu se cunoșteau, cum nu se cunoșteau nici cele ale lui d'Assas și Morgan, erau în general numiți, în rândurile confrăților, inseparabili. Închipuiți-vă pe Damon și Pithias, pe Euriale și Nisus, pe Orcste și Piladc la douăzeci și doi de ani. Unul vesel, vorbăreț, gălăgios; celălalt trist, tăcut, visător; împărțind totul: primejdii, bani, iubite; întregindu-se unul pe celălalt, atingând amândoi limitele tuturor extremelor; oricare din ei, la

primejdie, uitând de sine ca să vegheze asupra celui alt, ca tinerii spartani din batalionul sacru și vă veți face o idee despre Montbar și Adler.

Nu mai rămâne nici o îndoială că toți trei erau confrăți de-ai lui Iehu.

Fuseseră convocați, așa cum bănuise Morgan, pentru interesele confrăției.

Intrând, Morgan se duse de-a dreptul la falsul curier și-i strânse mâna.

— Ei! Iată-l și pe dragul nostru prieten, exclamă curierul, ținându-se cu mâinile de șale, ceea ce arăta că, oricât de bun călăreț ai fi, nu poți face fără să te doară vreo cincizeci de leghe în galop, pe niște căluți de poștă. Dar știu că trăiți pe roze voi, parizienii; în comparație cu voi, Hanibal la Capua stătea pe spini și pe măracini! Doar o clipă mi-am aruncat ochii asupra sălii de bal, în trecere, cum se cuvine să facă un biet curier de cabinet, ducând depeșele generalului Masséna la cetățeanul prim-consul. Aveți, după câte mi se pare, dragii mei, o colecție de victime strașnic de bine aleasă. Numai că, bieții mei prieteni, pentru moment trebuie să vă luați rămas bun de la toate astea. E neplăcut, e dureros, e sfâșietor, dar familia lui Iehu înainte de toate!

— Dragă Hastier, începu Morgan.

— Stai! exclamă Elastier, vă rog, domnilor, nici un nume propriu. Familia Hastier e o familie cumsecade, din Lyon, care, după cât se spune, din tată în fiu face negoț în piața Terreaux și care s-ar simți foarte umilită să afle că moștenitorul ei s-a făcut curier de cabinet și bate drumurile cu traista națiunii în spinare. Lecoq cât poftiți, dar Hastier nicidecum. Nu cunosc nici un Hastier. Iar domniile-voastre, domnilor, urmă tânărul adresându-se lui Montbar, Adler și d'Assas, îl cunoașteți cumva?

— Nu, răspunseră cei trei tineri și cerem iertare pentru Morgan care a greșit.

— Dragă Lecoq, începu iarăși Morgan.

— Bravo! Îl întrerupse Elastier, așa da, la numele ăsta îți răspund. Ei, să vedem ce voiai să-mi spui?

— Voiam să-ți spun că dacă n-ai fi antipodul zeului Harpocrate, pe care egiptenii îl reprezentau cu degetele pe buze, am ști de ce porți asemenea costum și la ce slujește harta de față, în loc să te arunci într-o grămadă de aiureli care mai de care mai înflorite!

— Ei! Asta-i! Dacă nu știi încă, răspunse tânărul, e vina ta și nu a mea. De n-ar fi trebuit să te chem de două ori, pierdut cum erai, se vede treaba, cu vreo frumoasă Eumenida care-i cerea unui tânăr frumos și plin de însuflețire să-i răzbune pe bătrânii ei părinți morți, ai fi știut tot atâtea cât și domnii aici de față, iar eu n-aș fi silit să-mi

bisez cavatina. Iată cum stau lucrurile: este vorba pur și simplu de un rest din comoară urșilor din Berna care, din ordinul generalului Masséna, a fost expediat de generalul Lecourbe cetățeanului prim consul. Un fleac, o sută de mii de franci, pe care nu îndrăznesc să-i treacă peste munții Jura din cauza partizanilor domnului Teyssonnet care, după cât se spune, ar fi gata să pună mâna pe bani și pe care-i trimit prin Geneva, Bourg, Mâcon, Dijon și Troyes. Drum de altfel foarte sigur, după cum se va vedea la trecerea lor.

— Foarte bine!

— Știrea ne-a fost transmisă de Renard, care a plecat din Gex în Goana calului și care a comunicat-o lui Hironnelle, pentru moment în popas la Chalon-sur-Saône și care mi-a comunicat-o mie, Lecoq, la Auxerre, iar eu am tăcut patruzeci și cinci de leghe pentru ca, la rândul meu, să v-o spun vouă. Cât despre amănuntele secundare, iată-le: comoara a plecat din Berna în a opta zi din ultima decadă a lunii trecute, adică 28 decembrie anul al VIII-lea al Republicii triple și divizibile. Trebuie să sosească azi, în a doua zi din decadă, la Geneva. Pleacă mâine, în a treia zi din. Decadă, cu diligența, de la Geneva la Bourg. Așa că, dacă porniți chiar în noaptea asta, cam pe poimâine, în a cincea zi a decadei, puteți întâlni, scumpii mei fii ai Israelului, comoara domnilor urși, între Dijon și Troyes, spre Bar-sur-Seine sau Chatillon. Ei! Ce-aveți de spus?

— Asta-i acum! exclamă Morgan, ce-avem de spus! Mi se pare că n-avem ce discuta în privința asta. Spunem că niciodată nu ne-am fi îngăduit să ne-atingem de banii domnilor urși din Berna, atâta vreme cât nu vor fi ieșit din sipelele Luminățiilor lor, dar de vreme ce și-au schimbat destinația o dată, nu văd de ce nu și-ar schimba-o și a doua oară. Numai să vedem cum plecăm?

— N-aveți trăsura de poștă?

— Ba da, e aici în remiză.

— N-aveți căi să vă ducă până la poșta următoare?

— Ba sunt în grajd.

— N-aveți permise de liberă trecere pentru fiecare dintre voi?

— Ba avem câte patru de fiecare.

— Ei, atunci?

— Ei, asta-! Nu putem opri diligența din trăsura de poștă. E drept că nu ne prea sfiim noi, dar nici n-am mers cu îndrăzneala chiar până acolo.

— Și de ce nu? întrebă Montbar. Ar fi ceva original. De vreme ce cu barcă poți lua prin abordaj un vapor, nu văd pentru care motiv n-am putea lua cu asalt o diligență dintr-o trăsură de poștă! Parc-am fi lipsiți de fantezie. Vrei să-n-cercăm, Adler?

— Sunt gata, răspunse acesta, dar cu surugiul ce facem?

— Ai dreptate, încuviință Montbar.

— Cazul a fost prevăzut, copii, spuse curierul. S-a trimis o ștafetă la Troyes. Veți lăsa trăsura de poștă la Delbaucé. Acolo veți găsi patru cai înșeuăți, îndopați cu ovăz, vă veți socoti timpul și poimâine sau mai bine zis mâine, căci a bătut de miezul nopții, mâine între ceasurile șapte sau opt de dimineață, banii domnilor urși vor trece prin momente foarte grele.

— Ne schimbăm hainele? întrebă d'Assas.

— De ce? întrebă Morgan. Mi se pare că suntem foarte prezentabili așa. Nicicând o diligentă nu va fi ușurată de o greutate incomodă de către niște oameni mai bine îmbrăcați decât noi. Să aruncăm o ultimă privire pe hartă, să ni se aducă de la bufet și să ni se pună în lădițele trăsorii un pateu, o friptură rece de pasăre și douăsprezece sticle de vin de Champagne, să mergem să ne luăm armele din arsenal, să ne învelim în niște mantii bune și, mână birjar!

— Ia te uită, făcu Montbar, știi că-i o idee?

— Bineînțeles, urmă Morgan. De e nevoie, gonim caii până crapă. Vom fi înapoi aici la ceasurile șapte seara și ne vom arăta la Operă.

— Cu asta ne facem și un alibi, zise d'Assas.

— Întocmai, urmă Morgan cu veselia-i de nezdruccinat. Cine ar putea să-și închipuie că niște bărbați care aplaudă pe domnișoara Clotilde și pe domnul Vestris, seara la opt, la Operă, dimineața, își dădeau toată osteneala să se răfuiască cu conducătorul unei diligente între Bar și Chatillon? Hai, copii, încă o aruncătură de ochi pe hartă, ca să ne alegem locul.

Cei patru tineri se aplecară asupra operei lui Cassini.

— Dacă ar fi să vă dau un sfat topografic, zise curierul, v-aș îndemna să stați la pândă ceva mai încoace de Masseu. Drept în iată orașelului Riceys e un văd... uite, chiar aici!

Și tânărul arată punctul precis pe hartă.

— Eu m-aș duce la Chaource, uite-aici. De la Chaource, aveți un drum departamental, drept ca un I, care vă duce la Troyes. La Troyes vă găsiți iarăși trăsura, o apucați pe drumul dinspre Sens în loc s-o apucați înspre Coulommiers. Toți gură-cască și, slavă domnului, sunt destui în provincie, care v-au văzut trecând în ajun, n-au să se mire că vă văd trecând din nou a doua zi. Sunteți la Operă la orele zece, în loc să fiți la opt, ceea ce e de mai bun gust și — nu știu, n-am văzut, găsește-mi urmă dacă poți!

— De acord în ceea ce mă privește, spuse Morgan.

— De acord, repetară în cor ceilalți trei tineri.

Morgan își scoase unul din cele două ceasuri ale căror lanțuri îi jucau la cingătoare. Era o adevărată operă de artă, lucrat în email de Petitot și pe capacul dublu care apăra emailul se afla o monogramă bătută în diamante. Originea minunatei bijuterii era stabilită ca cea a unui cal arab: ceasul fusese făcut pentru Maria-Antoineta, care i-l

dăruise ducesei de Polastron, care îl dăruise și ea mamei lui Morgan.

— E ora unu înspre ziuă, zise Morgan. Haideți, domnilor, la ceasurile trei trebuie să schimbăm caii de poștă la Lagny.

Din clipa aceea, misiunea era ca și începută. Morgan intra în atribuția de șef. Nu se mai sfătuia, ci ordona.

D'Assas — care comanda în lipsa lui Morgan — în prezența lui era cel dintâi care îl asculta.

După o jumătate de oră, o trăsură cu patru tineri înfășurați în mantile lor fu oprită la bariera Fontainebleau de către șeful postului, care le ceru permisele de liberă trecere.

— Ei! Drăcie, ce glumă plină de haz! exclamă unul din ei scoțând capul pe fereastra vehiculului și afectând limbajul la modă. De când e nevoie de *permise* ca să vânezi la *Gosbais*, la cetățeanul *Baas*? Pe cuvânt *d'onoae*, se vede că ești *săit*, *dagă* amice. Hai, birjar, dă bici calului!

Birjarul dădu bici și trăsura trecu fără nici o greutate.

Capitolul XXVIII În familie

Să-i lăsăm pe cei patru, vânători ai noștri să ajungă la Lagny unde, datorită pașapoartelor căpătate prin îngăduința funcționarilor cetățeanului Fouché, își schimbă caii pe cai de poștă și vizitiul pe un surugiu de diligentă și să vedem de. Ceri chemase primul consul pe Roland.

Părăsindu-l pe Morgan, Roland se grăbi să se prezinte la ordinele generalului său.

Îi găsi în picioare, dus pe gânduri, în fața căminului.

La zgomotul pe care-l făcuse intrând, generalul Bonaparte înălță capul.

— Ce v-ați spus între voi? întrebă Bonaparte fără alt preambul, încrezându-se în obiceiul pe care-l avea Roland de a-i răspunde gândurilor sale.

— Păi, răspunse Roland, ne-am făcut tot soiul de complimente... și ne-am despărțit ca cei mai buni amici din lume.

— Ce impresie ți-a făcut?

— Impresia unui om foarte bine crescut.

— Ce vârstă îi dai?

— Vârsta mea, cel mult.

— Da, așa e. Vocea i-e tânăra. Ei! Roland, oare mă înșel? Să existe cumva o tânără generație regalistă?

— De! Generale, răspunse Roland, cu o mișcare din umeri. O fi

vreun rest al celei vechi.

— Ei da, Roland, trebuie crescută alta, care să fie devotată băiatului meu, dac-am să am vreodată un băiat.

Roland făcu un. Gest care se putea traduce prin cuvintele următoare: "Eu nu mă opun".

Bonaparte înțelese gestul cât se poate de bine.

— Nu-i totul să nu te opui, zise el, trebuie să dai ajutor. Un tremur nervos trecu prin trupul lui Roland.

— Și cum asta, generale? întrebă el.

— Căsătorindu-te.

Roland izbucni în râs.

— Asta-i bună! Cu anevrismul meu? întrebă el. Bonaparte se uită la el.

— Dragă Roland, zise el, anevrismul tău îmi face impresia că-i un pretext să rămâi burlac.

— Chiar așa credeți?

— Da. Și cum eu sunt un om moral, vreau ca oamenii să se însoare.

— Mai cu seamă că eu sunt imoral, răspunse Roland și provocă atât scandal cu amantele mele!

— Augustus, urmă Bonaparte, a făcut legi împotriva celibatarilor, îi priva de drepturile lor de cetățeni romani.

— Augustus...

— Ei, ce-i?

— Aștept să fiți Augustus. Deocamdată nu sunteți decât Cezar.

Bonaparte se apropie de tânărul nostru.

— Sunt nume, dragă Roland, spuse el punându-i mâna pe umăr, care nu vreau să le văd stingându-se și numele de Montrevel face parte dintre acelea.

— Ei, da, generale, dar dacă dintr-un cusur al meu, sau, să presupunem dintr-un capriciu, o fantezie, o încăpățănare, cu n-am să consimt să-l perpetuez, nu există și fratele meu?

— Cum! Eratele tău? Așadar ai un frate?

— Desigur! Am un frate. De ce n-aș avea?

— Câți ani are?

— Între unsprezece și doisprezece ani.

— De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre el?

— Întrucât mi-am închipuit că faptele. Și apucăturile unui puști de-asemena vârsta nu v-ar interesa prea mult.

— Te înșeli, Roland. Mă interesează orice în legătură cu prietenii mei. Trebuie să-mi ceri ceva pentru fratele ăsta al tău.

— Ce să cer, generale?

— Admiterea lui într-un colegiu la Paris.

— Ei! Aveți destui solicitanți în jurul dumneavoastră ca să nu le

mai măresc și cu numărul.

— Pricepi tu? Trebuie să vină într-un colegiu la Paris. Când va împlini vârsta, îl vâr în Școala Militară sau la altă școală pe care am s-o întemeiez până atunci.

— Pe cuvântul meu, generale, răspunse Roland, în momentul de față, de parcă v-aș fi ghicit ce bune intenții aveți cu el, băiatul e pe drum gata s-o pornească.

— Cum asta?

— I-am scris acum trei zile mamei, s-aducă băiatul la Paris. Plănuisem să-i găesc un colegiu, fără să vă spun nimic, și, când ar fi împlinit vârsta, să vă vorbesc despre el... presupunând totuși că, până atunci, anevrismul meu nu m-ar fi răpus. Dar, dacă s-ar fi întâmplat așa...

— Dacă s-ar fi întâmplat așa?

— Atunci aș fi lăsat o frântură de testament pe adresa dumneavoastră, dându-vă în grijă pe mama, fiul și fiica, tot calabalâcul...

— Cum fiica?

— Da, sora mea.

— Așadar ai și o soră?

— Da, am.

— Ce vârsta are?

— Șaptesprezece ani.

— Drăgălașă?

— Încântătoare.

— Îmi iau sarcina să-i fac un rost.

Roland izbucni în râs.

— Ce-i cu tine? îl întrebă primul consul.

— Zic, generale, să punem o firmă deasupra porții mari a palatului Luxembourg.

— Și ce să scrie pe firmă?

— *Birou de căsătorii*.

— Ei asta-i! Ce, dacă tu nu vrei să te însori, n-are nici un rost ca sora ta să rămână nemăritată. Nu-mi plac fetele bătrâne cum nu-mi plac nici burlacii.

— Eu nu zic, generale, că sora mea are să rămână fată bătrână, e destul că unul dintre membrii familiei Montrevel își atrage nemulțumirea dumneavoastră.

— Ei, și-atunci ce ai de spus?

— Eu zic că, dacă binevoiți și dumneavoastră, dat fiind că asemenea treabă o privește, s-o întrebăm pe ea.

— Na, na! O fi la mijloc vreo pasiune de provincie.

— N-aș zice că nu! Când am plecat, am lăsat-o pe biata Amélie plină de viață și veselă și am găsit-o pierită și tristă.

Voi lămuri toate acestea cu ea, și, devreme ce doriți să vă spun ceea ce-o să aflu, fie! Am să vă spun.

— Da, când te întorci din Vendeea!

— Da? Așadar plec în Vendeea?

— E ca și cum te-aș însura? Ți-e cumva silă?

— Nicidecum.

— Ei, atunci pleci în Vendeea.

— Când asta?

— O! Nu-i nici o grabă, cu condiția să pleci mâine dimineată.

— De minune! Și mai curând dacă doriți. Spuneți-mi ce am de făcut acolo.

— Un lucru de cea mai mare importanță, Roland.

— Drace! N-o fi vreo misiune diplomatică, cumva?

— Ba da, e o misiune diplomatică, pentru care am nevoie de un om care să nu fie diplomat.

— O! Generale, ce bine mă potrivesc pentru socotelile dumneavoastră! Numai că, înțelegeți, cu cât sunt mai puțin diplomat, cu atât mai mult am nevoie de instrucțiuni precise.

— De aceea am să ți le și dau. Uite, vezi harta asta?

Și-i arată tânărului o hartă mare a Piemont-ului întinsă pe jos și luminată de o lampă atârnată de plafon.

— Da, o văd, răspunse Roland, obișnuit să-și urmărească generalul în toate salturile neașteptate ale geniului său. Numai că e o hartă a Piemontului.

— Da, e o hartă a Piemont-ului.

— A! Atunci e vorba despre Italia?

— Totdeauna e vorba despre Italia.

— Credeam că e vorba de Vendeea?

— Pe planul al doilea.

— Ei, doamne! Nu cumva mă trimiteți în Vendeea și dumneavoastră plecați în Italia?

— Nu, fii liniștit!

— Slavă Domnului! De altfel, vă previn că, în asemenea caz, dezertez și vin după dumneavoastră.

— Îți dau voie. Dar să ne întoarcem la Mélas.

— Să-mi fie cu iertare, generale, e pentru întâia oară că vorbim despre el.

— Da, însă de multă vreme mă tot gândesc la el. Știi tu unde-l bat pe Mélas?

— Ei, Doamne!

— Unde?

— Unde aveți să-l întâlniți.

Bonaparte începu să râdă.

— Nerodule! exclamă el cu cea mai intimă familiaritate. Pe urmă,

culcându-se pe hartă, îi spuse lui Roland:

— Vino aici. Roland se culcă lângă el.

— Ia vezi, începu iarăși Bonaparte, uite unde-l bat.

— Aproape de Alexandria?

— La două-trei leghe. În Alexandria își are hambarele, spitalele, artileria, rezervele. N-are să se îndepărteze de ea. Trebuie să dau o lovitură puternică. Numai astfel voi obține pacea. Trec Alpii (arătă marea trecătoare Saint-Bernard), cad în spatele lui Mélas în clipa când se așteaptă cel mai puțin și îl bat măr.

— Cât despre asta, am toată încrederea în dumneavoastră.

— Dar, pricepi Roland, ca să mă duc liniștit, trebuie să plec fără măruntaie umflate, adică fără probleme cu Vendeea în urma mea.

— A! Asta-i socoteala! Fără probleme cu Vendeea și mă trimiteți în Vendeea ca să suprim problemele cu Vendeea.

— Tânărul acela mi-a spus despre Vendeea lucruri foarte grave. Vendeenii aceia sunt soldați tare viteji și sunt conduși de un om cu cap; e vorba mai ales, de Georges Cadoudal... I-am oferit un regiment pe care nu-l va accepta.

— Dracu să-l ia! Se vede că-i tare scârbit.

— Dar există un lucru de care habar n-are.

— Cine? Cadoudal?

— Cadoudal. Abatele Bernier mi-a făcut niște propuneri.

— Abatele Bernier?

— Da.

— Dar cine e, mă rog, abatele Bernier?

— E fiul unui țăran din Anjou, care poate sa aibă astăzi între treizeci și trei și treizeci și patru de ani, care era parohul bisericii Saint-Laud din Angers când cu insurecția, care n-a primit să depună jurământul și care a trecut de partea celor din Vendeea. De două sau trei ori Vendeea a fost pacificată. O dată sau de două ori s-a crezut că e la pământ. Se înșelau: Vendeea era pacificată dar abatele Bernier nu semnase pacea. Vendeea murise, dar abatele Bernier era viu. Într-o zi, Vendeea a fost ingrată cu el. Voia să fie numit agentul general al tuturor armatelor regaliste din interior. Stofflet avu înrăurire asupra deciziei și îl numi pe contele Colbert de Maulevrier, fostul său stăpân. La ceasurile două dis-de-diminează, consiliul se despărțise și abatele Bernier dispăruse. Ce-a făcut el în noaptea aceea, numai Dumnezeu și cu dânsul ar putea-o spune, dar la ceasurile patru dimineața un detașament republican înconjurase fermă în care dormea Stofflet, dezarmat și fără apărare. La ceasurile patru și jumătate, Stofflet era prins. După opt zile fu executat la Angers... A doua zi, d'Autichamp lua șefia comandamentului și, în aceeași zi, că nu cumva să cadă în același păcat ca Stofflet, îl numi agent general pe abatele Bernier... înțelegi?

— La perfecție!

— Ei, află că abatele Bernier, agent general al puterilor beligerante, investit cu depline puteri de contele de Artois, abatele Bernier mi-a făcut propuneri.

— Dumneavoastră, lui Bonaparte, prim consul, catadicsește el?... Dar știți că e foarte frumos din partea abatelui Becaiei: Și primiți cumva propunerile abatelui Bernier?

— Da, Roland. Să-mi asigure pacea în Vendeea și eu îi redeschid bisericile și-i înapoiez preoții.

— Și dacă au să cânte *Domine, salvum fac regem*{43}?

— Oricum, e mai bine așa decât să nu cânte deloc. Domnul e atotputernic și va hotărî. Ei, îți convine misiunea, acum că ți-am explicat-o?

— De minune!

— Ei atunci, uite o scrisoare pentru generalul Hédouville. El are să discute cu abatele Bernier, ca general șef al armatei din vest, dar tu ai să asiești la toate conferințele; el nu va fi decât purtătorul meu de cuvânt, dar tu ești gîndu' meu. Acum, pleacă, du-te cât mai curînd cu putință. Cu cât te vei întoarce mai curînd, cu atât mai repede va fi bătut Mélas.

— Generale, nu vă cer decât răgazul să-i scriu mamei, atât.

— Unde trebuie să tragă?

— La hotelul Ambasadorilor.

— Când crezi că sosește?

— Suntem în noaptea de 21 spre 22 ianuarie. Mama sosește în 23 seara, sau în 24 dimineața.

— Și trage la hotelul Ambasadorilor?

— Da, generale.

— Îmi iau eu sarcina să fac totul.

— Cum adică, vă luați sarcina să faceți totul?

— Bineînțeles! Maică-ta nu poate sta la hotel.

— Dar unde voiți să stea?

— La un prieten.

— Mama nu cunoaște pe nimeni la Paris.

— Îți cer iertare, domnule Roland. Îl cunoaște pe cetățeanul Bonaparte, prin consul și pe cetățeană Joséphine, soția lui.

— N-aveți cumva de gînd s-o găzduiți pe mama lui Luxembourg, generale. Vă previn că așa ceva ar stingheri-o grozav.

— Nu, dar am s-o găzduiesc în strada Victoriei.

— O, generale!

— Hai, hai! Am hotărât! Du-te și vino cât mai repede cu putință.

Roland apucă mâna consulului ca să i-o sărute, dar Bonaparte, cuprinzându-l cu însuflețire și trăgându-l spre el, îi spuse:

— Îmbrățișează-mă, dragul meu Roland și mult noroc. După două

ceasuri, Roland călătorea într-o trăsură de poștă pe drumul spre Orleans.

A doua zi, pe la ceasurile nouă dimineața, intra în Nantes, după treizeci și trei de ceasuri de călătorie.

Sfârșitul volumului I

* * *

- {1} Mănăstirea întemeiată de Abélard, lângă Nogent-sur-Seine, a cărei stareță a fost Heloiza. (n. t.)
- {2} Maria Felicia Garcia *Malibran*, cântăreață de origine spaniolă, născută la Paris 1808-1856. (n.t.)
- {3} A unsprezecea lună din calendarul Revoluției franceze. (n.t.)
- {4} Prima lună din același calendar. (n.t.)
- {5} Sectă religioasă din sudul Franței, în sec. XII. (n.t.)
- {6} Trupul Domnului - Sfânta Cuminecătura. (n.t.)
- {7} Cărturar francez, bibliotecarul lui Colbert (1630-1718). (n.t.)
- {8} Cronicar francez din secolul al XIII-lea. (n.t.)
- {9} Provenit din răsturnarea lui Robespierre și încetarea Teroarei; thermidor - iulie. (n.t.)
- {10} Prerial - mai. (n. t)
- {11} Aluzie la piesa *Hotții*, de F. Schiller. (n.t.)
- {12} Groom (engl.) - îngrijitor la grajd, rândaș la cai. (n.t.)
- {13} Merg și eu cu dumneavoastră, milord? (engl.).
- {14} Dominique *Larrey*, chirurg-șef al armatei din acele timpuri. (n.t.)
- {15} Aluzie la lupta dintre francezi și englezi, de la Fontenoy, localitate din Belgia, unde francezii, conduși de mareșalul de Saxa, în prezența lui Ludovic al XV-lea, i-au bătut pe englezi în anul 1745, dar unde politețea curtenitoare a contelui de Anterrocche față de lordul Hay i-a costat pe francezi pierderea oamenilor din linia întâi. (n.t.)
- {16} O, ape dulci și clare,
Ce-n unde plăsmuirea
Iubitei i-ați cuprins odinioară...
- Francesco Petrarca, Rime, Canțona CXXXVI. Trad. Eta Boeriu.
- {17} General englez (1608-1670), adjutantul lui Cromwell, l-a repus pe Carol al II-lea Stuart pe tronul Angliei. (n.t.)
- {18} Oraș în Italia, unde, în 1796, Bonaparte repurtă o victorie strălucită. (n.t.)
- {19} muftiu – căpetenie religioasă musulmană. (n.t.)
- {20} ulema – membru al clerului musulman. (n.t.)
- {21} șeic – căpetenia unui trib arab. (n.t.)
- {22} Louis *Mandrin*, faimoasă căpetenie de bandiți, născut în 1724, tras pe roată de viu, la Valence, în 1755. (n.t.)
- {23} Celor pe care Jupiter vrea să-i piardă, le ia mințile. (lat.)
- {24} Honore *d'Urfé* (1567-1625), scriitor francez, născut la Marsilia, autorul romanului *Astrée*. (n. t.)
- {25} Louis Dominique *Cartouche*, născut la Paris 1695-1721, șef de bandă de tâlhari. Fu tras pe roată de viu în piața Grèvei. (n. t.)
- {26} Lotus *Mandrin*, faimos șef de tâlhari, născut în Franța în 1724, tras pe roată de viu la Valence în 1755. (n. t.)
- {27} Eroul unui roman cavaleresc, supranumit Cavalerul-leu, tipul îndrăgostitului statornic și respectuos și al cavalerului rătăcitor. (n. t.)
- {28} *Galaor*, erou celebru al romanelor cavalești spaniole, model de cavaler paladin, curtenitor și întreprinzător. (n. t.)
- {29} Armand *Gensonné*, girondin, născut la Bordeaux, mort pe eșafod (1758-1793). Fu președintele Convenției în 1793. (n.t.)
- {30} *Antinous*, tânăr din Bitinia, de-o frumusețe rară. Sclav, apoi favorit al împăratului Hadrian, a devenit tipul frumuseții plastice. (n. t.)
- {31} Filozof grec ce a trăit cu cinci secole înainte de era noastră. (n. t.)
- {32} Marat conducea ziarul revoluționar *L'Ami du peuple* (Prietenul poporului). (n. t.)
- {33} Adunare politică compusă din cinci sute de membri care formau, împreună cu Veteranii, Corpul legislativ, organizat de Constituția anului III; dizolvată la 18-19 brumar 1799. (n.t.)
- {34} Curtea vehmică, tribunal secret, a cărui putere era foarte temută în secolul al XV-lea în Germania și care a răspândit o spaimă salutară în rândurile seniorilor și cavalerilor bandiți din țara aceea. (n. t.)
- {35} A nu se confunda cu contraamiralul de Brueys, care a fost ucis la Abukir la 1 august 1789. Amiralul Bruix, negociator al evenimentelor de la 18 brumar, împreună cu Talleyrand, n-a murit decât în 1805. (n. a.)
- {36} Zarurile sunt aruncate. (lat.)
- {37} Port din Guyana franceză, unde se debarcau deportații trimiși din Franța. (n.t.)

{38} Ca ziua. (it.)

{39} "Necredincioșii" erau tinerii regaliști din timpul Directoratului, ce se remarcău printr-o exagerată afectare a costumului și a limbajului. (n.t.)

{40} Joc de cărți din timpul Directoratului, în care figura lui Carol cel Mare dădea dreptul, celui care se declara ca atare, să se retragă din joc cu câștigul cel mai mare. (n.t.)

{41} Dansator celebru al epocii. (n.t.)

{42} Sub numele de "albaștrii" erau cunoscuți revoluționarii din epoca 1790, din cauză că purtau haine albastre, spre deosebire de "albi" – regaliștii din Vendeea – care luptau sub scutul drapelului alb. (n.t.)

{43} Doamne, ține-l sănătos pe rege. (lat.).

Table of Contents

[Title page](#)

Table of Contents

[Title page](#)